DE NORSKE VIKINGESVERD

EN TYPOLOGISK-KRONOLOGISK STUDIE OVER VIKINGETIDENS VAABEN

AV

JAN PETERSEN

(VIDENSKAPSSELSKAPETS SKRIFTER. II. HIST.-FILOS. KLASSE 1919. No. 1)

UTGIT FOR H. A. BENNECHES FOND

KRISTIANIA

I KOMMISSION HOS JACOB DYBWAD

1919

INDHOLDSFORTEGNELSE

TYPEREGISTER.

FORORD.

Det er nu 7 aar siden jeg begyndte dette arbeide over vikingetidens sverd. Vaaren 1912 gjorde jeg mine første optegnelser og rids av vikingetidssverdene i Universitetets Oldsaksamling uten dog endnu at tænke paa en samlet bearbeidelse av det hele lands materiale. Med tildels aarelange avbrytelser har jeg siden i ledige stunder beskjæftiget mig med dette arbeide og stadig hat det for øie, indtil jeg nu, efter omtrent i to aar udelukkende at ha arbeidet med det utenom min museumsarbeidstid, har faat det saapas fra haanden at jeg har kunnet indlevere det til trykning.

Det er ikke min mening at hermed det sidste ord skulde være sagt om vikingetidens vaaben og heller ikke om dens sverd. Jeg haaber at jeg i det store og hele tat har git materialet den rette kronologiske bestemmelse. Men det vil visselig med tiden kunne bli gjenstand for end yderligere detaljerte undersøkelser, og jeg haaber selv ved mere indgaaende beskjæftigelse med vikingetidens materiale overhodet at kunne komme nærmere ind paa forskjellige spørsmaal som her har maattet træ i bakgrunden. Det var saaledes min mening under planlæggelsen av arbeidet ogsaa at gi en utredning av forholdet mellem det arkæologiske materiale og den gamle litteratur. Dette interessante spørsmaal har jeg imidlertid foreløbig helt maattet la ligge; men det er mit haab at jeg med det første maa kunne ta det op til mere indgaaende behandling. Naar professor Scheteligs arbeide om Osebergfundets ornamentik er kommet ut, vil det ogsaa være anledning til at komme nærmere ind paa ornamentiken paa sverdhaandtakene og de spørsmaal som dermed maatte staa i forbindelse.

Vaaren 1916 fik jeg av Universitetet reisestipendium for at foreta undersøkelser i museene i Sverige og Danmark. Reisen varte bare 6 uker, saa noget mere indgaaende studium blev det ikke anledning til at foreta; men jeg fik da oversigt over materialet. Jeg besøkte oldsaksamlingene i Östersund, Uppsala, Stockholm (Statens historiska museum), Lund, Göteborg og Kjøbenhavn (Nationalmuseet). For den elskværdighet jeg blev møtt med av bestyrere og funktionærer, bringer jeg herved min forbindtligste tak. I vort eget land har jeg flere ganger besøkt oldsaksamlingene i Bergen, Stavanger og Trondhjem, likesom jeg har hat anledning til at se oldsaksamlingene ved museene i Arendal, Skien og De Sandvigske Samlinger paa Lillehammer. Derimot har jeg desværre ikke hat

anledning til at besøke Tromsø museum, hvorfor det ikke faatallige nordlandske materiale for den største del er kommet utenfor denne undersøkelse. Mit arbeide grunder sig altsaa paa personlig undersøkelse av vaabnene i disse museer, desuten har jeg gaat gjennem det topografiske arkiv paa Universitetets Oldsaksamling, hvor der findes rids av enkelte sverd som ikke er kommet ind, men er i privat eie. Av det norske sverdmateriale i Nordiska Museet i Stockholm har amanuensis S. Ambrosiani velvilligst skaffet mig fotografiske gjengivelser, mens inspektør C. A. Nordman har været saa elskværdig at gi mig rids av de norske sverd i Nationalmuseet i Kjøbenhavn. Likesaa har museumsbestyrer Þorðarson skaffet mig fotografier av vaabenmaterialet i Reykjaviks museum. Alle disse herrer takker jeg herved paa det hjerteligste.

Likesaa maa jeg faa lov til at takke bestyrerne for de norske museers oldsaksamlinger for den imøtekommenhet de alle har vist mig, saaledes bestyrerne for Bergens og Trondhjems museers oldsaksamlinger for den velvilje de har vist mig ved at la en række av vikingevaaben fotografere til mit arbeide. Professor Schetelig har ogsaa vist mig den store elskværdighet at overlate mig de farvelagte tegninger som frk. M. Abel ved Bergens Museum engang har utført for ham, og som er gjengit paa de 3 plansjer bak i denne bok. Specielt maa jeg dog faa takke bestyreren for Universitetets Oldsaksamling, professor dr. A. W. Brøgger for hans stadige opmuntring under mit arbeide og for den store imøtekommenhet han paa forskjellige maater har vist mig under utarbeidelsen. I meget stor taknemmelighetsgjæld staar jeg ogsaa til min ven konservator Helge Gjessing, som har været saa elskværdig at læse gjennem manuskriptet og har herunder git mig en hel række gode raad, særlig med hensyn til det sproglige. Fru Sofie Krafft, Universitetets Oldsaksamlings tegner, har utført alle tegningene, hvorfor jeg bringer hende min bedste tak.

Endelig maa jeg faa rette en ærbødig tak til Universitetets Jubilæumsfond og Nansenfondets styre, som ved sine bidrag har muliggjort at jeg kunde faa arbeidet fra haanden.

Jeg er forberedt paa at et saa strengt typologisk arbeide som dette kan virke frastøtende paa mange. Imidlertid maa det huskes, hvad man kanske nu har let for at glemme, at i al arkæologisk forskning maa typologi og kronologi være grundlaget, og for vor vikingetids vaabenmateriale har vi før ikke hat et slikt grundlag. Skjønt ikke netop et arbeide som det her foreliggende har syntes mig at være det mest tiltalende, har for mine studier av kulturforholdene i Norge i vikingetiden den rene nød drevet frem denne kronologisk-typologiske utredning av vaabenformene. Og samtidig har jeg dog ogsaa følt stolthet og glæde ved at faa fremlægge dette vældige materiale, type paa type, storslagne vidnesbyrd om den frodighet og kraft som præger det norske arkæologiske vikingetidsmateriale.

Mai 1919.

Jan Petersen.

INDLEDNING.

Ingen anden av de forhistoriske perioder har her i landet bragt saa meget og saa meget rikt stof til vor arkæologiske viden som den yngste av dem, vikingetiden, den sidste del av vor forhistoriske jernalder. Men ingen periode har desuagtet været saa negligert, saa litet videnskabelig behandlet, som denne tid. Det er en merkelig og meningsløs motsætning i dette. Stenalderen har været indgaaende drøftet i større og mindre verker av saa at si alle vore arkæologer; bronsealderen, med sit i vort land faatallige, men likefuldt gode materiale, er ogsaa blit behandlet flere ganger og vil snart faa en samlet bearbeidelse. Og selv vor ynkelig fattige førromerske jernalder, saa er der skrevet avhandlinger som bare omhandler denne tid i vort land. Og likedan med den romerske tid og endnu mere folkevandringstiden. Men kommer vi saa til vikingetiden, saa følger vore arkæologer trolig i vore nabolandes forskeres spor: de har saa at si helt negligert den. Det synes næsten, som det er det overvældende materiale fra vor vikingetid som har skræmt bort fra en mere indgaaende behandling[1].

Det er først nu at Osebergfundet saa at si har fremtvunget vore arkæologers opmerksomhet for vikingetiden; dette fund var saa storartet at det ikke var til at komme forbi; det krævet samtidig et mere indgaaende studium ogsaa paa andre omraader av vikingetiden. Dog, Osebergfundets stof er ogsaa begrænset; det eier rigdommen av ornamentik, sjelden og pragtfuld som ved intet andet fund. Men hvad Osebergfundet indeholder, det er det usedvanlige, det er, bortset fra enkelte redskaper, ikke de almindelige saker som forekommer ellers i vore vikingetidsfund. Det er smukt, pragtfuldt og blændende, det er blomsten av vikingetidens kultur. Men det mere beskedne stof, grenene og bladene, hele det store almindelige materiale er vaaben og smykker og redskaper, hvorav der aarlig kommer

[1] Se T. J. Arne: La Suède et l'Orient s. 220.

mængder av fund til vore museer, som fylder halvdelen av deres utstillingssaler og den overveiende del av deres magasiner, alt dette vil allikevel staa ubehandlet. Det vil altsaa fremdeles bli saa at vort store norske vikingetidsmateriale vil være ubearbeidet, saa at si en død masse, som nok er utstillet, kan begloes av folk som undrer sig over den masse vaaben og de mange smykker, den store rigdom av fund, og som ved flittig besøk nok kan gjøre sine iagttagelser. Men i virkeligheten ligger alle disse fund der som en ufordøiet klump: man vet at de hører hjemme i vikingetiden, men hvor de er kommet fra, om de er hjemlige eller fremmede saker, om deres lokale utbredelse, om de er fra ældre eller yngre del av vikingetiden, om alle de ting som klargjør materialet for os, som gjør det levende og vækker vor interesse, om alt det vet vi meget litet.

Jeg har nu tat mig fore at bearbeide en meget vigtig del av dette vort norske vikingetidsmateriale, nemlig det rike vaabenmateriale som i saa stor mængde findes i mandsgravene fra denne tid. Paa grund av materialets overvældende mængde har jeg imidlertid valgt at gjøre en enkelt gruppe av vaabnene, nemlig s v e r d e n e, til hovedemne for behandlingen og herunder anvende de øvrige vaaben som støtte ved tidsbestemmelsen av sverdene; derfor kommer jeg ogsaa med en klarlæggelse av deres typer.

Som det vil fremgaa av hvad der er sagt i det foregaaende, saa foreligger der meget litet skrevet om vikingetidens vaaben. Det er mest nævnt i forbigaaende under behandlingen av andre ting eller under gravningsberetninger, som hjælpemateriale eller knapt nok det. Jeg skal her nævne det vigtigste av det som foreligger.

Av norske arkæologiske arbeider maa da først nævnes A. Lorange: Den yngre jernalders sverd. Bergen 1889. Dette arbeide er dog av en høist ensidig art, idet det omtrent utelukkende behandler den rent tekniske side, tilberedelsen av klingene, til og med med det bestemte maal for øie at paavise at alle norske vikingesverd er av utenlandsk arbeide. Dernæst maa nævnes O. Rygh: Norske Oldsager (1885), hvor han i teksten s. 27—28 gir en oversigt over sverdene, deres antal, eneggede og tveeggede klinger, kommer med en utskillelse av typene med en liten utredning over haandtakene, deres ornamentik og beskaffenhet i det hele og endelig om hvorvidt vore sverd er lavet hjemme eller utenlands. Det hele er dog som rimelig i et saadant arbeide høist kortfattet behandlet uten nogen dypere indgaaen i emnet. Ved siden av dette arbeide av O. Rygh maa nævnes hans tilvekstfortegnelser for Universitetets Oldsaksamling, hvor der under beskrivelsen av de indkomne vaaben gives mange værdifulde bemerkninger. Det samme er tilfældet ved de andre museers tilvekst-

fortegnelser; dog synes her typene ofte at være blit misforstaat; man kan slet ikke stole paa at typehenvisningene her altid er korrekte. I hvert fald blir det bare en spredt, ufuldstændig og mere tilfældig behandling av emnet.

Av andre norske arbeider skal nævnes INGV. UNDSET: Til kundskab om vor yngre jernalder (1890), hvor han delvis behandlet min type D av sverd. I »Norges Oldtid« s. 101—105 kommer ogsaa G. GUSTAFSON med bemerkninger om vaabnene, hvori han bl. a. fastslaar at min sverdtype H er den talrikste, og mener at de fleste sverd er laget herhjemme. H. SCHETELIG kommer i »V. J. G.« ind paa spørsmaalet om utskillelsen av sverdene fra 7. periode fra vikingetidens sverd, og i Osebergfundet I gir han en tidsbestemmelse av flere av fundene med sverd i sin fundfortegnelse over baatgravene; denne tidsbestemmelse synes dog at være en smule overfladisk forfattet; enkelte feiltagelser vil i hvert fald bli paavist i dette arbeide. Spredt findes der saa enkelte bemerkninger om enkelte sverd og sverdtyper, som vil bli nævnt under behandlingen av de enkelte typer.

Fra vore nabolande foreligger der endnu mindre. Det meste som er skrevet om vikingesverd, er betegnende nok B. SCHNITTGERS tildels feilagtige bemerkninger om sverd av min D-type[1], likesom der forekommer dateringer av fund med sverd og andre vaaben i HJ. STOLPE og T. J. ARNE: Graffältet vid Vendel. Sverdavbildninger forekommer likesom i O. RYGH: Norske Oldsager ogsaa i de danske og svenske plancheverker: S. MÜLLER: Ordning Jernalder og O. MONTELIUS: Svenska Fornsaker. Spredt blir ogsaa sverd omtalt særlig i svensk litteratur[2].

Utenom Norden har jeg av det ringe og ufuldstændige utvalg av litteratur som har staat til min raadighet, ikke fundet meget som har omhandlet netop sverd av vore vikingetidstyper. Naar vi tar hensyn til forholdene østover, har vi for Finlands vedkommende enkelte fundberetninger i de to arkæologiske tidsskrifter Finska fornminnesföreningens tidskrift og Finskt Museum. Nogen speciel behandling av vaaben fore-

---

[1] Några undersökningar å Linga graffält i Södermanland. Fornvännen 1912 s. 19 ff.

[2] F. eks.: S. F. T. 2 s. 22 C. F. Wiberg: Våra förfäders stridsvapen efter fynd i Gestriklands forngrafvar.

Jämtlands läns fornminnesförenings tidskrift 1912: G. Hallström: Fjällbygdernas järnålder.

Jämtlands läns fornminnesförenings tidskrift 1915: E. Festin: Arkeologiska undersökningar 1913 og Undersökningar vid stipendiatresor 1914 för Jämtlands läns fornminnesförening. Cf. Pl. VI—VII.

K. Kjellmark: Et graffält från den yngre jernåldern i Ås i Jämtland. Ymer 1905 s. 351 ff.

kommer likesaalitt her som i det russiske Matériaux pour servir à l'archéologie de la Russie«. ASPELIN fremsætter ogsaa typer i sin Antiquités du Nord Finno-Ougrien. T. J. ARNE avbilder en del nordiske vaaben fundet i Rusland i »La Suède et l'Orient«.

En litt mere speciel behandling faar sverd og spydspidser av vikingetidstyper i Baltische Studien 1914 av MAX EBERT i ikke mindre end to avhandlinger[1]. I andre tyske arkæologiske tidsskrifter kan man spredt finde avbildet eller omtalt sverd fra saakaldt »karolingisk« tid, d. v. s. fra samme tid og av samme typer som de norske vikingesverd. LINDENSCHMIT kommer i »Die Altertümer unserer heidnischen Vorzeit« litt nærmere ind paa min K-type (se under behandlingen av denne type). For det franske materiales vedkommende har jeg bare hat Viollet-le-Duc: Dictionnaire raisonné du mobilier Français at holde mig til. Fra de britiske øer findes der mere løselig omtalt lignende sverd og andre vaaben i de arkæologiske tidsskrifter og videnskabelige serier: »Archæologia«, »The Archæological Journal«, »Proceedings of the Society of Antiquaries of Scotland« og »Proceedings of the Royal Irish Academy«. For det skotske materiale kommer J. Anderson i »Scotland in Pagan Times« ogsaa litt ind paa vikingetidens vaaben. Under gjennemgaaelsen av typene vil det forøvrig fremgaa hvad litteraturen har kunnet belære mig om likhetene mellem de norske og fremmede vaabentyper.

Materialet.

I sit nylig utkomne arbeide »Nye jernaldersfund paa Vestlandet«[2] gir H. SCHETELIG i avsnittet »Vaabenfund og vaabenformer fra folkevandringstiden« ogsaa en fremstilling av vaabenutstyret i folkevandringstiden. Det skulde da ogsaa synes at ligge nær i et arbeide over vikingetidens vaaben, selv om dette specialiserer sig særlig om sverdene, at gi en fremstilling av vaabenutstyret i vikingetiden. Nogen bestemt utvikling eller nogen bestemt regel for kombinationen av enkelte vaabenarter med utelukkelse av andre synes imidlertid ikke at kunne paavises. Vaabenutstyret i vikingetiden gjør derimot som helhet betragtet et alsidig og rikt indtryk. Den almindelige vaabenklædte viking er utstyret med sverd, spyd, vaabenøks skjold og piler. Ofte mangler et eller flere av disse vaaben, men det er vanskelig at paavise nogen bestemt vaabenart som er mere almindelig end

[1] Zu den Beziehungen der Ostseeprovinzen mit Skandinavien in der ersten Hälfte des 11. Jahrhunderts og Ein Schwert mit tauschierter Klinge von Lümmada auf Oesel.
[2] Bergens Museums Aarbok 1916—17. Hist.-Antikv. Række Nr. 2.

de andre. Paa Store-Dal i Skjeberg, Smaalenene grov jeg ut en haug hvor der var en baatgrav med øks og skjold[1]. Paa Lundvoll i Tune, Smaalenene grov jeg ut en haug hvor der ogsaa var ubrændt mandsgrav fra vikingetiden; den døde hadde her sverd og spyd[2]. Begge hauger var paa forhaand urørte. Paa lignende maate fandt H. SCHETELIG i en haug paa Lirhus, Vangen s. Voss, S. B. en brændt mandsgrav hvori var sverd og øks. N. NICOLAYSEN har f. eks. paa N. Fevang, Sandeherred, J. L. en mandsgrav med sverd og skjold[3]. En hel del av de fund fra vikingetiden som er indkommet ved ukyndig gravning, og hvor enkelte av de almindelige vaabenarter mangler, kan saaledes ogsaa oprindelig ha manglet disse vaaben; men med sikkerhet kan man ikke si det. I det hele er jo de aller fleste av vikingetidens fund fremkommet paa mere tilfældig maate[4]. Det vilde derfor være litet lønsomt at sætte op en statistik over de forskjellige vaabenkombinationer i gravene. Eksempler paa fuldstændig vaabenutstyr gir SCHETELIGS utgravninger paa Myklebostad i Eid, N. B. og Sande, Gjemmestad s., Gloppen, N. B.[5]. I begge hauger blev fundet sverd, spyd, øks, pilespidser og skjoldbuler. Likesaa K. Ryghs gravning paa Tommeide, Dønnes s. Nesna, Nordl.[6], hvor dog pilespidsene mangler. Nicolaysens gravninger i Vestfold gir ogsaa mange eksempler paa fuldt vaabenutstyr. Forøvrig kunde der jo ogsaa være andre ting at merke sig. Det hænder saaledes at der i ett fund forekommer flere vaaben av samme slags saaledes 2 sverd[7], eller 2 spyd[8] eller 2 økser[9]. Er der 2 spydspidser, beror dette dog flere ganger paa at den ene er kastespydspids, f. eks. av typen R 528[10]. I flere tilfælder hvor der er 2 økseblad, er ogsaa den ene arbeidsøks, kileformet. Ellers er i almindelighet de fund usikre hvor der er flere vaaben av samme art, og de maa vistnok i de fleste tilfælder opfattes som værende fra flere graver.

De vaaben hvorav der er fundet flest, er imidlertid sverdene. Dette kan jo delvis bero paa at de er de største og mest har tiltrukket sig opmerksomheten. Det er dette sverdmateriale som i det følgende særlig skal gjøres til gjenstand for en nærmere undersøkelse. Jeg har ikke optat

---

1 JAN PETERSEN: Gravpladsen fra Store-Dal i Skjeberg s. 53 (E 21588) Pl. XIX fig. 2—3.
2 Oldtiden B. VI h. 2 s. 261 nr. 262.
3 Se Ab. 1874 s. 129—130.
4 Se H. Schetelig i V. J. G. s. 174 l. 1 f. n. og øverst s. 175.
5 Bergens Museums Aarb. 1908 Nr. 3 s. 4 og 1906 No. 14 s. 20.
6 V. S. S. 1910 nr. 6, K. Rygh: Arkæologiske undersøgelser 1910 s. 16—18.
7 Sl. V. J. G. s. 196 fig. 452—53. ell. C 8565—70 fra Ulven, Ø. Aker.
8 Sl. C 3786 ff. fra Asak, Skedsmo, Akh.
9 Sl. C 20168, Torshov, Gjerdrum, Akh.
10 Sl. C 9110 ff. fra Strand, Elverum, Hed.

nogen nøiagtig statistik over de øvrige vaabens antal i fundene. Imidlertid har jeg det indtryk, at O. Ryghs fortegnelse over sverd, spyd og økseblad i »Norske Oldsager« ogsaa fremdeles kan gjælde omtrent i samme forhold. Han regner omtrent 1500 sverd, omtrent 1000 spyd og vel 1200 økser. Jeg har i min fortegnelse over sverdene i det følgende skilt ut de fra jernalderens 7. periode; ved en fortegnelse over spydene og økseblađene maatte ogsaa der en del utskilles; men jeg tror dog utskillelsen vilde gaa sterkest ut over sverdene. Jeg skal da nu først opføre en tabellarisk fortegnelse over det samlede sverdmateriale i vort land fra vikingetiden uten hensyn til typeadskillelsen; jeg gjør bare forskjel med hensyn til klingene, om disse er tveeggede eller eneggede. I denne statistik vil de eneggede sverd uten hjalter (R 496—500), i motsætning til hvad tilfældet er i Ryghs »Norske Oldsager«, bli skilt ut fra det øvrige materiale, idet det efter professor Scheteligs fremstilling i V. J. G. maa ansees som givet at disse sverd tilhører tiden før vikingetiden, jernalderens 7. periode. Se herom ogsaa min egen behandling av disse sverd i det følgende. Statistiken skulde være ført à jour til vaaren 1917. De sverd som findes i Tromsø museum, har jeg desværre ikke selv set, men efter de trykte tilvekstfortegnelser har jeg ogsaa her skilt ut de eneggede sverd som efter beskrivelsen maa regnes til samme typer:

Amter	Tveegg.	Enegg.	Ubest.	Tils.	Procent tveegg.	Procent enegg.
Smaalenene	17	1	4	22	94,4	5,6
Akershus	96	12	2	110	88,9	11,1
Hedemarken	121	11	9	141	91,7	8,3
Kristian	109	41	10	160	72,7	27,3
Buskerud	60	22	6	88	75	25
Jarlsberg og Larvik	94	20	17	131	82,5	17,5
Bratsberg	79	29	14	122	73,1	26,9
Nedenes	26	8	11	45	76,5	23,5
Lister og Mandal	9	11	10	30	45	55
Stavanger	91	36	24	151	71,7	28,2
S. Bergenhus	89	29	16	134	75,4	24,6
N. Bergenhus	105	34	20	159	75,5	24,5
Romsdal	57	26	11	94	68,7	31,3
S. Trondhjem	92	26	12	130	78	22
N. Trondhjem	102	37	19	158	73,4	26,6
Nordland	42	19	13	74	68,9	31,1
Tromsø	11	8	3	22	57,9	42,1
Finmarken	2			2	100	
	1202	370	211	1773	76,5	23,5

Da Rygh gjorde op sin statistik i »Norske Oldsager«, som utkom 1885, altsaa for over 30 aar siden, førte han op 1470 sverd, derav 716 tveeggede og 288 eneggede, men hele 470 hvor klingens form var ukjendt. Der skulde da være 71,3 % tveeggede og 28,7 % eneggede. Rygh førte imidlertid som alt før nævnt ogsaa op de eneggede sverd uten hjalter som tilhørende vikingetiden; av disse har jeg som senere anført fundet 244. Regner vi disse med, vilde det samlede antal nu bli 2027; da vilde de eneggede sverds procentantal ogsaa bli endnu større end det var i Ryghs statistik; de eneggede vilde nemlig da bli 33,8 % av det samlede antal bestembare klinger, mens det hos Rygh var 28,7 % og hos mig nu for vikingetiden bare 23,5 %. Hadde jeg nu tat med de eneggede klinger uten hjalter, vilde dette gjort den forskjel, at mens de eneggede nu utgjør en knap fjerdedel av det samlede antal, vilde de ellers utgjort litt over en tredjedel. Eiendommelig er det at antallet av ubestembare klinger nu er blit mindre end hos Rygh. Dette beror formodentlig paa at jeg har reist rundt og set paa hvert sverd, mens Rygh vel for de andre museers vedkommende bygget paa de trykte katalogbeskrivelser.

Ellers er det at merke med hensyn til den lokale fordeling av eneggede og tveeggede klinger, at de sidste er i overveiende majoritet i de tre utprægede østlandsamter: Hedemarken, Akershus og Smaalenene, likesom der ogsaa findes forholdsvis større procentantal av dem end ellers i landet i Jarlsberg og Larviks amt. Ellers er procentantallet av eneggede klinger forholdsvis jevnt. At det er saa stort i Nordlands og Tromsø amter, kan bero paa at flere end jeg har regnet med, hører til de eneggede sverd uten hjalter fra 7. periode. At det er saa overveiende stort i et amt som Lister og Mandals amt, behøver man ikke lægge saa meget bret paa. Materialet er her for det første litet, dernæst er det saa forholdsvis mange sverd herfra hvis klinger er ubestemte (en tredjedel av det hele materiale).

Det mere utpræget tveeggede præg over klingene paa Østlandet beror paa at den vestlige indflydelse, den frankiske, som Schetelig paaviser i »Nye jernaldersfund paa Vestlandet«, som førte med sig de korte eneggede sverd uten hjalter, scramasaxen, gjorde sig langt sterkere gjældende paa Vestlandet og tildels Trøndelagen end paa Østlandet, hvor den knapt kan spores. Vi skal se under behandlingen av de eneggede sverd uten hjalter hvor litet disse er repræsentert i de tre Østlandsamter eller paa det egentlige Østland overhodet. Det er, som straks nedenfor skal søkes paavist, disse sverd som de eneggede sverd i vikingetiden stammer fra. Og det er i fuld overensstemmelse med disse sverds utbredelse i 7. periode at utbredelsen av de eneggede sverd i vikingetiden ogsaa hovedsagelig

tilhører Vestlandet. Som vi senere skal se, viser denne vikingetidens eneggede sverds oprindelse av scramasaxen fra 7. periode sig ogsaa deri, at de eneggede sverd hovedsagelig tilhører ældre vikingetid, særlig 9. aarh., og fremdeles hovedsagelig tilhører Vestlandet og Trøndelagen, mens først ut i det 9. aarh. sverdene begynder at bli saa almindelige paa Østlandet.

Sverdklingene.

Naar jeg skal gi en beskrivelse av vikingetidens sverdklinger tat i sin almindelighet, maa jeg først gjøre opmerksom paa, at jeg ikke har maalt op alle de klinger som jeg har støtt paa, men har gjort de grundigere undersøkelser særlig i Universitetets Oldsaksamling. Hvor der derimot har været noget specielt at bemerke, er saavidt mulig materialet i museene i Trondhjem, Bergen og Stavanger ogsaa tat med. Klingene maatte jo i et typologisk-kronologisk arbeide som dette spille en underordnet rolle. Endvidere maa man merke sig, at det er bare en brøkdel av klingene som er bevaret i hele sin længde. Jeg har gjort maalinger av vel 200 stykker, hvorved jeg vistnok har faat med den største del av det brukbare materiale. Det viste sig da at 136 av disse klinger maalte mellem 75 og 81 cm.; dette synes da at være den almindelige længde paa et norsk vikingesverd, kanske særlig 77—80 cm. l. (fig. 1—2). Over 81 cm. lange er imidlertid ikke færre end 36 stykker; længden naar for de sidstes vedkommende like til 86 cm., med alle mellemstørrelser repræsentert; et enkelt eksemplar naar en længde av 90 cm., det længste vikingesverd som saavidt vites er fundet i Norge, fig. 3 (C 22117: Ø. Kamfjord, Sandeherred). Mellem 70 og 75 cm. maalte 37 klinger, under 70 cm. maalte bare 9 stkr., fig. 4.

De forskjellige længder synes nu ikke at være knyttet til bestemte typer. De største længder paa sverdklinger findes f. eks. baade ved de ældste vikingesverd som B, C og de ældre av H-typen, ved M- og Q-typen, som repræsenterer vikingetidens midte og senere halvdel, og ved X- og Y-typene. Allikevel tror jeg der har gjort sig en viss utvikling gjældende, at de forskjellige længder tildels kan være betinget av specielle omstændigheter i sverdenes utvikling. Jeg kommer ogsaa senere under behandlingen av de eneggede sverd uten hjalter ind paa en side av dette spørsmaal. Som det nemlig da vil bli paavist, er de lange eneggede klinger fra 7. periodes slutning utviklet av det korte eneggede sverd, scramasaxen. Disse lange klinger kan naa en længde av over 85 cm., ikke mindre

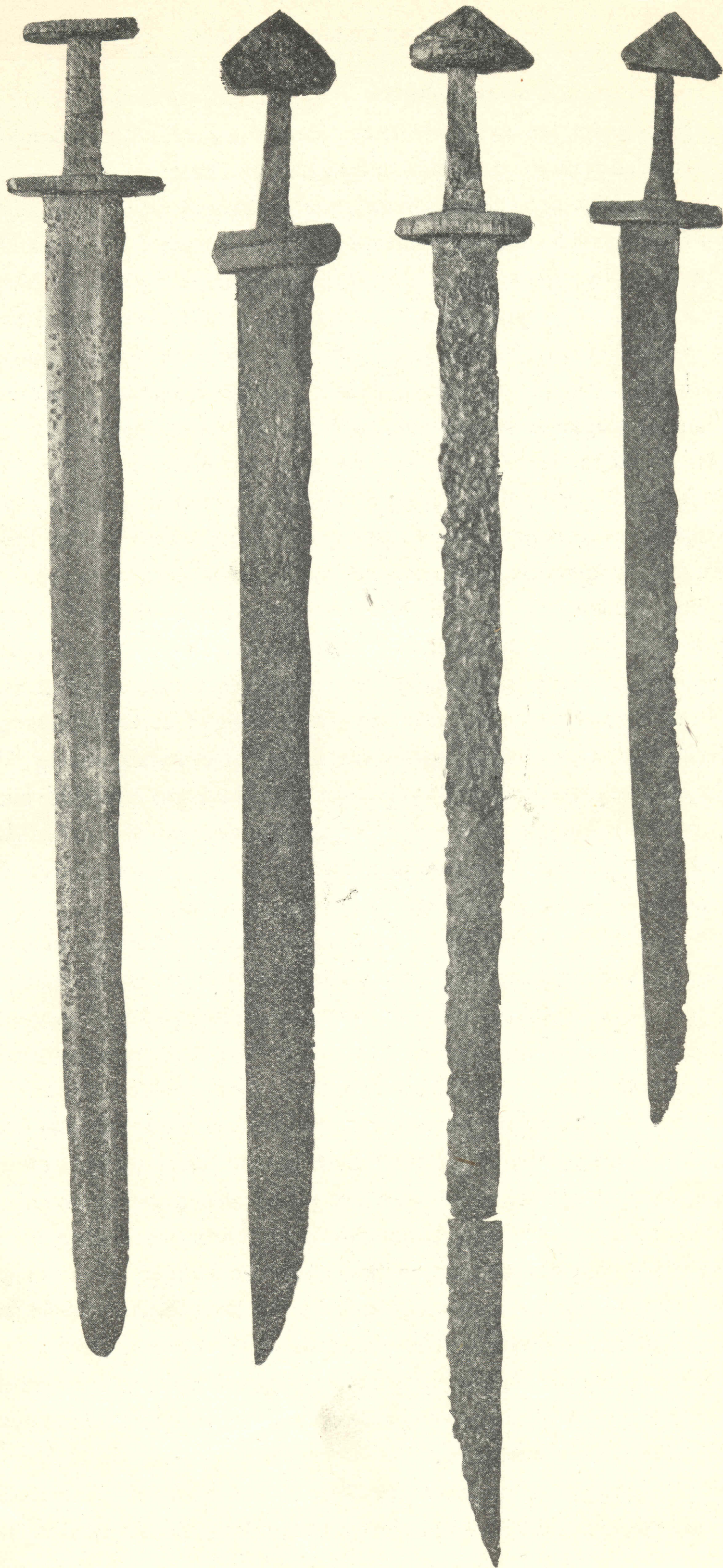

Fig. 1. Lille-Strand, N. Aurdal. Krist. 1/5.
Fig. 2. Kvie, Nes, Busk. 1/5.
Fig. 3. Ø. Kamfjord, Sandeherred, J. L. 1/5.
Fig. 4. Hvaala, Lunde, Brb. 1/5.

end 5 stykker naar denne længde. Og nu er en flerhet av de lange klinger fra vikingetiden netop de eneggede fra ældste del av vikingetiden, sverd som C 20314 a fra Arstad, Stange, Hed., som til og med er fra slutten av 7. periode, og hvis klinge naar en længde av 83,3 cm., dernæst C 14005 fra Berge i Rendalen (klingen 85,5 cm. l.), likesaa C 18622 fra Holjum i Brunlanes, J. L. og flere av denne type, likesaa C 13648 fra Vestrum, Hedrum, J. L., av H-typen (klingen 82,5 cm. l.) samt endelig det netop nævnte lange sverd fra Ø. Kamfjord i Sandeherred med en klingelængde av 90,7 cm. Naar der i ældre vikingetid ogsaa optrær enkelte særlig lange tveeggede sverdklinger, opfatter jeg dette som en paavirkning av de lange eneggede klinger. Det længste av disse er C 777 fra Vik, Nes, Busk. av C-typen, hvis klinge er hele 86,1 cm. l.; ogsaa et par av de tveeggede sverdklinger av H-typen er over 80 cm. l. Paa lignende maate er der muligens slegtskap mellem 7. periodes smaa eneggede sverdklinger uten hjalter og de faa eneggede sverd med korte klinger som optrær særlig i ældre halvdel av vikingetiden. Disse smaa klinger kan dog tildels, og dette er rimeligere, simpelthen forklares av at sverdet i det hele er litet, av andre grunder har været tilsigtet at være litet, og ikke fordi der hadde været slike korte sverd før. Det synes nemlig ikke at være de aller ældste fund med sverd som har slike korte eneggede klinger; det er yngre utviklinger av C- og H-typen og desuten M-typen. Anderledes forholder det sig med G-typen, men denne type har ganske sikkert sin oprindelse ogsaa i 7. periode.

Størstedelen av vikingetidens sverdklinger viser imidlertid et ensartet præg; det er »vikingeklinger«, lange eneggede eller tveeggede klinger, de sidste med fure midt paa klingen, den saakaldte »blóðrefill«. Likesaa veksler klingenes bredde ganske betydelig. Normalbredden er omkring 5,5 cm. oventil. Av vel 400 klinger viser de 300 en bredde fra 5—6 cm. 61 er over 6 cm. brede og 70 under 5 cm.; av de sidste er bare 14 tveeggede, resten eneggede, særlig tilhørende typene C, H og M. De smale eneggede klinger synes ogsaa at være en arv fra 7. periodes eneggede sverdklinger; da er det meget almindelig at klingenes bredde er under 5 cm. samtidig som der dog ogsaa findes bredere klinger i den tid ogsaa. En almindelig vikingetidsklinge har saaledes en længde paa 77—80 cm. og bredde oventil paa 5—6 cm. De eneggede klinger veksler sterkere end de tveeggede. For de sidstes vedkommende gjælder det at der med større længde følger større bredde, en sværere form overhodet; dette gjælder imidlertid ikke for de eneggede.

I yngste vikingetid synes der at ske en liten ændring i klingematerialet. Klingene synes at bli slankere og tildels længere og tyndere. Dette

kan dog endnu i vikingetiden bare spores ganske svakt. Det er ogsaa et rent middelaldersk træk slik som vi ser det ved sverdet C 9981 fra Korsødegaarden, Stange. Hed., hvor klingen har en længde av 88.5 cm., saaledes betydelig mere end noget tveegget sverd fra vikingetiden, dertil en bredde av bare 5,4 cm. Merkelig nok synes min eiendommelige Æ-type ikke at ha synderlig lange klinger; bare 3 stykker er rigtignok bevaret i sin helhet, men alle disse maaler under 75 cm. i længde; bredden er forøvrig ikke særlig stor heller, paa alle undtagen 2 stykker 5,5 cm. og derunder. De faa eneggede klinger som findes fra yngre tid, antar ogsaa tildels eiendommelig form, faar f. eks. et usedvanlig tyndt blad (se under X-typen).

Ved siden av klingenes længde og bredde skal vi ogsaa merke os sverdenes v e g t. Her kommer det selvfølgelig dels an paa klingenes størrelse, men endnu mere paa haandtakenes sværhet. Det følger av sig selv at sverdene av B—C-typen med de svære massive hjalter maa være tyngre end sverdene av M- og A-typen. Ved undersøkelsen har jeg veiet 102 sverd, alle paa Universitetets Oldsaksamling, hvor de er bedst bevaret.

Det viste sig da at de tyngste sverd var gjennemgaaende de av B—C-typen. Her var det flere som veiet over 1,4 kg., 12 av 20, deriblandt det tyngste av alle de sverd jeg har veiet, C 777 fra Vik, Nes, Busk., et svært tveegget eksemplar, hvis brede klinge naar en længde av 86,1 cm. Noget lignende er tilfældet med type H, men her har ikke sverdene slik tyngde som ved C-typen. Type D med de svære hjalter har visselig ogsaa i fuldstændig stand hat betydelig tyngde; klingene er imidlertid nu bare ufuldstændig bevaret. Allikevel veier 2 sverd av denne type henholdsvis 1,476 og 1,346 kg. Sverdene av M-typen er derimot betydelig lettere. De aller fleste veier mellem 0,9 og 1,2 kg.; noget lignende er tilfældet med Q-typen; her veier dog enkelte eksemplarer med længere og sværere hjalter endel mere, like til 1,426 kg. Paa samme maate er Æ-typens sverd forholdsvis tunge, vel 1,3 kg., tiltrods for at de har forholdsvis spinkle klinger. Ellers kan det bemerkes at I-typen er forholdsvis let, mellem 1 og 1,1 kg., K-typen derimot for de hjemlige eksemplarers vedkommende temmelig tunge, 1,443 og 1,511 kg. G-typene med de korte scramasaxlignende klinger er selvsagt lette, veier ikke over 0,8 kg.; det samme er tilfældet med de smaa eneggede eksemplarer av C-typen; her kan vegten være like ned til 0,727. De yngre X- og Y-typer har som nævnt tynde klinger; de gjør et slankere indtryk end de ældre sverd. Jeg har veiet 5 av disse sverd, og ingen av dem veiet over 1,1 kg.; de er altsaa endog lettere end M-typen, tiltrods for at de sidste har spinklere

haandtak. I overensstemmelse hermed veier det middelalderske sverd C 9981 bare 0,976 tiltrods for at klingen altsaa er 88,5 cm. l.

Nogen norm for et vikingesverds tyngde kan vi efter dette ikke opstille; tyngden kan veksle fra 0,7 kg. til over det dobbelte, næsten 1,9 kg. De fleste har dog en vegt fra 0,9 til 1,5 kg.

Sverdhaandtakene.

Vi skal dernæst se paa størrelsen av haandtakene, hjaltene, knappen og selve haandfanget. Hvad først selve haandfanget angaar, avstanden mellem overhjalt og underhjalt, saa har dette ofte været gjenstand for forundring over den ringe størrelse og været anvendt som bevis for at mændene dengang hadde mindre hænder end nu og i det hele var mindre end nu. Vi skal da først se paa hvor stor denne avstand er. Jeg har undersøkt denne for 435 eksemplarers vedkommende. Det viste sig da at de 303 stykker hadde en avstand mellem hjaltene fra 8,5—10 cm., temmelig jevnt fordelt paa denne størrelse. Ikke faa — 67 stkr. — hadde avstand mellem 8 og 8,5 cm., derimot bare 23 eksemplarer under 8 cm. Mellem 10 og 10.5 cm. er der 33 stykker, over denne størrelse bare 8. Tabellarisk kommer dette til at se saadan ut:

Avstand mellem hjaltene:	Under 8	cm:	23	stkr.
	8 — 8,5	»	67	»
	8,5 — 9	»	97	»
	9 — 9.5	»	117	»
	9,5 — 10	»	89	»
	10 — 10,5	»	33	»
	Over 10,5	»	8	»

De mindste avstande jeg har maalt, er bare 7 cm. Det er 2 sverd som har denne avstand, nemlig C 4485 fra Bjørken, Nedre Stjørdalen, N. T. og B 4404 av M-typen fra Fet, Hafslo, N. B., et usedvanlig litet sverd overhodet. Den største maalte længde som avstanden har naadd, er 11,4 cm. Det er et sverd av Q-typen C 21039 a fra Bøen, Dal s. Tinn, Brb., men C 698 fra Hurum, Busk, av C-typen kommer ikke langt efter, maaler 11,3 cm. mellem hjaltene, likesaa 2 sverd av M-typen, C 213 fra Romerike og C 18656 fra Prestegaarden, Ø. Toten, som har en avstand mellem hjaltene paa henholdsvis 11,1 og 11 cm.

Nogen regel forøvrig for de enkelte typer er det vanskelig at gi. Baade blandt ældre og yngre sverd findes der større og mindre avstande mellem hjaltene. Dog findes der et par typer som bare har liten avstand mellem

hjaltene, hvor haandfanget er litet. Dette er f. eks. tilfældet med den »angelsaksiske« L-type. Av de 12 maalte sverd var her intet over 8,8 cm. i avstand mellem hjaltene, hele 7 sverd er 8 cm. og derunder. Likedan er det med den fremmede type Z; her maaler 3 sverd 7,2 cm. mellem hjaltene og et fjerde 8 cm.; flere er ikke maalt. Anderledes er det derimot med Ulfberhtsverdene og i det hele de sverdtyper hvortil disse sverd er knyttet, typene O og R—S. Disse sverd har størrelse fuldstændig som vikingetidssverdene flest. Ulfberhtsverd som C 16380 fra Gunnarsby, Rygge, Smaal. maaler 9,1 cm. eller som C 4690 fra Aaker, Vang, Hed. maaler 9.2 cm. eller C 571 fra Nordgaarden, Sparbu, N. T. maaler 9,3 cm.

Til slut skal vi se litt paa selve hjaltenes størrelse. Underhjaltene er selvsagt de længste. De korteste har B—C-typene, som kan være bare 6,5 cm. l., de længste er X- og Y-typene, som kan bli like til 17,7 cm. l. Med den længde nærmer formene sig de middelalderske sverd i hjaltenes længde. Skulde man ellers sætte en almindelig længde for almindelige typer, f. eks. de almindeligste som H- og M-typen, maatte det bli omkring 10 cm.; det samme er tilfældet med typer som A, E, F, G, J, K. Kortere hjalt har foruten B—C-typene ogsaa L-typen. Længere er derimot foruten den svære D-type gjennemgaaende de yngre som O, P, U, R, S, T —Æ; de fleste av disse typer har underhjalt av en længde av omkring 11—12 cm.; typer som Q, X og Y-typene naar som nævnt største længde 16—17 cm. Overhjaltene kan tildels være betydelig kortere, ha en længde av bare 5 cm., men ellers almindelig 7—8 cm. I almindelighet er forholdene de samme som ved underhjalt; dog er her forskjellene ikke at merke mellem ældre og yngre typer.

Vi skal dernæst se litt paa orneringsmaaten paa hjalter og knap. Den kan være av forskjellig art. Dels bestaar den bare i indsmidde linjer eller utstaaende ribber i jernet og dels i metalbelæg. Det første er selvfølgelig det tarveligste; det er de simpleste typer som er orneret paa denne maate. Og denne ornering betegner hovedsagelig reminiscenser, levninger, efterligninger efter forutgaaende typer. Det almindeligste er en indfuret eller sjeldnere ophøiet linje horisontalt midt over et overhjalt som bestaar av ett stykke. Dette er meget ofte tilfældet ved C-typen, ved K-typen, ved W-typen, ved X-typen og Y-typen. Ofte gaar man videre og tredeler det øverste stykke som en tredelt knap, som ved W- og X-typen og særtype 6. Forøvrig er det jo vanlig at der er forsænkninger ved tredelte knapper og mellem knap og hjalt; det er jo paa den maate skillet betegnes. Ofte er der da i disse furer lagt tvunden eller perlet traad av sølv eller bronse. Dette er særlig tilfældet ved O-typen. Særlig de perlede baand kan ved de simplere typer være efterlignet ved riflede ophøiede ribber.

Meget almindelig er imidlertid metalbelæg paa hjalter og knap av sølv, bronse, kobber eller messing. Den simpleste maate at anbringe saadant metalbelæg paa er at smi fine vertikale furer i jernet og heri at hamre ind bladtynde plater av vedkommende metal[1]. Dette er saaledes tilfældet ved vikingetidens almindeligste sverdtype: H-typen. Her er belægget i almindelighet ensartet; men det kan ogsaa være rutet mønster med avvekslende sølv og kobber f. eks., eller det kan være bredt stripet med to metaller avvekslende. Paa lignende maate er det med I-typen, hvor ogsaa samme slags stripet metal er anvendt. Det er det at merke ved denne maate at lægge metallet fast paa, at det som oftest ser ut som overflaten har hat et riflet eller i hvert fald stripet utseende. Dette har dog ganske sikkert ikke været tilfældet; furene har helt været dækket av metalplatene, saa overflaten har hat et glat utseende som om hjalter og knap hadde været av bronse eller sølv. Dette kan sees av godt bevarede eksemplarer av H-typen; de er nu blit saa slitt at de ser stripet ut. Samme simple stripede ornering kjendes ogsaa ved K- og O-typen, ja det er jo samme system ogsaa ved E-typen, bare at her de smaa runde fordypninger skaffer avveksling. Ogsaa P-typen kan ha denne simple ornering. Ogsaa andre ganske simple orneringsmønstre kjendes dog ved disse typer. Saaledes baade ved I-typen og P-typen grenede striper, som vi ogsaa kjender det fra enkelte av de slanke høitryggede spydspidser. Eller der kan være et slags trappeformet mønster som ved yngre H-typer og V-typen. Vi maa da tænke os at mønstret er klippet til og derpaa hamret ind i jernet; saaledes maa man ogsaa tænke sig at de grenede eller vinkelbuede mønstre er dannet, likesom rutemønstrene og de brede baand. Eiendommelig er orneringen paa særtype 20 (C 4979), hvor det underste belæg av bronse likesom er punset ind i jernet, mens der utenpaa dette er lagt trekantede fliker av sølv som border langs hjaltenes over- og underkanter. Langt simplere er det at utstyre disse kanter med horisontale smale baand saaledes som det kjendes ved U-typen. De tresidede sølvtunger kjendes forøvrig ogsaa ved den telemarkske særtype av T-typen.

Foruten disse simple mønstre har vi mere komplicerte figurmønstre, fig. 5, som ogsaa er indlagte paa lignende maate som stripebelægget, nemlig ved figurenes indgravering i jernet og herpaa senere indhamring av sølvet, som her omtrent utelukkende er benyttet. Ofte er det ogsaa anvendt niello i furene for at bringe mere avveksling. Denne figurfremstilling er første gang anvendt ved de frankiske eksemplarer av K-typen, dernæst ogsaa ved L-typen, hvor indgraveringen dog synes at være skedd

[1] Det er disse Hj. Falk i Altnordische Waffenkunde mener er sagaenes »valbǫst«.

paa plater av bronse eller sølv. Helt almindelig blir denne maate at ornere paa ved O-typen, derpaa R- og S-typen; det er disse 3 typer hvor særlig denne orneringsmaate er anvendt.

Eiendommelig er orneringen paa haandtakene av D-typen. Her er avvekslende indsænkede og ophøiede partier, altsaa relieffremstilling, og de ophøiede partier er belagt med sølv, de indsænkede med bronse. Mønstret er ellers forskjellig, som det vil bli behandlet under B-typen. Fremstilling av mønstret i relief forekommer ogsaa ved et par av hjaltene av bronse, sandsynligvis av I-typen, dels muligens av O-typen fig. 6. Disse hjalter av bronse er støpt. Støpte bronsehjalter, hvor mønstret tildels har været utarbeidet i støpeformen, forekommer ellers ved den første gruppe som jeg har opført under O-typen, desuten ved hele N-typen og ved et par av H-typen uten ornering.

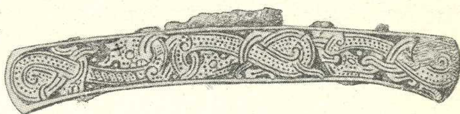

Fig. 5. Tregde, Halsaa, L. M. 1/2.

Fig. 6. Gislevold, Ullensaker, Akh. 1/2.

Til haandtakets ornering hører endvidere den sølvtraad som er viklet om haandfanget, »silfri vefjaðr«, saaledes som det er tilfældet ved 3 av Z-typen og et enkelt av S-typen. Det kjendetegner saaledes hittil bare pragtsverd av de yngste typer[1].

Ellers er at merke ved hjaltene maaten at fæste knappen til overhjalt; dette sker enten ved to smaa nagler, en paa hver side av haandfanget, eller bare ved at tangen er stukket tvers igjennem hjalt og knap og utplattet for den øvre ende. Den første maate anvendes ved D-typen, den talrike H-type og den dermed beslegtede I-type, dertil konstant ved O-, R- og S-typen. Særlig ved de simplere sverd er den sidste maate anvendt, saaledes ved A- og B-typene, dog ogsaa ved E-typen, selvfølgelig ved F- og G-typen; ogsaa ved de hjemlige efterligninger av K-typen og dermed beslegtede former, mens selve den fremmede K-type har hjalter fæstet ved nagler, ved krummede hjalter som L- og Z-typen, ellers almindelig ved de simplere typer. Det synes saaledes at være faste skikker som følges ved de forskjellige typer. En type som H-typen vil aldrig paatræffes uten naglehuller paa overhjalt; hvor derimot den simplere ornerte efterligning forekommer, findes der ikke nagler.

---

[1] M. h. t. haandfangets beklædning se Th. Petersen: Baandformet omvikling av sverdskeder i vikingetiden, Oldtiden VII s. 165 ff.

Typologi og kronologi.

I det her flere ganger citerte arbeide av H. Schetelig: »Nye jernaldersfund paa Vestlandet« sier forfatteren s. 48, at »vaabnene idethele ikke gir saa bestemte holdepunkter for kronologien som den vi kan faa ved studier av smykker og ornamentik«. Allikevel bygger jeg hele den følgende tidsbestemmelse av det store vaabenmateriale netop paa typologiske studier over vaabnene selv, ikke paa smykkene i fundene. Grunden dertil er delvis den, at ornamentiken ikke endnu har faat den utredning som maatte til for denne tidsbestemmelse, en utredning som jeg heller ikke nu vilde paata mig, naar en saa fremragende forsker paa dette omraade som H. Schetelig netop holdt paa med den. Men dernæst er jeg ikke helt enig i den opfatning, at vaabnene skulde være saa meget daarligere som tidsbestemmelse end de ornerte saker. Jeg er rigtignok enig i at vaabenformene ikke kan opvise en saa finsigtet relativ kronologisk-typologisk utvikling som ornamentene. Et sverdhaandtak, en spydspids, et spydspidsblad eller et økseblad er i sine ytre omrids en langt grovere ting end ornamentene paa en oval eller trefliket bronsespænde. Man vil ikke saa fint kunne se den utvikling eller den forandring som en vaabenform har gjennemgaat, som den ornamentiken paa et smykke er gjenstand for. Imidlertid er der den svakhet ved smykkene som hjælpemiddel ved den absolute tidsbestemmelse, at et smykke har været en pragtgjenstand som kan tænkes at ha været opbevaret i hvert fald en halv hundrede aar. Mindst gjælder dette ved de ovale bronsespænder, som er saa almindelige, har saa at si været en almindelig bruksgjenstand som hver kvinde næsten bar paa sig. Vi kan imidlertid se det ved de store skattefund som Hoenfundet fra Eker, hvor smykker fra forskjellig tid er lagt samtidig ned i jorden, hvor længe kostbarheter kan gjemmes paa. Og selv Schetelig maa medgi at endog ovale spænder kan opbevares længe. Han sier i hvert fald om et fund hvor der findes enkelte ovale bronsespænder av ældre type sammen med dobbelte spænder av yngre type, at dette fund maa dateres efter de yngste spænder. Hadde vi ikke hat disse dobbelte spænder, vilde Schetelig ganske sikkert datert fundet efter de enkelte ovale bronsespænder, og dateringen vilde altsaa blit ganske feilagtig. Paa samme maate: hadde der av ornerte saker i Osebergfundet bare været skibet og vognen, og fundet vilde allikevel blit stort nok, vilde dateringen, hvis den skulde bygges bare paa ornamentiken, blit feilagtig. Det synes efter dette i det hele at være farlig at datere et fund efter en enkelt i fundet værende smykkegjenstand.

Langt bedre synes mig i saa henseende netop vaabnene at være. De indtar her en mellemstilling mellem smykkene og massen av simplere redskaper, f. eks. jordbruks- og smederedskaper. De sidste har faat en fast hovedform i al sin enkelhet, som de holder fast ved. Naar de først har faat den praktiske form, egner de sig eller tilskynder de ikke til nogen synderlig forandring. En saks kan ha en ringformet utvidelse øverst paa bøilen, eller den kan ikke ha det; i første tilfælde kan man vanskelig se om den er fra vikingetid eller middelalder eller nyere tid. Det er saa heldig at denne forandring av saksens utseende foregaar netop i vikingetiden, saa det bidrar til at endog saksene kan være til støtte ved dateringen. Men man maa ikke være alt for sikker paa at ikke en saks av en ældre form jo kan findes i et fund fra en yngre tid. Og for sigdblads og ljaablads og smedetængers og filers og mange andre redskapers vedkommende er det ikke mulig med sikkerhet at si om de er fra hedensk eller kristen tid. Vil man om ovale spænder i hvert fald med tiden kunne si at den ene maa være 10 aar yngre end den anden, kan man om disse simple redskaper ikke avgjøre, om der er 10 eller 100 eller 200, ja kanske endda længere tid mellem at to av dem blev laget.

Anderledes er det derimot med vaabnene. De er for de aller flestes vedkommende ikke pragtstykker, ikke dyrebarheter i den forstand som smykkene. Og selv om de er pragtfulde, saa er de dog ifølge sin bruk mere utsat for at bli slitt end smykkene er det. Men paa den anden side staar de betydelig høiere end de simple redskaper. Et sverd, et spyd, ja selv en øks er noget andet end en hammer eller en tang. Herpaa tyder da ogsaa den mangfoldighet av former av disse vaaben som findes fra vikingetiden. Det er nu ikke rimelig at disse vaaben alle forekommer i hele vikingetiden. Det er naturlig at enkelte former er ældre og andre yngre. Det er rimelig at enkelte sverd og enkelte spyd og enkelte økser er ældre og andre av alle disse vaaben er yngre. Og naar en mand, som vi har hørt, pleiet at være utrustet baade med sverd, spyd og øks, saa maa et sverd, spyd og en øks som findes sammen i en grav, være fra samme tid, mens et sverd, spyd og en øks av andre former fra et andet fund rimeligvis er fra en anden tid. Nu gjælder det at finde ut hvilke av disse tre vaabenformer er de ældre, og hvilke er de yngre. Vi kjender nu ganske godt til de vaaben som er fra tiden like før vikingetiden, og enkelte av de som er fra tiden like efter denne. Findes nu et eller andet av disse vaaben fra tiden like før vikingetiden sammen med vaaben fra selve vikingetiden, saa er det rimelig at disse sidste maa være fra ældre tid av vikingetiden; kan dette støttes ved typologisk utvikling av vikinge-

tidens vaaben fra de fra ældre tid, saa er det saa meget desto bedre. Saa kanske vi kan paavise videre typologiske utviklinger herav for enkelte vaabenformer; disse maa da i tid følge efter de fra tidligste del av vikingetiden. Paa denne maate kan vi fire os langt nedover i tid. Sammen med de typologisk daterbare saker findes der grupper av andre vaaben, som ogsaa derved dateres. Er det saa, at vaabenformene veksler efter som tiden gaar, saa maa der kunne paavises grupper, fundkombinationer som i paalidelige fund aldrig blandes sammen med andre fundkombinationer. Imidlertid er det vanskelig, at komme længer ad den vei. Der kommer ind helt nye former; det er slut med den typologiske utvikling, eller i hvert fald er den blit saa usikker at vi begynder at famle. Der er eksemplarer som, om end litt forskjellige, synes at høre til samme hovedtype som den som saa tydelig tilhørte ældre del av vikingetiden; men de vaaben som forekommer sammen med dem, er av et ganske andet præg. Vi maa ganske sikkert befinde os ved et skille; men vi er i usikkerhet. Vi skal jo bygge en kronologisk bro fra jernalderens 7. periode og til middelalderen. Vi har bygget sikkert nok fra den ene kant, men kommet omtrent midtveis greier vi det ikke længer. Vi maa da selvsagt begynde fra den anden kant igjen, fra middelalderen. Det er det sørgelige at vi kjender saa meget mindre til denne tid; vi staar her paa langt usikrere grund. Men noget har vi da at bygge paa, og saa bruker vi det lille vi har. Vi forstaar at enkelte former er beslegtet med de middelalderske; vi ser efter hvilke vaaben som forekommer sammen med disse former, undersøker, om vi kan se andre former som disse yngste former har utviklet sig av. Paa den maate nærmer vi os den byggede bro fra den anden side. Det er paa den maate jeg har bygget mit kronologiske system fra yngre folkevandringstids slutning og til middelalderens begyndelse. Det har efter min mening været et godt system at bygge efter. Det har vist sig at der inden vaabenmaterialet er sammenhørende grupper; jeg har forsøkt, og jeg tror det har lykkedes mig paa denne maate at ordne ind hele vikingetidens vaabenmateriale i kronologiske grupper. Der blir rækker av efter hinanden følgende vaabenformer, gaaende ut fra folkevandringstidens slutning og fortsættende gjennem 9de og 10de aarh. helt til middelalderens begyndelse. Det har vist sig ved et saa rikt materiale som vi eier i vor vikingetids vaaben, og ved et grundig kjendskap til dette at det meget godt gaar an at lage kronologi paa vaabenformer. Ved saaledes at kunne angi saa detaljert den relative kronologi inden to aarhundreder, vil den absolute kronologi, om end ikke i detaljer paalidelig, ogsaa følge av sig selv. Ved nøie kjendskap til materialets omfang vil man kunne anvise hver type sin kronologiske stilling inden de to og et kvart aarhundrede som vikingetiden

i Norge omfatter. Hvor der har været anledning til det, har jeg ogsaa anvendt ornerte av andre daterte saker som støtte ved dateringen. Men som sagt maa den slags saker brukes med største forsigtighet ved dateringen av et fund og end mere ved dateringen av hele typer. Det er de store samlede fund og sammenligningen mellem disse som gir sikre dateringer, ikke et enkelt forekommende ornert stykke. Hændte det derimot at vi hadde en enkelt gruppe vaaben som tilfældigvis ikke forekom sammen med andre vaaben, men i en række dobbeltbegravelser hvor der var ovale spænder, da vilde disse spænder ganske datere disse vaaben. Saadanne tilfælder forekommer ikke. Derimot hænder det ofte at der i et eller et par fund forekommer slike spænder, og disse støtter da dateringen, men de kan ikke avgjøre den. Vi skal faa et par eksempler paa at der findes smykker i fundene, hvis alder staar i strid med den datering jeg sætter paa vaabnene. Allikevel er mit materiale saa stort og systemet efter min mening saa sikkert bygget at det ikke kan rokkes av enkelte slike forekommende stykker.

Jeg har da ved den følgende datering av sverdene hovedsagelig holdt mig til vaabnene. Sverdene selv er efter haandtakenes form klare at ordne typologisk. Før jeg gaar over til behandlingen av dem, hovedindholdet av denne avhandling, gir jeg imidlertid en oversigt over de andre vaabens og andre sakers typer og disses kronologiske stilling. Ved siden av sverdene bruker jeg da først og fremst spydspidsene, som ogsaa paa en forholdsvis grei maate lar sig indordne; de er jo vaaben som findes i omtrent samme antal, og er saa at si jevnbyrdige med sverdene. Øksebladene er for det 9de aarhundredes vedkommende ganske klare; men i 10de aarh. synes der at bli et mere ensartet præg over alle øksene, særlig øksebladene, mens der ved siden derav synes at leve igjen former fra 9de aarh., tildels i videre utvikling; særlig den mere detaljerte adskillelse blir vanskelig for øksene i 10de aarh. Dette beror vel tildels paa at en flerhet av dem er arbeidsøkser og deler de andre simplere redskapers skjæbne deri, at de litet har været gjenstand for utvikling. Usikkerheten ved det middelalderske materiale bidrar jo ogsaa her sit til, at det særlig er det 10de aarhundredes økseblad som savner den mere detaljerte tidsbestemmelse. Av de øvrige vaaben er skjoldbulene fattige paa former, men de som findes indtar en ganske klar tidsstilling. Pilespidsene er derimot mere vanskelig at skille, i hvert fald for den almindeligste forms vedkommende.

Av andre saker tar jeg med ranglene, som har vist sig at være temmelig greie tidsbestembare, i ethvert fald for halve aarhundreder. Saksene undergaar som nævnt en karakteristisk utvikling netop i vikingetiden og

er derfor en støtte ved tidsbestemmelsen, men maa som simplere redskap anvendes med forsigtighet. Stigbøilene gjennemgaar ogsaa en utvikling i vikingetiden og blir ogsaa her tat med som sammenligningsmateriale. Likesaa ildstaalene, skjønt disse forandrer sig netop like før vikingetidens begyndelse; men de blir tat med for utskillelsen av dette materiale. Endelig blir spillebrikkene ogsaa tat med, idet der i hvert fald for vikingetidens slutning kan paavises en væsentlig forandring i deres utseende. Endelig de ovale spænder med det forbehold jeg før har tat ved deres anvendelse.

Betydningen av denne kronologiske adskillelse vil være indlysende og er allerede delvis blit berørt i indledningen. Selv om perioden ikke omfatter stort mere end 200 aar, har den dog en kulturhistorisk betydning som er større end for nogen av de foregaaende perioder; den eier rikere vidnesbyrd av kulturhistorisk betydning end nogen av de foregaaende perioder. Og dertil kommer at den sætter ind under historiens morgendæmring i vort land, en omstændighet som skulde anspore end mere til utredning av de kulturhistoriske forholde. Vi skal huske paa at de tørre kronologiske bestemmelser av typene peker hen paa begivenhetsrike tidsrum i vort folks ældste historie.

Sverdtypen B bruktes her i landet samtidig med de første beretninger om at nordmænd drog paa vikingetog mot de britiske øer, og den over hele landet almindelige C-type var blit gammeldags da Halvdan svarte druknet i Randsfjorden. Og da Harald haarfagre samlet Norges rike, var den simple M-type den mest benyttede av sverd samtidig som F-typen av spyd med den eiendommelige ornamentik paa falen og øksetypen E med avsatsen paa bladet var de almindeligst brukte. Men da Erik Blodøks flygtet fra landet, var disse former blit avløst av andre. M-typen av sverd hadde begyndt, saavidt man kan se, paa hjemlig grund efter paavirkning fra finere utenlandske vaaben at utvikle sig til Q-typen samtidig som rent nye spydspidstyper var opstaat, særlig den karakteristiske I-type; men øksebladene hadde utviklet sig videre av E-typen og nye H-, I- og K-former var opstaat. Paa Olav Trygvessøns tid var alt dette igjen forandret. Sverdene hadde hat mange former, endnu levet de sidste av Q-typene og S-typene, likesom T-typene nu var i sin fulde blomstring paa Hedemarken, spydspidsene av K-typen hadde alt længe været yndet av krigerne, øksebladene begyndte at faa sit sterkt utsvungne blad for saa ved Olav Haraldssøns komme helt at gaa over til M-typen. Da var ogsaa Y- og Æ-typene almindelige, og spydspidsene hadde helt utviklet sig til M-typen.

Set under en saadan synsvinkel blir der liv over den typologiske utvikling og forandring. Det er imidlertid ikke bare den umiddelbare interesse som det vækker at kunne følge vaabenformene under de forskjellige

bestemte historiske begivenheter i vor vikingetid som betydningen av den kronologiske ordning av vaabnene bestaar i. Det gir ogsaa bidrag til forstaaelse av bebyggelseshistorien i vikingetiden at kunne tidfæste det største arkæologiske materiale vi har fra vikingetiden, i hvert fald til halve aarhundreder. Det er spørsmaal som ikke her i dette arbeide blir nærmere berørt, men som vil faa stor betydning ved senere undersøkelser over dette emne. Og endnu en ting til. Det hjælper til at finde rede i de usikre fund som er indkommet til museene. Under mit arbeide med fundene er jeg flere ganger blit opmerksom paa at sakene maa være sammenblandet. Dels fremgaar dette klart av fundberetningen at sakene er fra forskjellige hauger. Min opgave har da været at finde frem hvad som hører sammen. Men ofte nævnes der ikke noget om at der er nogen usikkerhet ved sammenhørigheten av sakene; allikevel kan dette sluttes ved sakenes art. Det er det store materiale som muliggjør at den slags iagttagelser kan foretages. Der vil under behandlingen av sverdtypene bli fremført eksempler paa en saadan sandsynlig sammenblanding i fundene. Allikevel skal jeg ogsaa her fremføre et par haandgripelige beviser for hvad jeg mener. Som et typisk eksempel har vi fundet C 16031—16035 fra Flakstad, Vang, Hed. Her er 2 sverd, en spydspids og et økseblad. Nu viser det sig at det ene sverd er av M-typen, det andet av Æ-typen, øksebladet er av G-typen og spydspidsen av M-typen. Sverd av M-typen forekommer ellers aldrig sammen med spyd av M-typen og er fra ganske forskjellig tid, det ene fra sidste halvdel av 9de aarh. og begyndelsen av 10de, det andet fra begyndelsen av 11te aarh. Derimot er sverd av Æ-typen almindelig forekommende med spyd av M-typen. Likesaa er sverd av M-typen og økseblad av G-typen fra samme tid. Det synes da klart at i dette fund hører sverdet av M-typen og øksebladet av G-typen til ett fund og sverdet av Æ-typen og spydspidsen av M-typen til ett fund. Likesaa i fundet C 4120—31 fra Skaaden, Søtorp s. N. Fron, Krist. Her er ogsaa 2 sverd, 1 spyd og 1 øks. Sverdene er av den gamle ryggede H-type og Y-typen, øksen av D-typen og spydet av den tykbladede yngre form. Efter den tidsstilling disse vaaben indtar, er det klart at her sverdet av H-typen og øksen hører sammen, likesaa sverdet av Y-typen og spydet.

Det typologiske studium byr særlig ved den overordentlige rigdom og følgelig sterke vekslen av former paa forskjellige eiendommeligheter, som tildels medfører vanskeligheter ved klarlæggelsen av typene. Det er bare i faa tilfælder en jevn utvikling gjennem længere tidsrum, saaledes som vi kjender — for at ta eksempler fra de forskjellige perioder — ved stenøksene uten skafthul fra stenalderen, ved sverdheftene fra bronsealderen, ved de spandformede lerkar eller korsformede spænder fra ældre

jernalder eller de ovale spænder fra vikingetiden. Det er i ganske faa tilfælder at vi i yngre eller yngste vikingetid kan paavise utvikling helt fra ældre vikingetid. En saadan utvikling er av sverdtypene Æ-typen gjennem Q-typen fra M-typen, altsaa fra midten av 9de aarh. til begyndelsen av 11te aarh. gjennem paavirkning av andre former, f. eks. P-typen. Eller av spydspidstypene utviklingen av B-typen gjennem C-typen til D-typene, fra vikingetidens begyndelse til 10de aarhundredes midte eller sidste halvdel, dog ogsaa her ved paavirkning fra andre typer. Ved øksebladene utviklingen av B-typen gjennem D-typen til E-typen, som i sine yngste utviklinger endog findes i aller yngste vikingetid. Lignende utviklinger er skjoldbuleserien R 564—562—563 og »ranglene«. Men ellers er det navnlig ved spydspidsene og øksebladene vanskelig at paavise nogen utvikling overhodet. Ved sverdheftene er det særlig den almindelige skik at forenkle hjalt og knap ved at la dem vokse sammen til ett stykke, en utvikling som maa tænkes foregaat paa hjemlig grund. En saadan utvikling er f. eks. B-typens utvikling til C-typen, den vigtigste av dem, likesaa inden K-typen, H-typen, O-typen, likesaa sandsynligvis X-typen; noget lignende har vel ogsaa foregaat med Y-typen, uten at vi dog kan paavise den type som har været forbilledet for den. Dels har vi de spredte tilløp til typologiske utviklinger, dels en stadig tilstrømning av nye former. Det er dette vi maa huske paa, naar vi nu skal gaa gjennem denne mængde av typer.

A. Spydspidsene.

De typologiske særkjendemerker ved spydspidsene beror dels paa falen og dels paa bladet. Ved falen blir det da at ta hensyn til længden og tykkelsen, kantet eller rundt tversnit, ornering ved indsmidde linjer eller furer eller ved metalbelæg, endelig om der er utvidelser paa den eller om den er glat og jevn i hele sin længde. Ved bladet blir det ogsaa at iagtta tykkelse og længde og desuten bredden, likesaa hvorvidt største bredde er nærmere eller fjernere falen. Forøvrig vil betydningen av de typologiske særkjendemerker fremgaa av den efterfølgende gjennemgaaelse av typene. Det skal bemerkes, at den kronologiske rækkefølge ikke er helt gjennemført ved den maate hvorpaa typene er ordnet.

Type A (fig. 7).

Bladet flatt med svakt ophøiet ryg, bredest omkring midten, jevnt avrundede kanter til begge sider, tyk hals, kort fal (se R 522). Falen kan ved denne type alt ha samme ornering som type B og C. I et fund fra Skåne (Lunds Museum Inv.-nr. 3753—58), som kanske gaar tilbake til ældre folkevandringstid, har spydspidsen denne ornering paa falen.

Spydspidser av denne type er fundet med eneggede sverd uten hjalter, økseblad av A-typen, ogsaa sverd av B-, C- og H-typen. Den maa dateres hovedsagelig til 7. periode, gaar sandsynligvis ned til begyndelsen av vikingetiden. Et eksemplar, som dog ikke er fuldt saa typisk som R 522, er fundet med sverd særtype 5 og rangle av type B.

Type B (fig. 8).

Blad og fal av lignende hovedform som forrige type, synes dog at kunne bli længere, likesom der begynder at danne sig vertikale furer paa falen. Nederst paa falen er der ganske korte utspring eller »vinger«. Bladet har her for de flestes vedkommende samme butte utseende som forrige type.

Forekommer sammen med eneggede sverd uten hjalter, sverd av H- og B- og C-typen, økseblad av B- og D-typen. I et fund (C 6560—78) fra Romfohjellen, Sundalen, Rmsd. er der foruten spydspidser og mange andre ting en oval bronsespænde som R 648, som saaledes daterer fundet til meget tidlig vikingetid.

Det er i det hele tydelig efter spydspidsens form at den har sammenhæng med foregaaende type, og av vaabenkombinationene fremgaar det at den er omtrent samtidig med denne, gaar kanske litt længere ned i tiden. Det kan ogsaa bemerkes at furene paa falen er av samme art som de som findes langs scramasaxens ryg; likesaa synes der at være sammenhæng med den særlig vestlandske spydspidstype (Schetelig, Nye jernaldersfund s. 79 fig. 104; se ogsaa spydspidsen fra S. Skjønne, Nore, Busk. C 19810, avb. s. 64, fig. 55 d).

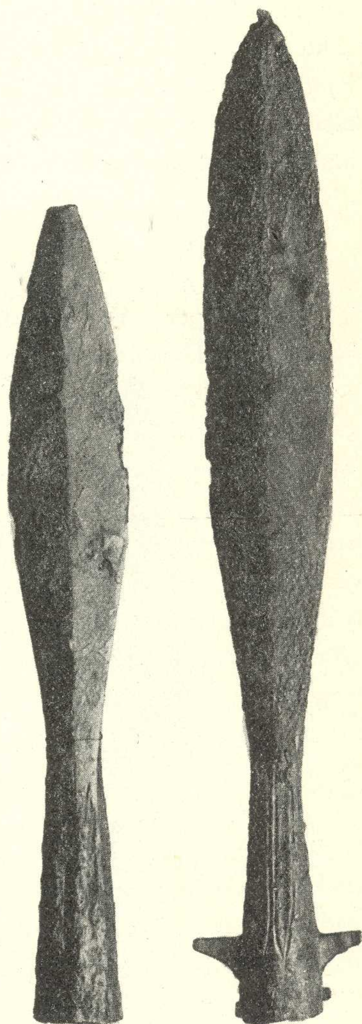

Fig. 7. Kvarberg, Vaage, Krist. 2/5.
Fig. 8. Uthus, Hol, Busk. 2/5.

Type C (fig. 9).

Bladet blir her bredere og tyndere og spidsere mot odden, største bredde

længere nede, falen fremdeles kort, men vingene nedentil længere. Furene er der fremdeles. Typen forekommer ogsaa uten vinger, likesom A-typen maa betragtes som B-typen uten vinger. Som en særtype maa betragtes 3 spydspidser som istedenfor vinger har en liten firkantet knot paa hver side av falen.

Denne type forekommer sammen med sverd av H-typen, desuten M-typen og L-typen, økseblad særlig av E-typen, skjoldbuler som R 562. I ett fund er der arabisk mynt fra ca. 800[1].

Denne type maa tydeligvis være yngre end foregaaende; den findes ikke med eneggede sverd uten hjalter eller sverd av B- eller C-typen; økseblad av E-typen, en videre utvikling av D-typen, maa ogsaa regnes for at tilhøre sidste halvdel av 9de aarh. Sverdtypen L er ogsaa fra slutten av 9de aarh. Mynten er slitt og kan godt tænkes at være kommet i jorden først efter midten av aarhundredet. Jeg skulde i det hele være tilbøielig til at sætte denne types levetid til sidste halvdel av 9de aarh.; muligens skal den trækkes en liten smule tilbake i tid.

Type D (fig. 10—11).

To grupper. Ved den første gruppe (fig. 10) blir bladet smalere og længere, bredden fremdeles størst nederst, kantlinjene herfra i rettere linjer mot odden end ved de to foregaaende typer. Vingene nederst paa falen ganske som ved C-typen. Det slankere blad synes paavirket av de slanke blad fra andre typer som nu blir moderne; falen synes ogsaa at bli længere. — Den anden gruppe (fig. 11) har vinger paa samme maate, men her er blad og fal nærmere H-typen, meget bredt nedentil, danner overgang fra fal til blad ved rette, skraat utgaaende linjer og har ofte en fortykkelse av bladets midtryg nedentil som en fortsættelse av falen. Det er tydelig at disse to grupper egentlig er nye typer som bare har bibeholdt vingene paa falen. Disse to grupper er fundet sammen med sverd av S-typen, Q-typen, særtype 20), ogsaa et eksemplar av H-typen; av økseblad er det I—K-typen. Endelig har vi et par skjoldbuler av typen R 565.

Herav vil fremgaa at denne type tilhører 10de aarh., staar paa et avgjort yngre trin end de to foregaaende typer. Det er altsaa ikke sikkert at en spydspids med vinger tilhører 9de aarh. Økseblad av E-typen mangler, sverdene av S-typen, Q-typen og øksebladene er avgjort yngre, likesaa skjoldbulene. Spydspidsen C 15917 med sin ornamentik, den brede cirkel som gaar dels over, dels under baandene og knytter disse sammen, minder

[1] C 21472 Bø, Sandeherred, J. L. Oldtiden VI s. 217.

Fig. 9. Asla, Ringsaker, Hed. 2/5.
Fig. 10. Hammerstad, Stange, Hed. 2/5.
Fig. 11. Møli, Tinn, Brb. 2/5.

næsten om Vangstenen[1], uten at jeg dog derfor tør trække denne type saa langt ned i tid som denne sten. Herimot taler nemlig de rent ytre typologiske forhold.

Type E (fig. 12—13).

Falen er fremdeles kort med næsten umerkelig overgang til bladet; dette sidste langt og smalt, omtrent jevnbredt, ikke særlig spidst mot odden og uten særlig ophøiet ryg. Paa falen er indsmidd elliptiske figurer paa alle fire sider. Falen kan ogsaa være uten ornering, men typen synes fremdeles at være sikker. Paa et par eksemplarer har falen samme ornering, men bladet er bredt og svært.

Denne type er fundet sammen med sverd av C-, D-, E- og H-typen, desuten i 1 fund B-typen og i 2 fund enegget sverd uten hjalter fig. 14. Av skjoldbuler er det bare R 564. Av økseblad er det A-typen eller videre utviklinger herav, desuten D-typen og i 1 eksemplar C-typen. Ranglene er altid av ældre type. Endelig maa det nævnes at 1 sverd er av M-typen og 1 særtype 7) (B 5795, Bolsæter, Jølster); i samme fund er der økseblad av D-typen, høi skjoldbule og oval bronsespænde av typen R 648. I et andet fund (C 3034—37 fra V. By, Hole, Busk.), hvor spydspidsen har sværere blad end vanlig, er der i samme fund ogsaa oval bronsespænde av typen R 648.

Tidfæstelsen av denne type skulde herav synes temmelig klar. Enegget sverd uten hjalter og B-typen av sverd tilhører væsentlig 7de periode; de andre typer er alle tilhørende ældre vikingetid, yngst er sverdet av M-typen, men denne type gaar i hvert fald tilbake til midten av 9de aarh. Denne spydspidstype skulde da her i landet begynde i slutten av 8de aarh. og har været anvendt væsentlig i 9de aarhundredes første halvdel. Den typologiske utvikling som H. Schetelig i »Nye jernaldersfund paa Vestlandet« s. 68 hævder for denne spydspidstype, nemlig av R 522, min A-type, passer godt til denne min tidsbestemmelse. Hermed stemmer omtrent fundet i Grav VIII fra Vendel, hvor spydspidsen er fundet med beslagstykke ornert i stil II[2]. Hermed stemmer ogsaa et andet svensk fund, nemlig det som er behandlet av B. Schnittger i Fornvännen 1912 s. 25—27,

---

[1] Se Kunst og Kultur B. 1 s. 39 fig. 1. og tekst s. 41.

[2] Jeg kan saaledes ikke være enig med T. J. Arne, naar han daterer dette fund til begyndelsen av 10de aarh. efter spydspidsen og opfatter beslagstykket som forældet i fundet. Endel forældet blir det jo ogsaa efter min datering, men dog rimeligere end Arnes datering.

Fig. 12. Koll, Vardal, Krist. $^2/_5$.
Fig. 13. Holvik, Gloppen, N. B. Ca. $^1/_3$.
Fig. 14. Holvik, Gloppen, N. B. Ca. $^1/_3$.
Fig. 15. Brevik, Lier, Busk. $^1/_3$.

hvor spydspidsen er fundet med sverd av D-typen, som efter min mening ogsaa tilhører 9de aarhundredes ældre del. Derimot dateres fundet her til ca. 900. Vanskeligere er det derimot at forklare typens alder i Jämtlands läns fornminnesförenings tidskrift, hvor spydspids som synes at være av denne type, dog uten ornering, er fundet med ringspænde med ornamentik fra ca. 900; like underlig er det dog at øksebladet her ogsaa tilhører en ældre type med facettert stamme, likesom i tidskriftet for 1915 B. 6 h. 2 en slik spydspids er fundet med skjoldbule som ikke tilhører ældste type inden vikingetiden. Dette kan da maaske forklares av at E-typen av spydspidser (R 517) heroppe i Jämtland har holdt sig længere likesom den nævnte øksebladtype. Jeg kan derfor ikke finde, at dette eller disse jämtlandske fund kullkaster de saa meget talrikere bevisgrunder for at denne spydspidstype er meget gammel i vikingetiden.

Typen er ellers almindelig ogsaa utenfor Norden, særlig østover, saavel i Finland som i Rusland.

Type F (fig. 15).

Falen er her slankere og længere; karakteristisk er særlig den eiendommelige maate hvorpaa den er ornert med omløpende, avvekslende fordypede og ophøiede partier, de sidste forsynet med indstripede linjer. Fælles for typen er ogsaa at bladets største bredde er nederst ved falen, og at der er forholdsvis brat overgang fra fal til blad, det sidste er desuten temmelig tyndt; overgangen kan være ret og da mere langstrakt, eller indsvunget og da mere brat. Det sidste er det almindeligste. Eksemplarenes længde kan veksle meget, fra 30 til 50–60 cm., den sidste længde har de fleste; typeeksemplaret hos Rygh (R 529) er saaledes ikke egentlig typisk. Overgangen mellem fal og blad kan ogsaa, om end sjeldnere, være avrundet eller ganske kort. Denne type maa vel holdes ute fra type M, som er langt yngre, er ubetinget sterkere rygget, har mere skraa, ret overgang i bladets konturlinjer ved falen, og endelig mangler den ved F-typen karakteristiske ornering.

Av vaaben som forekommer sammen med denne type, skal av sverd særlig bemerkes M-typen (flere eksemplarer), likesaa L-typen (3 eksemplarer), K-typen, H- og I-typen, den første særlig paa Vestlandet. Av økseblad er det særlig E-typen eller G-typen, i et par tilfælder D-typen.

Typen er meget talrik og maa derfor antages at ha varet en stund; den begynder rimeligvis alt ved 9de aarhundredes midte og har sandsynligvis levet over aarhundredeskiftet. En antydning hertil gir en spydspids fra

Linga graffält i Södermanland[1]. Her er spydspids av overgangstypen mellem F-typen og I-typen, datert sikkert til 900-tallets første halvdel. Det samme kjendes ogsaa fra Norge (fig. 16).

Type G (fig. 17—18).

Kort tyk fal, som i almindelighet fortsættes et litet stykke paa bladet. Dette er bredt nedentil; overgangen fra fal til blad dannes mest ved rette, sjeldnere avrundede linjer. Bladet temmelig flatt.

Av sverd som forekommer sammen med spydspidser av denne type, skal nævnes R- og S-typen, dernæst 7 eksemplarer av Q-typen, 2 av Y-typen, 1 av X-typen og 1 av Æ-typen; av økseblad er det svært faa, 1 av L-, 1 av M- og 1 sterkt utviklet E-type.

Man skulde ha trodd at spydspidser av denne type var meget gamle, beslegtet med R 519 med det ophøiede parti nederst paa bladet og bladet meget bredt og med største bredde nedentil[2]. Dette kan dog ikke være tilfældet paa grund av disse typers rent forskjellige kronologiske stilling. Sverdene tilhører de aller yngste av vikingetidens typer, som Q- og Æ-typen; øksebladene av L- og M-typen maa likeledes regnes til de yngste. Det er derfor al sandsynlighet for at denne sydspidstype hører til 10de aarh., helst dettes sidste halvdel, og gaar helt ned i 11te aarh. Til dette aarhundredes første halvdel regnes fire spydspidser av denne type at være av M. Ebert[3]. Typen er, av og til, særlig dog i de svenske og baltiske eksemplarer, ornert med sølvbeslag[4]. I Norge har vi R 531 fra Alvsø i Nesna, Nordl., hvor ornamentiken dog bare bestaar i baandfletninger og ellers rent geometrisk. Tydelig beslegtet er dog ogsaa typen med C 15917 av D-typen; det synes ved dette eksemplar som de utstaaende vinger bare er en reminiscens fra den ældre type.

Type H (fig. 19).

Ganske faa eksemplarer. Kjendetegnes ved en fortykket knoputvidelse øverst paa falen like før eller ved overgangen til bladet. Ligner ellers forrige type, om end falen oftest er litt længere og overgangen mere ind-

---

1 Fornvännen 1912 s. 23 fig. 4.

2 Montelius henfører da ogsaa denne type til 7de periode (Kulturgeschichte Schwedens, sidste utgave s. 230 fig. 364), mens T. J. Arne (Graffältet vid Vendel s. 59) henfører den til tidlig vikingetid (9de aarh.).

3 Lanzenspitzen mit silberplettierter Tülle. Baltische Studien 1914 s. 126 ff.

4 I det hele er der antydninger til at typen særlig er østlig; herpaa tyder muligens ogsaa den palmetlignende prydelse paa den før nævnte spydspids fra Vendel.

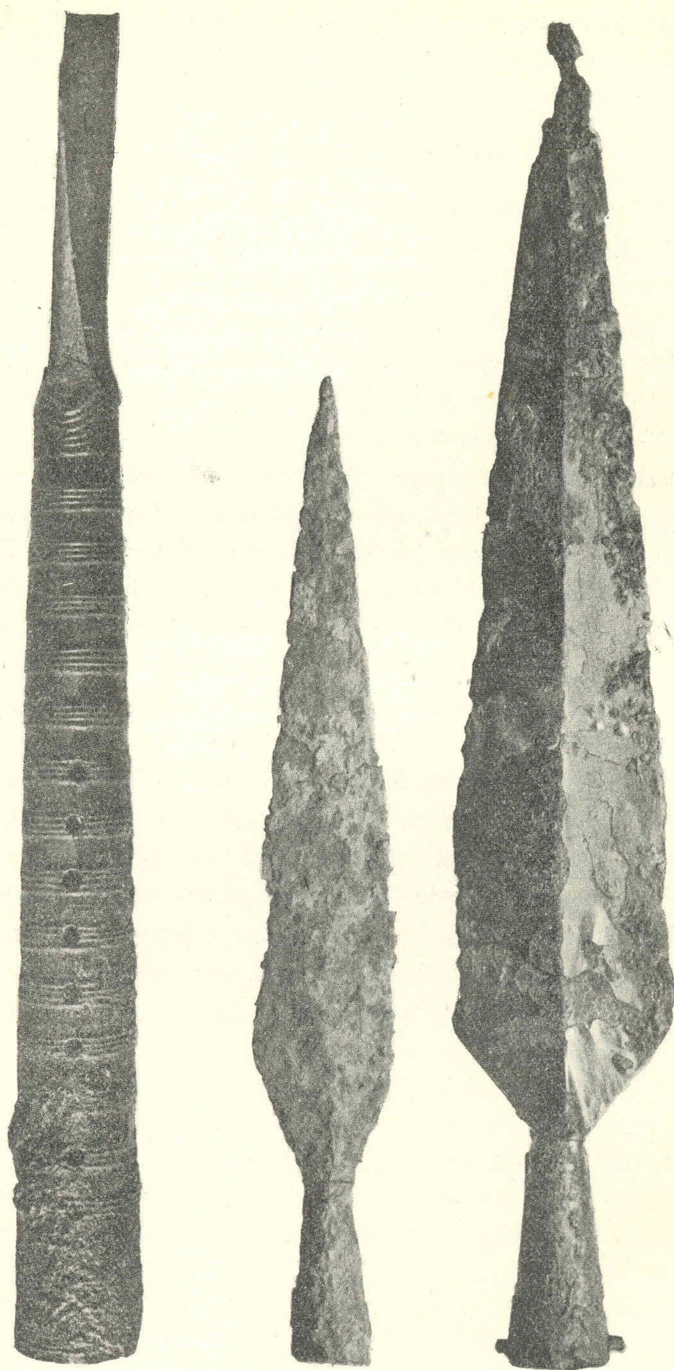

Fig. 16. Bruhaugen, Vik N. B. $^{4}/_{5}$.
Fig. 17. Tingelstad, Brandbu, Krist. $^{2}/_{5}$.
Fig. 18. Ulven, Ø. Aker, Akershus. $^{2}/_{5}$.

svunget. Fundet sammen med økseblad av K-typen, skulde tilhøre omtrent samme tid som forrige type.

Type I (fig. 20).

Lang fal og langt slankt blad, høit rygget. Overgangen fra fal til blad avrundet, jevn. Paa falen er der en række helt gjennemgaaende nagler av bronse, almindelig ca. 11, antallet kan naa helt op i 15. Oftest er naglene borte og bare hullene paa falen viser typen. Paa et par eksemplarer er der tæt stripeornering med indlægning av bronse eller sølv, et par er som før nævnt blandingsformer mellem type F og type I[1]. Et andet T 6236 fra Forset, Melhus S. T. har bredt blad som foregaaende type, tætte sølvstriper paa falen, men 4 gjennemgaaende nagler. Likesaa skal vi merke os C 4423 fra Øvre Hov, Gran, Krist. av C-typen, men istedenfor vinger fastsittende jernnagler paa falen, muligens ogsaa her en blandingsform. 2 av spydspidsene av I-typen er ganske smaa, bare 30 cm. l.

Disse spydspidser er fundet sammen med sverd av O-Typen, Q-typen, L-typen, S-typen, I-typen, Y-typen og V-typen. Øksebladene er av H-, K-typen, ogsaa E-typen, skjoldbulene er lave, ranglene unge.

Likesom tilfældet er ellers med de slanke høitryggede spydspidser, er ogsaa denne fra yngre vikingetid. Men den hører til de ældre av 10de aarhundredes slanke spydspidsformer. Den begynder sandsynligvis omtr. ved 900; herpaa tyder sverd av L- og I-typen og blandingsformene med F-typen (eventuelt C-typen) av spydspidser. Typen tilhører da sandsynligvis første halvdel av 10de aarh. Den er ikke saa talrik at der er nogen grund til at tiltro den nogen særlig lang levetid.

K-typen (fig. 21—22).

Under denne type sammenfattes en række slanke, lange, høitryggede spydspidser, med slank, lang fal, hvor overgangen mellem fal og blad i almindelighet ikke er saa langstrakt og saa avrundet som ved forrige type, og hvor der mangler denne types nagler. Overgangen mellem fal og blad dannes her ved mere korte, rette linjer, kan ogsaa være indsvungne, eller mere skraa langstrakte.

Almindeligst er den gruppe som repræsenteres av R 532, hvor der ofte er ornert indlægning paa falen, og overgangen kan være temmelig

---

1 Foruten det før nævnte fig. 16: B 1208 fra »Bruhaugen«, Vik N. B. ogsaa i fundet T 5982 ff. fra Jysstad, Børseskogn S. T. Saaledes ogsaa det under type F nævnte sverd fra Linga fra begyndelsen av 10de aarh.

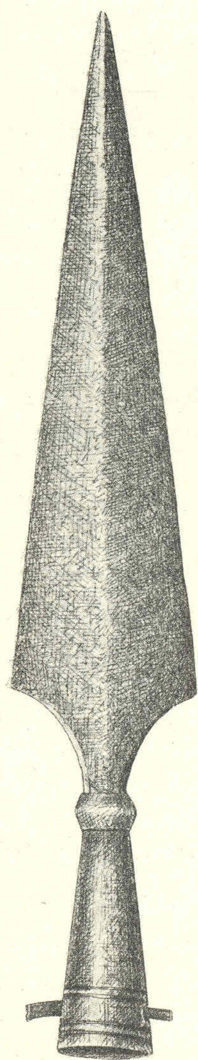
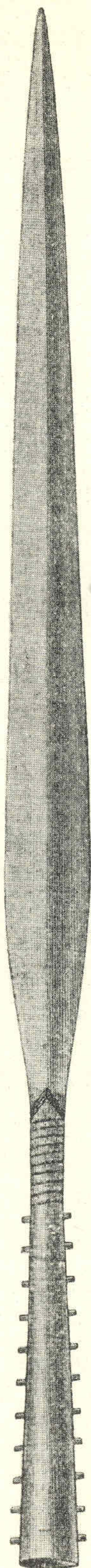
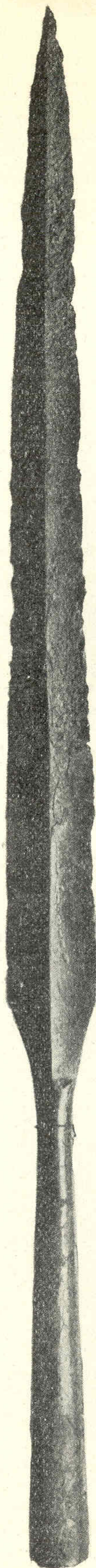

Fig. 19. Tøndevold, Lesje, Krist. 1/3. Fig. 20. Fonbæk, Ullensaker, Akh. 1/3. Fig. 21. Braaten, Aamot, Hed. 2/5. Fig. 22. Her-Sau, Ringsaker, Hed. 2/5.

langstrakt. Typisk for denne største gruppe er C 10663 fra Braaten, Aamot (fig. 21), hvor falen er uten ornering, hvilket er det almindeligste. Ofte viser der sig nu paa bladets nedredel og fortsættende sig paa falen et avflatet parti. Typisk slikt eksemplar av ellers den vanlige K-type er C 11301 fra Hovin, Nes, Hed., mens C 658 fra Her-Sau, Ringsaker (fig. 22) samtidig repræsenterer en egen gruppe av typen, som muligens helst burde være tat med som en ny type. Her er bladets bredde nemlig utpræget størst nedentil, hvorfra den jevnt smalner av mot odden, og denne er ikke fuldt saa spids som den vanlige type; likesaa er bladet her kortere i forhold til falen. Endnu mere utpræget blir særlig bladets bredde ved en spydspids som C 19823 fra Dalene i Kviteseid, Brb., hvor næsten bare falens større længde skiller fra G-typen.

Alle disse spydspidser tilhører efter fundkombinationene yngre del av vikingetiden. De er fundet sammen med sverd av P-, Q-, S-, X-, U-, V-, O-, I-, Y-, Z- og Æ-typen, likesaa hjemlig L-type og sjeldnere H-typen Av økseblad er det H—K-typen, men ogsaa M-typen; skjoldbulene er lave, ranglene unge. Det er ikke let at skille ut hvilke er de ældre og hvilke de yngre. Dog synes den mindre gruppe i hvert fald at tilhøre yngre del, uten at jeg derfor vil ha sagt at den større gruppe ikke kan naa længst ned i tiden. Det er tvertimot flere ganger tilfældet at spydspidser av denne types vanlige form naar ned i aller yngste vikingetid[1]. Paa lignende maate er det med spydspidsen i fundet St. 3667 fra Hove i Lund; den er fundet med sverd av ung Q-type og desuten økseblad med sterkt utsvunget og skjævtstillet egg, nærmest av M-typen.

Type L (fig. 23—24).

Eiendommelig type. Bladet ganske litet og rygget og med korte mothaker; istedenfor fal en lang, oftest firsidet tange, som kan ha avsats paa midten omtrent som pilespidsene.

Typen er fundet med forskjellige slags vaaben og skiller sig herefter og efter sin form i to grupper. Den mindste av disse grupper (fig. 23), har ikke egentlige mothaker, men er tvert avskaaret, og det er denne som har avsats midt paa tangen.

Den første, talrikste gruppe (fig. 24) er fundet med økseblad av A-typen eller utviklinger herav, eller økseblad av D-typen. Sverdene er C-typen og i 1 fund I-typen. I et andet fund, hvor der er økseblad av

[1] Se Kunst og Kultur B I: Schetelig: En orientalsk stilindflydelse paa Olaf den helliges tid s. 48 fig. 10.

A-typen og sverd av B- eller C-typen, er der ogsaa sverdkniv av ældre form. I det hele er denne gruppe ikke kjendt i flere end 4 eksemplarer hvor der er fundkombinationer, men der er endel enkeltfundne. Hovedmerket paa den ældre gruppe synes at være at der ikke er avsats paa tangen; bladet har desuten virkelige mothaker, men ellers er bladets form mere eller mindre langstrakt. I et fund fra Sverige, fra Dalarne[1], er der spydspids av denne hovedtype med langt blad som spydspidsen fra Strand i Elverum, men desuten har den avsats paa tangen. Her er ogsaa en ringspænde fra 10de aarh. Fra Jämtland har vi ogsaa typen lignende R 528 uten avsats paa tangen og med smaa mothaker[2]. Sammen med denne spydspids er fundet økseblad av yngre utvikling av A-typen, desuten spydspids av E-typen.

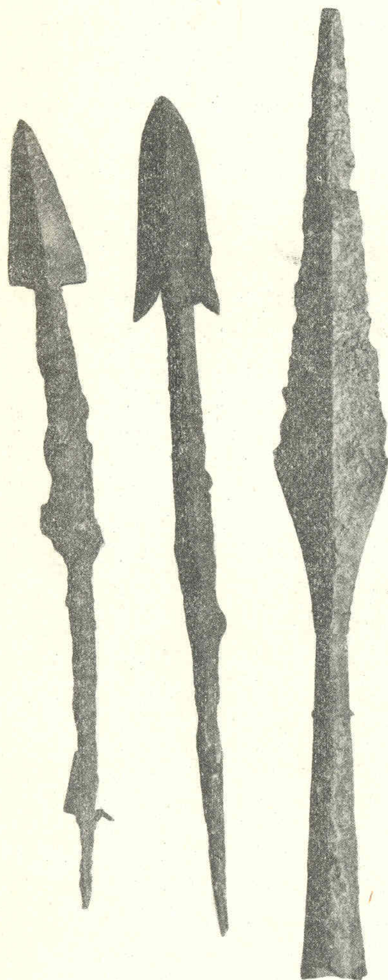

Fig. 23. Homerstad, Stange, Hed. 2/5.
Fig. 24. Strand, Elverum, Hed. 2/5.
Fig. 25. Halsteinshov, Løiten, Hed. 2/5.

Det synes da ikke at være nogen tvil om at denne gruppe av spydspidstypen tilhører 9de aarh. og helst dettes første halvdel. Et fund som det fra Strand i Elverum synes dog at maatte være fra aarhundredets sidste halvdel.

Anderledes er det derimot med den yngre gruppe, som jeg hittil bare kjender i to eksemplarer (C 4983 Hammerstad, Stange og St. 360—68, Hegre, Høiland). Særlig det første av disse maa være fra 10de aarh. og helst fra dettes midte; det andet er fundet i hvert fald sammen med en slank spydspids som synes at være av yngre type, men ellers er sakene i dette fund saa sterkt restaurert at typen ikke sikkert kan bestemmes.

Den anden gruppes spydspidser med avsats paa tangen og ret avskaarne fliker paa bladet tilhører vistnok 10de aarh.

[1] Se Månadsblad 1894 s. 80.

[2] Se Jämtlands läns fornminnesförenings tidskrift 1915. Sjätte bandet. Andra häftet. Pl. VI.

Type M (fig. 25).

Ikke særlig lange spydspidser med høit rygget blad, skraa og lang og forholdsvis sterkt utstaaende overgang mellem fal og blad, saa bladets største bredde blir større end ved K-typen og falder høiere oppe. De norske eksemplarer har intet metalbelæg, hvilket derimot ofte forekommer ved de meget talrike svenske. Falens øverste parti er i almindelighet facettert. Dette forekommer ogsaa ved spydspidsen av K-typen fra det unge nylig indkomne fund fra Vesterhaug i Løiten (C 22138). Typen maa, som før nævnt, vel skilles fra F-typen, idet den mangler dennes karakteristiske ornering og har høit rygget blad. Kronologisk staar de to typer rent forskjellig.

Denne type forekommer sammen med sverd av Æ-typen, av Z- og U-typen, likesaa av særtype 20). Øksebladene er M-, L-typen, skjoldbulene R 565, ranglene unge. Vi har her for os den yngste av vikingetidens spydspidstyper, tilhører vistnok væsentlig 11te aarh., hvilket ogsaa de ornerte svenske spydspidser synes at tyde paa[1]. Typen gjør i det hele et østlig indtryk, findes foruten i Sverige ogsaa almindelig i Finland og Rusland.

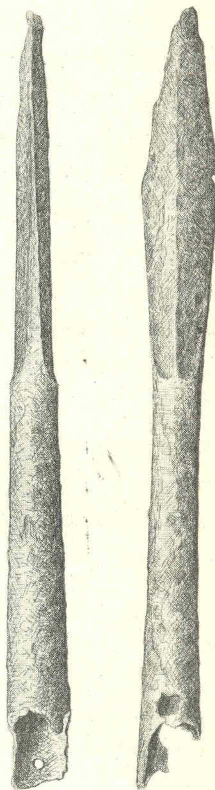

Fig. 26. Gile, Ø. Toten, Krist. 1/3.

Andre typer.

Foruten disse typer forekommer der spydspidser, som ikke danner saa store grupper at de tages med som hele typer. En saadan liten gruppe er R 530 med et litet hakket utspring paa begge sider av falen ved dennes overgang til bladet, som er høit rygget. Kjendes i 3 eksemplarer. I ett fund forekommer den sammen med økseblad av L-typen, skulde saaledes være blandt de yngre. — Saa har vi en anden gruppe, hvorav en spydspids fra Gile, Ø Toten, Krist. (C 5522—24, fig. 26) er et meget karakteristisk eksemplar. Den har tykt, but blad med liten overgang mellem fal og blad. Den er fundet med sverd av Æ—Q-typen. Den staar visselig paa overgang til middelalderen[2].

Endelig skal jeg nævne en liten samling av slanke spydspidser med lang fal, som dog ikke har det høit ryggede blad som ellers kjendetegner

[1] Sl. f. eks. Månadsblad 1896 s. 70 fig. 68.

[2] Se Göteborg och Bohusläns Fornminnen och Historia IV. W. Berg: Slottsruinen på Ragnhildsholm s. 88 fig. 61—62.

de yngre spydspidser. De kan være mere eller mindre brede nedentil, har altid avrundet overgang fra fal til blad. Er bredden større, faar de likhet med F-typen, med avrundet overgang; er de smalere, faar de i ytre omrids mere likhet med I-typen. Typen staar i tid sandsynligvis litt før I-typen, er fra sidste halvdel eller slutningen av 9de aarh. Spydspidser av dette slags er ofte kortere end de vanlige I—K-typer.

Hermed skulde spydspidstypene være gaat igjennem. De er søkt klarlagt til bruk ved den senere gjennemgaaelse av sverdene. Som man ser, er de egentlige typer fra 7de periode ikke tat med, saaledes ikke »Vendeltypen« R 519, heller ikke den bredbladede type R 520 eller den av Schetelig: »Nye Jernaldersfund paa Vestlandet« s. 79 fig. 104 behandlede type eller den særlig i Valdres almindelige type l. c. fig. 80, heller ikke de her nævnte andre typer. Naar Schetelig i det anførte arbeide s. 68 sier om 7de periodes spydspidser at disse er svære og brede, gjælder dette tildels ogsaa for vikingetidens ældste del. De smaa kastespydspidser (R 524 og 526) er heller ikke her typebehandlet; de forekommer meget sjelden i gravfundene og er vistnok oftere rettere at henføre til middelalderen. Det er disse typer som i flere eksemplarer utgjør vikingetidens materiale i Smaalenene; dette vilde nok bli endnu mere reducert, hvis disse spydspidser var fjernet derfra.

B. Øksebladene.

Øksebladene er de vanskeligste av vaabnene ved de typologiske bestemmelser. Dels beror dette paa at de jo ikke bare er vaaben, men ogsaa redskap, og det kan ofte være vanskelig at avgjøre om en øks har været vaabenøks eller redskapsøks; ofte kan de vel være brukt som begge deler. Og ved redskaper gjælder jo den regel, at disse ikke forandrer form saa let som vaaben og smykker. Redskapet har, som jeg før har utviklet det, faat en praktisk form engang for alle. En arbeidsøks fra vikingetiden skiller sig ikke meget fra redskapsøks fra vore dager.

De typologiske bestemmelser ved øksebladene beror dels paa skafthulpartiet, dels paa bladet og eggen. Skafthulflikene kan være lange eller korte, mere eller mindre tilspidsede eller ret avskaaret, øvre og nedre kan ha forskjellig længde, og de kan staa ret eller skjævt overfor hinanden, den ene længere frem end den anden. Bredden bak skafthullet kan ogsaa være forskjellig; for de ældre typers vedkommende er der et langt og bredt parti bak skafthullet.

Hvad dernæst bladet og eggen angaar, saa kan disse være mere eller mindre utsvunget, mere utsvunget nedentil end oventil og kan staa skjævt i forhold til skafthulpartiet. Flere eiendommeligheter kan der ogsaa være ved bladet, som det vil fremgaa av den følgende gjennemgaaelse.

Type A (fig. 27—28).

Skafthulflikene smaa, symmetrisk anbragte, enten dannende en jevn avrundet linje eller smaa tilspidsede fliker, ofte litt fremskutte (se V. J. G.

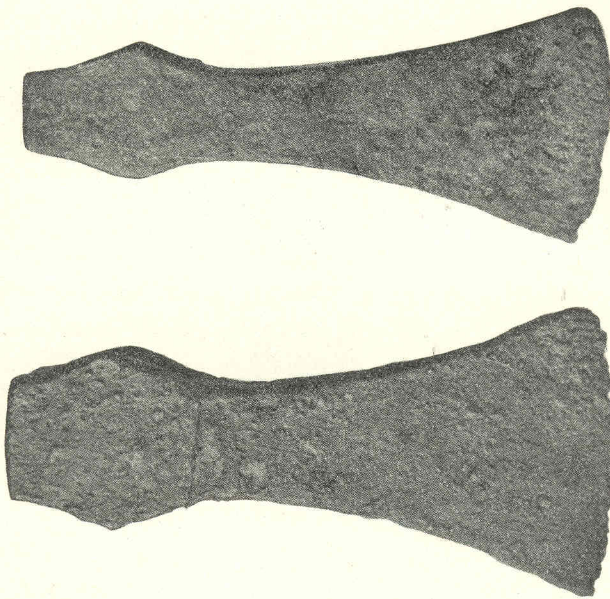
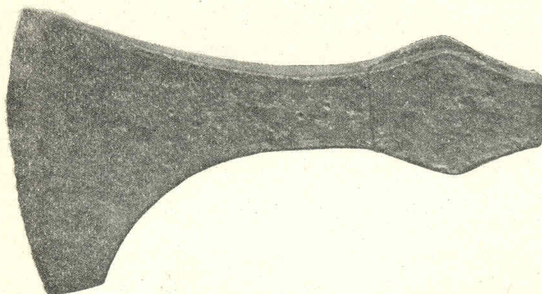

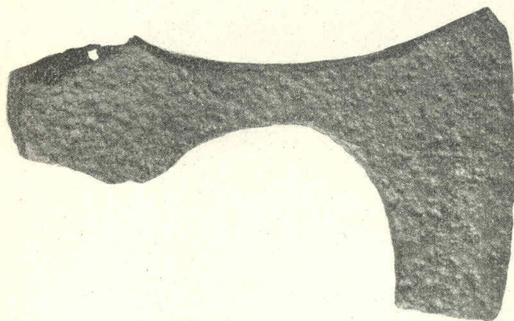
Fig. 27. S. Skjønne, Nore, Busk. $^2/_5$.
Fig. 28. Nerlaus, S. Land, Krist. $^2/_5$.

fig. 380), halsen som oftest slank, eggene ogsaa symmetrisk, litet utsvunget. Typen kan ogsaa være sværere, mindre slank end Ryghs eksemplar (R 553, sl. V. J. G. fig. 245) og dertil mindre utsvingning og sværere skafthulparti. Blir skafthulflikene spidsere, har vi derved en overgangstype til G-typen; ophører saa symmetrien i skaftflikene og i eggene, om end de første beholder sin størrelse og de sidste fremdeles er litet utsvunget, saa blir dette en overgangstype til H-typen (R 555).

Disse økseblad forekommer sammen med eneggede sverd uten hjalter, ogsaa med sverd av A-, B- og C-typen; E- og H-typen forekommer ogsaa. Overgangstypene, som tildels maa regnes for at være en utviskning av typen i tilknytning til andre typer, forekommer med C-, D-, E- og F-typen (sl. fig. 70), ogsaa K- og endog L-typen.

Det vil herav fremgaa, at vi i den oprindelige type staar overfor en av de vaabentyper som er at skille fra vikingetidsmaterialet, saaledes som Schetelig alt har hævdet i V. J. G. Imidlertid er det jo en ganske simpel og enkel type som vel kan ha fortsat i begyndende vikingetid; dette tyder ogsaa sverdtyper av C-, E- og H-typen paa. I hvert fald de videre utviklinger tilhører vikingetiden; i sin mere utviskede form med stort skafthulparti og mindre slank kan typen vistnok anvendes omtrent gjennem hele aarhundredet. I hvert fald er A-typen forutsætningen for en gruppe av vikingetidens ældre økseformer, og som saadan er det rimelig at ta den med her.

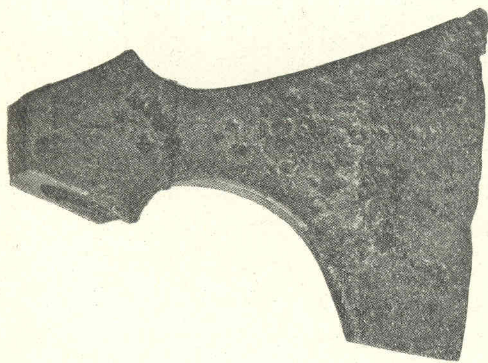

Fig. 29. Hemrum, Ringebu, Krist. $^{2}/_{5}$.
Fig. 30. Sæbø, Ulvik, S. B. $^{2}/_{5}$.
Fig. 31. Torshov, Gjerdrum, Akh. $^{2}/_{5}$.

Type B (fig. 29—30).

Skafthulpartiet ganske likt foregaaende type, kan dog faa endnu spidsere fliker (sl. R 559); vi har ellers alle den foregaaende rene types varianter. Halsen er slank, bladet har litet utsvunget overkant, men i underkanten gaar den ned i et »skjeg«, og heri skiller den sig væsentlig fra type A. Dens øvrige likheter tyder forøvrig paa samtidighet med foregaaende type, hvilket ogsaa bekræftes av fundkombinationene. Typen er fundet sammen med eneggede sverd uten hjalter, B-, C-, E- og H-typen. Likesaa skjoldbuler som R. 564 og spydspidser av B- eller E-typen. Type B maa da betragtes som tilhørende 7de periode, men gaar mere end forrige type ned i vikingetidens begyndelse. Dens videre utvikling blir her tat med som en egen type (D).

Type C (fig. 32).

Ret overkant paa bladet og uten skafthulfliker oventil. Bredden bak skafthullet er i almindelighet tiltagende. Nedhængende »skjeg« likesom foregaaende type. Typen er her i landet lokalt begrænset, næsten utelukkende indskrænket til Trøndelagen og Nordland. I Trøndelagen er der saaledes ca. 35 av denne type; fra Østlandet kjender jeg bare 2 eksemplarer, det ene fra Rendalen (C 3400: Husfloen, Rendalen), som i saa meget viser overensstemmelse med Trøndelagen, det andet av mere eiendommelig form fra Vestfold med oldsaker fra begyndelsen av 10de aarh. Eksemplaret gjør et meget eiendommelig indtryk i dette fund[1]. Særlig partiet bak skafthullet er litet typisk. Typen kjendes særlig østover; i Sverige findes den i mængdevis særlig paa Gotland, hvorfra jeg har talt 36 eksemplarer i Statens historiska museum; i det øvrige Sverige har jeg fundet 18. Typen gaar rimeligvis tilbake til romersk jernalder. Her i landet synes den imidlertid ikke at optræ før i sen folkevandringstid. I Trøndelagen er den fundet med eneggede sverd uten hjalter, likesaa B-typen, E-typen (sl. fig. 65), de gamle H-typer. Det avbildede eksemplar er fundet med et sverd hvis knap og hjalter er ornert med ornamentik i tidlig karolingisk stil. Der synes saaledes at være sandsynlighet for at den gaar ned i tidlig vikingetid.

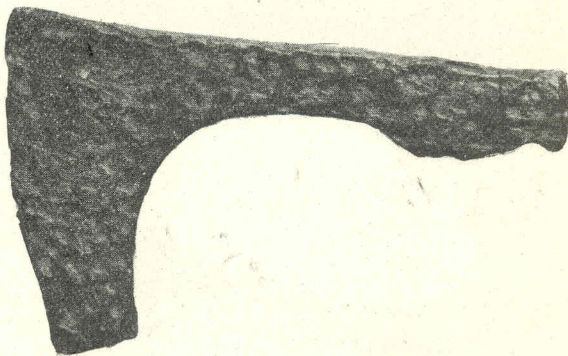

Fig. 32. Steinsvik, Lødingen, Nordland. 2/5.

Type D (fig. 31 og 33).

Denne type er en direkte utledning av skjegøkstypen. Skafthulflikene er for de ældre eksemplarers vedkommende av lav form; men alt her begynder flikene at bli mere utviklet, indsvunget og med antydning til at nedre flik blir længere end øvre. Skjegget blir mindre lodret nedgaaende, halsen i det hele tykkere og underkanten mere jevnt skraanende ned mot det hjørne som dannes her. Fra dette hjørne og paralelt med eggen

[1] C 14286—98: Nedre Store-Var, Stokke, J. L.

gaar det ved denne type en avsats bak hvilken bladet er fortyndet. Bare et par eksemplarer danner undtagelse herfra.

Typen er fundet sammen med sverd av typene C, D, E, F, H, I, K, ja i ett fund ogsaa med M-typen. Av spydspidser er det B-, E- og F-typen.

Denne type skulde da typologisk set være fra ældre vikingetid. Den er jo en direkte utvikling av B-typen, som tilhørte perioden før aarhundredeskiftet eller væsentlig 8de aarh. og første del av 9de. Type D maatte da begynde i begyndelsen av 9de aarh. og vare ved til omkring aarhundredets midte. Dette passer ogsaa udmerket med fundkombinationene. De vaaben den er fundet med, tilhører alle ældre vikingetid, saaledes ganske bevislig sverd av C-, D- og E-typen, likesaa de ældre H-typer og vel ogsaa K-typen. Imidlertid maa det jo gjælde for vaaben som øksene at disse kan enkeltvis holde sig længere i tid. Saaledes maa det vistnok forstaaes med fundet C 9110 ff. fra Strand, Elverum, Søndre Østerdalen. En sverdtype som I-typen kan vist ikke være opstaat før i slutten av 9de aarh. At D-typen av økseblad saaledes enkeltvis kan ha levet ned i sidste halvdel av aarhundredet, hindrer imidlertid ikke at typen som helhet tilhører aarhundredets første halvdel.

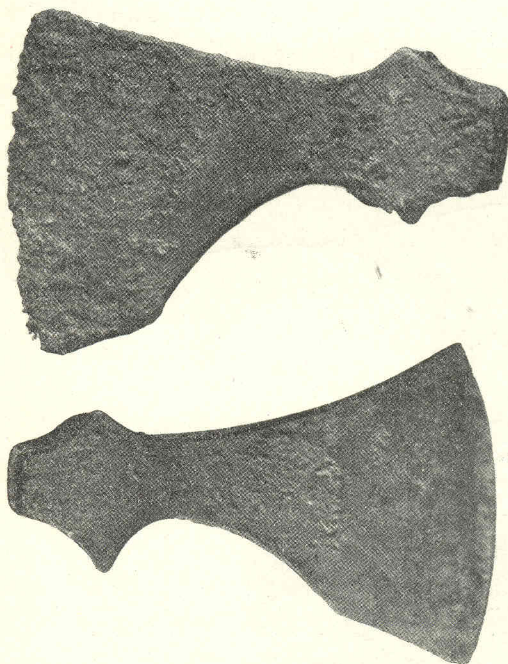

Fig. 33. Restad, Faaberg, Krist. 2/5.
Fig. 34. Mælum, Øier, Krist. 2/5.

Type E (fig. 34).

Skafthulflikene gjennemgaar her en videre utvikling, blir længere og ofte ujevne, saaledes at den nedre flik blir trukket længere ned og ofte længere frem. Men særlig karakteristisk for denne type er bladet, paa hvis midte der er en avsats; denne avsats er her trukket længere tilbake end ved forrige type, og skjegget mister sin utprægede form, forsvinder ganske; samtidig blir overkanten mere opsvunget. Typen er ikke saa litet

varierende med skafthulflikene symmetrisk anbragt og eggen ret i forhold til skafthulpartiet, tydelig ældre eksemplarer, eller skafthulpartiet blir kortere, flikene antar eiendommelige former, bladet blir sterkere utsvunget, og i sine ytterste utviklinger kan typen, som vi straks skal se, gaa langt ned i tid.

Typen forekommer i almindelighet sammen med sverd av M-typen, L-typen, ogsaa H-typen og I-typen og O-typen. Mere utviklede former

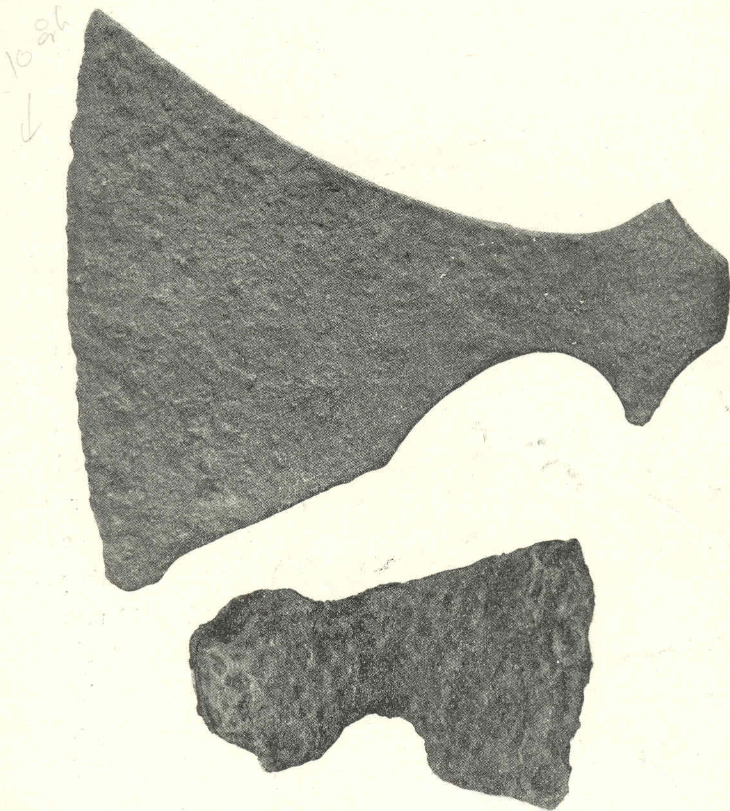

Fig. 35. Fossesholm, Øvre Eker, Busk. 2/5.
Fig. 36. Saaheim, Tinn, Brb. 2/5.

forekommer ogsaa med Q-typen, X-typen, ja endog Æ-typen. Av spydspidser er særlig almindelige med denne type C- og F-typen.

Efter sin typologiske stilling maa typens begyndelse sættes til midten av 9de aarh. Men den har sikkert overlevet aarhundredeskiftet, om den end hovedsagelig maa regnes at tilhøre sidste halvdel av 9de aarh. Den er meget almindelig, særlig paa Vestlandet[1], og den maa her tænkes at

[1] Se H. Schetelig: En miniatyrøks av bronse fra vikingetiden. Bergens Museums Aarbog 1911 nr. 13 s. 8.

ha fortsat i 10de aarh. De yngre former har avsatsen mere tilbaketrukket, halsen slankere og eggen mere utsvunget. Sl. B 1070 fra Grov, Vik, N. B. fundet med sverd av Y-typen. Avsatsen paa bladet kan bli meget sterk, eggen blir utpræget skjæv, stykket mellem avsatspartiet og skafthulpartiet sterkt indsvunget. I denne form kjendes typen særlig fra Telemarken, og i den form hører den til den yngste vikingetid[1]. Et økseblad som C 21211 fra Saaheim, Dal s. Tinn, fig. 36, som er av senere hovedform, tilhører sikkert tiden ca. 1000; vi finder heri ogsaa en bekræftelse ved at dette økseblad er en blandingsform med L-typen. Likesaa til yngste vikingetid maa regnes et økseblad som C 1271 fra Fossesholm i Øvre Eker, fig. 35, hvor øksebladet er fundet med sverd av Q—Æ-typen. Bladet er her sterkt utsvunget, samtidig har skafthulpartiet faat en eiendommelig særform.

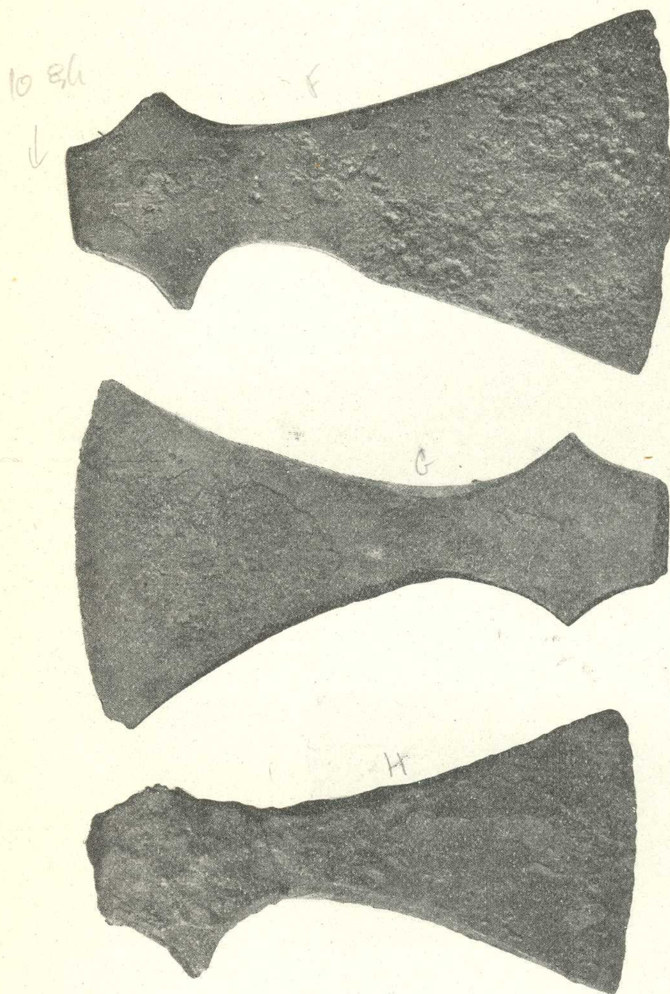

Fig. 37. Seim, Aardal, N. B. 2/5.
Fig. 38. Benningstad, Løiten, Hed. 2/5.
Fig. 39. Gystad, Ullensaker, Akh. 2/5.

Type F (fig. 37).

Ganske faa eksemplarer. Synes at være en sammenblandingsform av forrige type med avsats paa bladet og de yngre typer (H—K) uten avsats, idet bladets utvidelse i bredde ved avsatsen mangler ved F-typen;

[1] Det er saaledes ganske feilagtig naar Shetelig l. c. s. 12 (om fig. 12) sier at den staar paa overgang mellem R 559 og R 561.

samtidig er avsatsen trukket længere tilbake. F-typen tilhører ganske sikkert 10de aarh., sverdene i fundene er av M-, Q- og U-typen; spydspidsene er slanke og høitryggede, skjoldbulene tildels R 565.

Type G (fig. 38).

Synes være videre utvikling av de længere eksemplarer av A-typen, men formen blir endnu slankere, skafthulflikene endnu mere utviklet. Halsen er slank, ofte facettert, eggen mere utsvunget, partiet bak skafthullet ikke saa bredt. Som en slags overgangstype fra de ældre typer regner jeg C 1978 fra Ophus, Vang, Hed., fundet med sverd av D-typen; eggen begynder her at bli mere utviklet; dog staar dette økseblad nærmere paa de ældres standpunkt. Av sverd er denne type særlig fundet sammen med M-typen, ogsaa H-typen, K-typen og F-typen, I-typen (1 fund), desuten i et fund (C 4115 ff. fra Nordby, Fet, Akh.) med rangle av sikkert yngre type. Av spydspidser er det C-typen og F-typen.

Efter den typologiske utvikling, om den er rigtig, skulde denne type tilhøre 9de aarhundredes sidste halvdel i sin fulde utvikling, mens eksemplarer som C 1978 maa være ældre. Fundkombinationene stemmer ogsaa hermed; dog kan typen ogsaa findes i 10de aarh. Dette er jo ikke saa underlig med en saa enkel type som denne.

Type H (fig. 39).

Slank type med forholdsvis mindre skafthulparti, sterkere utsvunget i bladet nedentil end oventil, hvorved eggen faar en svak indbøining. Skafthulflikene jevnt tilspidsede, den nederste længst; de stilles jevnlig like overfor hinanden. Halsen er slank; typen gjør i det hele likefrem et elegant indtryk (se R 555).

Den forekommer sammen med M-typen, almindeligst dog Q-typen og S-typen; spydspidsene er slanke. Typen synes at begynde ved aar 900 og at tilhøre hovedsagelig 10de aarhundredes første halvdel. I Vendelgraf IX er den fundet med Samanidmynt fra 10de aarhundredes første halvdel. Typologisk synes den at ha sammenhæng med forrige type og med de videre utviklinger av A-typen.

Type I (fig. 40).

Sammentrængt form av forrige type, tyk og but og kort. — Den findes sammen med sverd av Q-typen og desuten flere eksemplarer av

X-typen, som synes at være en karakteristisk fundkombination, desuten P- og Y-typen. Ogsaa M- og H-typen findes.

Det er utvilsomt at denne type helt tilhører 10de aarh., et første bevis herfor at den i flere tilfælder forekommer sammen med X-typen; dette likesom Y-typen tyder paa at den i hvert fald forekommer aarhundredet ut.

Type K (fig. 41—42).

Der findes en række økseblad som har kort sammentrængt skafthulparti og litet utsvunget blad; særlig overkanten er temmelig ret; eggen blir som følge herav skjæv. Formen kan være mere eller mindre slank; men i almindelighet er bladet temmelig langt. Skafthulflikene er av forskjellig art, og efter denne forskjel kan typen deles i flere grupper. De kan enten være omtrent som H-typen, liten spids flik oventil og længere nedentil, eller de kan begge være litet utviklet, omtrent avrundet og som en gruppe for sig næsten uten utvidelse oventil og med almindelig spids flik nedentil. Den første av disse grupper glir let over i typene H og I. Andre grupper findes vist ogsaa. Særlig slank type med sterkere utsvingning av underkant og som følge derav skjæv egg hører til de yngste former.

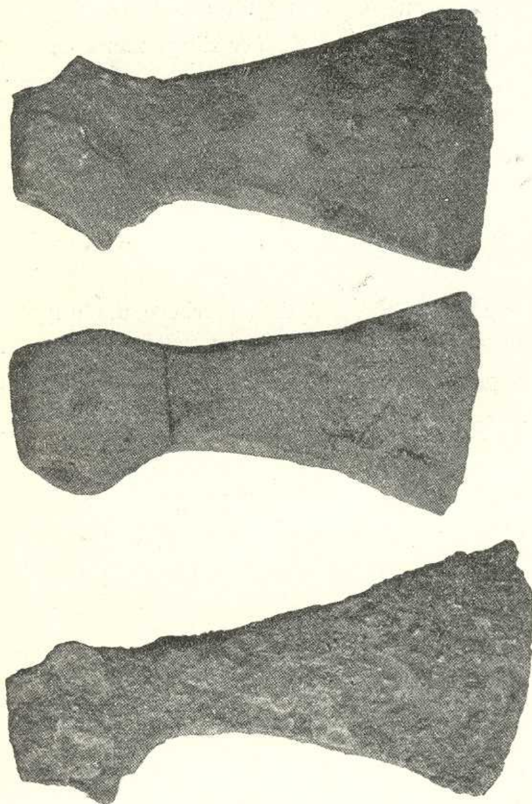

Fig. 40. V. Aas, Eidsvold, Akh. $^{2}/_{5}$.
Fig. 41. Koll, Vardal, Krist. $^{2}/_{5}$.
Fig. 42. Berg, Løiten, Hed. $^{2}/_{5}$.

Typen forekommer sammen med sverd av forskjellig type, av X-, Q-, Y- og S-typen, men ogsaa M- og I-typen. Spydspidsene er slanke, ranglene er unge.

Det er ingen tvil om at vi her har for os unge typer; ingen av dem er fundet sammen med ældre vaaben, mens de nok er fundet sammen med yngre og yngste typer. Som helhet kan disse grupper sættes til 10de aarh. At sætte

op nogen typologisk utvikling eller noget kronologisk skille mellem de forskjellige grupper kan jeg derimot ikke paata mig; dertil glir de for meget over i hverandre, er for litet skarpt utprægede.

Type L (fig. 43).

Bladet samme hovedform som foregaaende grupper, skafthulpartiet derimot eiendommelig særpræget med skaftflikene ret avskaarne eller avbuttede.

Disse økseblad forekommer sammen med sverd av P-, Z- og Æ-typen. Spydspidsene er G-, K- eller M-typen. Ranglene er unge eller av de yngste. Skjoldbulene R 565 og R 563.

Typen hører da tydeligvis likesom følgende til de yngste av vikingetidens økse-bladtyper; dens begyndelse synes at maatte ansees at tilhøre 10de aarhundredes midte, og den gaar tydeligvis helt ned i 11te aarh.[1]. Herpaa synes sverd av Z- og Æ-typen særlig at tyde. — Herpaa tyder ogsaa et eksemplar som C 5545 fra Hafsten, Gransherred, hvor formen synes at være rent middelaldersk, med mere utvisket skafthulparti, men dog tydelig beslegtet med L-typen. Sverdet av Z-typen (C 5044) har da, som

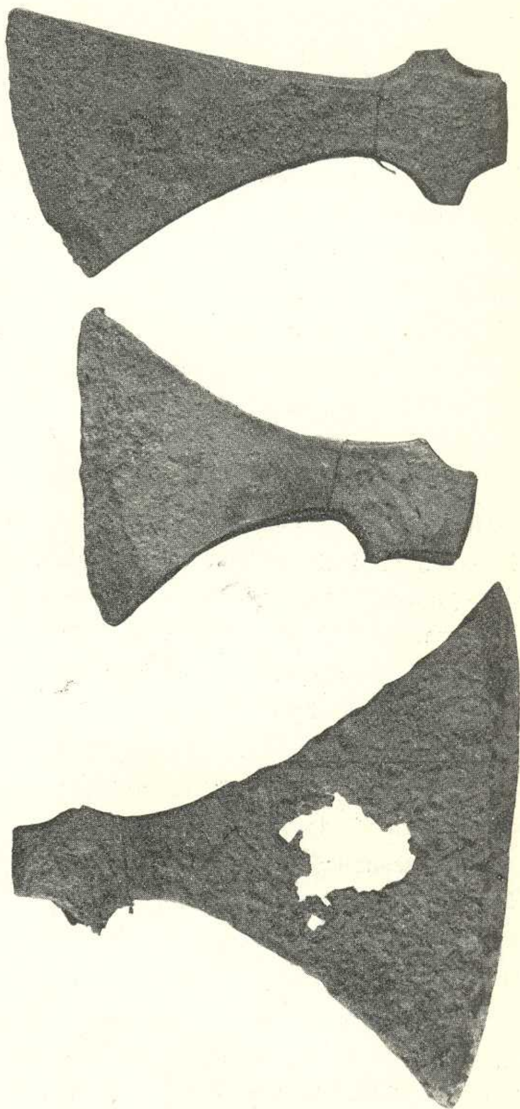

Fig. 43. Mosebø, Hjartdal, Brb. $^2/_5$.
Fig. 44. Halsteinshov, Løiten, Hed. $^2/_5$.
Fig. 45. Homerstad, Stange, Hed. $^2/_5$.

[1] I et fund fra Jämtland daterer K. Kjellmark (Ymer 1905: Et graffält från den yngre järnåldern i Ås i Jämtland s. 351 ff.; øksebladet avb. s. 358 fig. 4) et økseblad av denne type til ca. 1000.

vi senere skal høre, ogsaa det rent middelalderske træk med underhjaltsunderkant gaaende ned i en liten spids paa midten. — Eiendommelig er det før nævnte økseblad C 21211 fra Saaheim, hvor bladet er av den eiendommelige type som blev nævnt under E-typen, og som maa tilhøre vikingetidens aller sidste tid.

Type M (fig. 44—45).

Større eller mindre eksemplarer, kanske de sidste de talrikste. Bak skafthulflikene et rektangulært, næsten kvadratisk parti, hvorfra flikene temmelig brat svinger sig opad og nedad. De staar litt skjævt til hverandre, den nederste litt længere og litt mere fremskutt. Halsen slank, overkant og særlig underkant sterkt utsvunget, eggen utpræget skjævt i forhold til skafthulpartiet. Like før eggen er der dannet en tyk kant paa tvers av bladet i likhet med E-typen, men uten nogen sammenhæng med denne types avsats. Bladet er ellers ganske tyndt og blir for de større eksemplarers vedkommende sterkt utsvunget (sl. R 558).

Disse økseblad forekommer sammen med sverd av utviklet Q-type, X-typen, Z-, T- og Æ-typen. Spydspidsene er K- og M-typen, skjoldbuler er R 563 og 565. — Ved siden av forrige type hører denne til vikingetidens yngste, men gaar sikkert endnu længere ned, tilhører vistnok væsentlig 11te aarh. Derpaa tyder fundet fra Løiten (C 10658 ff.) med sverd av rent middelaldersk Æ-type. I likhet med de større eksemplarer av denne type har ogsaa typen R 560 løvtyndt blad; men her er flikene symmetriske, og eggen staar ret. Imidlertid kjender jeg intet eksempel paa at denne type er fundet sammen med sikre vikingetidssaker, og den maa derfor helst skilles ut fra vikingetiden og ansees at tilhøre middelalderen.

Interessant er med hensyn til de sene typer fundet B 4620 fra Skeie, Ulvik, S. B. Her er sammen fundet 7 økseblad; derav er 2 av M-type med sterkt utsvunget løvtyndt blad, bladets beskaffenhet minder i det hele her helt om R 560. Desuten er der fundet 5 smaleggede økseblad av K—L-typen, med lange slanke, litet utsvungne blad og sammentrængt skafthulparti. Paa grund av stykkenes forrustede tilstand kan skafthulflikenes form ikke sikkert bestemmes. Et enkelt av øksebladene synes dog sikkert at tilhøre L-typen. Alt i alt er dog fundet et nyt bevis for at typene K og L gaar helt ned i middelalderen; til denne tid maa sikkert dette fund regnes.

Heller ikke for øksebladenes vedkommende kan materialet siges at være helt uttømmende behandlet ved den ovenstaaende typologiske inddeling. Der findes former som synes at være utviskede degenererte eksemplarer av enkelte av de foregaaende typer eller eiendommelige særutviklinger. Vi har saaledes en gruppe paa 5 stykker som ganske mangler skafthulfliker baade oventil og nedentil. Bladet er symmetrisk i eggen. Allikevel er disse økseblad gjennemgaaende fundet sammen med yngre vaaben med sverd av M-, Q- og X-typen, spydspidser av K-typen. Muligens kan den betragtes som en slags degeneration av G-typen.

Enkelte faa eksemplarer er svære og tunge, skjæve i eggen med smalt skafthul og av og til eiendommelig ubestemt skafthulparti. 2 eksemplarer av denne art er fundet med sverd av X-typen[1]. Disse økseblad kan forklares i sammenhæng med H—I-typen, men kan ogsaa være videre utviklinger av de yngre K-typer. Rent middelaldersk med forlænget skaftfal er et økseblad fra Valdres: C 19759—60 fra Tildeim, V. Slidre, fundet med spydspidser av M-type.

C. Skjoldbuler.

Av skjoldbuler er det ikke mange former i vikingetiden. Her kan fremdeles godt gjælde Ryghs typerække i »Norske Oldsager«: 562—565. Den typologiske utvikling for de tre første av disse er klar. R 564 er selvfølgelig den ældste form med den høie avsats som f. eks. skjoldbulene i de ældre av Vendelgravene[2]. Det er tydelig at R 564 med sin svære form er en direkte utvikling av disse, skulde altsaa tilhøre 9de aarhundredes første del. Dette tyder ogsaa fundkombinationene paa. Den er utelukkende fundet sammen med de vaaben som jeg i dette arbeide regner for de ældre i norsk vikingetids materiale. R 562 blir da en yngre utvikling herav, en mellemform til R 563. R 562 kommer da til at tilhøre vikingetidens midte, stort set tiden 850—950, de høiere ældre, de lavere yngre. Yngst blir saa R 563 som danner overgangen til middelalderen. Det er jo tydelig at der er nært slegtskap f. eks. med R 563, fundet med sverd av Q-typen og økseblad av K-typen, og C 9982 fra Korsødegaarden, Stange, Hed.[3], datert av Rygh til ca. 1100. — Rent for sig selv, uten sammenhæng med denne typeserie, staar R 565, som er omtrent samtidig med R 563, fundet med sverd av Q-, T-, U-, Y-, Z- og Æ-type. Typen er sandsynligvis kommet østenfra, forekommer i hvert fald i Sverige, Finland og Rusland og er ytterst sjelden i det vestenfjeldske.

---

[1] C 5386—94, Bryni, Romsdal, Hed., C 10076, Ginø, Nøtterø, J. L.

[2] Sl. f. eks. Hj. Stolpe og T. J. Arne: Graffältet vid Vendel. Pl. VII fig. 1.

[3] Ab. 1880 pl. VI 30.

D. Pilespidser.

Disse er ofte litet klare i sin form paa grund av sin ubetydelige størrelse, som rusten har tæret mere av. Dertil kommer at typen R 539 vistnok er blit en fæstnet form i vikingetiden, har holdt sig gjennem lang tid, muligens med mindre forskjelligheter i tidens løp, som dog ikke er saa væsentlige at de kan siges at danne egne typer.

Forøvrig skal jeg her foreta en summarisk gjennemgaaelse og tidsadskillelse mellem typene. Schetelig har i Arkeologiske Tidsbestemmelser s. 74—75 skilt ut med rette typen R 540 fra vikingetidens materiale; det samme bør ogsaa gjøres med R 535, som bør henføres til 7de periode, og likesaa R 541. Det typologiske kjendemerke for de ældste pilespidser som kommer op i vikingetiden, pilespidsene med en kantet, ikke flat tange, er at der er litet utpræget skille mellem denne tange og selve bladet. I den form begynder disse pilespidser alt i 7de periode, saaledes med det rombiske blad som i Graf I i Vendelfundet l. c. pl. III fig. 8, en form som ogsaa optrær flere ganger i Norge; men ogsaa i den mere slanke form, forgjængeren for R 539 findes den, kanske smalere og med største bredde paa bladet skutt litt høiere op[1]. Den eiendommelige form R 551 med tvedelt od, som efter T. J. Arne skal ha en østlig oprindelse[2], gaar ogsaa i sine ældste former vistnok tilbake til 7de periode eller i hvert fald tidlig vikingetid. Bevis herfor har vi i fundet C 18196—18212 fra Tolstad, Vaage, Krist.[3], hvor pilespidsene ogsaa mangler det skarpe skille mellem tange og blad som karakteriserer den egentlige vikingetids pilespidser. Tidsbestemmende for dette fund er ildstaalet, saksen og kanske ogsaa et skjoldbuleformet beslag som Graffältet vid Vendel pl. IX fig. 3. Men typen med den tvedelte od findes ogsaa langt ned i vikingetiden. Yngre former er R 538, som væsentlig maa regnes at tilhøre 10de aarh., likesaa R 537, som ogsaa findes helt ned i 11te aarh. En form som R 546 optrær sikkert ikke før 10de aarh., hører med til de yngre former likesom R 543—44, som kanske først forekommer i 11te aarh. Endelig maa en form som R 547 opfattes som rent middelaldersk med det brede blad og uten avsats paa tangen. Det synes saaledes som utviklingen her er gaat i cirkel.

E. Ranglene.

Disse eiendommelige redskaper R 460—63, hvis bruk vi her ikke skal uttale os om, har vist sig at betegne en klar typologisk-kronologisk

[1] Se Jämtlands läns fornminnesförenings tidskrift 1915, pl. VII (fra Härjedalen).

[2] T. J. Arne: Sveriges förbindelser med Östern under vikingatiden. Fornvännen 1911 s. 59—60.

[3] Ab. 1895 s. 90—92. En av pilespidsene avb. fig. 6.

utvikling, i grunden et ganske ypperlig middel til datering av vikingetidens vaaben, særlig da de netop findes mest i mandsgravene. Jeg har herom skrevet en liten spøkefuld opsats i et privat festskrift til H. Schetelig, utgit av Oldtiden 1917. Da dette imidlertid er trykt som manuskript og ikke almindelig tilgjængelig, skal jeg her i korthet gjengi den utvikling disse oldsaksformer har gjennemgaat.

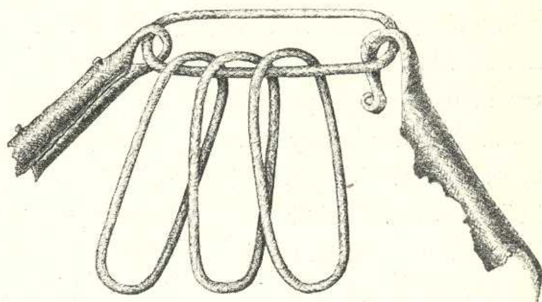

Fig. 46. Kvaale, V. Slidre, Krist. 1/4.

Den ældste form (fig. 46), som optrær alt i 7de periode, bestaar av en enkel oval bøile hvori sitter mindre ovale bøiler av samme form; hertil hører et holkagtig beslag som sitter fast i den store bøile, og en løs krok med skaft av lignende form som beslaget. Denne type er bl. a. fundet med eneggede sverd uten hjalter eller med sverd av B-typen.

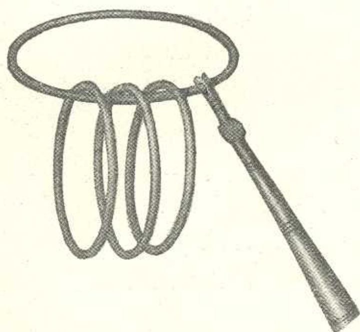

Fig. 47. Ukj. sted. 1/4.

Den næste form er R 462 (fig. 47). Bøilen er her fremdeles enkel, men litt bredere paa midten; beslaget har nu utviklet sig til et helt lukket skaft, og kroken gjennemgaar lignende utvikling. Saa paa næste trin (fig. 48) forandrer bøilen form, tenen blir flathamret oventil, ovalen opgives, idet bøilen blir indknepet paa begge sider i underkanten, men skaft og kroken er fremdeles av samme hovedform. Denne indkniping nedentil paa den enkle bøile som dannes av en rund ten, indtrær vistnok temmelig tidlig, forekommer saaledes alt i fundet C 20168 fra Torshov, Gjerdrum sammen med rangle av ældste type likesom i fundet fra Kvarberg, Vaage, C 7665, hvor sverdet er beslegtet med B—C-typene, og spydet gjør et alderdommelig indtryk. Naar derimot bøilen oventil blir avflatet, er vi kommet

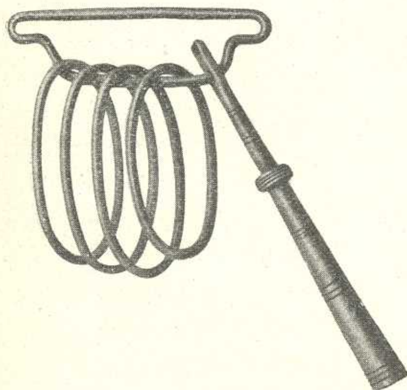
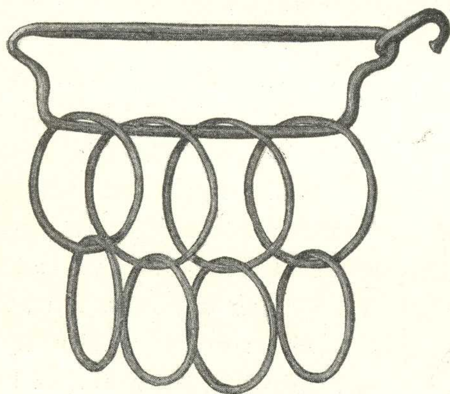

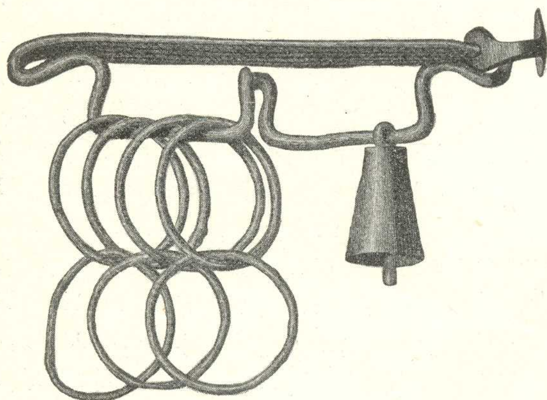
Fig. 48. Kvarberg, Vaage, Krist. 1/4.

ind i et yngre stadium, hvor der er sverd av M-typen og spydspids av F-typen. Utviklingen gaar videre; bøilen og haandtaket er de samme, men ringene blir runde; i denne form kjender jeg typen i 2 fund, saaledes C 13855 fra V. Berg, Løiten, Hed., hvor sverdet er av O-type, men bøilen her forøvrig er av ældre form, og C 13470 fra Allum, Hedrum, J. L., hvor ogsaa sverdet er av O-type, økseblad av utviklet E-type, mens spydspidsen synes at være av C-type. Disse to fund maa sikkerlig dateres til ca. 900.

Saa blir der en ny hovedtype (fig. 49), hvor bøilen fremdeles er den samme; derimot falder skaftet bort og der blir bare tilbake en simpel krok fæstet til bøilen. Samtidig blir ringene runde og næsten altid i 2 eller endog 3 rækker. Dette er den almindeligste form for vikingetidens rangler, og den lever vistnok i hele det 10de aarh. Den er fundet med sverd av O-, P-, Q-, S- og overgangstype til X-typen, likesaa i 1 fund (C 14291 fra Nedre Store-Var, Stokke, J. L.) med L-typen. Det er tydelig at den begynder alt i begyndelsen av 10de aarh.; i flere fund er der spydspidser av I-typen, men de mange sverd av Q-typen tyder ogsaa paa at den lever aarhundredet ut. Dette fremgaar likesaa av at næste trin, med tvedelt underkant av bøilen (fig. 50), bare findes med de aller yngste sverd av Z- og Æ-typen. Karakteristiske er i saa henseende de to sikre fund C 20003 fra Kirkegaarden, Aal, Busk., og C 5544—46 fra Hafsten, Gransherred, Brb., hvor sverdene henholdsvis er av Æ- og Z-typen, det sidste sverd med en spids flik paa underhjalts underkant.

Endnu mere komplicert gaar ranglen i denne form ned i middelalderen. Bøilen blir usedvanlig lang og svær og faar i det hele en eiendommelig form. Karakteristisk er i saa henseende C 18547 fra Kollkjøn, Mo, Brb.

Fig. 49. Skjærum, Lardal, J. L. 1/4.

Fig. 50. Utgaarden, Seljord, Brb. 1/4.

F. Sakser.

For saksenes vedkommende er det velkjendt at den ældre type R 172 fra ældre jernalder har blad av form som ældre jernalders knivblad, likesom bøilen er betydelig bredere oventil end længere nede. De yngste, fra vikingetiden, har igjen en ringformet utvidelse oventil (R 443), i hvilken form vi ogsaa har saksene i middelalderen. Som overgangsform, altsaa fra ældre vikingetid, maa regnes R 442, som endnu ikke har faat den ringformede utvidelse paa bøilen, men hvor denne heller ikke har den sterke bredde oventil, likesom bladene heller ikke har den gamle ældre jernalders form. Imidlertid er det at bemerke at saksen er en simpel almindelig bruksgjenstand, som maa tænkes at kunne ha bevaret sin gamle form i lang tid, om end den nye form ogsaa er blit kjendt. Vi kan derfor ikke lægge nogen avgjørende vegt paa saksenes forekomst i fundene. Men det tyder alle ting paa, at typen R 442 gir fundet et ældre præg end R 443. Som helhet betragtet kan vi jo si at R 442 tilhører 9de og R 443 10de aarh.

G. Ildstaal.

Disse spiller mindre rolle for tidsbestemmelsen inden selve vikingetiden. Gjennem hele vikingetiden optrær R 426. Derimot maa skilles ut den form hvor endene bare er opbøiet og ikke tilbakebøiet og sammenbøiet[1]. Likesaa maa den form som er avbildet Berg. Mus. Aarb. 1909 nr. 14, s. 57 fig. 16, henregnes til 7de periode. Ildstaalene har altsaa for vort arbeide bare betydning ved utskillelsen av 7de periodes vaaben fra vikingetidens.

H. Stigbøilene.

Ogsaa blandt disse er det tydelig at der maa skilles mellem ældre og yngre former. Til de ældre hører da R 587 og 589. Dette kan man se av Graffältet vid Vendel pl. XLII fig. 13 med stigbøile av samme form, hvor fundet er fra 7de periode. Ogsaa Lindenschmit opfatter denne stigbøileform som den ældste[2] i et fund fra Ditmarsken, som han daterer til 9de aarh. Sverdet er her av min B-type, likesaa spydspidsen av B-typen. Jeg skulde da tro at fundet er litt ældre. Men ellers i norske fund forekommer denne type av stigbøiler i 9de aarhundredes første halvdel, saaledes

[1] Se Th. Petersen: Fortsatte Udgravninger i Namdalen III. Ab. 1905, s. 366 fig. 7 og s. 374.

[2] Die Altertümer unserer heidnischen Vorzeit B. IV Taf. 23: Die ältesten Formen der Steigbügel.

i fundet fra Ophus i Vang paa Hedemarken (C 1977 ff.) med sverd av D-typen.

Typen R 590, som forekommer langt hyppigere, er tillike yngre, væsentlig tilhørende 10de aarh. Stigbøilene kan saaledes ogsaa være en veiledning ved dateringen.

I. Spillebrikkene.

For disses vedkommende skal jeg henvise til min avhandling: Bretspil i Norge i forhistorisk tid[1], hvor en form som fig. 11 betegner det ældste stadium, fig. 12—13 yngre og fig. 14 det yngste. Særlig skal vi merke os den sidste form, som ubetinget betegner en overgang til middelalderen.

K. Ovale bronsespænder.

Det har flere ganger været under drøftelse hvorvidt de ovale bronsespænder tilhører mands- eller kvindefund eller kan findes i begge slags graver. Saken var den at de var indkommet baade med mands- og kvindesaker, baade med vaaben og spindehjul og væveredskaper. Av denne grund er det formodentlig Montelius i Månadsblad 1873 uttrykkelig uttaler at de tilhører mandens gravutstyr; men senere[2] gaar han dog ut fra at de tilhører kvindens, og det er vel den opfatning som nu har vundet hævd. Vedel fandt paa Bornholm de ovale spænder bare i kvindegraver. Det samme gjorde Stolpe paa Birka. O. Rygh uttaler derimot i Norske Oldsager s. 33: »De forekomme i Norge ikke blot i kvinders, men ogsaa i mænds grave«. Og endnu saa sent som 1915 ser det ut som A. W. Brøgger[3] er av den opfatning, at slike spænder like saa godt kunde brukes av mandfolk.

Det er da visselig langt korrektere med professor Shetelig[4] at opfatte ovale spænder utelukkende som kvindeutstyr, slik som jeg ogsaa selv har uttalt det (En norsk sverdtype fra vikingetiden. Oldtiden VII s. 118). Shetelig mener videre at forekomsten av ovale spænder med mandssaker tyder paa at der har været dobbelt begravelse, at mand og kvinde er begravet sammen. Et ypperlig eksempel herpaa er siden kommet til i en vikingegrav fra Nordland fra Tommeide, Dønnes s. Nesna[5]. Her blev fundet 2 skeletter, det ene av mand, det andet av kvinde. Paa

[1] Oldtiden IV (Ryghheftet) s. 75 ff.
[2] Sv. fornm. tidskr. VIII: Öfversigt öfver den nordiska forntidens perioder s. 158.
[3] Tjølling i hedensk tid s. 27.
[4] Traces of the Custom of »Suttee« in Norway during the Viking Age s. 7.
[5] Se Trondhj. Vidsk. Skrifter 1910 No. 6: K. Rygh: Arkæologiske undersøgelser 1910 s. 16—18.

det kvindelige skelet laa »paa hver side av brystet en oval spænde av bronse . . . og imellem disse en trefliget spænde av bronse«. Desuten fandtes her perler, sigdblad og merkelig nok en spydspids, som dog kan tænkes egentlig at ha tilhørt manden, men være lagt hit allikevel. Manden hadde sverd, skjold og ringnaal av bronse. Skelettene laa like ved hverandre i en baat og maatte være nedlagt samtidig. Undersøkelsen foretokes av K. Rygh.

Er dette saa, at ovale spænder tyder paa dobbelt begravelse, endog paa samtidig begravelse, da spiller jo dette ogsaa en rolle for den absolute tidsbestemmelse av sverdene. Av de 44 fund som Schetelig i det anførte arbeide opfører, er det bare 18 som her kommer i betragtning, hvor nemlig kvindebegravelsen repræsenteres av ovale spænder og mandsbegravelsen av vaaben. Ikke alle disse er vel heller helt paalidelige. Hittil er dog siden Scheteligs arbeide utkom, kommet ca. 10 fund til, hvoriblandt det nævnte fra Tommeide. Dog forekommer der jo en enkelt oval bronsespænde i mandsfund, uten at man derfor kan si sikkert at her foreligger dobbelt begravelse. Hvorvidt her foreligger usikker fundberetning eller manden har faat et kvindelig smykke som et minde eller av anden grund med i graven, er ikke altid saa godt at si. Det er jo ogsaa bevislig at 2 begravelser i samme haug: mands- og kvindegrav, ikke altid betegner samtidighet. Gravene kan være anlagt paa forskjellige steder i haugen, eller den ene har været brændt, den anden ubrændt. Men hvor fundberetningen uttrykkelig sier at de er fundet sammen, kan man som regel ogsaa gaa ut fra hel samtidighet.

Og under denne forutsætning følger vi her Montelius' tidfæstelse av de ovale spænder, slik som han har forberedt den i Månadsblad for 1873 og 1877 og nærmere formulert den i S. F. T. VIII. Efter denne tidfæstelse staar spænder som R 641—645 som tilhørende 7de periode, R 648 som en overgangsform, mens R 647, 649—50 tilhører første halvdel av 9de aarh. og R 657 sidste halvdel, R 652 og 654 10de aarh., R 655 overgangen til 11te, mens R 656 tilhører 11te aarh.

Imidlertid er der nu av H. Schetelig i hans arbeide om Osebergfundets ornamentik, som vil utkomme med det aller første, ogsaa foretat en undersøkelse over de ovale bronsespænder, som muligens i enkeltheter vil medføre at vi maa revidere en smule dette absolute kronologiske system. Jeg har derfor i den følgende datering av de forskjellige sverdtyper brukt de ovale spænder bare som en sekundær støtte. Og i det hele gjælder det for de ornerte sakers vedkommende at disse i dette arbeide har spillet en underordnet rolle, idet jeg som nævnt har fundet det at ligge utenfor dette arbeides maal at foreta nogen omfattende undersøkelse av vikinge-

tidens ornamentik, særlig siden H. Schetelig holdt paa med samme emne, som han her hadde langt bedre forutsætninger til at kunne løse.

Sverdtypene.

Den typologisk-kronologiske bestemmelse som i det følgende vil bli git over sverdtypene, ledsaget av oversigt over deres lokale utbredelse, vil bygges hovedsagelig paa studium av sverdhjaltene. Naar jeg saaledes her taler om sverdtyper, mener jeg typer av sverdhaandtak. Det er vistnok saa, at sverd med samme type av sverdhaandtak ogsaa kan ha samme slags klinger, imidlertid er klingenes art selvfølgelig vanskeligere at differentiere end sverdhjaltene og egner sig saaledes ikke i den grad til typologisk bestemmelse som disse sidste. Klingene kan vistnok ogsaa undergaa forandringer, som det ovenfor er omtalt, men disse forandringer kan ikke bli av den paatagelighet som hjaltenes i almindelighet er.

Som det vil fremgaa av den følgende fremstilling, er der inden vor vikingetid en mangfoldighet av sverdtyper, en pludselig mangfoldighet, som dog ikke er saa pludselig som den ser ut til. Det er saaledes ikke helt træffende av Undset, naar han[1] taler om den ensartethet som hviler over vor vikingetid. Alle disse typer optræer imidlertid ikke paa samme tid; det er selvsagt at enkelte typer gaar ved siden av hverandre, forefindes samtidig, men i hvert fald for de større typers vedkommende gjælder det at de i almindelighet avløser hverandre, som tilfældet er ved bronsespændene i ældre og yngre jernalder. Men det hænder jo ofte, at en type ikke helt er forsvundet før den næste begynder.

Den oprindelige hjemstavn for en stor del av disse typer maa søkes utenfor vort land; spørsmaalet herom vil bli nærmere utredet for hver type; typenes utvikling kan da vanskelig utredes og har her mindre betydning, da den er skedd utenfor landet; for os har det mest betydning at vite hvor de er kommet fra, og deres historie her i landet. Faktum er imidlertid at vi, som Schetelig engang har utviklet for mig, gjenfinder forbilledene for saa mange av vore vikingetidstyper av sverd i de germanske fund i Mellem-Europa, særlig fra den saakaldte »merovingiske« periode. Sl. Lindenschmit: Handbuch der deutschen Altertumskunde I s. 226—27. Utviklingen til de »karolingiske« sverd er foregaat hernede; den bestaar som et overveiende karakteristisk træk i at hjaltene blir sværere og tyngre. De forholdsvis spinkle haandtak i ældre tid: lave, tynde knapper og spæde hjalter, har alt i tidlig vikingetid utviklet sig til den svulmende tyngde som præger en saa stor del av vor vikingetids sverd.

[1] Aarbøger for nordisk Oldkyndighed 1880 s. 177 ff.

Vi skal her gjennemgaa disse sverd saavidt mulig i kronologisk orden, slik som jeg mener at de har avløst eller utviklet sig av hverandre. Og først skal vi da ta de typer som tilhører overgangstiden mellem sidste del av folkevandringstiden og tidligste del av vikingetiden. Fra sidste del av folkevandringstiden kjender vi her i landet næsten bare de eneggede sverd uten hjalter, de som har sin oprindelse i den frankiske scramasax[1], og som særlig findes paa Vestlandet og tildels i Trøndelagen. Skjønt disse sverd væsentlig tilhører 7de peride av jernalderen og saaledes ikke vedkommer dette arbeide, skal jeg her i korthet komme med nogen bemerkninger om dem før jeg gaar over til de egentlige vikingesverd.

Eneggede sverd uten hjalter.

Disse sverd blev først skilt ut av H. Schetelig i V. J. G. s. 163. I O. Ryghs atlas: »Norsk Oldsager« og i hans statistik er de derimot regnet blandt vikingetidens sverd.

I min fortegnelse over vikingesverdene er de ikke blit tat med. Det kan vistnok være vanskelig at si, om det er ganske sikkert at de slutter med 7de periode, og i »Nye jernaldersfund paa Vestlandet« s. 76 sætter Schetelig den mulighet, at de har holdt sig i vikingetidens begyndelse. Efter min mening maatte dette bare omfatte vikingetidens aller første begyndelse. Vistnok forekommer de sammen med vaaben som før er antat bare at tilhøre den egentlige vikingetid, men som efter min mening begynder alt i 7de periode. Ved siden herav har jeg imidlertid ogsaa iagttat 10 fund, særlig paa Vestlandet, hvor der forekommer andre saker, hvorav de 8 efter min mening maa regnes til 10de aarh. og bare 2 til 9de aarh.s sidste halvdel. Jeg skulde tro at vi helt kan se bort fra disse fund under tidsbestemmelsen av disse sverd, idet vi enten maa betragte sverdene tilfældig opbevaret i længere tid, hvad der er mindre sandsynlig naar der er saapas mange av dem, eller vi maa betragte dem som usikre fund, hvad i hvert fald 2 av fundene, hvor der er ovale spænder av typen R 652, tyder paa.

Det har allikevel sin betydning for de ældre vikingetids vaaben at vi betragter litt nøiere disse eneggede sverd; de fundkombinationer som dannes med dem, har ogsaa sin betydning for bestemmelsen av de ældste vikingetidsvaaben. Eneggede sverd forekommer jo ogsaa i vikingetiden; men de har da hjalter, og likesaa skiller klingene sig delvis ut. Hvad nu hjaltene angaar, er det klart at disse har de eneggede sverd overtat fra vikingetidens tveeggede sverd med hjalter, saaledes som jeg selv har

[1] Sidst er dette spørsmaal blit behandlet av H. Schetelig: Nye jernaldersfund paa Vestlandet. Bergens Museums Aarbok 1916—17. Hist.-antikv. række nr. 2.

fremholdt det for typen B og C. Den egentlige scramasax har jo specielle eiendommeligheter som ryggens tykkelse og klingens ringe længde. Her i landet utvikler imidlertid længden sig, saa de endog overgaar vikingetidens tveeggede sverdklinger. Det er ikke saa faa av disse eneggede sverd hvis klinger er 80 cm. eller derover; 5 stykker blir endog over 85 cm. lange. Jeg har bare fundet et par av de tveeggede klinger fra ældre vikingetid som naar denne længde; derimot er det flere av de ældre eneggede sverd fra ældre vikingetid av C- og H-typen som blir saa lange, ja nylig er til Universitetets Oldsaksamling indkommet den længste klinge fra vikingetiden paa 90,7 cm., netop et enegget sverd av H-typen fra første del av 9de aarh. eller tiden omkring 800, et nyt bevis for at det er de gamle eneggede sverd uten hjalter som nu mottar hjalter fra de tveeggede sverd. Utviklingen er da klarligen den, at først er den korte scramasax kommet til landet utenfra; denne har saa her i landet utviklet sig fra rent knivkort til den betragtelige længde som vi har nævnt, og saa er ved vikingetidens begyndelse disse klinger fremdeles blit smidd, men er blit forsynt med hjalter av de typer som da netop var blit vanlige (fig. 51 a, b). Det er tydelig at denne utvikling er foregaat paa hjemlig grund, og de er da ogsaa hjemlige typer de eneggede sverd som i vikingetiden faar hjalter. Jeg tar her op en fortegnelse over disse eneggede sverd uten hjalter og deres lokale utbredelse:

Smaal:	1	Brb.:	8	Rmsd.:	14
Akh.:	2	Ned.:	0	S. T.:	16
Hedem:	9	L. M.:	3	N. T.:	14
Krist.:	31	Stav.:	26	Nordl.:	25
Busk.:	6	S. B.:	32	Trms.:	19
J. L.:	4	N. B.:	30	Ukjendt:	3
				Tilsammen	245

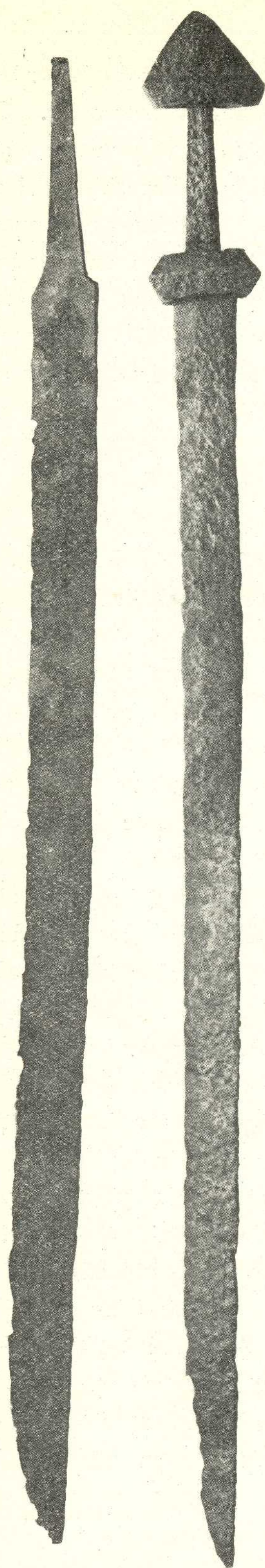

Fig. 51 a. Albjørk, Sigdal, Busk. 1/5
Fig. 51 b. Berge, Ø. Rendalen, Hed. 1/5.

Av denne statistik vil det fremgaa meget tydelig at de eneggede sverd uten hjalter overveiende tilhører Vestlandet og Sydvestlandet, i sammenhæng hermed Nordland og desuten i litt mindre grad Trøndelagen. Statistiken for Kristians amt blir misvisende hvis man betragter dette i sin helhet som Østlands-amt. De eneggede sverd uten hjalter herfra er nemlig omtrent utelukkende fra Valdres og Øvre Gudbrandsdalen, bygder som baade i gammel og ny tid har staat i livlig forbindelse med Vestlandet. Av de 31 sverd fra Kristians amt er nemlig 21 fra Valdres og 7 fra Gudbrandsdalen, bare 3 fra det egentlige østlandsdistrikt av Kristians amt. Fra Hedemarkens amt tilhører dernæst av de 9 sverd de 4 Rendalen, et distrikt som i denne henseende maa opfattes som at ha staat i forbindelse med Trøndelagen. Muligens kan en støtte herfor sees i den gamle beretning, at der gjennem Rendalen har været færdselsvei fra Trøndelagen til Sverige[1]. Et 5te sverd er fra Stor-Elvedalen; bare 4 sverd blir saaledes tilbake fra det egentlige Hedemarken, og derav tilhører de 3 ett fund. Ser vi fremdeles paa de 6 sverd fra Buskeruds amt, tilhører ingen det egentlige Buskerud eller Ringerike, men 1 er fra Numedal, 2 fra Hallingdal og 3 fra Sigdal og Krødsherred. — Fra det egentlige Østland blir det saaledes bare 14 eneggede sverd uten hjalter; tar vi Telemarken med, blir det 22. Av 245 sverd er de 231 fundet utenfor det egentlige Østland.

Dette eiendommelige forhold maa da, som Schetelig antyder, bero paa at før de simple eneggede sverd uten hjalter kom til landet, var sverdet ikke menigmands vaaben, eller fulgte vaaben overhodet ikke menigmand i graven. Og disse eneggede sverd uten hjalter trængte bare ind paa Vestlandet, Sydvestlandet, tildels i Trøndelagen og de dermed nærstaaende distrikter. Hvorvidt andre grunde ogsaa kan ha spillet ind, skal vi ikke her gaa nærmere ind paa.

Vi skal dernæst se paa fundkombinationene. Av vaaben som er fundet sammen med de eneggede sverd uten hjalter, er spydspidsene av »Vendeltypen« R 519, dernæst typen Stav. mus. aarshefte 1904 fig. 6 og V. J. G. s. 163 fig. 393; men ogsaa min A- og B-type forekommer flere ganger, likesaa vel at merke E-typen. Av økseblad er det rent overveiende A-typen, men ogsaa B-typen, hvortil i Trøndelagen kommer flere eksemplarer av C-typen. Av skjoldbuler er det utelukkende R 564; dertil kommer rangler av ældste type. Endelig er i to fund av andre sverd ogsaa fundet sverd av min A-type. Tilsammen er det ca. 80 fund hvor andre vaaben av disse typer findes.

[1] Se f. eks. Jacob B. Bull: Rendalen I s. 39.

Imidlertid var det altsaa ogsaa 10 fund hvor vaaben eller smykker av yngre typer forekommer, som efter min mening gjør et ubetinget usikkert indtryk. Disse fund opføres her:

C 3379. Skatter, Laardal, Brb.
C 2153. Kyllingstad, Lye, Stav.
B 1022. Ringeim, Voss, S. B.
B 4393. Hole, Vossestranden, S. B.
B 2606. Oppeim, Vossestranden, S. B.
B 403. Mølster, Vangen s. Voss, S. B.
B 4432. Vaksdal, Bruvik, S. B.
B 5588. Hilde, Indviken, N. B.
B 6742. Belle, Aurland, N. B.
T 11315. Lyngjem, Grytten, Rmsd.

Her er slanke yngre spydspidser, yngre kortnakkede økseblad, ovale spænder som R 652, dertil sverd av M- og K-typen, endelig ogsaa øks av E-typen i ett fund. De fleste fund tilhører altsaa Vestlandet og kunde da være forklaret paa samme maate som at H-typen varer saa længe her; men merkelig er det da at der ingen sikker forbindelse er; de mangler ganske i ældre del av 9de aarh., forekommer næsten bare i fund fra 10de aarh. Likeoverfor det overvældende materiale som ellers findes, gjør de intet skaar i den opfatning, at de tilhører 7de periode og knapt har overlevet aarhundredeskiftet mellem 8de og 9de aarh.

De første typer som nu vil bli gjennemgaat, skulde altsaa omfatte overgangstyper mellem 7de periode og vikingetiden; de kan ikke siges utelukkende at tilhøre nogen av disse perioder; for et par særtypers vedkommende vil det bli hævdet at de tilhører 7de periode, men de vil allikevel bli tat med her blandt de tidligste typer, fordi de tidligere er opfattet som tilhørende vikingetiden.

Det var altsaa hjaltene som fortrinsvis skulde benyttes ved den typologisk-kronologiske bestemmelse. Her maa man da ta hensyn til de eiendommeligheter som særpræger hjaltene, og som her kortelig skal gjentages, for det første om overhjalt bestaar av ett eller to stykker, noget som kan være et vigtig typologisk moment, idet sammenvoksingen til ett stykke, som alt O. Rygh har bemerket i »Norske Oldsager«, uten tvil maa betragtes

som et yngre stadium, likesom der ogsaa er nok av eksempler paa mellemtyper hvor det oprindelige delte overhjalt tydelig skinner igjennem, saa den typologiske utvikling blir klar. Der vil dernæst bli tat hensyn til hjaltenes tversnit[1], om dette er firsidet, avrundet eller tilspidset i endene, hvilket er av betydning ved den typologiske bestemmelse. Hvor overhjalt er helt borte, kan tversnittet paa underhjaltet bestemme sverdets type, noget som ogsaa kan gjøres om overhjalt er bevaret, men knappen er borte. Endelig har det sin betydning om hjalter og knap er ornert eller ikke, hvad enten det er metalbelæg eller indsmidde linjer eller figurer i jernet. Er det metalbelæg, vil der maatte tages hensyn til belæggets art, om det er figurfremstilling, baandslyngninger eller dyremotiver eller simple geometriske figurer eller endelig glatte plater som er hamret ind i striper i jernet. Der findes ogsaa andre enkeltheter: knappens form selvfølgelig, men dernæst ogsaa om hjaltene er ryggede, flate eller utbuede.

I. Overgangstypene.

Type A (fig. 52).

Hjaltene er lave med sterkt buede, endog ryggede høidesider, tversnittene jevnbrede, avrundet i endene, forskjellig bredde. Knappen er ogsaa jevnbred, tresidet, smalere end hjaltene, er i et par tilfælder tredelt som det avbildede eksemplar, i et enkelt tilfælde ogsaa syvdelt (B 6845: Neri, Opstryn s., Stryn, Nordfjord). Et eksemplar fra Trøndelagen (T. 64) har segmentformet tredelt knap. Hjaltene staar her nærmere type H, er bredere uten dog helt at være av denne type. Eksemplaret minder en del om C 21704, avbildet under H-typen (fig. 84); disse typer berører i det hele hinanden.

Typen A er tarvelig, enkel, gjør et let indtryk med sine lave hjalter av almindelig længde og sin tynde knap. Hjaltene er uten metalbelæg, knappen har ikke været fæstet til dem ved nagler, bare ved at tangen er stukket igjennem og utplattet for enden av knappen.

Typen kjendes i 8 eksemplarer; dertil kommer særtypen T 64 fra Trøndelagen. Ved 4 av eksemplarene er bare hjaltene bevaret; andet har sikkerlig heller ikke været nedlagt[2]. Av de øvrige 4 har 3 tveegget og 1 enegget klinge. Ingen av klingene er damascerte eller har indskrift. De er smale og er blandt de mindre av vikingetidens klinger.

---

[1] Ved tversnit menes her og i det følgende i almindelighet tversnit paa langs.
[2] Se Schetelige bemerkning i Bergens museums aarbok 1908 nr. 3, s. 42 nr. 97 a.

Jeg opfører her de 8 eksemplarer:

1. C 2039. Sander, Kraakstad, Akh.
2. C 20931 a. Bjertnes, Krødsherred, Sigdal, Busk.
3. Skiens mus. 2720. Nordheim, Hedrum, J. L.
4. B 936. Helleve, Vangen s. Voss, S. B.
5. B 2755—62. Prestegaarden, Voss, S. B.
6. Nord. mus. 18724. Fortun, Lyster, N. B.
7. B 6845. Nesi, Opstryn s. Stryn, N. B.
8. T 1937. Vigten, Nærø, N. T.

Som man ser, er utbredelsen spredt, ikke knyttet til nogen særlig landsdel. Typen mangler i den sydvestlige del av landet, men materialet er saa litet at dette foreløbig intet har at si.

Av andre saker som er fundet sammen med sverd av denne type, er der av økser A- og B-typen, likesom en øks som nærmer sig D-typen. Av skjoldbuler er der i ett fund stykker av R 564. Desuten forekommer i ett fund enegget sverd uten hjalter (C 20931, Bjertnes, Krødsherred).

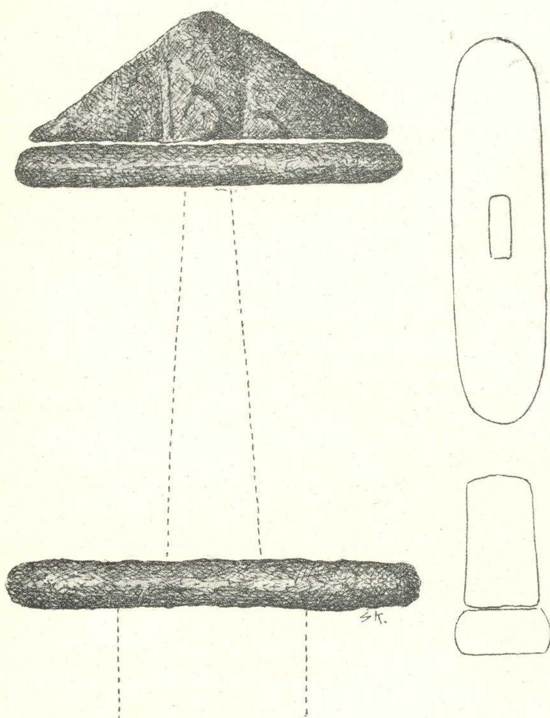

Fig. 52. Bjertnes, Sigdal, Busk. 1/2.

Det vil herav fremgaa at typen er meget gammel, særlig det nævnte fund fra Krødsherred maa være fra 7de periode; øksen som nærmer sig D-typen, tyder derimot paa at typen overskrider overgangen til vikingetiden.

Jeg kjender ikke typen utenfor Norge; den er sikkerlig en simpel forenkling av ældre jernalders sverdknapper, uten at jeg skal peke paa noget bestemt forbillede. Stor likhet maa der imidlertid siges at være, f. eks. med sverdet avbildet Praehistorische Zeitschrift VI s. 154 fig. 57 f. Det her avbildede sverd er fra Finland.

Type B[1] (fig. 53).

Hjaltene korte, høie, ryggede med firsidet tversnit, bredest paa midten. Knappen er tresidet, jevnbred. Hjalter og knap uten metalbelæg eller andre prydelser. Knappen, som er massiv, er aldrig fæstet til overhjalt ved nagler, men som ved forrige type. Typen gjør et temmelig svært indtryk, om end næste virker endnu tyngre.

Jeg kjender 22 eksemplarer her fra landet. Derav er de 14 tveeggede og 8 eneggede. En av klingene har damascert merke, en anden synes ogsaa at være damascert helt igjennem; ellers er de uten damascering eller indskrift. Fordelingen er følgende:

	Tveeggede	Eneggede	Tilsammen
Hedem.		1	1
Krist.	1	1	2
Busk.	1		1
Brb.	1		1
S. B.	3	2	5
N. B.		1	1
Rmsd.	3	1	4
S. T.	2	1	3
N. T.	3	1	4
	14	8	22

Det er, som man ser, hovedsagelig en trøndersk og vestlandsk type. Fra Hedemarken er der bare 1 eksemplar og 1 fra Vestoplandene; det andet eksemplar fra Kristians amt er fra Valdres. Typen har dog ogsaa en videre utbredelse. Saaledes kjender jeg den i 2 eksemplarer fra Finland[2], likeledes i flere eksemplarer fra Sverige: Gotland, Gestrikland, Uppland og et sverd i Gøteborgs museum (nr. 2442). Sandsynligvis tilhører samme type nr. C 6375 i Nationalmuseet i Kjøbenhavn, og endelig findes den i Tyskland, i Schleswig-Holstein[3] og i Ditmarsken[4], hvor der er spydspids av utpræget B-type som i de norske fund.

[1] Se ogsaa Oldtiden VII s. 114 og fig. 1. Jan Petersen: »En norsk sverdtype fra vikingetiden«. Naar antallet av sverd er næsten blit fordoblet siden min fortegnelse dengang kom ut, beror dette hovedsagelig paa at det trønderske materiale er øket, dels ved ny tilvekst og dels ved nøiere undersøkelse i museet. Det er ogsaa rimelig at flere av sverdene som har mistet overhjalt, men med underhjalt som denne og følgende type, ogsaa tilhører type B

[2] Se Praehistorische Zeitschrift VI s. 156 fig. 59 og 62 og Finskt Museum 1914 s. 56.

[3] J. Mestorf: Vorgeschichtliche Altertümer aus Schleswig-Holstein Taf. LVI 690.

[4] Lindenschmit: Die Altertümer unserer heidnischen Vorzeit. B IV Taf. 23. Grabfund bei Immenstadt, Ditmarschen.

Vi skal dernæst se paa typens tidsstilling. De vaaben som forekommer sammen med sverd av denne type, er av økser typen A, B og C. I ett fund (B 3987 Bryni, Vangen s. Voss), hvor der forøvrig og vel at merke ogsaa findes sverd av C-typen, er der øks av type D. Av spydspidser er der i ett fund spyd med furer paa falen og nedre del av bladet[1] (B 3967 Vikevik, Sveen, fig. 54); i samme fund er der 2 eneggede sverd uten hjalter. I et andet fund er der spyd av type B. Skjoldbulene er alle (9 eksemplarer i 2 fund) av typen R 564. I et fund fra Nordmøre (T 6549) er der pilespidser uten utpræget avsats mellem blad og stift. Endelig er der i et fund (C 20314 Arstad, Stange) »rangle« av ældste type. Like overfor dette har det mindre at si at der i et fund (B 1848—52) er spyd av type F, naar der ogsaa er sverd av type H.

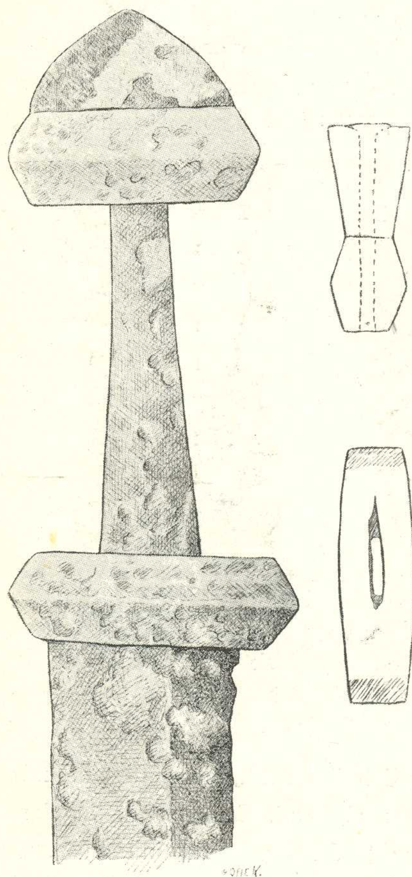
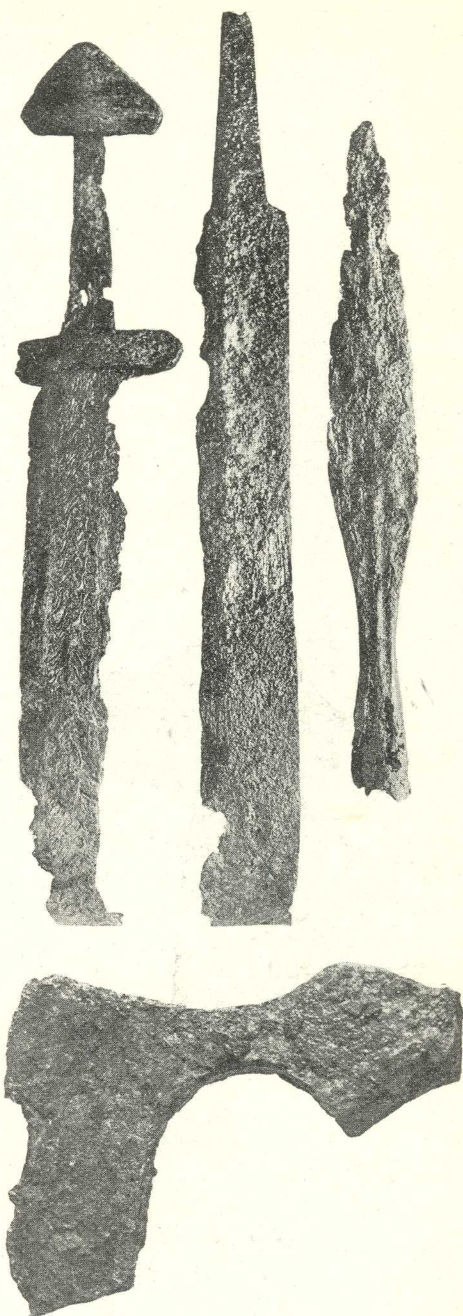

Fig. 53. Jarstad, V. Slidre, Krist. 1/2.

Dateringen skulde her av sammenligningsmaterialet være noksaa klar. De fleste kombinationer tyder paa at vi her har en type fra 7de periode. Dette støttes saaledes av øksegruppene A-, B-, C- fundet med spydspidsen med furer og de eneggede sverd og ranglen. Likesaa blir dette bekræftet paa en fortræffelig maate av et fund fra Finland, et av de før nævnte fra Praehistorische Zeitschrift og Finskt Museum, hvor der sammen med sverdet er fundet en skjoldbule av egte Vendeltype. Dette fund dateres da ogsaa av Hackmann til overgangstiden mellem folkevandringstid og vikingetid. Derimot daterer Lindenschmit det før nævnte sverd fra Ditmarsken til 9de aarh. Dette fund er ellers sammensat paa ganske lignende maate som de norske fund med spydspids av min B-type og med stigbøiler av ældste type. Overalt støttes vi i det hele i den opfatning, at typen tilhører 7de periode, endog pilespidsene saa er de av samme type som de som findes

[1] Sl. H. Schetelig: Nye jernaldersfund paa Vestlandet s. 79 fig. 104.

sammen i de egte 7de periodes vaabenfund. Det eneste fund, som sikkert viser at typen maa tilhøre 7de periodes senere del og til og med ha kunnet forefindes i vikingetidens begyndelse, er B 3987 fra Bryni, Vangen s. Voss, hvor der sammen med dette sverd ogsaa er fundet sverd av C-typen og desuten økser av D-typen. Dette viser at fundet ellers i sin helhet er fra vikingetiden, og at type B maa opfattes som forældet type i fundet. I det hele det klare faktum, at C-typen, som helt tilhører vikingetiden, er en direkte typologisk utvikling av B-typen, viser at B-typen maa tilhøre senere del av foregaaende periode.

Fig. 54. Vikevik, Sveen, S. B. 1/3—1/4.

Typens oprindelse er ikke blit klarlagt av dette, og paa grund av dens utbredelse vil denne vanskelig kunne utredes. Den er dog sikkerlig likesom forrige opstaat ved en forenkling av ældre jernalders sverdknapper. En antydning hertil synes vi at ha i sverdet T 11547 fra Marienlyst, Strinden, S. T., hvor der synes at være en svak indsvingning i knappen.

Særtype 1 (fig. 55 a—c).

C 19809. Tveegget sverd. S. Skjønne, Nore, Busk.

Overhjalt to stykker. Knappen høiest paa midten, lavere partier paa siden. Hjaltene ryggede, konkave paa over- og undersiden. Uten ornering.

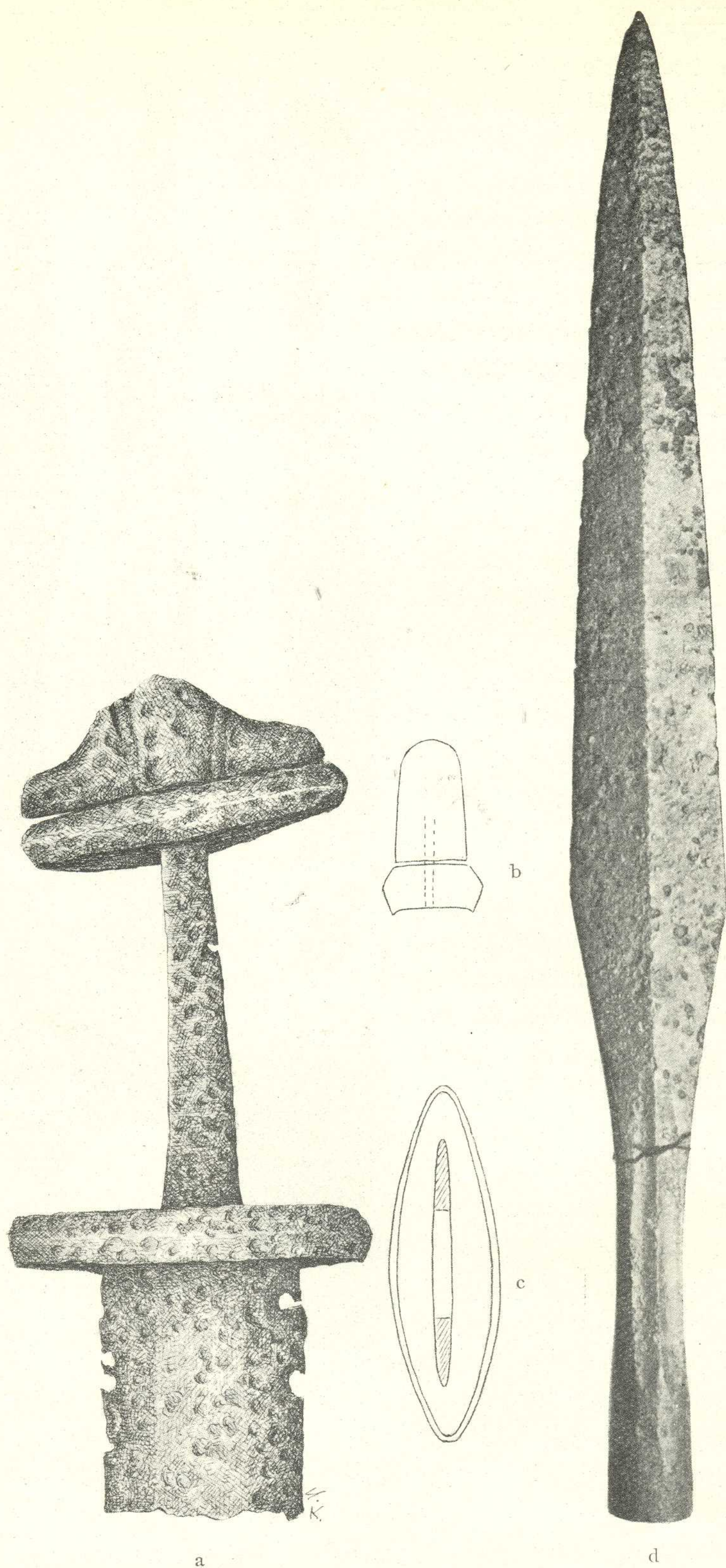

Fig 55 a—d. Skjønne, Nore, Busk. a—c 1/2, d 1/3.

Sverdet er fundet med økseblad av A-typen og spydspids som R 520 med furer paa fal og nedre del av bladet (fig 55 d). Samme sverdtype tilhører muligens C 1878 fra Mela, Gjerpen, fundet med høi skjoldbule som R 564.

Sverdet maa helst opfattes som en forenkling, av typer med knap med høiere midtparti og dyrehoder paa sidene[1] fra folkevandringstiden. Ellers vil jo ogsaa andre typer med høiere midtparti som ringsverdene kunne forenkles paa denne maate; men den uttrykkelige tredeling paa vort sverd synes nærmest at peke paa den første av disse typer. Et sverd som Sophus Müller: Vor Oldtid s. 656 fig. 407 kunde været forbilledet for vort sverd. Meget nær staar i ytre form sverdet C 20317 a fra Steinsvik, Hol s., Lødingen, som vel tilhører tiden omkring aarhundredeskiftet med tidlig karolingisk ornamentik og fundet sammen med øks av type C (fig. 56). Vi maa imidlertid længere tilbake i tid end denne type. Vort sverd er nemlig fundet sammen med øks og spyd som peker bakenfor vikingetiden. Spydet er av samme type som H. Schetelig netop har avbildet i »Nye jernaldersfund paa Vestlandet« s. 79 fig. 104, hvor det er fundet med enegget sverd uten hjalter, en almindelig fundkombination fra 7de periode. Vi har altsaa her for os et sverd som egentlig ikke hører vikingetiden til, men er av interesse ogsaa for vikingetiden ved at vise, at alt i denne tid begynder den hjemlige forenkling av sverdhjaltene som blir saa almindelig i vikingetiden, og som vi der skal høre oftere om. At et saadant sverd er fundet høit oppe i Numedal, passer ogsaa med hvad vi senere skal høre om.

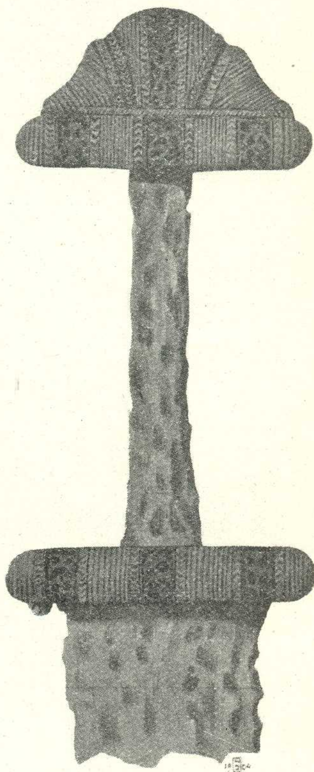

Fig 56. Steinsvik, Lødingen, Nordl. 1/2.

[1] Sl. Salin: Thierornamentik s. 104 fig. 259.

II. Den ældste vikingetid.

Type C[1] (fig. 57—58).

Denne type er en direkte utvikling av type B. Overhjalt er svært, femsidet, bestaar av ett stykke med tversnit som type B, i almindelighet jevntykt, av og til ubetydelig avsmalnende nedentil eller oventil. Bredsidene er paa overhjalt oftest forsynet med to horisontalt staaende rygger eller utstaaende kanter, en hvor skillet var mellem hjalt og knap, og en mellem de ytterste vinkelhjørner. Paa et eksemplar i de Sandvigske samlinger er denne kant en efterligning av perlet traad (sl. fig. 64). Av og til er den øverste av disse rygger sløifet. Partiet mellem disse kanter er oftest indsvunget, ved de ældre eksemplarer dog uten indsvingning likesom ved forrige type. Sjeldnere er disse rygger erstattet med indsmidde striper eller utstaaende lister, som synes at være efterligninger av tvundet eller glat traad som har været indlagt i disse striper. I et enkelt eksemplar, B 1622, fra Sæbø, Vik, Sogn, er der i furen paa overhjalt rest efter en metaltraad. Endelig findes der enkelte særlig mindre hjalter hvor bredsidene er helt glatte. Underhjalt er oftest rygget med indsvingning mellem ryggene. Det kan dog ha samme indsmidde striper eller utstaaende lister som overhjalt.

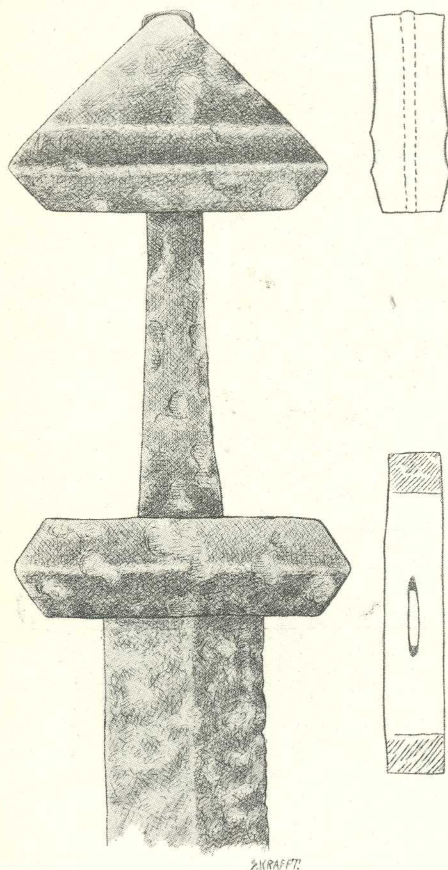

Fig. 57. Alstad, Ø. Slidre, Krist. 1/2.

Typen gjør likesom foregaaende et tungt og svært indtryk. Hjaltene er likesom ved begge de forrige typer helt massive. Knappen eller overhjalt kan naa en høide av like til 6,4 cm. Disse sverd hører til de tyngste av alle vikingetidens sverd. Jeg har saaledes her veiet et sverd som

---

2 Se Oldtiden VII, Jan Petersen: En norsk sverdtype fra vikingetiden.

veiet 1,896 kg. (C 777 Vik, Nes, Hallingdal), det tyngste av de sverd som jeg har foretat prøver med. Sandsynligvis er det bare type D som kan maale sig med vor type i tyngde.

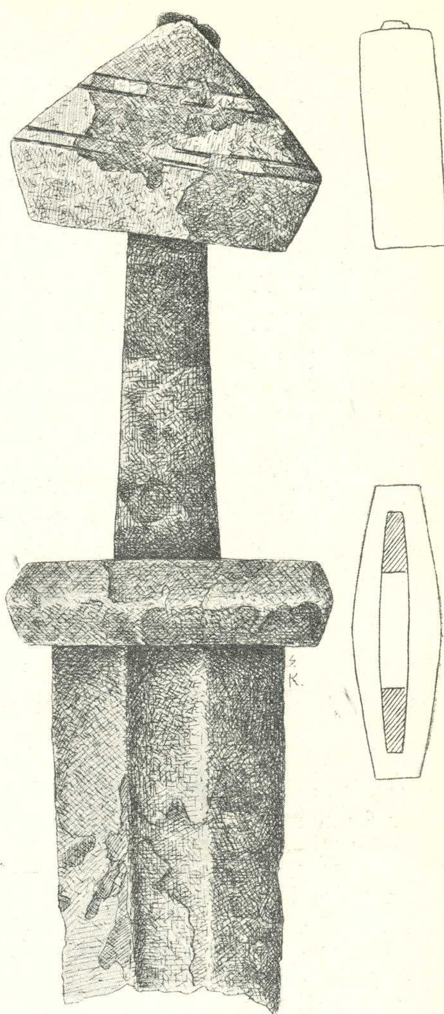

Fig. 58. Vik, Nes, Busk. 1/2.

Jeg kjender nu typen i 110 eksemplarer her i landet. Heri er ikke medregnet de sverd som har mistet overhjalt, men hvis underhjalt hører til denne type eller foregaaende. Av disse kjender jeg nu 33 eksemplarer, som altsaa blir at fordele paa typene C og B, mest paa den første. Av den egentlige C-type er 67 eneggede og 40 tveeggede, 3 nedlagt uten klinge. Damascering forekommer vel at merke aldrig paa sverd av denne type. Paa det før nævnte eksemplar B 1622 er der imidlertid indskrift paa klingen, dog ikke med latinske bokstaver, men med runer, som kan være nordiske[1]. Av de 33 eksemplarer uten overhjalt er de 21 eneggede og bare 12 tveeggede; som man ser, stemmer dette omtrent med forholdet ved C-typen.

Fordeling:

	Tveeggede	Eneggede	Ubest.	Tilsammen
Smaal.	2			2
Akh.	3	1		4
Hedem.	1	2		3
Krist.	7	12	1	20
Busk.	6	5		11
J. L.	2	4		6

[1] Se herom Magnus Olsens uttalelse i min avhandling: En norsk sverdtype, Oldtiden VII s. 121.

Brb.	3	10		13
Ned.		1		1
L. M.				0
Stav.	2	6	1	9
S. B.		5		5
N. B.	6	4		10
Rmsd.	1	2		3
S. T.	4	5	1	10
N. T.	2	4		6
Ukj. st.	1	6		7
	40	67	3	110

Denne type er altsaa utbredt over hele landet. Det er dog m. h. t. utbredelsen enkelte ting at merke, saaledes fattigdommen i det i vikingetiden ellers saa rike Hedemarkens amt, likesaa i Akershus amt; heller ikke Jarlsberg og Larviks amt viser noget større antal, naar hensyn tages til at dette amt har det rikeste sverdmateriale næst Oplandsamtene. Derimot er typen rikelig repræsentert i de indre amter Kristians, Buskerud og Bratsberg, likesom der heller ikke er faa paa Vestlandet like fra Jæderen indtil Trøndelagen.

Av vaaben som forekommer sammen med sverd av denne type, skal vi her først merke os øksebladene, hvorav ikke mindre end 16 eksemplarer er av D-typen; i et par tilfælder nærmer formen sig B-typen og i et par andre E-typen. Likesaa forekommer eksemplarer av en videre utvikling av A-typen, paa overgang til H-typen. Av spydspidser er det særlig type E, baade med og uten elliptiske figurer paa falen, dernæst type B og i 2 tilfælder type F. Endelig kjendes fra 1 fund type A, likesom type L er fra et av fundene med type E. Av skjoldbuler er det utelukkende R 564 med høi avsats. Av rangler er det altid den ældre type. Av ovale spænder er der endelig i 2 fund eksemplarer av typen R 647. I et fund B 6178 og 6371 fra Ytterdal, Norddalen, er der dobbeltbegravelse, hvor mandsgraven er brændt og kvindegraven ubrændt. I den sidste er der ovale spænder av typen R 657; efter Montelius's kronologi skulde disse være fra sidste halvdel av 9de aarh. De to begravelser kan imidlertid her ikke opfattes som helt samtidige, idet bl. a. gravskikken er forskjellig. Den samme forskjel i gravskikken og samme uoverensstemmelse i tid viser fundet B 6660 fra Degernes i Ørsten, hvor spænden endog er av typen R 654, saaledes helt fra 10de aarh.

Tidsstillingen skulde ogsaa for denne type synes klar. Økseblad av type D, som er almindeligst ved denne sverdtype, tilhører tidlig vikingetid,

helst første halvdel av 9de aarh., er en typologisk utvikling av type B, som delvis tilhører 7de periode. Type E er igjen en videre utvikling herav; i sin tidligste form, med eggen ret i forhold til skafthullet, skafthulflikene like overfor hinanden og avsatsen omtrent midt paa bladet, skulde denne type tilhøre 2den halvdel av 9de aarh., saaledes begynde ved aarhundredets midte.

Spydspidstypen E, som er den almindeligste med denne sverdtype, kjendes her i landet fra ældre vikingetid (se min diskussion herom under behandlingen av typen under spydspidsene). Jeg skal i korthet gjenta bevisene herfor: Denne type forekommer bare sammen med sverd av utvilsomt ældre typer som D- og E-typen, desuten i ett fund med eneegget sverd uten hjalter og i et andet fund med sverd av B-typen. Desuten er der vanligvis økseblad av typene A, B og D og skjoldbuler som R 564. Ranglene er altid av ældre type. Vi har i det hele intet fund som viser at denne spydspidstype forekommer sammen med yngre saker. Den tilhører sandsynligvis 9de aarhundredes første halvdel.

Spydspidstypen B er som før paavist meget gammel, begynder i hvert fald i 7de periode og tilhører ellers ældste vikingetid. Typen F gaar tilbake til 9de aarhundredes midte. Skjoldbulene peker i hvert fald tilbake i tid, likesaa ranglene, som ogsaa synes at tilhøre de former som viser hen til 9de aarhundredes midte. Det samme tyder de ovale spænder paa.

Sverdtypen C begynder saaledes ved vikingetidens begyndelse og brukes helt til aarhundredets midte. Dette fremgaar av fundkombinationene.

Jeg har i mit før nævnte arbeide: »En norsk sverdtype fra vikingetiden« søkt at vise at denne type paa Vestlandet, i Trøndelagen og tildels i de indre bygder er en avløser av de eneggede sverd uten hjalter; derav den eiendommelighet, at klingene hos denne type er overveiende eneggede. Det er en hjemlig avløser av den hjemliggjorte type de eneggede sverd uten hjalter, særlig den utvikling som disse har gjennemgaat m. h. t. klingenes længde. Jeg maa imidlertid her tilføie, at det ikke bare er denne type som er en avløser, men særlig ogsaa de ældre eksemplarer av H-typen, likesom et par til av de mindre almindelige, men simple typer.

Jeg opfatter fremdeles typen som helt hjemlig. I Sverige kjender jeg 7 eksemplarer. Av særlig interesse er nr. 6001 fra Uppland, hvor overhjalt er av C-typen, men underhjalt av H-typen; et lignende tilfælde skal vi høre om under H-typen fra Norge (T 6253 Re, Meldalen). 2 eksemplarer kjender jeg fra Gotland (Inv.-nr. 14623, 5604: 20), et fra Kalmar län (Inv.-nr. 14338), et fra Värmland[1] (i Karlstads museum), og

[1] Se T. J. Arne: Bidrag till Värmlands förhistoria, Fornvännen 1917 s. 35.

endelig har jeg set 2 sverd i Statens historiska museums magasin fra ukj. sted. Til samme type hører ogsaa benhjaltene fra Gotland med runeindskrift paa det ene hjalt, som er avbildet i Månadsblad 1898—99 s. 75 fig. 31—32. I Danmark kjender jeg derimot ikke denne type. Derimot skal der efter notater som jeg i sin tid fik laane av professor Gustafson, være 2 i British Museum og 1 i Dublin. Endelig er et sverd av denne type fundet paa Orkney[1]. Dette sverd har samme slags véttrim, samme slags beslag om tangen av bronse, dannet av tætstillede dyrehoder, som vi senere skal høre om under H-typen, og hvorav jeg forøvrig kjender endnu 2 eksemplarer til her i landet.

Jeg maa nu opfatte disse sverd fundet vesterpaa som en nordisk, særlig norsk type. Typen gjør det samme svære, tunge indtryk som karakteriserer saa mange av sverdene fra 9de aarhundredes første halvdel, Vi skal nu imidlertid vende os til en type som i hvert fald i sin oprindelse gjør et fremmed indtryk.

Type D (fig. 59—60).

Hjaltene er svære, ryggede, har avsmalnende tversnit. Knappen er tredelt, høiest paa midten. Baade hjalter og knap er rikt ornert med indlægning i avvekslende fordypede og ophøiede felter, i de fordypede bronse eller kobber, i de ophøiede sølv. Mønstret kan ellers være forskjellig. En egen gruppe er forsynet med rækker av smaa bronseknotter, ophøiede og med sølvbelæg. De skal vistnok forestille smaa dyrehoder (fig. 60). Andre har igjen rækker av korsformede figurer (fig. 59); atter andre med smaa ophøiede knotter i firkantede felter; men ogsaa andre mønstre forekommer, (se avbildningshenvisningene under typefortegnelsen). Hyppig er der naglehoder, ofte store, paa over- og underside av underhjalt, likesom knappen er fæstet ved nagler. Tangen er ogsaa ofte beklædt med samme metalbelæg, som i flere tilfælder er vel bevaret. Nedenfor overhjalt og ovenfor underhjalt er der ofte en »véttrim« av bronse, dannet av tætstillede dyrehoder eller efterligning herav, saaledes som vi hørte om ved sverdet fra Orkney av forrige type.

Hjaltene kan naa en høide av 3,4 cm. og knappen like til 4 cm., saa det blir et anseelig overhjalt. Skjønt ingen av sverdene har helt bevaret klinge og ingen saaledes har sin fulde vegt, saa hører de allikevel blandt de tyngste av vikingetidens sverd. C 8095 veier saaledes 1,476 kg. og

[1] Se Proceedings of the Society of the Antiquaries of Scotland 1879—80 Vol. XIV s. 57 fig. 8 og J. Anderson: Proceedings Vol. X s. 564 fig. 1 og Scotland in Pagan Times: The Iron Age s. 45 fig. 34.

C 1977 1,346 kg. Typen gjør i det hele med sine svære hjalter et tungt, men samtidig et pragtfuldt indtryk.

Disse sverd kjendes nu i 11 eksemplarer her i landet; klingene er i de fleste tilfælder meget daarlig bevaret; de er alle tveeggede, men bare paa 1 eksemplar kan man se damascering. 2 stykker er nedlagt uten klinge.

Disse 11 er følgende:

1. C 16276. Nærheten av Moss, Smaal. (avb. Ab. 1891 pl. II, fig. 8).
2. C 1868. Prestegaarden Aas, Akh.
3. C 1977. Ophus, Vang, Hed. (avb. Rygh: Norske Oldsager nr. 506 og Undset: Til kundskab om vor yngre jernalder s. 7 fig. 2).
4. C 4058. Bjørke, Brandbu, Krist.
5. C 4072. Vaage, Krist. (avb. Ab. 1867 pl. III 31 og Undset l. c. pl. II fig. 1).
6. C 11554 b. Rugland, Mandal, L. M.
7. St. 3962 a—b. Klepp, Stav. (ikke publicert endnu).
8. B 1481. Halsnø kloster, Fjelberg, S. B. (Loranges Katalog s. 143 og Schetelig: Vestlandets ældste kulturhistorie s. 72 fig. 94).
9. B 5774. Viken, Indre Holmedal, N. B. (avb. Berg. Mus. Aarb. 1903 nr. 3 fig. 10 s. 35).
10. B 6154. Henne, Gloppen, N. B. (avb. Berg. Mus. Aarb. 1908 nr. 3 fig. 13 s. 39).
11. C 8095. Ukj. st. (Telemarken?) (avb. Ab. 1877 pl. V fig. 22).

I 1890 optok I. Undset en fortegnelse over sverd av denne type fundet her i landet[1]; hans liste optar 7 sverd; derav fragaar imidlertid hans T 63, som er fra middelalderen med helt rund knap. Siden hans fortegnelse er der altsaa kommet 5 til, antallet er næsten blit fordoblet.

Som man ser, har typen en usedvanlig jevn fordeling landet over, mangler dog endnu ganske i det nordenfjeldske.

Andre vaaben som forekommer sammen med sverd av denne type, er av spydspidser type E og F, av økser type D og utvidet form av type A, skjoldbuler som R 564. Endelig er der i to fund ældre rangler.

Av fundkombinationene skulde typens tidsstilling være klar. Den skulde i hvert fald være fra tidlig vikingetid, herpaa tyder spydspidser av E-type og økser av D-typen; likesaa sees klart at øksebladet C 1978 har

[1] Til kundskab om vor yngre jernalder. Kr.a Videnskabsselskabs Forhandlinger 1890 nr. 3.

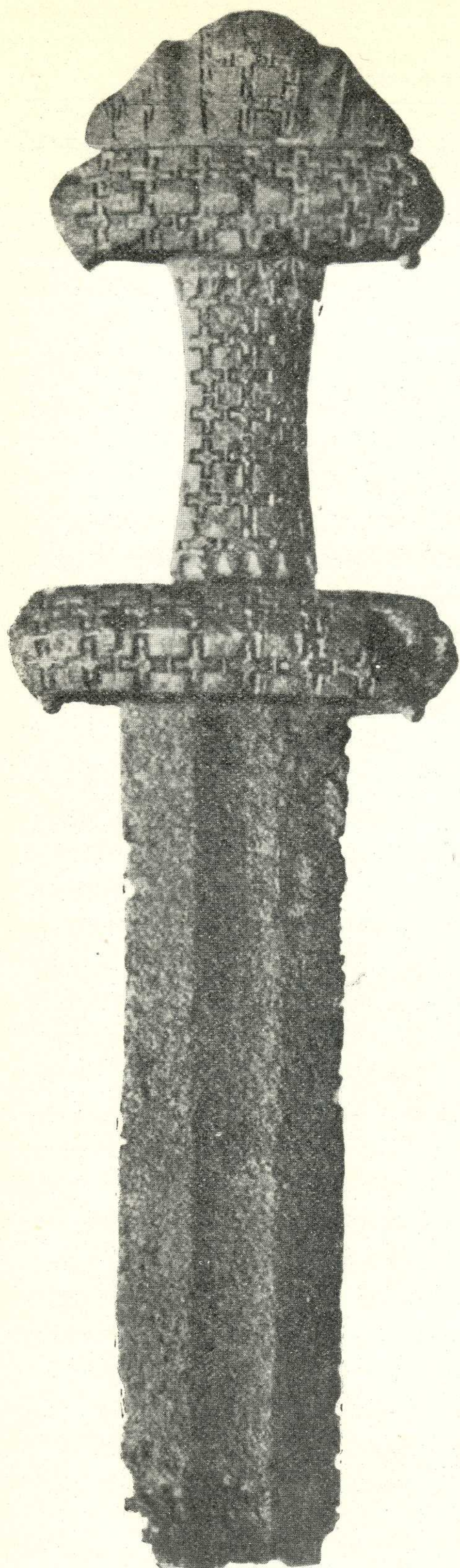

Fig. 59. Ophus, Vang, Hed. 1/2.

nært slegtskap med A-typen; skjoldbulene og ranglene viser ogsaa samme vei. Litt anderledes er det derimot med spydspidsen av F-typen, som dog kan gaa tilbake til 9de aarhundredes midte; at fundet (C 16276 ff.) hører til de ældre, viser ellers at i samme fund er økseblad av D-typen. Ellers er det dog mulig at ikke alle sverd av denne type er helt samtidige, om de end hører til samme hovedtype. Det kan hænde, at netop den gruppe som sverdet C 16276 repræsenterer, fig. 60, tilhører en litt yngre tid end f. eks. C 1977. Som vi straks skal høre, er der ogsaa i Sverige fundet et sverd av denne type som tilhører samme gruppe, og dette skal forekomme sammen med bronsebeslag som i hvert fald tilhører 9de aarhundredes slutning. Av ikke liten interesse for spørsmaalet om tidsbestemmelsen er desuten et sverdhjalt av sølv av ganske samme type som befinder sig i Statens historiska museum i Stockholm (Inv.-nr. 6214); hjaltet er støpt, og langs efter dets høidesider er der felter ornert med dyrefigurer i ældre karolingisk stil og muligens stil III. — Det er endnu en omstændighet som tyder paa at denne type er gammel, og det er den ytre form med de ryggede hjalter og knappen tredelt med dyrehodene av og til antydet paa sidene, men først og fremst nagle-

hodene paa underhjalt, slik som det f. eks. er tilfældet paa C 1977 eller paa S. Müller: Ordning, Jernalderen nr. 580.

Som det alt vil ha fremgaat av det foregaaende, er ikke dette en overveiende hjemlig type, som de tre foregaaende synes at være. Allerede Undset har i den nævnte avhandling pekt paa hvorledes C 4072 har en ganske paafaldende likhet med et sverd fra Ungarn, hos Undset avb. l. c. pl. I fig. 1, og mener ifølge derav at hele typen er derfra. Men ikke bare her findes denne type utenfor landet. Ser vi vestover, har vi først et pragtfuldt eksemplar fra Kilmainham, 6½ mil nordvest for Dublin[1], med de smaa knotter i form av smaa dyrehoder som sverdet fra Smaalenene. Likesaa har vi typen fra Skotland[2] fra The Island of Eigg. Mønstrene er forskjellige paa de 4 sverd her vesterfra; men hovedtypen er ganske den samme. Eiendommelig nok synes hele 2 av de irske sverd at være av samme type som sverdet fra Smaalenene; det andet, avbildet hos Worsaae, har ogsaa »véttrim« likesom sverdet C 1977. Merkelig nok er dette sverd enegget. Særlig eiendommelig er det tredje sverd fra Irland, hvor de ophøiede partier er av en egen art, men hvor »véttrimen« minder sterkt om den hos sverdet C 8095 fra Ukj. sted. Igjen eiendommelig mønster

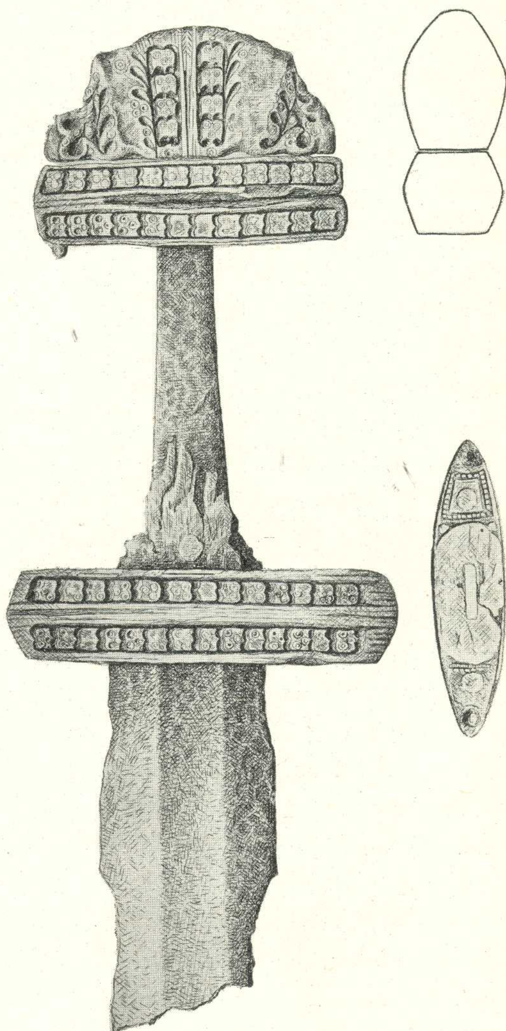

Fig. 60. Ved Moss, Smaal. ½.

1 Proceedings of the Royal Irish Academy. Volume XXVIII Section C. No. 5. Pl. IV no. 3. Et andet sverd s. 112 fig. 2. Et sverd av samme type er ogsaa avbildet Worsaae: Minder om de Danske og Nordmændene s. 406 fig. 1.

2 J. Anderson: Scotland in Pagan Times s. 49 fig. 36 og Proceedings of the Society of the Antiquaries of Scotland. Vol. 12 pl. XXX.

viser det skotske sverd; de ophøiede partier danner her tildels halvcirkler som er stillet mot hinanden. Forsaavidt viser det likhet med det russiske sverd som er avbildet T. J. Arne: La Suède et l'Orient s. 53 fig. 40 forsynet med smaa punktcirkler i overflaten ganske som det tredje irske sverd. Men hermed er ogsaa materialet uttømt utenfor Norden.

I Sverige kjendes ogsaa 1 eksemplar av denne type, nemlig Statens hist. mus. Inv.-nr. 14146: 3 fra Linga i Södermanland[1], som er fundet sammen med spydspids av min E-type, saaledes i likhet med de norske fund. I fundet er et beslag som antages at datere fundet til 10de aarh.; beslaget kan dog være fra 9de aarh., og sverdet indrømmes av forfatteren at tilhøre 9de aarh., men betragtes da som et pragtstykke som har været bevaret i længere tid. Beslaget maatte vel i hvert fald trække fundet ned i slutten av 9de aarh., og længere ned end til litt over midten av aarhundredet kan typen efter de norske fund ikke sættes. Forfatterens opfatning kan efter dette paa dette punkt nok gjælde. Derimot er det altsaa ganske misvisende, naar han ut fra sit kjendskap til denne type (han kjender foruten det svenske bare det irske sverd fra Kilmainham, som han ogsaa avbilder) sætter det som en svensk type, hvorav et eksemplar er kommet til Irland. Ser man paa denne ene gruppe av typen D med rækker av »raat utførte dyrehoder«, kjendes der 2 eksemplarer her i Norge (C 16276 og B 1481), videre er der et til i Irland (Worsaae l. c. s. 406 fig. 1), og endelig er der i Vendsyssel paa Jylland fundet en spænde[2] som har form og ornamentik ganske som sverdene. Naar man saa tænker paa at der av denne gruppe er kjendt 2 i Norge, 2 i Irland, 1 i Jylland og 1 i Sverige, og saa tænker paa de forbindelser som har været mellem Norge og Irland og Norge og Nord-Jylland i den tid, saa vilde det ligge adskillig nærmere at kalde denne gruppe av typen norsk end svensk. Jeg skal imidlertid nøie mig med at betragte den som nordisk. I Jylland er forøvrig ogsaa et sverd av type D fundet, om ikke netop av den særtype som sverdet fra Linga tilhører. Det er det sverd som er avbildet i S. Müller: Ordning, Jernalderen 580 og Vor Oldtid s. 656 fig. 407.

At nu et sverd som det fra Gudbrandsdalen C 4072 har en fremmed oprindelse, kan vel ikke bestrides, og dets slegtskap med det ungarske sverd som Undset avbilder, kan vel heller ikke benegtes. Imidlertid synes det omtrent like rimelig, at den norsk-irske gruppe er av hjemlig oprindelse med de smaa dyrehodeknotter; paa norsk, vel sandsynlig vestnorsk

[1] Se »Fornvännen« 1912 B. Schnittger: Några undersökningar å Linga graffält i Södermanland. Sverdet avb. s. 25—26 fig. 11—12.

[2] S. Müller: Vendsysselstudier. Særtryk av Aarbøger for nordisk oldkyndighed 1912 s. 104 fig. 23.

oprindelse tyder den eneggede klinge paa det ene av de irske sverd, og heller ikke synes det urimelig at enkelte av de øvrige eksemplarer i hvert fald kan ha sin hjemstavn heroppe: Saken synes da at være at der efter fremmed mønster er laget simplere sverd paa hjemlig grund, tildels omformet i hjemlig smak. Som vi skal se, er hele næste type en egen form for denne hjemlige utvikling, som har faat større utbredelse end nogen anden.

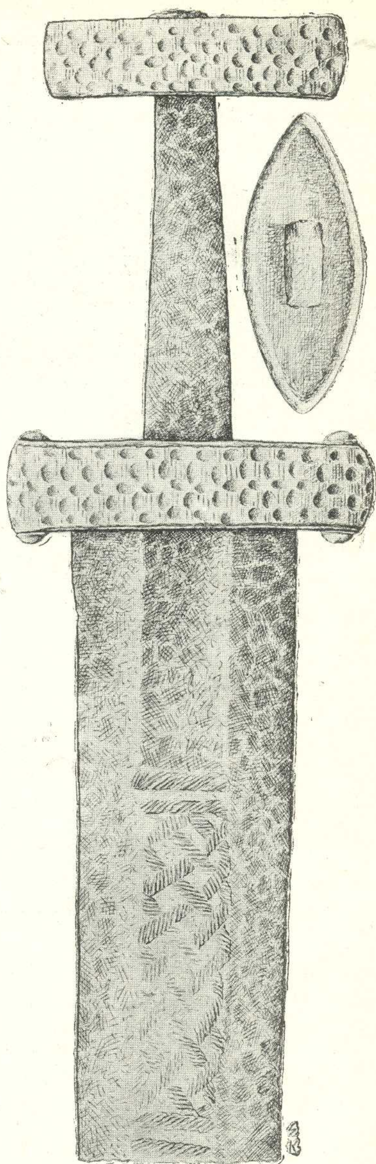

Fig. 61. Kvakestad, Askim, Smaal. 1/2.

Type E (fig. 61—63 og pl. I).

Typen har tydelig sin oprindelse i foregaaende med svære hjalter, tredelt knap, som paa sidene har hat form som dyrehoder endnu tildels levende (f. eks. T 400, Svenning, Stod, N. T.). Typen er dog ikke ensartet, idet hjaltene kan bli smekrere og knappen miste sin utprægede form, endog sin tredeling.

Fælles for alle eksemplarer er samme cirkelrunde eller ovale gruber i jernet, i almindelighet tætstillede, av og til figurer som firkanter, eller meget almindelig danner de ovale gruber korsformede figurer (sl. R 492). En enkelt firkant danner ofte hullene paa knappens midtstykke, sjeldnere en række firkanter paa hjaltene (sl. Salin: Thierornamentik s. 104 fig. 261). Midtstykket skilles fra sidestykkene ved furer likesom ved forrige type; i disse furer sees i et par eksemplarer vreden sølvtraad eller bronsetraad[1]. Paa et eksemplar fra Holbø, Vaage, C 8598 (fig. 64) er der perletraad av bronse i furene. Desuten findes der paa dette og flere eksemplarer flate bronse- eller sølvbaand paa begge sider av furene og langs overhjalts og underhjalts over- og underkant. Likesaa er hele overflaten utenom hullene dækket av bronse- eller sølvplater banket ind i indsmidde striper i jernet,

[1] Se Berg. Mus. Aarb. 1913 nr. 13, s. 24 fig. 16 fra Bø, Breim s., Gloppen, Nordfjord.

ganske samme teknik som ved H-typen. Knappen er som ved type B fæstet bare ved tangen, ikke ved nagler, 2 eller 3 ganger dog ogsaa ved sølvniter ytterst ute paa overhjalt. I to tilfælder forekommer det ogsaa at der er eller kan sees at ha været smaa sølvknopper ytterst ute paa underhjalts over- og underside, altsaa samme alderdomlige træk som vi observerte var almindelig ved forrige type. Hjaltene har likesom forrige type et ovalt tversnit, tilspidset i endene, ikke særlig bredt. Ellers gjør typen, i hvert fald i sin oprindelse, et tungt indtryk, men her forekommer dog ogsaa lavere, mindre eksemplarer som R 492 og det nævnte eksemplar fra Bø i Gloppen.

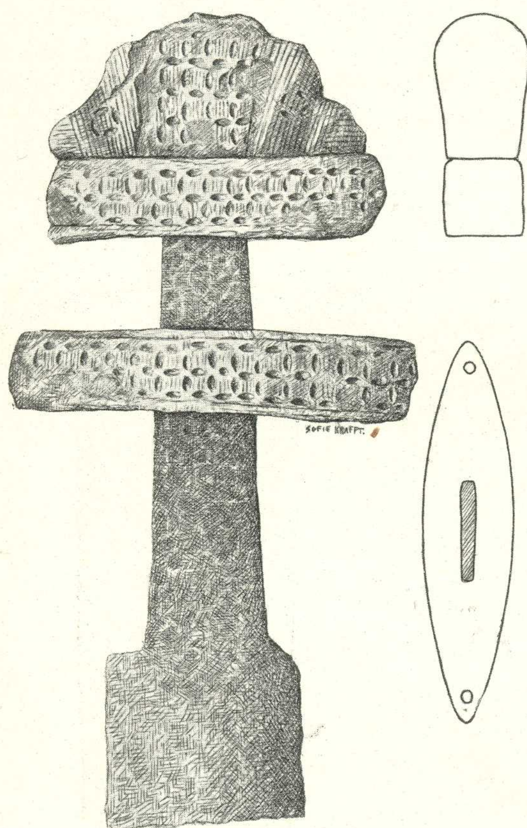

Fig. 62. Vold, Eid, Romsd. 1/2.

Her i landet kjender jeg typen i 31 eksemplarer; den er altsaa betydelig mere almindelig end foregaaende. Herav er 21 tveeggede og 5 eneggede, resten ubestemte m. h. t. klingen. Typens fordeling er følgende:

	Tveeggede	Eneggede	Ubestemt	Tilsammen
Smaal.	1			1
Akh.	1			1
Hedem.	3			3
Krist.	2	1	2	5
J. L.	2			2
S. B.		1		1
N. B.	2	1		3
Rmsd.		1		1
S. T.	8		1	9
N. T.	2	1	1	4
Ukj. (Trøndel.)			1	1
	21	5	5	31

Som man ser, er typen særlig trøndersk og østlig, mens den ganske mangler i det sydvestlige Norge. Typen er her saa talrik at dette visselig maa ha sin betydning. Det er høist eiendommelig at en saa talrik type mangler i Buskerud, Bratsberg, Nedenes, Lister og Mandal (muligens er dog et enegget sverd i Nationalmuseet i Kjøbenhavn nr. DCCXIV fra Aagedal, Bjelland, L. M. av denne type; en enkelt undtagelse har dog litet at si) og Stavanger amter, og at det sydligste eksemplar her paa Vestlandet er fundet paa Voss, likesom der i S. B. bare er fundet sverd av denne type.

Jeg har paa 8 av sverdene fundet damascering paa klingen, dels almindelig flammet damascering, dels indlægning i baandfletninger (fig. 61). Indskrift synes der ogsaa at være paa et sverd (B 3993 Skarstein, Olden s., Indviken, N. B.)[1]. Naar derimot O. Rygh om sverdet C 1415 fra Skjærum, Lardal, J. L. i hovedkatalogen sier at dette har Ulfbernindskrift, har dette været en for rask slutning. Efter opdrag fra mig for at undersøke om Ulfbernindskrift virkelig skulde findes paa en saa tidlig type, har fru Krafft tegnet det klingestykke paa sverdet hvor de damascerte merker fandtes, og herved er det fremgaat ganske sikkert at det var baandfletninger, men ingen indskrift paa dette sverds klinge (se fig.).

Vi skal dernæst se paa fundkombinationene. Av spydspidser er det for det første E-typen (3 eksemplarer), dernæst F-typen (1 eksemplar) og endelig C-typen (1 eksemplar). Av økseblad er det mest B—D-typen, et eksemplar av litt videre utvikling av A-typen, ogsaa litt utviklet C-type, men ogsaa E-typen synes at forekomme. Skjoldbulene er vanlig R 564 undtagen i et fund hvor de er lave R 562—63. I to fund er der dernæst rangler av avgjort ældre type, men i samme fund hvor de lave skjoldbuler fandtes, er der ogsaa yngre rangle.

Denne types tidsstilling synes tildels mindre klar end de 4 foregaaendes. Imidlertid synes det utvilsomt at vi her har en oprindelig gammel type for os. Sammenligner vi f. eks. sverdet C 6148 fra Roknem i Eid (fig. 62) med foregaaende type (fig. 60), er det jo klart at de er beslegtet. Det er samme 3-delte knap, hvor sidestykkene har været og tildels er dyrehoder, som ved foregaaende type, samme svære hjalter, samme tunge pragtfulde indtryk gjør de. Disse to typer maa i det hele vel skilles fra 10de aarhundredes typer med tredelt knap, hvor der ogsaa kan være dyrehoder paa sidene. Som et typisk eksempel paa hvor nær likheten kan gaa mellem type D og type E skal jeg henvise til sverdet C 3669 fra Nordaaker i N. Aurdal, Valdres (fig. 63), hvor der likesom f. eks.

[1] Lorange: Den yngre jernalders sverd. Tab. 3 fig. 4.

ved sverdet C 16276 fra Smaalenene (fig. 60) er en list langs hjaltenes midte og orneringen er anbragt i rækker paa begge sider av listen. Likesaa er naglene paa underhjalt paa sverdet C 17315 fra Kvakestad i Askim (fig. 61) jo, som alt nævnt, et utpræget alderdomlig træk. Som vi skal se, er det bare denne og foregaaende type hvor dette træk findes, likesom vi skal se det paa en fornøielig maate stivnet paa et enkelt sverd av ellers ubestemt type (fig. 74). Typologisk set, blir vi altsaa henvist til at betragte dette som en gammel type.

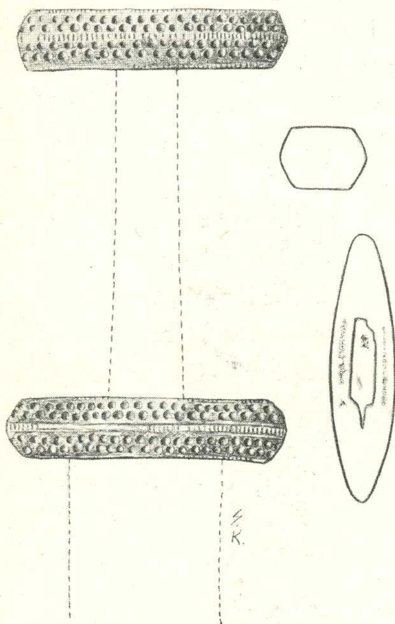

Fig. 63. Nordaaker, N. Aurdal, Krist. 1/2.

Vanskeligere blir det naar man ser paa fundkombinationene. Imidlertid ogsaa her blir vi overveiende henvist til ældre tid, første halvdel av 9de aarh. De mest almindelige saker fundet sammen med sverd av denne type var jo økseblad av B—D-typen, spydspidser av E-typen og skjoldbuler som R 564, alt visende hen til 1ste halvdel av 9de aarh. Øksebladet fra Snaasen av litt utviklet C-type viser det samme, likesom de to rangler. Derimot er det for det første 3 fund fra Trøndelagen med økseblad av E-typen og spydspidser av F-typen. Sverd-eksemplarene synes her at være degenereret, og det er da at anta at typen her har holdt sig ind i aarhundredets 2den halvdel. I 1 fund heroppe er der saaledes ogsaa fundet sverd av M-typen. En ganske klar bekræftelse faar dette i det fornøielige sverd T 1951 fra Strande, Opdal, S. T. (fig. 66). Dette er nemlig egentlig et sverd av M-typen, men utenpaa overhjalt er sat en knap av vor type E. Dette er altsaa saa at forstaa, at et nyt sverd av M-typen er blit forsynet med en løs sverdknap av den ældre E-type; kanske har da sverdklingen været ødelagt, men saa har man villet bruke sverdknappen fremdeles. Dette tyder da ganske tydelig paa at disse typer i hvert fald i Trøndelagen berører hinanden i tid. Type M gaar, som vi senere skal se, tilbake til midten av 9de aarh.; men længere tilbake kan jeg heller

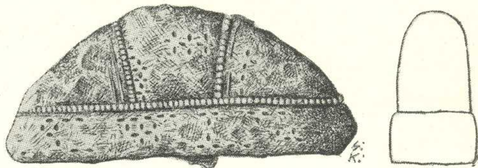

Fig. 64. Holbø, Vaage, Krist. 1/2.

ikke faa den. Dette viser da imidlertid at type E maa ha eksistert saa længe.

Merkeligere er 1 fund fra det søndenfjeldske. Det er det før nævnte fra Skjærum i Lardal. Dette fund er vistnok helt fra 1848, men vi kan dog ikke derfor betragte det uten videre som upaalidelig. Her er imidlertid utpræget lave skjoldbuler og rangle av formen R 460, som begge deler maa tilhøre 10de aarh. Eneste forklaring er at sverdet har

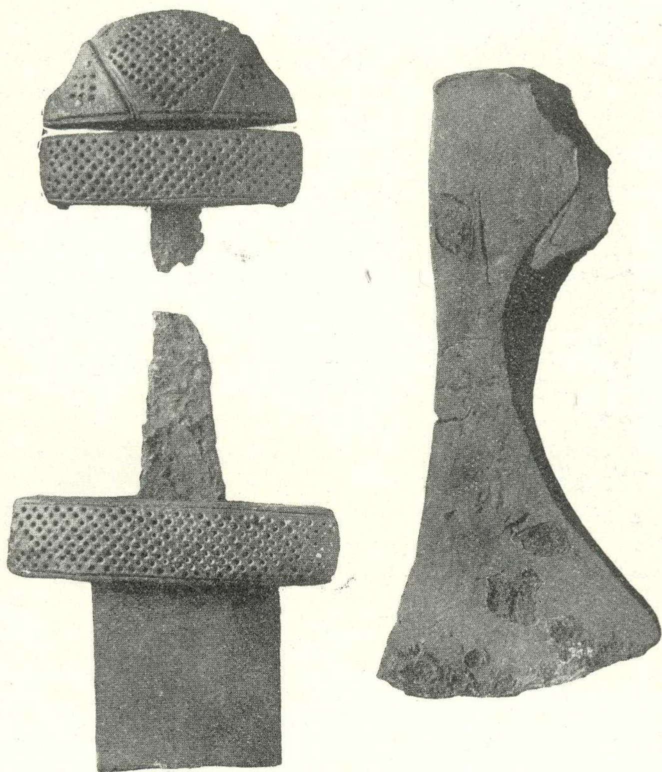

Fig. 65. Øvre Sandnes, Snaasen, N. T. c. 1/2.

været bevaret i lang tid; det har jo ogsaa fint damasceret baandfletningsmønster paa klingen. Dette baandmønster kunde ogsaa tyde paa, at det her bare er hjaltene som er gamle, mens klingen likesom det øvrige fund er fra 10de aarh. Det udmerker sig ellers ved paa hjaltene at ha ganske samme mønster-række av kvadrater som det hos Salin: Thierornamentik avbildede sverd fra Uppland.

Saa meget synes da at maatte være klart at denne type i sin oprindelse tilhører begyndelsen av vikingetiden, har dannet sig efter forbillede av D-typen og da rimeligvis ogsaa maa betragtes som en hjemlig type. I Trøndelagen kjendes den ogsaa fra 9de aarhundredes sidste halvdel og et enkelt fint eksemplar endog fra 10de aarh.

I forbindelse med typens særlig sterke repræsentation i Trøndelagen maa vistnok ogsaa sees dens almindelige utbredelse østover. Jeg har i hvert fald kunnet notere mig 12 eksemplarer fra Sverige uten dermed at ville gjøre fordring paa at være fuldstændig; flere eksemplarer var fra Uppland, Gestrikland og Gotland, ogsaa Bohuslän[1]. Likesaa kjendes typen fra Finland[2], likesom den ogsaa er avbildet hos Aspelin[3].

Fig. 66. Strande, Opdal, S. T. 1/2.

Ogsaa i Nationalmuseet i Kjøbenhavn har jeg set et eksemplar. Endelig er sverdknappen av denne type paa et av sverdene fra gravpladsen paa Kilmainham ved Dublin, hvor ogsaa det pragtfulde sverd av D typen blev fundet[4]; her har imidlertid hjaltene belæg av en art som kjendes fra norske sverd av H-typen. Det er da rimelig at dette likesom det nævnte sverd av D-typen er at betragte som nordisk, at vi her har en vikingegravplads for os.

Type F (fig. 67—69).

Atter igjen en enkel, tarvelig type. Den kjendetegnes ved at der som knap er anvendt en kort, bred knot av jern med firsidet snit (sl. R 493), en enkelt gang segmentformet (fig. 68), et par ganger flerkantet (som C 10560 fra Bagnsmoen, S. Aurdal, Valdres), med kanter istedenfor bue (fig. 69). Hjaltenes snit er oftest ovalt, tvert avskaaret i begge ender som typen M, kan dog ogsaa ha spidst ovalt snit som de to foregaaende typer. De er i det hele altsaa enkle og uten metalbelæg. Saa enkle er de med hensyn til knappen at det ser ut som det simpelthen er et sverd av en anden type som har mistet sin knap og igjen er blit forsynt med en slik enkel

[1] Se Montelius: Svenska fornsaker 500 fra Bohuslän; samme sverd Bohusländska fornsaker s. 159 fig. 120 a—c og Månadsblad 1903—05 s. 461 fig. 375, O. Frödin: Ett gravfält från den yngre järnåldern vid Östveda i Hedesunda socken, Gestrikland, hvor sverdet som i Norge er fundet med spydspids av min E-type. Se endelig det før nævnte hos Salin: Thierornamentik s. 104 fig. 261 fra Uppland.

[2] Se Finska fornminnesföreningens tidskr. VI s. 88 og XIII s. 54 (planche).

[3] Antiquitées nr. 1628 s. 302.

[4] Proceedings of the Royal Irish Academy, Volume XXVIII Section C No. 5 pl. IV fig. 4.

knot. Dette har ganske sikkert været tilfældet ved sverdet B 6295 a fra Saude, Fortun s. Lyster, Sogn (fig. 70 a), som maa opfattes som B-typen som har mistet sin knap, som saa er blit erstattet med denne lille lave knot.

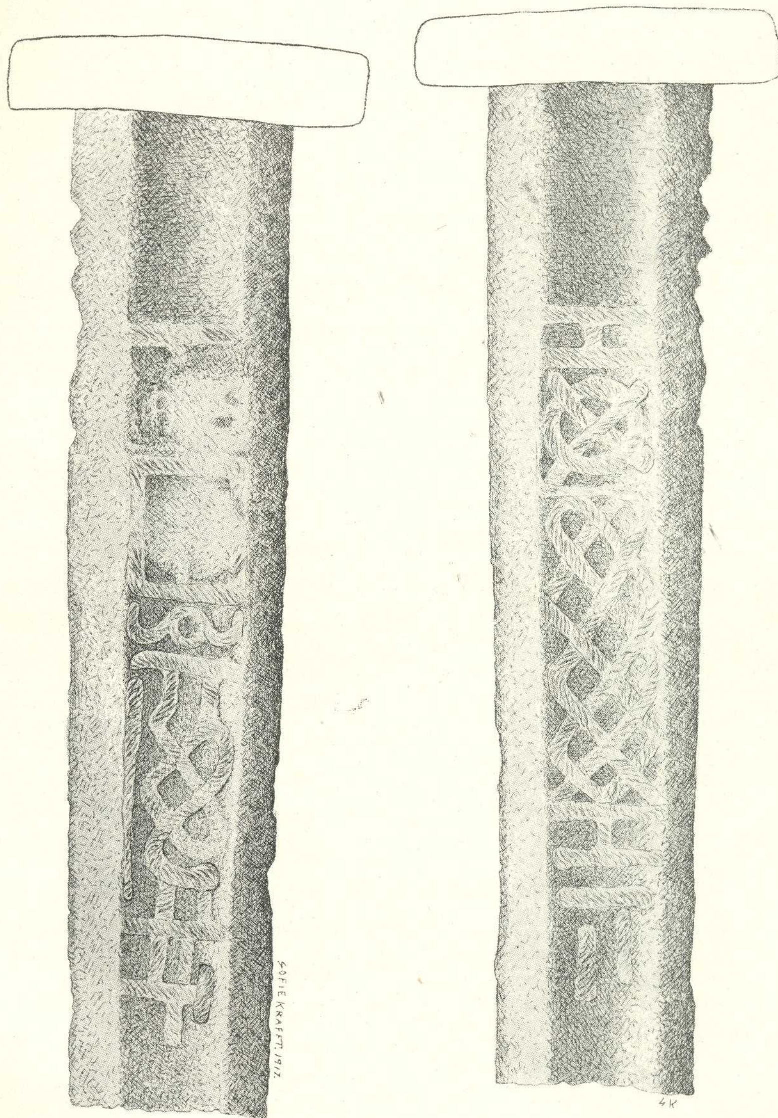

Fig. A. C 1415. Skjærum, Lardal, J. L. 1/2.

Men ellers skulde jeg tro det har været en virkelig type, igjen en forenkling, og hvis oprindelse maa søkes i en ældre type, enten likesom ved type A, i folkevandringstidens sverdhjalter i almindelighet med deres smale lave knap, — antydning til tredeling findes jo ved flere av sverdene ved knappens ytre omrids (sl. T 2963: Hammer, Grong) — eller ved en

speciel forenkling av næste type, noget som jeg slet ikke vil anse for umulig. Det maatte da tænkes at spiralbøiningen var sløifet og bare knotten var blit igjen oppaa overhjalt.

Typen kjendes nu her i landet i 18 eksemplarer. Herav er 10 eneggede og 7 tveeggede, 1 ubestemt. Det synes saaledes at være en hovedsagelig enegget type. Fordelingen er følgende:

	Tveegg.	Enegg.	Ubest.	Tils.
Smaal.		1		1
Akh.	1			1
Hedem.	2			2
Krist.	2	5	1	8
N. B.		2		2
N. T.	2			2
Ukj. st.		2		2
	7	10	1	18

Som man ser, eier Kristians amt næsten likesaa mange eksemplarer som alle de øvrige amter tilsammen; særlig findes de paa Hadeland, men ogsaa i Gudbrandsdalen og Valdres. I forbindelse hermed staar muligens ogsaa de to sverd fra N. B. som er fra Sogn. Betragter man type F som en utvikling av type G, er det av betydning at 2 av de 4 sverd av sidstnævnte type ogsaa er fra Kristians amt. Typen er da væsentlig østlig og desuten de tre trønderske sverd. Den mangler ganske i kystdistriktene helt fra Jarlsberg og Larvik til og med S. T., naar bortsees fra de to Sognesverd. At den ogsaa mangler i Buskerud og Bratsberg amter, kan da mere opfattes som en tilfældighet. I hvert fald er det at merke at 2 av sverdene av type G er fra Buskerud amt (Sandsvær og Røken). Utenfor landet kjender jeg bare et eneste eksemplar av denne type: Statens hist. mus. Inv.-nr. 4840 fra Väster-Götland. Dens hjalter har form ganske som C 10560 fra S. Aurdal.

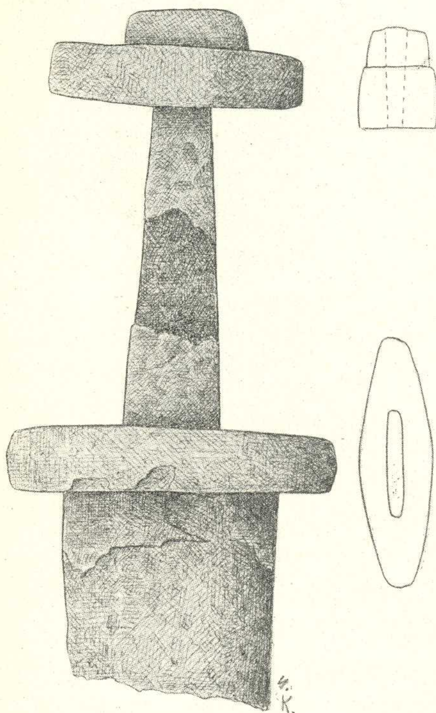

Fig. 67. Habberstad, Eidsvold, Akh. 1/2.

Ved fundkombinationene blir vi henvist til at betragte denne type som en ældre type, væsentlig hørende til 9de aarhundredes første halvdel. Vi betragter her bare de fund som er helt sikre. Av spydspidser er der ingen som findes i sikre fund. Av økseblad er det derimot 4 eksemplarer av mellemform mellem type A og type H (sl. fig. 70 c), med svært skafthulparti, men hvor eggene ikke er saa jevnt utsvunget; et økseblad er av

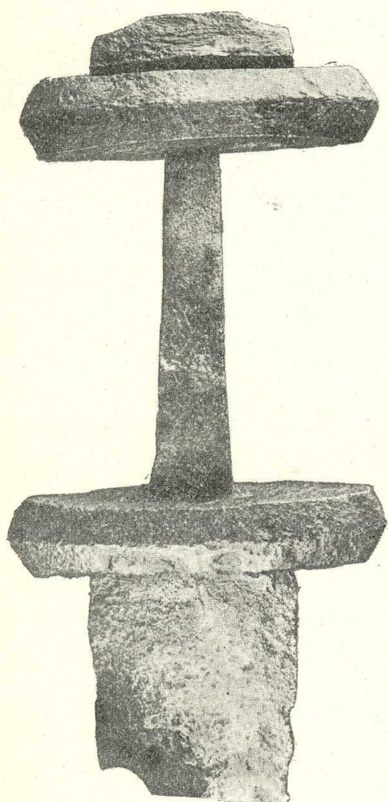

Fig. 68. Aker, Vang, Hed. 1/2.

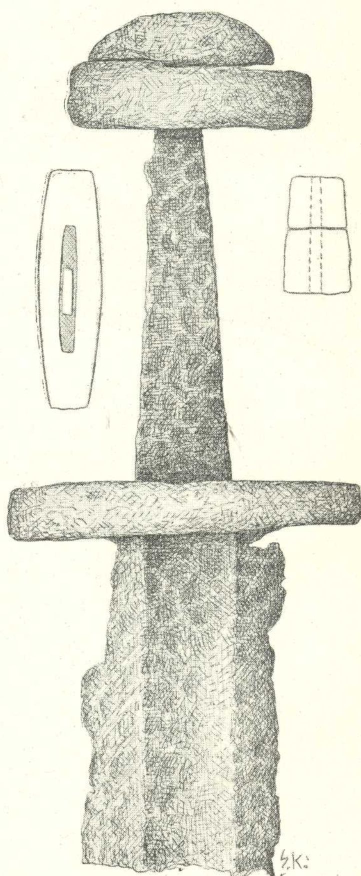

Fig. 69. Hammer, Grong, N. T. 1/2.

D-typen. Skjoldbulene er R 564, i et fund høi R 562. Sverdet C 6211 fra Tingelstad, Brandbu er fundet sammen med sverd av C-typen, men C 9171 fra V. Framstad, Gran er fundet med sverd av M-typen. Endelig skal det bemerkes at Nordiska Museet nr. 40892 fra Brennjord i Lesje er fundet med ovale bronsespænder som R 647.

Efter dette materiale skulde typen hovedsagelig tilhøre første halvdel av 9de aarh. Herfor taler sverdet av C-typen, øksebladene, skjoldbulene og de ovale spænder. Det ene fund med sverd av M-typen trækker ned

igjen; her er hjaltene saa lave saa de i sig selv ligner M-typen, bare med den forskjel, at den lille jernknot er paa. For gammel tid taler ogsaa det nævnte sverd (B 6295), som sikkert er B-type (fig. 70 a) hvorpaa senere er paasat knot. De overveiende eneggede klinger og endelig den mulige utvikling av G-typen sætter ogsaa typen tydelig tilbake. Helt hjemlig tror jeg imidlertid den maa ansees for. Nogen damascering eller indskrifter er der heller ikke at se paa klingene.

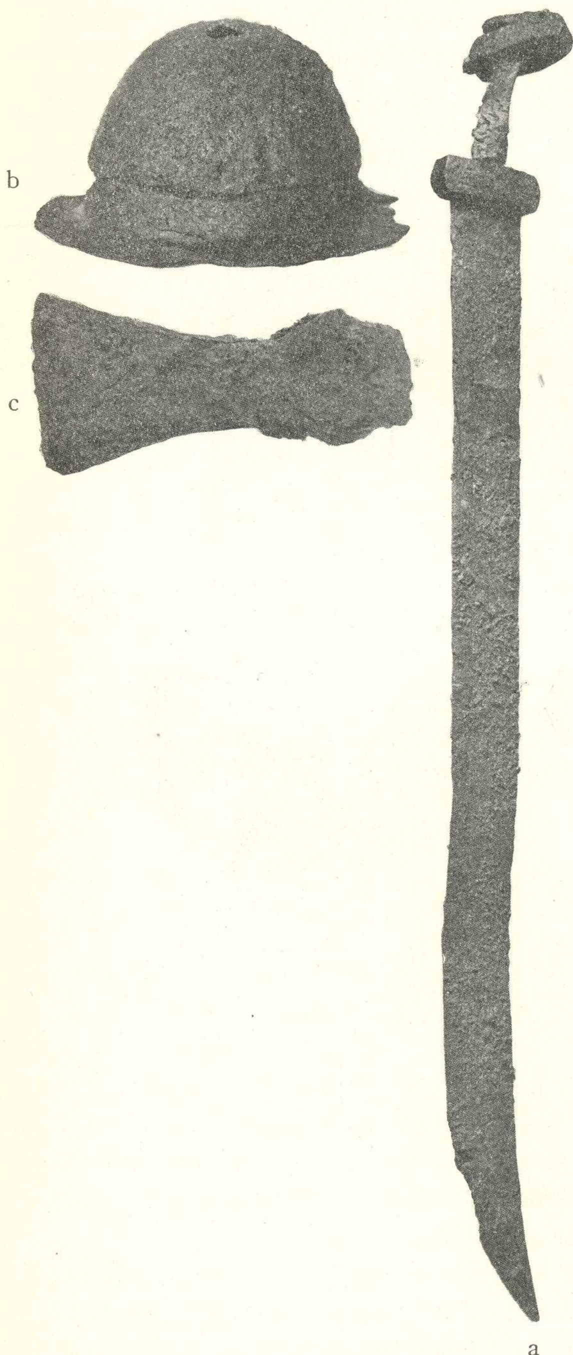

Fig. 70 a—c. Saude, Lyster, N. B. a ca. 1/6, b ca. 1/3.

Type G (fig. 71).

Denne type bestaar bare av 4 eksemplarer. Overhjalt er opbøiet i endene, tildels i spiral; mellem spiralbøiningene er paa 3 av eksemplarene anbragt en firkantet knot likesom ved forrige type. 1 eksemplar viser bare utvidelse i høiden som en slags degeneration av typen. Underhjalt er paa 3 av eksemplarene bøiet ned i endene motsat overhjalt, ogsaa i spiral. Hjaltene har ingen metalprydelser. De 4 eksemplarer er:

C 1554. Dale, Ø. Slidre, Krist.
C 21660. Bergan, Vardal, Krist.
C 12749. Rokstad, Sandsvær, Busk.
C 16208. Bjørnstad, Røken, Busk.

De tre har eneggede klinger og et tveegget. De er som nævnt alle fra Østlandet, 2 fra Kristians amt og 2 fra Buskeruds amt. De er desværre ikke fundet sammen med andre vaaben. Det ene sverd fra Kristians amt C 21660 har imidlertid enegget klinge ganske av scramasaxens form, de øvrige har klinger av ren vikingetidsform; allikevel blir denne type at henføre til meget tidlig tid, om end ikke dateringen kan ansees for helt sikker. Er min opfatning rigtig at type F ved sin knap er blit paavirket av type G, trækker dette jo ogsaa G-typen tilbake i tid. Det kan vel heller ikke være tvil om at en slik eiendommelig type som denne i sin oprindelse maa betragtes som fremmed. Hvorfra denne oprindelse stammer, tør jeg imidlertid ikke uttale mig om.

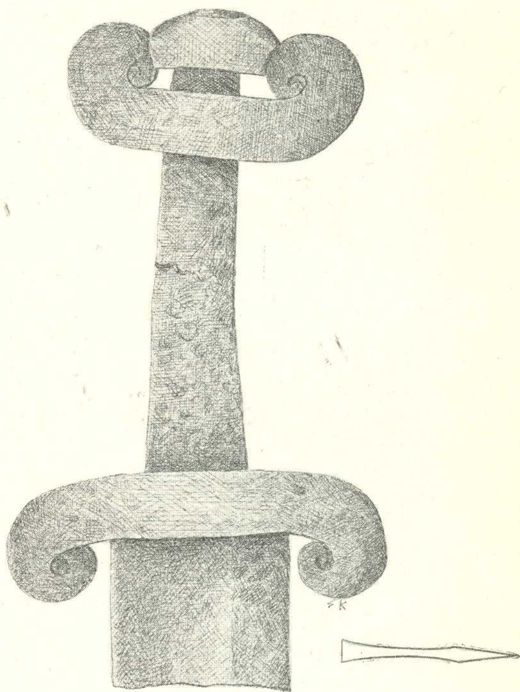

Fig. 71. Dale, Ø. Slidre, Krist.

Særtyper.

2) C 12009. Tveegget sverd. Rimstad, Hedrum, J. L. (fig. 72).

Overhjalt 2 stykker. Hjaltene ryggede, brede Knappen tredelt, midtstykket høiere end sidestykkene. Hjalter og knap ornert med sølvplater banket ind i rifler i jernet. Klingen, som er tveegget, er forsynet med damascerede merker. Sverdet er fundet sammen med høi skjoldbule som R 564 og rangle av ældste form. Ifølge fundkombinationene maa da typen opfattes som meget gammel. Den maa formodentlig være en degeneration av folkevandringstidens tredelte knapper med dyrehoder paa sidene. Paafaldende likhet viser knappen med knappen paa C 21704 (fig. 84), desværre fra ukjendt findested. Det synes da her, som det er en knap av form som C 12009 som er faldt av sit hjalt og er blit anbragt paa hjalter av H-typen, et lignende tilfælde som ved E-typen. Man kan merke sig at knappen paa C 12009 er fæstet bare ved tangen, ikke ved nagler[1].

[1] Et ganske lignende sverd kjender jeg ogsaa fra Gotland. Statens hist. mus. Inv.-nr. 12773: 3.

3) C 1120. Enegget sverd Røimaal, Kviteseid, Brb. (fig. 73).

Overhjalt bare 1 stykke, tresidet, ender i to tapper, ellers jevne linjer. Det er ikke fundet sammen med andre oldsaker; det kan saaledes vanskelig bestemt tidfæstes, synes at kunne opfattes enten som sammenvoksen av overhjalt og knap paa f. eks. særtype 1 eller heller som knappen alene paa en slik type opfattet som overhjalt. Sammenlign den likhet der er mellem knappen paa C 19809 (særtype 1, fig. 55) og vort sverd eller C 1951 (fig. 66) fra Strande, Opdal, hvor jo ogsaa bare knappen alene fungerer som overhjalt. Er der nogen sammenhæng mellem vort sverd og nogen av disse andre, saa blir det i hvert fald at betragtes som tilhørende ældre vikingetid, noget som ogsaa tildels støttes av den eneggede klinge.

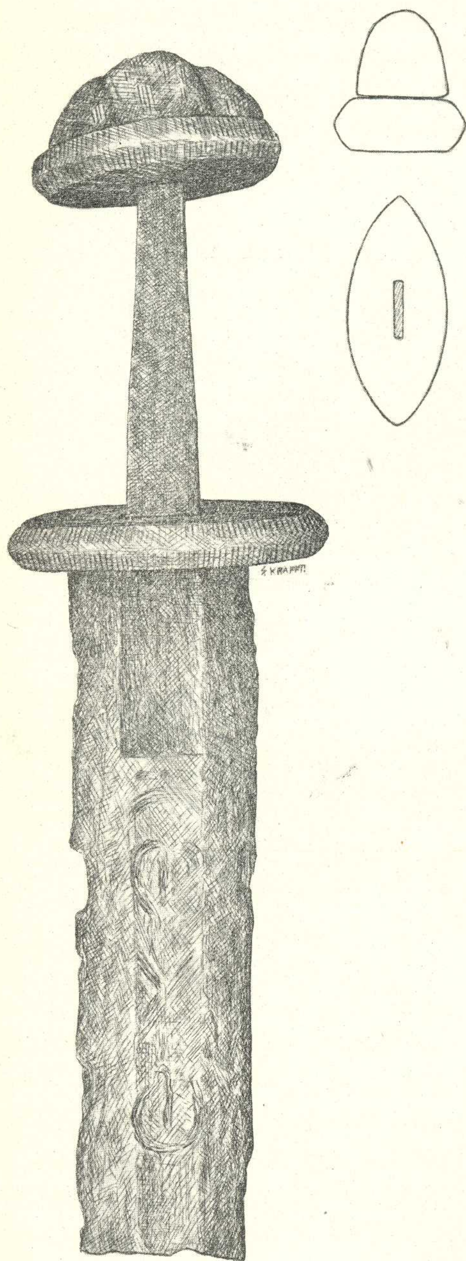

Fig. 72. Rimstad, Hedrum, J. L. 1/2.

4) C 8402. Tveegget sverd. Bergsviken, Skaatø, Brb. (fig. 74).

Overhjalt bortfaldt, underhjalt er rygget, har utvidelser i form av smaa halvkuleformede knotter paa over- og underside for endene av hjaltet. Uten ornering. Dette maa tydeligvis være en efterligning av hjalt med naglehoder av bronse paa over- og underside av underhjalt fra ældre tid og slik som det endnu viser sig i ældste vikingetid ved sverd som C 1977 fra Ophus, Vang, Hed. av D-typen eller kanske endnu bedre C 17315 fra Kvakestad, Askim, Smaal. av E-typen. Det er altsaa et nyt fornøielig eksempel paa hvorledes man forenkler en type

ved at la en del av den som er i 2 stykker, vokse sammen til 1 stykke, saaledes som vi saa det ved den typologiske utvikling av overhjalt og knap av type B til type C, og som vi skal se det flere ganger i det følgende. Sverdet er fundet alene, men den typologiske stilling som det indtar, tyder paa at det er meget gammelt, i hvert fald tilhører ældre vikingetid, første halvdel av 9de aarh.

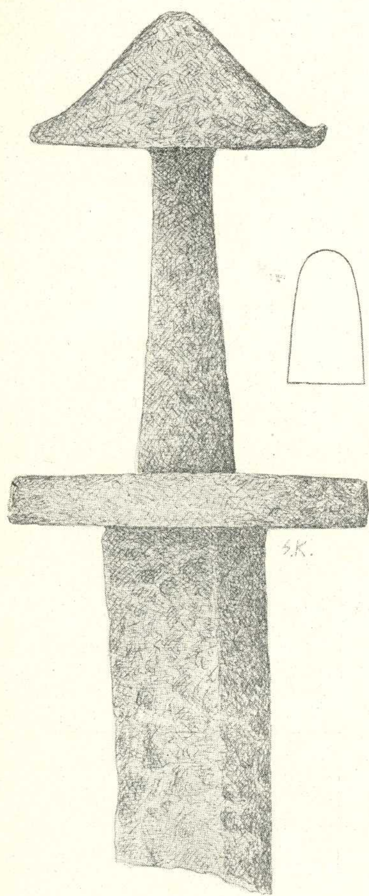

Fig. 73. Røimaal, Kviteseid, Brb. 1/2.

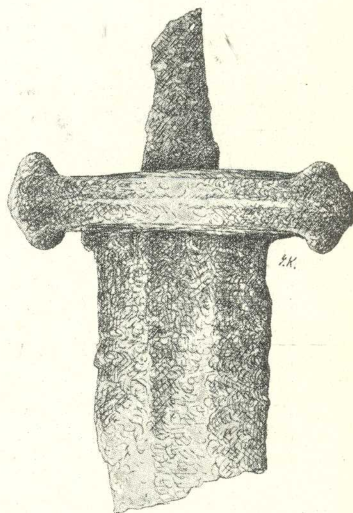

Fig. 74. Bergsviken, Skaatø, Brb. 1/2.

5) C 7661. Enegget sverd, Kvarberg, Vaage, Krist. (fig. 75).

Overhjalt uten knap. Begge hjalter er ellers av samme type som B-typen, men overhjalts overkant er opbøiet i begge ender næsten som P-typen, men har tydeligvis intet med denne at gjøre. For slegtskapet med B- og C-typen, særlig den sidste taler, ogsaa den smale eneggede klinge, som bare er 4,3 cm. bred. — Sverdet er fundet sammen med spydspids (fig. 19) nærmest av B-typen, men uten vinger paa falen, gammel rangle og gammel saks. Sverdets tydelige sammenhæng med B- og C-typen og

fundkombinationen gir det plads blandt vikingetidens ældste vaaben. Det tilhører visselig 9de aarhundredes første halvdel.

6) Tveegget sverd, Brevik, Lier, Busk. (fig. 76).

Dette sverd har ogsaa tydelig sammenhæng med C-typen, men synes at staa paa et yngre stadium. Overhjalt har form omtrent ganske som

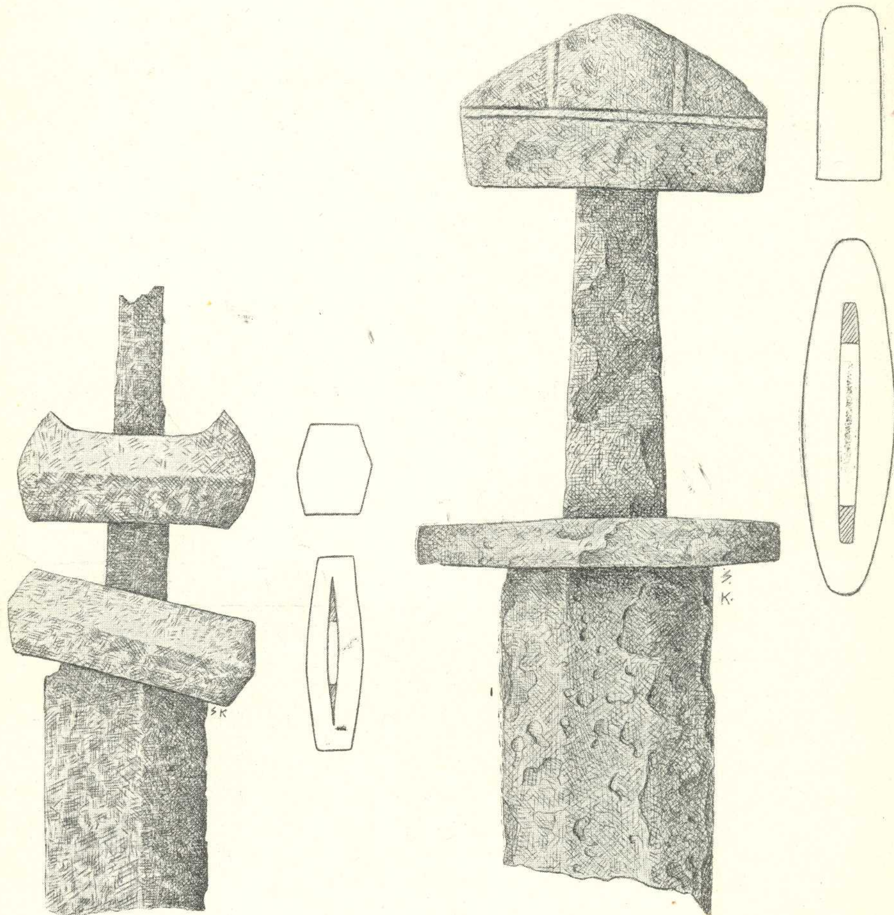

Fig. 75. Kvarberg, Vaage, Krist. 1/2.

Fig. 76. Brevik, Lier, Busk. 1/2.

C-typens overhjalter, men det er forsynet med en indsmidd linje mellem de ytterste hjørner og desuten en antydning til tredeling av øvre del ogsaa ved indsmidde tverlinjer. Underhjalt derimot er nærmest som M-typen, lavt og avrundet i endene. — Det er fundet sammen med spydspids av F-typen og skjoldbule av overgangstype mellem R 562 og 564. Sverdets sandsynlige sammenhæng med baade C- og M-typen og fundkombinationene sætter det til 9de aarhundredes midte eller litt yngre. Jeg

skal i saa henseende peke paa at de yngste sverd av C-typen jo er fundet sammen med spydspidser av F-typen.

7) B 5795. Tveegget sverd, Bolsæter, Jølster, N. B. (fig. 77).

Overhjalt to stykker. Hjaltene krummede, temmelig svære, knappen høiest paa midten, hvor den gaar op i en top, kunde for saavidt minde baade om Y- og Z-typen, likesaa L-typen, men har tydeligvis intet med i hvert fald de første av disse at gjøre. Det maa opfattes som det tidligste sverd med krummede hjalter og kan for saavidt muligens være paavirket av L-typen, men synes efter fundkombinationene at være ældre end denne. Det er nemlig fundet sammen med øks av C—D-typen og spyd av E-typen, likesaa skjoldbule som R 564. Disse vaaben sætter jo typen helst til første halvdel av 9de aarh. Likesaa er der oval bronsespænde som R 648, vistnok i noksaa utvisket form, av Schetelig[1] bestemt som R 651, men senere av ham i skrivelse til mig berigtiget som at være R 648. Knappen maa da opfattes som utledet av folkevandringstidens tredelte sverdknapper.

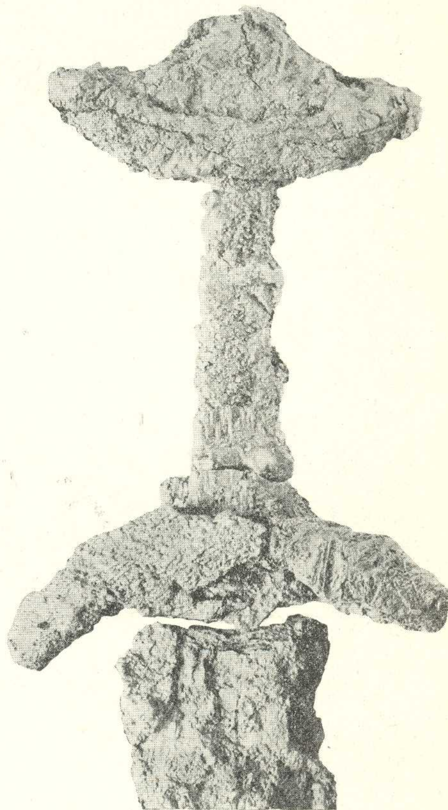

Fig. 77. Bolsæter, Jølster, N. B. 1/2.

III. Type H–I c. 800—c. 950.

Type H., fig. 79 (R 494; Montelius: Svenska fornsaker 507).

Denne type indtar en særstilling ved det lange tidsrum som den omspænder, og blir derfor behandlet i et avsnit for sig. Den er da ogsaa den talrikste av alle vikingetidens sverdtyper; jeg kjender den her i landet i ikke mindre end 213 eksemplarer. Typen har vistnok sin utvikling i sig selv, som det nedenfor nærmere skal paavises, og den gaar endog

[1] Berg. Mus. Aarb. 1903 No. 14 s. 10.

over i en særtype, som blir behandlet som egen type; men ellers er det én hovedtype, hvis karakteristik her først skal defineres:

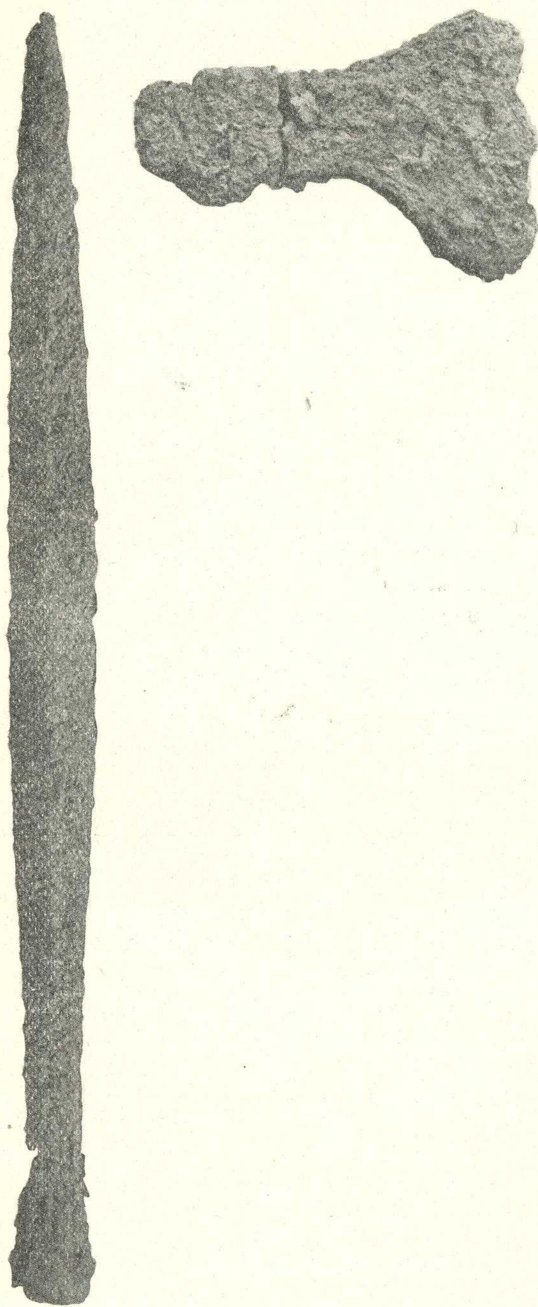

Fig. 78. Bolsæter, Jølster, N. B. 1/3.

Haandtaket bestaar av brede hjalter med elliptisk tversnit; særlig overhjalt er usedvanlig bredt, det bredeste som nogen av vikingetidens overhjalter kan opnaa (3,6 cm.). Hjaltene har som oftest svakt buede eller for de ældre eksemplarer tydelige ryggede høidesider; sjeldnere er de helt flate. Knappen er tresidet, altsaa med bred basis, mere eller mindre høi fra 2,5—4,2 cm., almindeligst vel 3 cm. Meget ofte eller oftest er dog knappen faldt av og mangler i fundet, men typen er allikevel klar ved det brede overhjalt og stripeorneringen, som straks skal omtales. Det har imidlertid hændt under katalogiseringen av sverd av denne type uten knap at den er blit forvekslet med R 489, som dog er en ganske anden type, idet bl. a. hjaltene har et ganske andet tversnit. Særlig for de ældre av denne type gjælder det at de gjør et tungt og massivt indtryk; er for saavidt beslegtet med

andre typer som optrær i ældste vikingetid (B—E). Endelig skal det bemerkes at knappen ved den almindelige type altid er fæstet til overhjalt ved nagler.

Baade hjalter og knap er belagt med tynde sølv- eller bronse- (eller kobber-)plater og en sjelden gang messing, som ganske virker som guld. Flere ganger er der forskjellig slags metal paa samme sverd, saaledes at f. eks. sølv og kobber veksler i enkle geometriske figurer. Metallet er fæstet til jernet ved at der i dette er smidd tætsittende horisontale striper, og i disse er saa tynde plater av det andet metal hamret. Paa denne maate har overflaten av hjaltene nu ofte et riflet utseende; dette er dog som før fremholdt ikke det oprindelige, men fremkommet ved slit; oprindelig har vistnok overflaten været ganske glat. Mønstrene ved denne type er ytterst enkle, danner hvor der er forskjellig metal, ruter eller avvekslende vertikale bredere baand eller mere indviklet trappeformet mønster[1].

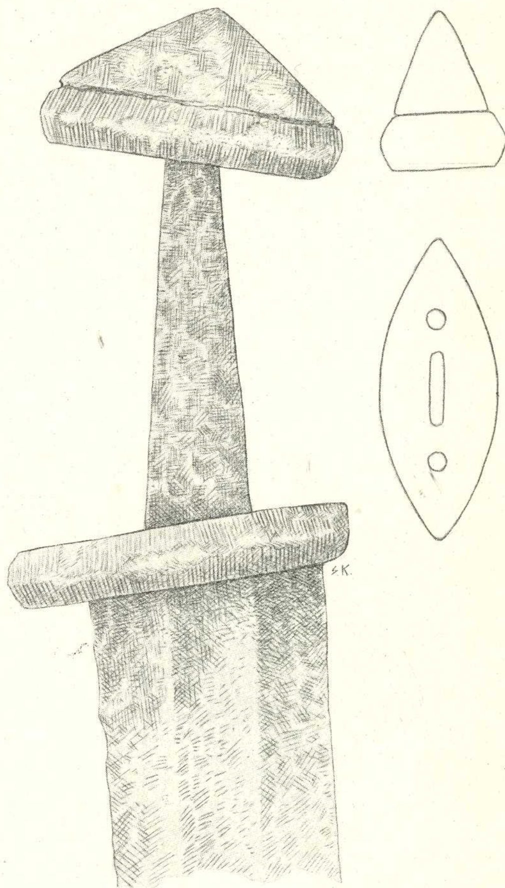

Fig. 79. Torshov, Gjerdrum, Akh. 1/2.

Mest almindelig er belægget bronse eller kobber, ofte dog ogsaa sølv. Nogen nærmere statistik herover opføres ikke, da forholdet i de fleste tilfælder er ubestemt. Man ser bare striper og aner metalbelægget. Det er sandsynlig at en hel del tilfælder ved kemisk analyse vilde kunne bli bestemt; dette har imidlertid været vanskelig at foreta, og det har da heller ingen større betydning.

[1] Se B 6085 Huseby, Leikanger, N. B.: rutemønster og vertikale baand av sølv og kobber. — B 1679 Lofoten: avvekslende vertikale baand av sølv og messing — og B. 6741 Belle, Aurland, N. B.: trappeformet mønster av sølv, kobber og messing. (Avb. pl. I, fig. 2 og pl. II, fig. 1—2).

I et par tilfælder er der paa over- og underside av underhjalt og paa underside av overhjalt glatte bronseplater[1]. I et enkelt tilfælde er det rester efter sølvplater med figurornamenter[2]. I 4 tilfælder er der mellem overhjalt og knap et ophøiet baand av bronse, ofte perlet (fig. 80)[3]; sl. hermed sverdhjalt og knap C 8598 fra Holbø, Vaage av E-typen (fig. 64).

Fig. 80. Eide, Gloppen, N. B. 1/2.

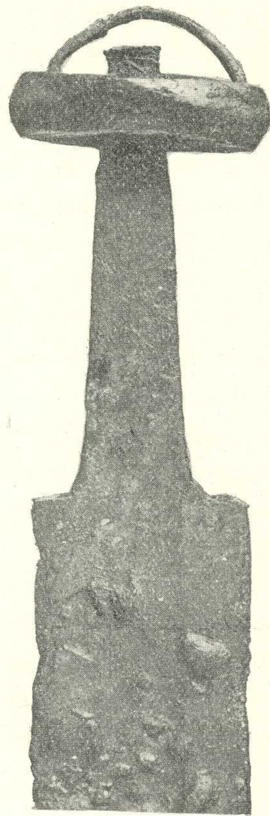

Fig. 81. Krokstad, Melhus, S. T. 1/2.

I 2 tilfælder er hjalter og knap helt av bronse[4] (fig. 80), likesaa er overhjalt av bronse paa sverdet T 1441 fra Krokstad, Melhus, S. T. (fig. 81),

---

[1] C 4121. Skaaden, N. Fron, Krist.
B 4316. Handstein, Nesne, Nordl.
T 4005. Grønning, Stadsbygden, S. T.
T 6945. Selven, Agdenes, S. T.

[2] C 15917. Garder, Ullensaker, Akh.

[3] S 2193. Harestad, Hetland, Stav.
B 4316. Handstein, Nesne, Nordl.
B 6085. Huseby, Leikanger, N. B.
B 6685. Eide, Gloppen, N. B.

[4] B 6685. Eide, Gloppen og Nationalmuseet, Kjøbenhavn: Ukj. st., Norge.

som straks skal nærmere omtales, og hvis hjalt forøvrig har ganske samme form som de to andre; høie, brede og ryggede. I et tilfælde fra Trøndelagen er overhjalt av C-typen og underhjalt av H-typen[1]. Tangen er rigtignok brutt; men de to deler passer helt sammen i bruddet. Noget lignende synes at ha været tilfældet med et svensk sverd (Statens hist. mus. Inv.-nr. 6011, Uppland), hvor det ogsaa er underhjalt som er av H-typen, men hvor overhjalt har været av B-typen, idet knappen er borte. Ved et eksemplar er der »véttrim« av bronse med tæt krans av nedstikkende og opstaaende dyrehoder (fig. 82), saaledes ganske som enkelte eksemplarer av D-typen eller nærmest som det orknøyske sverd av C-typen (se under denne type)[2]. Saadan véttrim kjender jeg ellers bare i 2 fund til, nemlig C 16107 fra Fredrikshald og C 1194 fra Dybe ved Mandal. Begge opfattes som middelalderske av O. Rygh i Hovedkatalogen. Det første opfatter han endog som sverdknap i form av sammentrængt krone.

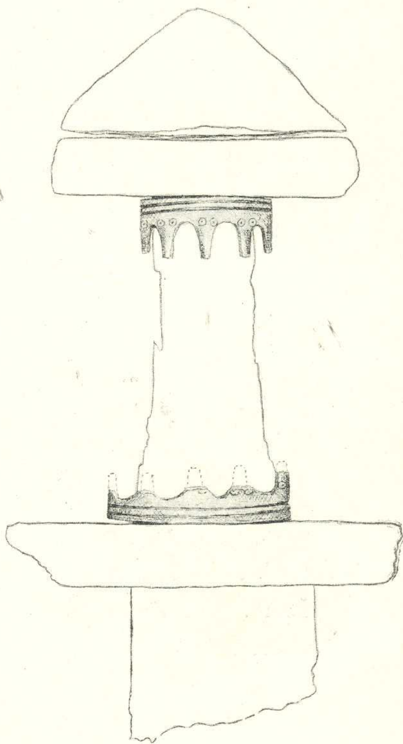

Fig. 82. Vig, Rennesø, Stav. 1/2.

Der findes i denne type et par særformer paa haandtakene som skal behandles her, idet de tydelig er beslegtet med H-typen og de hver for sig er for faatallig til at sættes op som egne typer.

Først skal vi merke os en liten gruppe paa 3 eksemplarer[3], som ikke har hat den vanlige stripeornering paa hjaltene. To av disse eksemplarer, fra Dynna, Gran og S. Farmen, Hedrum, viser sammenvokset overhjalt og knap, altsaa samme utvikling som har dannet en hel type: C-typen av B-typen, men som her ikke er blit forsøkt gjentat i mere end disse to tilfælder. Et tredje sverd fra Kluke i Biri synes ikke at ha hat knap, idet der ikke findes naglehuller paa overhjalt og tangen er avplattet oventil. Et sverd C 21704 (fig. 84) har

[1] T 6253. Re, Meldalen.
[2] C 18494. Vig, Rennesø, Stav.
[3] C 9820. Kluke, Biri, Krist.
C 14732. Dynna, Gran.
C 13572. S. Farmen, Hedrum, J. L.

mistet sin knap og faat den erstattet med maken til den paa sverdet fig. 72. Alle disse sverd har haandtak av den sværeste type med ryggede hjalter.

Desuten er der et enkelt sverd, det før nævnte T 1441 fra Krokstad, Melhus, hvor av hjaltene bare overhjalt er bevaret, og dette er av bronse uten knap, mens der isteden i naglehullene paa overhjalt er fæstet en simpel jernbøile, dannet av en enkel ten, utplattet i begge ender. Det samme er tilfældet med et svensk sverd fra Dalarne (Uppsala, Inv.-nr. 1043), hvor dog hjaltene er smalere og smekrere og for saavidt staar nærmere sverdet C 4979 fra Homerstad, Stange, Hedemarken (fig. 135). Det skal bli omtalt et andet sted.

Typen forekommer altsaa i 213 eksemplarer. Klingen er hovedsagelig tveegget. Av 194 bestembare eksemplarer er de 142 tveeggede og 52 eneggede, saaledes 73,1 % tveeggede og 26,9 % eneggede.

Fordelingen er følgende:

	Tveeggede	Eneggede	Ubest.	Tilsammen
Smaal.	3			3
Akh.	6			6
Hedem.	10	1		11
Krist.	10	1	1	12
Busk.	4	6		10
J. L.	11	6	1	18
Brb.	5	3		8
Ned.	1	1	1	3
L. M.	1			1
Stav.	16	4	4	24
S. B.	8	7	1	16
N. B.	15	9	2	26
Rmsd.	8	2	1	11
S. T.	19	4	2	25
N. T.	20	6	4	30
Ukj. st.	5	2	2	9
	142	52	19	213

Som man ser, er denne type vel utbredt over hele landet. Dog synes ikke de indre amter, Kristian, Buskerud og Bratsberg, likesom heller ikke Akershus og Hedemarken at ha nogen større del av den. Rikere er derimot kystdistriktene, bortset fra de fattigere amter Nedenes og Lister og Mandal; typen kulminerer saa at si i Trøndelagen, hvorfra en fjerdedel av fundene er. Ikke faa av sverdene har damascert klinge, flere har ogsaa

indskrifter eller efterligninger herav. Lorange avbilder saaledes 2 sverd med Ulfberht paa klingen[1].

Ser man paa vaabenkombinationene i denne type, er det et utal av andre vaaben som forekommer i samme fund. Skulde man saaledes ta alle fund over ett, vilde det synes noksaa haabløst at faa ordnet dem ind i en bestemt tidsgruppe. Vi maa imidlertid huske paa at typen er meget talrik, indeholder over en tiendedel av hele vikingetidens materiale; det er derfor ingen tvil om at typen har levet længere end nogen anden type. Vi maa da først se til naar den begynder, om der er noget sikkert bevis for at den virkelig findes sammen med ældre vaabenformer, undersøke videre om hvilke vaabentyper som forekommer sammen med denne type, og saa se efter om det er sikkert at den ogsaa forekommer sammen med yngre vaaben. Kan vi paavise at typen forekommer sammen baade med ældre og yngre vaaben, kunde det kanske ogsaa ha sin interesse at undersøke om der er nogen forandring at spore i haandtakets form mellem de sverd som forekommer sammen med ældre og de som forekommer med yngre vaaben. Det samme gjælder ogsaa om fund hvor ovale spænder eller rangler forekommer.

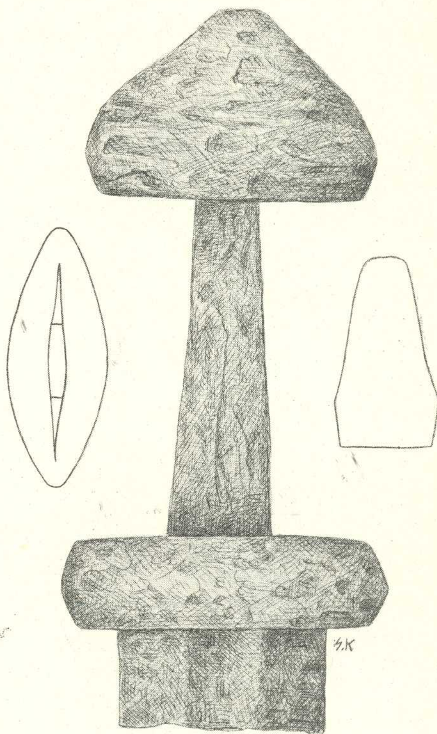

Fig. 83. Farmen, Hedrum, J. L. 1/2.

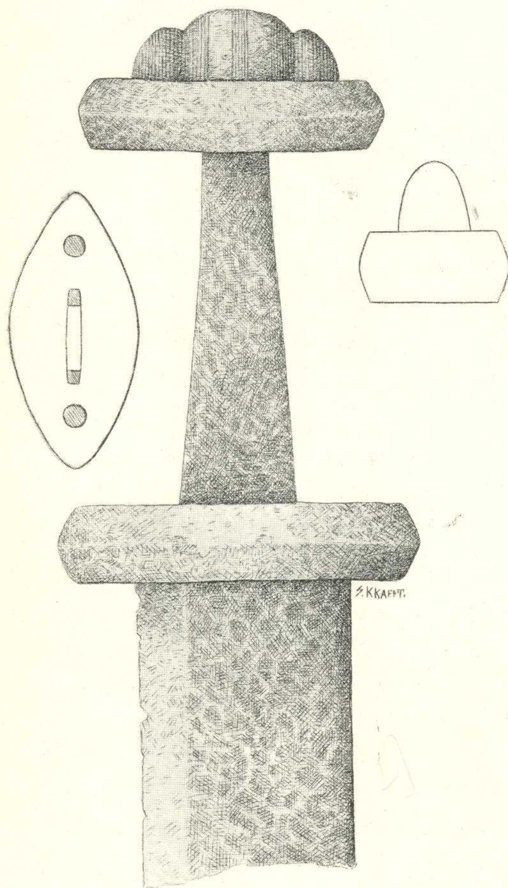
Vi skal da først se paa spydspidsene. Her ser vi at der hovedsagelig samler sig en ældre gruppe av ca. 20 fund hvori der er spyd-spidser, først og fremst av type E, dernæst av typene A og B. Typen E forekommer i 11 fund sammen med sverd av denne type. Dernæst forekommer typen F i 10 fund, likesaa typen C i et par fund. Endelig har vi i 4 sikre fund typen I og i 1 fund en blanding av type D og H.

Av økseblad er det overveiende typen D som her kommer i betragtning, eller kanske like meget en overgang mellem typen D og E, men

[1] B 2944. Sundalen, Dale s. Ytre Holmedal, Lorange l. c. tab. I fig. 2.
B 1483. Visnæs, Stryn, N. B., Lorange l. c. tab. I fig. 4.
Fig. 3, tab. I hos Lorange tilhører ikke H-typen.

ogsaa den ældre type B og typen A, dog i almindelighet ikke i dens ældste form. Likesaa forekommer i 2 fund fra Trøndelagen typen C. Men ved siden derav forekommer typen F og dertil et par sikre yngre former av type K.

Av skjoldbuler er det overveiende R 564, men i et par fund forekommer ogsaa R 562. Av rangler er det ogsaa overveiende de ældre former, men i 1 fund ogsaa yngre. Endelig ved dobbeltbegravelse synes det som ogsaa her mest enkelte ovale spænder findes (6 fund), men i hele 4 fund findes dobbelte ovale spænder.

Fig. 84. Ukj st. 1/2.

Det vil herav fremgaa, at den overveiende del av de vaaben og andre saker som er fundet sammen med sverd av denne type, tilhører ældre eller ældste vikingetid. Herpaa tyder spydspidsene av type A, B og E, likesaa øksebladene av typene A—D, skjoldbulene som R 564 og ældre tildels ældste rangler og de enkelte ovale bronsespænder. Til samme gamle tid maa efter min opfatning mandsgraven i B 4756 fra Vik i Stryn henregnes; fundet dateres imidlertid i sin helhet av Schetelig[1] til slutningen av 9de aarh. Sandsynligvis bygger her Schetelig dateringen paa de ovale spænder (efter katalogen av typen R 647), hvorom jeg ikke kan dømme. Baade øksebladene, som er sikker D-type, endog uten avsats paa bladet, og spydspidsen, som er av gammel E-type, maa tilhøre første halvdel av 9de aarh.

Som vi ogsaa før har set, kan økseblad av type E og spydspidser av type C nok gaa tilbake til midten av 9de aarh., men fylder heller 9de aarhundredes anden halvdel, og særlig øksebladene av E-typen er anvendt i 10de aarhundredes begyndelse, ja ogsaa længere ned i tiden.

[1] Fortegnelse over norske baatgraver (separat av Osebergfundet I) s. 18.

Men saa har vi ogsaa yngre former. Først er det økseblad av K-typen, som ikke findes sammen med vaaben av ældre former, men derimot ofte med vaaben av yngre former som sverd av X- og Y-typen, likesaa

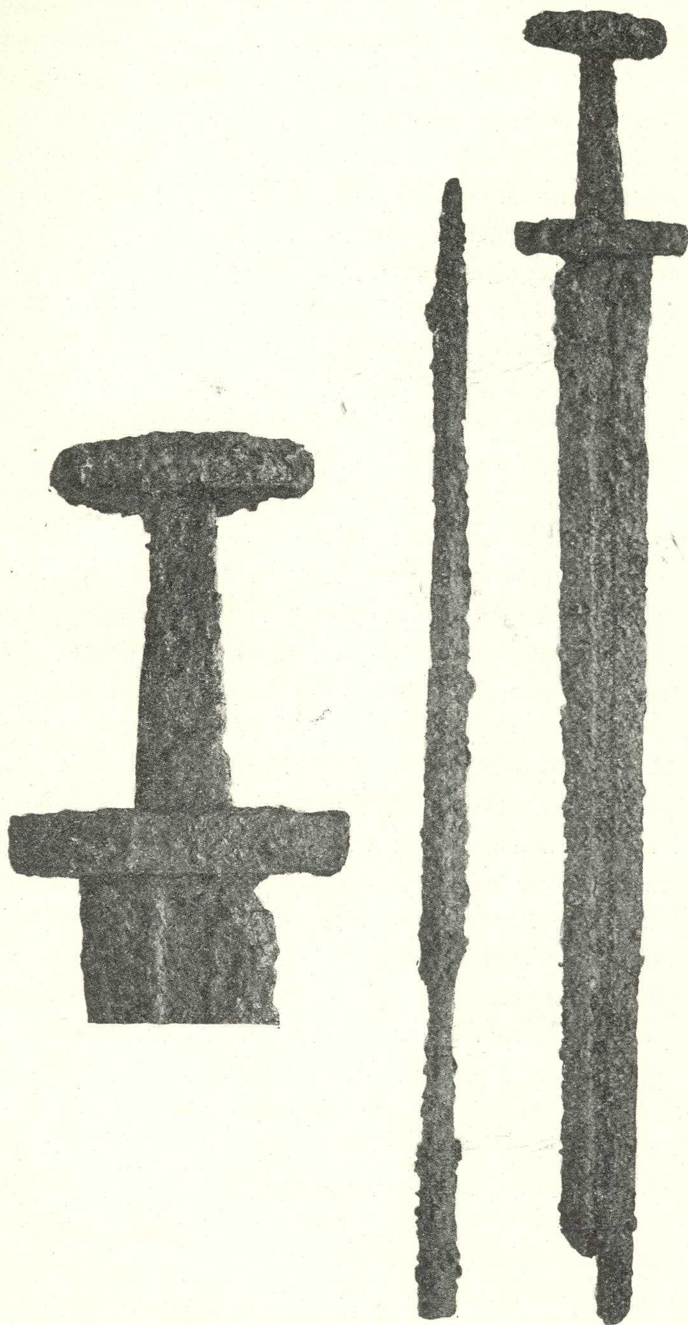

Fig. 85. Kyte, Voss, S. B. a: omtr. 1/2, b—c: 1/4.

et økseblad av L-typen, som findes sammen med utpræget yngre vaaben. Det samme er tilfældet med spydspidser av I-typen, som ogsaa forekommer sammen med yngre sverd, lave skjoldbuler og yngre rangler. De sverd av H-typen som paa denne maaten forekommer sammen med yngre former, er ikke saa mange, men de er sikre, og de er av en saa stor vigtighet som bevis for at en sverdtype virkelig har kunnet holde sig over 100 aar, at disse fund her bør anføres.

Det er da først C 15917 fra Garder, Hovin s. Ullensaker, Akh., hvor der i samme fund findes spydspids av den eiendommelige blandingstype mellem D og H og desuten økseblad av L-typen. Sverdet er her forsynet med figurerte sølvplater paa underhjalts over- og underside, men hjaltenes bredde viser dog at vi her har denne type for os. Dernæst C 18175 ff., Hyrven, Skjaak, Krist., hvor øksebladet er av K-typen og spydspidsen likesaa av K-typen med flatt parti paa bladet, dernæst St. 2743 fra Lyse, Nerstrand, hvor vi har økseblad av K-typen, spydspids av samme type som ved foregaaende fund og lav skjoldbule. Likesaa B 6149 fra Nedre Kyte, Vangen s. Voss, S. B., hvor der er spydspids av I-typen (fig. 85). Dette fund bekræfter ogsaa paa en anden maate aldeles udmerket at sverd av H-typen kan gaa ned i tiden. Midtfuren paa sverdet er nemlig her utpræget smal som paa enkelte av de yngste av vikingetidens sverd. Der synes al grund til at anta at i hvert fald klingen paa dette sverd er fra sidste halvdel av 10de aarh. Saa B 6609 fra Totland, Os, S. B., hvor der er økseblad av K-typen, endelig T 6919 fra Hynne, Skogn, N. T., hvor økseblad og spydspids er av lignende former, og hvor der desuten er sverd av M-typen. Disse 6 fund viser utvilsomt at sverdtypen H kan gaa ned i 10de aarh. Et sikkert datert fund fra 10de aarh. har vi ogsaa i Vendelgraf IX, hvor baade sassanidmynt og ornerte hestehøvrebeslag viser at fundet er fra 10de aarh., helst fra dettes midte[1].

Det er saaledes klart at typen er brukt og kjendt her i landet i 10de aarh. Vi hadde dernæst ikke mindre end 10 fund med spydspidser av type F og omtrent like mange økseblad av E-typen. Disse fund, som ikke er saa talrike som de ældste, men dog er flere end de yngste, danner et sikkert bindeled mellem de ældre og de yngste fund.

Vi skal dernæst undersøke hvor langt tilbake de ældste fund gaar. Vi har som nævnt i 2 fund økseblad av C-typen, som jo har sin oprin-

[1] De fire fund med dobbelte ovale spænder, som alle undtagen en ubestemt er av typen R 652, er:
1) C 7859. Huseby, Urskog, Akh. (sverdet ikke helt sikkert).
2) C 5280. Blystad, Vang, Hed.
3) T 200 ff. Rygg, Frosta.
4) B 4462. Nord-Herø, Nordl.

delse i romersk jernalder, men her i landet i Trøndelagen, hvor denne type forekommer, ogsaa gaar ned i tidlig vikingetid. Begge vore fund er da ogsaa fra Trøndelagen (T 3361, Stjern, Aafjorden, S. T.; T 6906, Hynne, Skogn, N. T.). I det ene fund er der ogsaa en av de bredbladede spydspidser som sandsynligvis har været omtrent som R 520; i det andet fund er der enegget sverd uten hjalter og spydspids av A-typen. Samme spydspidstype er fundet sammen med det før flere ganger nævnte sverd av denne type indkommet til Universitetets Oldsaksamling 1917 (C 22117, Østre Kamfjord, Sandeherred), hvor sverdet har den længste klinge som hittil er observert ved vikingetidens sverd: 90,7 cm. Vi har dernæst ogsaa hørt at der med denne type er fundet økseblad av type B og spydspidser av type B. Det er da ingen tvil om at denne type begynder like før vikingetidens begyndelse, om det end da ogsaa bare er ganske faa fund: Jeg vil sætte det netop indkomne C 22117 som et typisk slikt fund med klinge direkte som de yngste eneggede klinger uten hjalter fra 7de periode. Som et typisk fund fra tidlig vikingetid vil jeg saa sætte C 20168 fra Torshov, Gjerdrum, hvor der er økseblad av utpræget D-type, skjoldbuler utpræget R 564, likesom ranglene her er av meget gammel type. Dette fund vil jeg sætte til begyndelsen av 9de aarh. Ser vi nu paa sverdhaandtakets form, vil vi se at ved disse ældre fund er hjaltene altid ryggede, sværere og gjør tyngre indtryk. Mister hjaltene derimot sine rygger, har typen alt forlatt sit ældste stadium, og i de yngre fund gaar den jevnt over i typen I (Montelius: Sv. Forns. 505), som indtar et utpræget yngre standpunkt. Det er av interesse at merke sig at de tre eksemplarer uten ornering alle tilhører denne ældre gruppe, likesaa sverdene med bronsehjalter, saaledes T 1441 fra Krokstad, Melhus med bøilen istedenfor knap. Saaledes er det ogsaa med B 6685 fra Eide, Gloppen, som har utpræget svære hjalter (fig. 80). Det er fundet i en grav hvor der tydelig har været dobbeltbegravelse i samme kiste, en mand og en kvinde. Kvinden hadde her ovale spænder som R 647, efter Montelius's kronologi at datere til første halvdel av 9de aarh. Et andet typisk ældre fund er C 4293 ff. fra S. Kaupang, Tjølling, hvor vi har økseblad av D-typen og spydspids av bred E-type, skjoldbule som R 564 og ældre rangle. Gode eksempler paa mellemgruppen har vi i B 2944 fra Sundalen, Ytre Holmedal, N. B. og B 4852 fra Brekke, Lavik, N. B.

Resultatet av det norske materiale skulde altsaa bli at denne type med svære ryggede hjalter er opstaat ved vikingetidens begyndelse eller litt før, har hat sin blomstring i første halvdel av 9de aarh. sammen med sverd av C-typen og de andre svære sverdtyper, men har, kanske særlig

paa Vestlandet, levet videre i aarhundredets sidste halvdel, om end mindre talrik, og findes ogsaa i 10de aarh. i hvert fald til dettes midte. De yngre av disse sverd er da samtidig med I-typen, som er en særutvikling direkte av H-typen.

Denne type er ingenlunde indskrænket til vort land alene. Særlig i Sverige er der masser av sverd av H-typen, vistnok ogsaa her den talrikste av typene. Baade i Björköfundene og paa Gotland[1] er der en hel del av dem. Likesaa kjendes den fra Gestrikland[2], fra Småland[3], fra Jämtland[4], hvor sverdet er rygget og er fundet sammen med spydspids av E-typen. Efter Arnes datering av spydspidsen av samme type i Vendelgraf VIII til 10de aarh. daterer Hallström ogsaa dette jæmtlandske fund til samme tid. Som jeg før har forsøkt at vise, er denne Arnes datering ikke rigtig, og sverdets ryggede hjalter gjør det ogsaa rimelig at henføre det til 9de aarh.s første halvdel. En anden sak er det derimot med sverdet fra Linga i Södermanland[5]. Dette sverd er uten rygger paa hjaltene og er fundet sammen med en spydspids av overgangstypen mellem F og H og sattes ved hjælp av andre daterbare saker til begyndelsen av 10de aarh. Heri er jeg ganske enig for dette sverds vedkommende.

Forøvrig viser det svenske materiale i flere henseender overensstemmelse med det norske. I Lunds museum har jeg saaledes paatruffet et sverd med perlet baand mellem knap og overhjalt, forøvrig ogsaa med eiendommelig simpel véttrim. Dette sverd er fundet sammen med økseblad av C-type; sverdet har ogsaa svære ryggede hjalter. Det er alt nævnt at vi fra Uppland har et sverd med jernbøile istedenfor knap som T 1441 fra Melhus. Likesaa er der likhet i metalbelægget; vi har det samme rutemønster og brede vertikale baand med avvekslende metal.

Længere østover kjendes typen ogsaa, saaledes fra Finland[6], likesaa hos Aspelin[7], i Rusland[8]. Derimot er typen ytterst sjelden i Danmark; jeg har i Nationalmuseet bare notert 1 sverd av denne type, og det var fra Ukj. st.

---

1 Se Månadsblad 1897 s. 69 fig. 36.
2 C. F. Wiberg i Svenska fornminnesföreningens tidskrift II s. 23 og Fornvännen 1909 s. 297 fig. 78.
3 Montelius: Kulturgeschichte Schwedens s. 263 fig. 423.
4 Jämtlands fornminnesförenings tidskrift 1912 b. 5 h. 3 s. 125, fig. 21 (enegget): Hallström: Fjällbygdernes järnålder.
5 Fornvännen 1912 s. 23 fig. 3: B. Schnittger: Några undersökningar å Linga graffält i Södermanland.
6 Finska fornminnesföreningens tidskrift XII s. 153.
7 Antiquitées s. 268 nr. 1333.
8 Matériaux à servir à l'archéologie de la Russie 20 p. XIX 1 og 28 s. 69.

Paa de brittiske øer er der fundet enkelte sverd av denne type; efter Gustafsons og Scheteligs notater skal der være 2 eksemplarer i Dublins museum[1], likesaa i Edinburgs museum (ifølge Schetelig) Et sverd med »véttrim« av bronse i form av krans av dyrehoder er i Edinburgs museum fra Ronsay, Orkney; det er altsaa ganske som sverdet fra Vig paa Rennesøy. Fra Islandbridge avbilder Coffey og Armstrong 1 eller kanske vi kan si 2 sverd av denne type[2]. Det ene synes at ha vertikale baand, det andet sverd synes derimot nærmere at tilhøre I-typen med ornamentik som er mere almindelig ved yngre typer. At typen ogsaa har været anvendt i de frankiske lande, kan de før nævnte 2 Ulfberhtsverd tyde paa. Disse er ikke av de ældste svære typer; Ulfberhtsverdene skulde jo heller ikke tilhøre ældre tid av vikingetiden. Det er et ganske eiendommelig og bemerkelsesværdig træk dette, at de ældste sverd av denne type gjør mest hjemlig indtryk. Man kan vel heller ikke andet end kalde dette for en hjemlig type, selv om enkelte av klingene vel maa være utlandsk fabrikat.

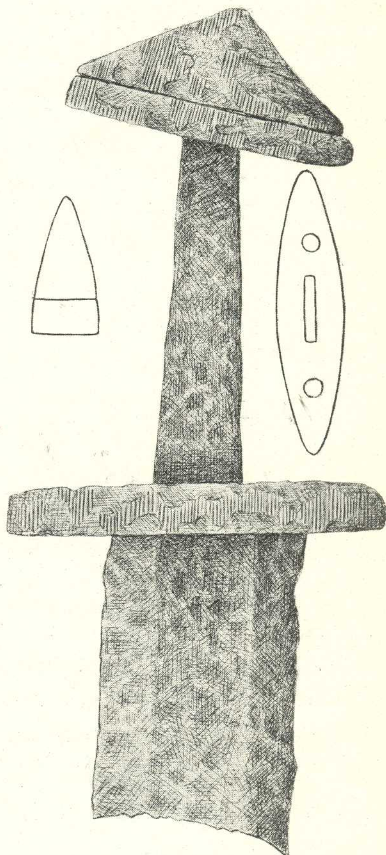

Fig. 86. Prestegaarden, Ullensaker, Akh. 1/2.

Type I (fig. 86—87).

Skjønt denne type i tid begynder senere end de nærmest følgende typer, tages den allikevel med her, da den staar saadant direkte slegtskap til type H; det kan ofte være vanskelig at avgjøre hvilken av disse typer et sverd tilhører.

Knappen er her tresidet som ved foregaaende type, hjaltene har spidst ovalt tversnit, betydelig smalere end foregaaende type, ornamentiken er i sin helhet ensartet med foregaaende typer. Imidlertid faar her hjaltene

[1] Se ogsaa Worsaae: Minder om de danske og nordmændene i England, Skotland og Irland s. 406 fig. 3.

[2] Proceedings of the Royal Irish Academy. Volume XXVIII. Section C no. 5. Plate IV nr. 1 og 2.

et betydelig slankere præg, de blir smalere og lavere, knappen blir dernæst spidsere, kan tildels faa rent indsvungne linjer, fra toppunktet og ned til overhjalts endepunkter. Høidesidene er ganske flate. Knappen er her likesom ved forrige type fæstet til overhjalt ved 2 jernnagler.

Mens forrige types overhjalt kunde naa en bredde av 3,6 cm., er denne types overhjalt ikke bredere end 2,3 cm., kan være saa smalt som 1,8 cm. Høiden er i almindelighet 1 cm.

Typen kjendes her i landet i 16 eksemplarer. Klingen er paa én undtagelse nær tveegget, likesom der er to med ubestemte klinger. Fordelingen er følgende:

	Tveegg.	Enegg.	Ubest.	Tils.
Akh.	2	1		3
Hedem.	2			2
Krist.	1			1
J. L.	1			1
Brb.	1			1
Rmsd.			1	1
S. T.	2			2
N. T.	4		1	5
	13	1	2	16

For fuldstændighets skyld opfører jeg ogsaa her de enkelte eksemplarer:

C 1392. Borhaug, Nes, Akh. (enegget).
C 7101. Kjølstad, Nes, Akh.
C 18262. Prestegaarden, Ullensaker, Akh.
C 4094. Kilde, Aamot, Hed.
C 9110. Strand, Elverum, Hed.
C 3712. Horgen, Gran, Krist.
C 6461. Fevang, Sandeherred, J. L.
C 10203. Mosebø, Hjartdal, Brb.
C 1784. Sundalen, Rmsd.
T 6293. Opdal eller Ørlandet, S. T.
T 2119. Barbu, Orkedalen, S. T.
T 75. Haug, Verdalen, N. T.
T 436. Mostadtrøen, Frosta, N. T.
T 2791. Hoaas, Stjørdalen, N. T.
T 3052. Valan, Skogn, N. T.
T 3645. Kolvereid, N. T.

Denne type synes i motsætning til forrige type at ha en østlig utbredelse. Jeg har i hvert fald ikke fundet den i Bergensamtene eller paa Sydvestlandet. Heller ikke i de indre bygder er den særlig almindelig; i Kristians amt er der bare 1 eksemplar fra Gran, i Buskeruds amt forekommer den ikke, men i Telemarken med 1 eksemplar. Dels har vi typen i Hedemarkens amt (ikke paa selve Hedemarken), Romerike og Hadeland og dels i Trøndelagen, særlig Indtrøndelagen. Antallet er imidlertid ikke endnu saa stort at man i detaljene kan bygge noget paa det. Foreløbig er det mest bemerkelsesværdige at det er en utpræget østlig og trøndersk type.

Damascering forekommer paa et par eksemplarer, men indskrifter kjender jeg ikke. En av de damascerede klinger er ganske enestaaende ved et tyndt messingbelæg (C 4094. Kilde, Aamot) særlig øverst paa klingen. Noget lignende kjender jeg bare paa en spydspids i Bergens Museum, som professor Schetelig har gjort mig opmerksom paa, og som han mener har guldbelæg (B 1903: 29 I, Fure, Opstryn s. Stryn N. B.). Ellers er belægget paa hjaltene her i almindelighet sølv, men bronse forekommer dog ogsaa.

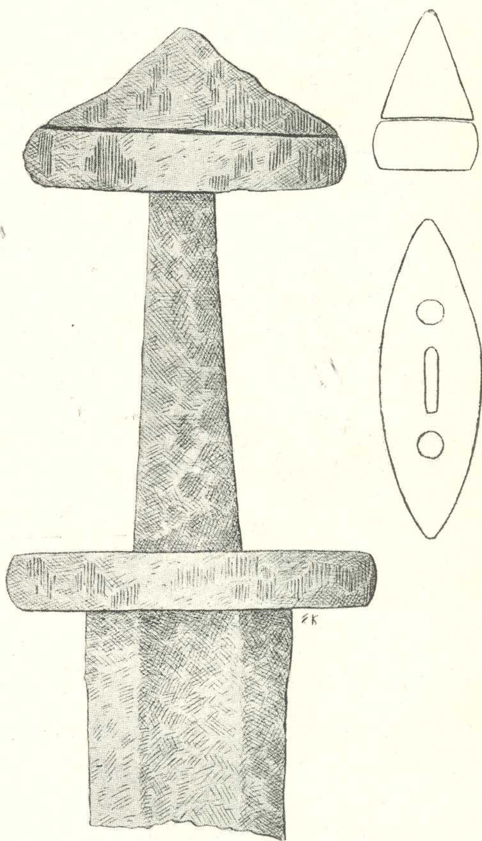

Fig. 87. Mosebø, Hjartdal. Brb. 1/2.

Sølvstripene er paa et eksemplar fra Trøndelagen grenede (T 6293)[1]; her findes ogsaa paa et eksemplar belæg paa over- og underside av underhjalt og underside av overhjalt. Særlig eiendommelig er sverdet C 7101 fra Kjølstad, Nes, Akh. (fig. 88), hvor underhjalt er usedvanlig langt: 14,6 cm. og av en ganske anden type, nemlig Y-typen, paanyt et eiendommelig eksempel paa hvorledes 2 typer kan sammenblandes.

[1] Det samme er tilfældet med et sverd fra Islandbridge, Irland, som senere skal omtales.

Av andre vaaben som forekommer sammen med sverd av I-typen, har vi av spydspidser F- og I-typen, likesaa findes der et eksemplar av L-typen. Av økseblad er der i et fund D-typen, ellers E-typen, ogsaa K-typen og i 1 eksemplar L-typen og en særtype i 1 fund. Av skjoldbuler er det R 562 eller kanske nærmere overgang fra R 564. I to fund er det endelig rangler av yngre type.

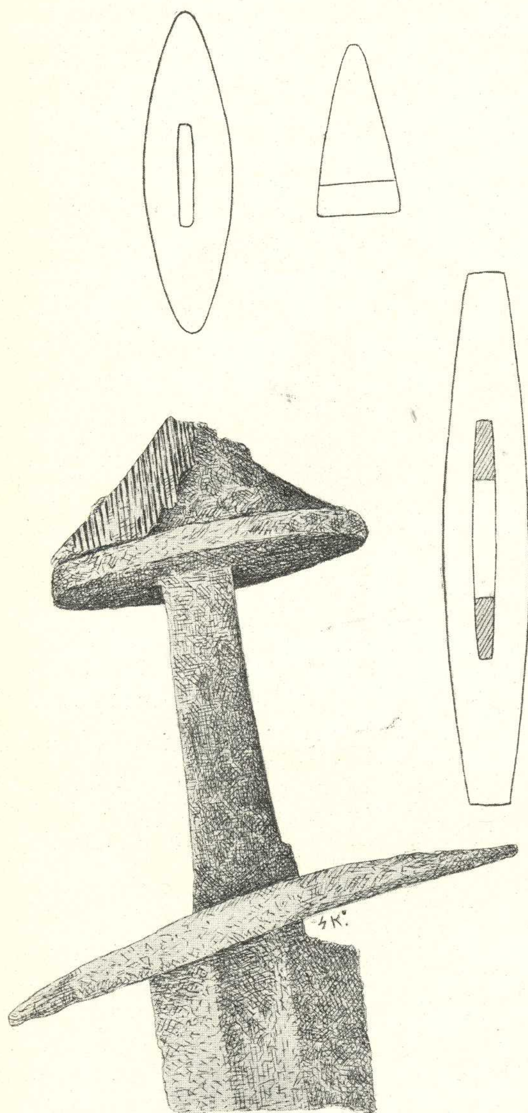

Fig. 88. Kjølstad, Nes, Akh.

Det vil herav fremgaa at denne type er samtidig med de yngre av forrige type. At den er fundet med økseblad av E-typen og G-typen likesom spydspidser av F-typen, tyder absolut paa at den begynder alt i sidste halvdel av 9de aarh. Øksebladet i fundet C 9110 ff. fra Strand i Elverum (Østerdalen) skulde jo tyde paa at dette fund gaar helt tilbake til første halvdel av aarhundredet. Dette tror jeg imidlertid ikke er tilfældet; vi har jo i samme fund spydspids av F-typen, og det er da al rimelighet for at øksebladet her er at betragte som en antikveret form; det er jo ikke urimelig i et dalføre som Østerdalen Like sikkert er det imidlertid at typen gaar ned i 10de aarhundredes første halvdel, likesom dette er tilfældet med de yngste av H-typen. Dette viser spydspidsene av I-typen, som netop skulde tilhøre første halvdel av 10de aarh., likesaa øksebladet av K-typen (fra fundet C 4094 fra Kilde, Aamot), mens øksebladet av L-typen helst skulde tyde paa yngste vikingetid; det fund hvor dette økseblad findes (C. 1391 ff. fra Borhaug, Nes, Akh.), viser ogsaa sverd av Q-typen, og

fundet er muligvis ikke paalidelig. Ranglene viser ogsaa hen til 10de aarh. Endelig er sverdet C 7101 fra Kjølstad, Nes, Akh. som nævnt en blandingstype med Y-typen og derfor et bevis for at sverdet i hvert fald tilhører 10de aarh.

Jeg skulde da tro at denne type er en særutvikling av H-typen som er foregaat i anden halvdel av 9de aarh. og da har været smidd samtidig med de yngre smekrere haandtak av H-typen.

Overensstemmende med typens østlige utbredelse i Norge kjender jeg ogsaa flere eksemplarer fra Sverige, saaledes fra Björköfundene, fra Närike, Södermanland og Östergötland, likesaa fra Ålandsøerne[1], fra Rusland[2]. I Danmark er der ogsaa fundet et par stykker, og endelig er der i det mindste svak indsvingning paa knappens sider paa et av sverdene fra Islandbridge[3] i Irland; dette sverd kan dog like godt henføres til H-typen. Resultatet blir da en sverdtype utviklet av H-typen, sandsynligvis paa østskandinavisk omraade i sidste halvdel av 9de aarh., og som har levet ind i 10de aarh., sandsynligvis like til dettes midte.

IV. Type K og dens særtyper 9de aarh.

(Fig. 89—93).

Knappen er femdelt; delene staar ret op, er som oftest jevnbrede, dog er ikke sjelden midtstykket bredest; det midtre parti er oftest ogsaa litt høiere end sidestykkene. De enkelte deler er mere eller mindre adskilte. Her findes forøvrig flere varianter. Bl. a. kan overhjalt og knap bestaa av 1 eller 2 stykker. Hjaltene er altid rette, med jevnbredt tversnit, avrundet i endene, ikke tilspidset, som det synes at være almindelig ved O-typen, som sandsynligvis er utviklet av K-typen. I furene er der av og til fundet sølvtraad eller sjeldnere bronsetraad.

Jeg regner til denne type 13 eksemplarer og skal her regne dem op:

C 2544. Kongshov, Grue, Hed.

C 11014. Kilde, Aamot, Hed.

C 17566. Hedemarken eller Gudbrandsdalen.

C 2764. Restad, Faaberg, Krist.

Sandv. Saml. 17 Sandbu, Vaage, Krist.

---

1 Finska fornminnesföreningens tidskrift IV s. 113.

2 Aspelin: Antiquités s. 226 nr. 1086 og s. 313 nr. 1685.

3 Proceedings of the Royal Irish Academy. Volume XXVIII. Section C no. 5. Plate IV nr. 2.

A 363.	Mostad, Gjerstad, Ned.
C 8376.	Nøding, Holme, L. M.
B 5150.	Hauge, Gloppen, N. B.
B 6128.	Tynes, Søkkelven, Rmsd.
T 4715.	Magerø, Akerø, Rmsd.
T 453.	Gravraak, Melhus, S. T.
C 354.	Ukj. st.
B 5650.	—»—

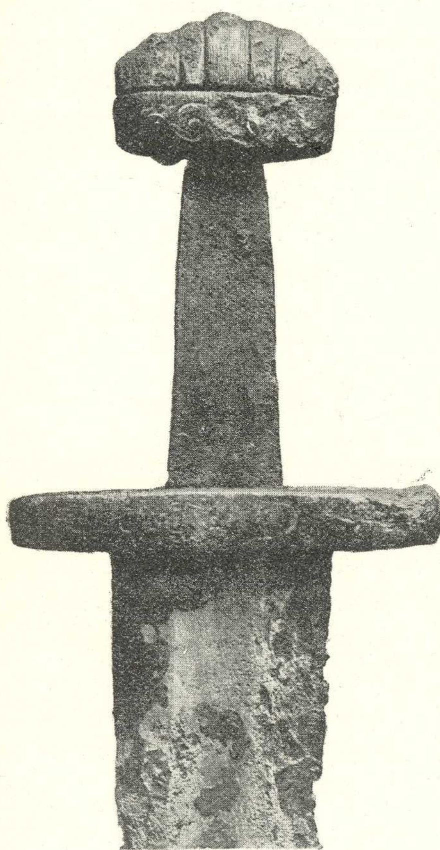

Fig. 89. Gravraak, Melhus, S. T. 1/2.

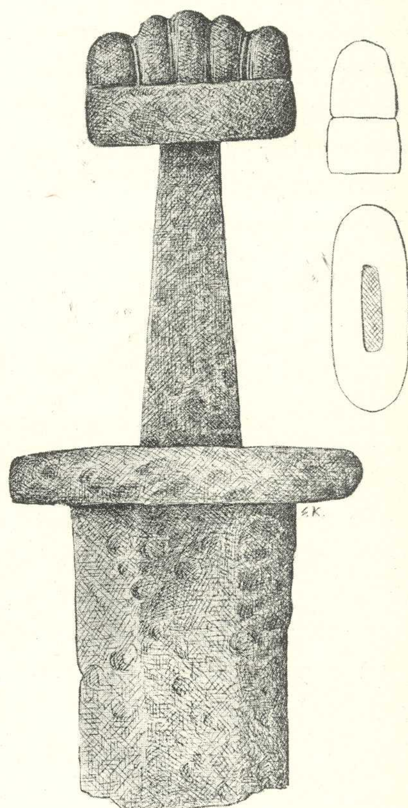

Fig. 90. Hedemarken eller Gudbrandsdalen. 1/2.

Typen er slet ikke ensartet. De fleste har dog overhjalt og knap i 2 stkr. (fig. 89—90), som begge er metalbelagte. Skilt herfra er i grunden bare 3 eksemplarer, nemlig C 11014 (fig. 91), T 4715 og C 8376. Ved de to første av disse er simpelthen foregaat en sammenvoksen av overhjalt og knap til ett stykke med striper indsmidde i jernet, antydende det gamle skille mellem hjalt og knap, altsaa et fænomen ganske svarende til det vi saa ved utviklingen av type B til type C, og som vi saa der var gjort

forsøk paa ved type H, men her bare som et isolert fænomen. Sverdet C 8376 fra Nøding, Holme, L. M. er videre utvikling herav. Her er der skedd en ren degeneration av typen; overhjalt bestaar bare av 1 stykke, men bare smaa forsænkninger i overkanten og største høide paa midten antyder formens oprindelse. Paa lignende maate maa visselig flere andre sverd utledes av denne type, saaledes 2 sverd fra Opdal, S. T. (C 7122 og T 2211), hvor vistnok overhjalt er i 2 stykker, men hvor der paa knappen er samme antydning til flerdeling i ret opstaaende deler. Og videre flere sverd med overhjalt i to eller ett stykke danner ogsaa en ensartet gruppe, men synes at ha sin rimeligste forklaring i utledning av K-typen, om der end ogsaa kunde være andre muligheter. Disse er for meget fjernet fra typen og vil derfor bli behandlet for sig. Vi har dog tat med sverdet C 8376 fra Nøding, Holme, L. M.

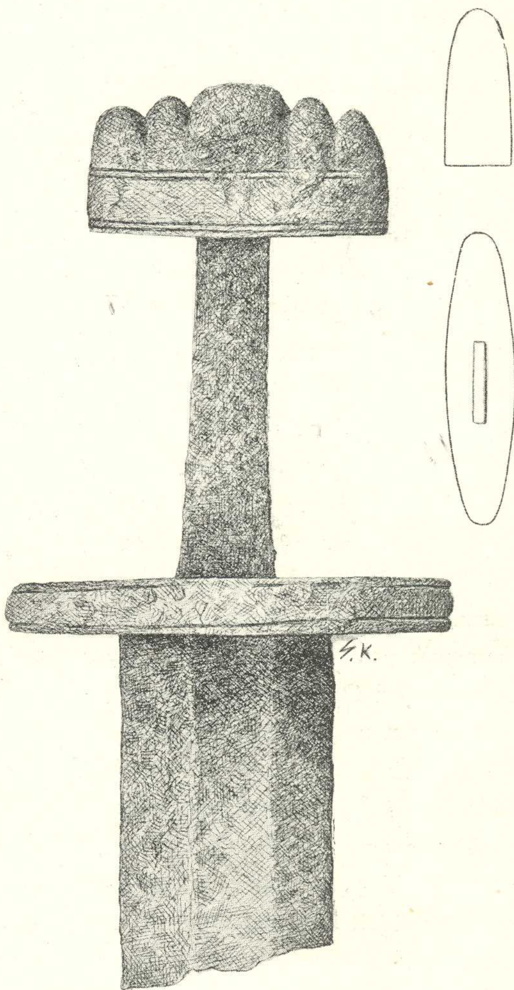

Fig. 91. Kilde, Aamot, Hed. 1/2.

Fordelingen synes at ha et noget tilfældig præg. De enkelte eksemplarer behøver jo heller ikke at ha samme oprindelse; enkelte er ogsaa hjemlige utviklinger, saaledes de to som er sammenvokset til ett stykke. Alle klinger tilhørende sverd av den egentlige type er tveeggede hvor dette kan bestemmes; i 4 tilfælder kan intet siges.

Knap og hjalter er i almindelighet ornert med sølvplater, hamret ind i finere striper i jernet; i et enkelt tilfælde er det ogsaa trappeformet mønster (A 363). T 453 er forsynet med eiendommelig rankemønster paa hjaltene. I furene mellem de enkelte deler av knappen er der som nævnt ofte anbragt tvundet sølv eller bronsetraad. De to sverd hvis overhjalt

bestaar av 1 stykke, har indsmidde striper i jernet, antydende skille mellem hjalt og knap. Det ene av disse, T 4715, er ogsaa forsynet med rækker av smaa indbankede huller i likhet med hvad vi ogsaa finder ved et økseblad av D typen (T 2115; Strande, Opdal, S. T.). De sammenvoksede eksemplarer mangler metalbelægget, gjør i det hele et enklere, tarveligere indtryk. Et par av klingene viser damascering, deriblandt i finere mønster T 453 fra Gravraak i Melhus (fig. 89).

Av vaaben som er fundet sammen med sverd av denne type, er det av spydspidser B-, C- og F-typen, av økseblad er det D-E-typen, A-G-typen.

Det vil da fremgaa herav at vi av fundkombinationene maa datere denne type meget tidlig. Det er ikke ganske korrekt at henføre typen til 9de aarh.s sidste halvdel. Et fund som B 5150 fra Hauge, Gloppen, N. B., som av Schetelig[1] dateres til 9de aarh, vistnok paa grund av spydspidsen, maa ganske sikkert henføres til aarhundredets begyndelse. Spydspidsen er her av B-typen, og øksebladet synes at være en direkte utvikling av A-typen. Øksebladene av D-E-typen tyder ogsaa paa ældre tid, mens spydspidsene av F-typen først maa regnes til sidste halvdel av aarhundredet. Øksebladet av G-typen tyder ogsaa paa det samme. I samme fund hvor denne er, er der ogsaa spydspids av C-typen, en type som ogsaa maa henregnes til samme tid, og likesaa en saks av den gamle type R 442. Til samtidighet med D-typen av økseblad kan muligens den eiendommelige ornamentik paa sverdknappen T 4715 fra Akerø tyde, naar man tænker paa øksen fra Opdal med samme ornamentik. Vi faar da herav det resultat ut av det norske materiale, at typen begynder alt i første halvdel av 9de aarh. og har særlig i sin videre utvikling holdt sig i sidste halvdel av aarhundredet.

Typen er i sin oprindelse sikkert ikke norsk eller nordisk. Herpaa er sverdet T 453 fra Gravraak i Melhus et sikkert bevis. Rankeornamentiken paa hjaltet virker ganske fremmed. Et ganske lignende sverd er ogsaa fundet i Frankrike, i hvert fald avbildet Viollet-le-Duc: Dictionnaire du Mobilier Français Vol. V s. 365, hvor det kaldes karolingisk. Samme sverd avbilder Lorange: Den yngre jernalders sverd s. 44 som bevis for at de norske vikingesverd maa ha utenlandsk oprindelse. Men ogsaa i Tyskland er typen kjendt. Den behandles saaledes paa to steder av Lindenschmit[2], som uttaler sig litt om typens datering. Paa det første

[1] Fortegnelse over norske baatgraver, s. 17, Osebergfundet I.

[2] Die Altertümer unserer heidnischen Vorzeit. B. III, Heft XI, Taf. IV og B. IV, Taf. 60.

sted er avbildet 2 sverd som begge tydelig tilhører samme hovedtype som Gravraaksverdet. De har vistnok begge bare 3-delt knap, men hovedtypen er dog den samme med midtpartiet høiest, ret opstaaende deler uten større skille mellem delene og rette hjalter. Endestykkene paa knappen viser her samme indknipning som det norske sverd, en antydning til at sidestykkene har sin oprindelse av dyrehoder. Det ene av sverdene (nr. 2 hos Lindenschmit) viser et interessant typologisk træk, idet nemlig underhjaltet er forsynet med nagler med store naglehoder for endene som de ældre sverd, og som vi har set har været tilfældet ved et par av de norske vikingetidstyper. Det maa saaledes helst betragtes som ældre end de øvrige sverd av denne type. Det har ogsaa en slags rankeornamentik paa hjaltene; ornamentiken synes her at ha et visst zoomorfisk drag Dette sverd dateres av Lindenschmit til 8de aarh., dets alderdomlige præg forklares ved naglehodene paa underhjaltet og indfatning med granater. Det opfattes som en utvikling av spadaen, kaldes karolingisk, har en tyngre karakter end de ældre merovingiske sverd. Det andet betragtes som yngre, 9de eller 10de aarh. Det har ryggede hjalter, er ornert med brede vertikale avvekslende sølv- og kobberbaand, altsaa ganske paa samme maate som vi hørte om under H-typen. Det har tvundet metaltraad mellem de enkelte deler av knappen og desuten perlet baand mellem knap og hjalt. Begge disse sverd er fundet i Rhinegnene, og de betragtes likesom av Lorange som et bevis for at de nordiske sverd har sin oprindelse i fremmed land. Lindenschmits datering av det første av disse sverd anser jeg for meget sandsynlig; det støtter og støttes av min datering av typen i Norge. Hans datering av det andet sverd vil jeg indsnævre til at gjælde første halvdel av 9de aarh.

Paa det andet sted hvor Lindenschmit omhandler denne type (Altertumer B. IV, Taf. 60), er den ikke ganske lik de netop omhandlede eksemplarer. Her er 3 sverd avbildet, og disse er heller ikke ganske like. Det er først 2 sverd med nærmest 3-delt knap fundet i Hannover. De er fundet i gravhauger, og Lindenschmit mener det er mulighet for, at det er »normanner« som her ligger begravet med sverd som er røvet. Paa det ene av sverdenes underhjalt staar BENEDICT. Dette tyder da ogsaa paa at sverdet ikke er nordisk. Ellers har knappens endestykker her ikke indsvingning, men er helt avrundet som de fleste av de norske sverd. Det tredje sverd har syvdelt knap; dette opfattes ganske rimelig som en senere utvikling av den tredelte. Dette sverd er fundet i Rhinen ved Mainz. Lignende sverd skal findes avbildet i Karl den skaldedes (823—877) bibel.

Likesaa er et sverd av denne type fundet ved Treyden i Livland[1]; Ebert opfatter dette som karolingisk, viser vestlig indflydelse, er lavet i landet selv eller længere syd.

Ogsaa i Slesvig er fundet sverd av denne type, omtalt av Fr. Knorr: »Bootkammergrab südlich der Oldenburg bei Schleswig«[2]. Her er 3 sverd, hvorav det ene er av den ældre K-type (fig. 2), de 2 andre derimot yngre, nærmere O-typen, det ene synes at kunne sidestilles med fig. 107 a; der er bare nuanseforskjel; Knorr daterer fundet, forøvrig uten nærmere begrundelse, til 10de aarh., helst dettes sidste halvdel; efter min datering, som for et saadant fund saa langt mot syd ikke skulde være for ung, kan fundet ikke godt sættes længere tilbake end til 900. Ogsaa Knorr opfatter sverdene som vestlige.

Endelig har vi et slikt sverd i fundene fra Kilmainham i Irland[3]. Det har femdelt knap, tvundet sølvtraad mellem delene og perlet baand mellem hjalt og knap. Det har ogsaa samme slags rankeornamentik som Melhus-sverdet og det franske sverd, er efter al sandsynlighet fra samme hjemstavn. Paa underhjaltets overside staar navnet HARTOLFR anbragt paa lignende maate som HLITER paa det norske og franske sverd. — I det øvrige Norden har jeg derimot ikke fundet denne type.

Vi staar da her uten tvil overfor en type som har sin oprindelse i de frankiske lande ved Rhinen, hvor den sandsynligvis er opstaat i 8de aarh. I første halvdel av 9de aarh. er saa typen kommet til Norge ved vikingetogene, hvor den da ogsaa har faat sin hjemlige utvikling omtrent ved aarhundredets midte. — Jeg anser det nu sandsynlig at denne type i de samme egne har utviklet sig videre til type D, og denne type er kommet hit til landet i begyndelsen av 10de aarh. Det kan jo i mange tilfælder være vanskelig at skjelne mellem de to typer. Denne type vil dog først bli behandlet senere under 10de aarhundredes sverd.

Særtyper.

Der findes flere sverd som i hvert fald tildels synes at være paa en viss maate beslegtet med vor type K. Det er ganske enkle simple sverd, som ikke har ornerte hjalter. Dels er overhjalt i to stykker, dels i ett, sandsynligvis sammenvokset. De tages her paa dette sted med, idet det er sandsynlig at de her kommer paa den mest passende plads, om det

1 M. Ebert: Die Baltischen Provinzen 1913. Praehistorische Zeitschrift V s. 554 fig. 41.

2 Mitteilungen des Anthropologischen Vereins in Schleswig-Holstein 19. Heft 1911. T. XIII, 1—3.

3 Proceedings osv. Plate IV nr. 5.

end ikke er givet at de alle har sammenhæng med type K. Jeg skal her behandle dem hver for sig:

8) C 9704. Tveegget sverd, Finstad, Løiten, Hed. (Fig. 92). Overhjalt 2 stykker. Hjaltene rette og med tversnit som K-typen. Knappen har ytre omrids som forrige type med omridsene utjevnet. Den er høiest paa midten. Dette sverd er fundet sammen med en spydspids

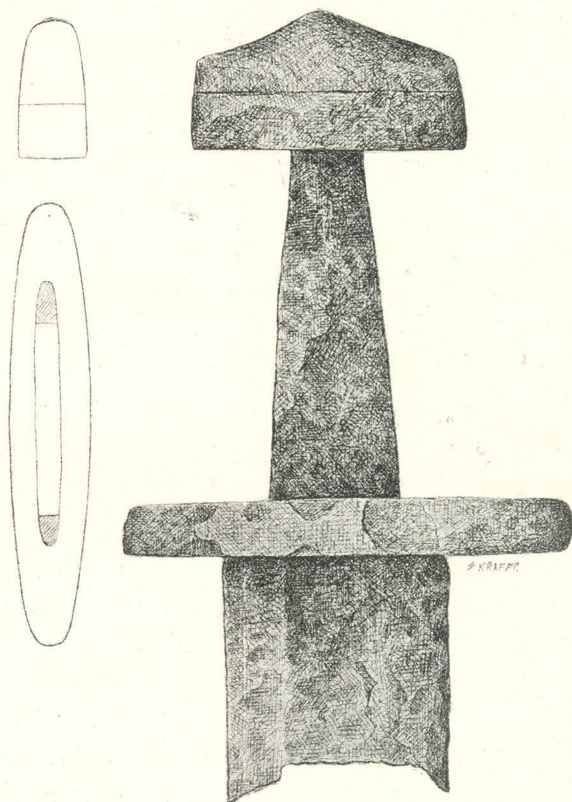

Fig. 92. Finstad, Løiten, Hed. 1/2.

av F-typen, skulde da tilhøre sidste halvdel av 9de aarh., hvilket igjen skulde passe om det hadde sin utvikling av K-typen.

9) C 10649. Tveegget sverd. Store-Finstad, Løiten, Hed. (fig. 93). Overhjalt ogsaa her i 2 stykker. Hjaltene rette, firsidet tversnit, nærmest som M-typen. Knappen eiendommelig, enestaaende form, bestaar av et svært firsidet stykke, jevnsvært og med samme tversnit som hjaltet. Der er ingen andre oldsaker fundet med sverdet, og det kan derfor ikke nærmere tidsbestemmes. Det er dog helst en forenkling av K-typen. Det

kan i saa henseende sammenstilles med de to før nævnte sverd fra Opdal (T 2211 og C 7122).

10) C 2323. Tveegget sverd, Fonbæk, Ullensaker, Akh.

Her er overhjalt bare 1 stykke, en firsidet klods. Sverdet er indkommet med yngre saker, økseblad fra 10de aarh., dobbelte ovale spænder fra samme tid. Sakene er imidlertid fra sammenblandede fund og gir ingen sikker datering.

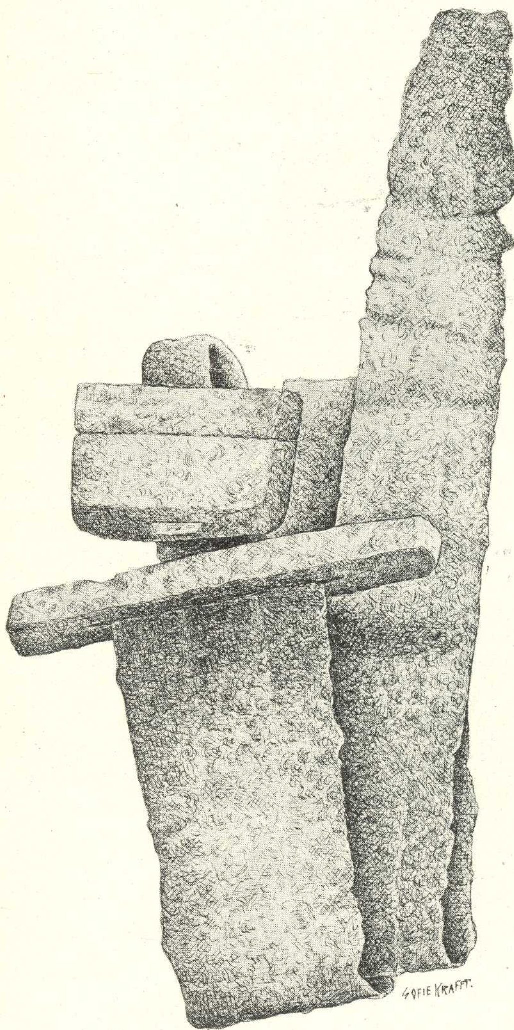

Fig. 93. Store-Finstad, Løiten, Hed. 1/2.

11) C 8631. Enegget sverd, Kleppen, Vaage, Krist.

Overhjalt ett stykke. Oversiden gaar op i bue paa midten, antyder saaledes slegtskap med K-typen.

12) C 3190. Tveegget sverd, N. Hen, Aadalen, Busk.

Overhjalt ett stykke, ganske litet, kunde betragtes som sammenhængende med X-typen, men en »rangle« av ældre form i fundet gjør det sandsynlig at sverdet har sammenhæng med K-typen.

V. 9de aarhundredes sidste halvdel.

Type L (fig. 94—95).

Hjaltene krummet efter hele sin længde, krumningen sterkere end ved nogen anden type. Hjaltene er temmelig jevnbrede, avrundet i endene, svakt avsmalnende, ganske lave flate sider. Knappen er tredelt, gaar høit

op paa midten, hvor den kan være noksaa spids, indsvungne sidestykker, tydelig utviklet av oprindelige dyrehoder. Hjalter og knap er, hvor de er saapas godt bevaret, belagt med forholdsvis tykke sølvplater forsynt med indgraverte ornamenter tildels i niello. Knappens høide kan bli like til 4,5 cm.; haandfanget (»meðalkafli«) er derimot ganske litet, ikke

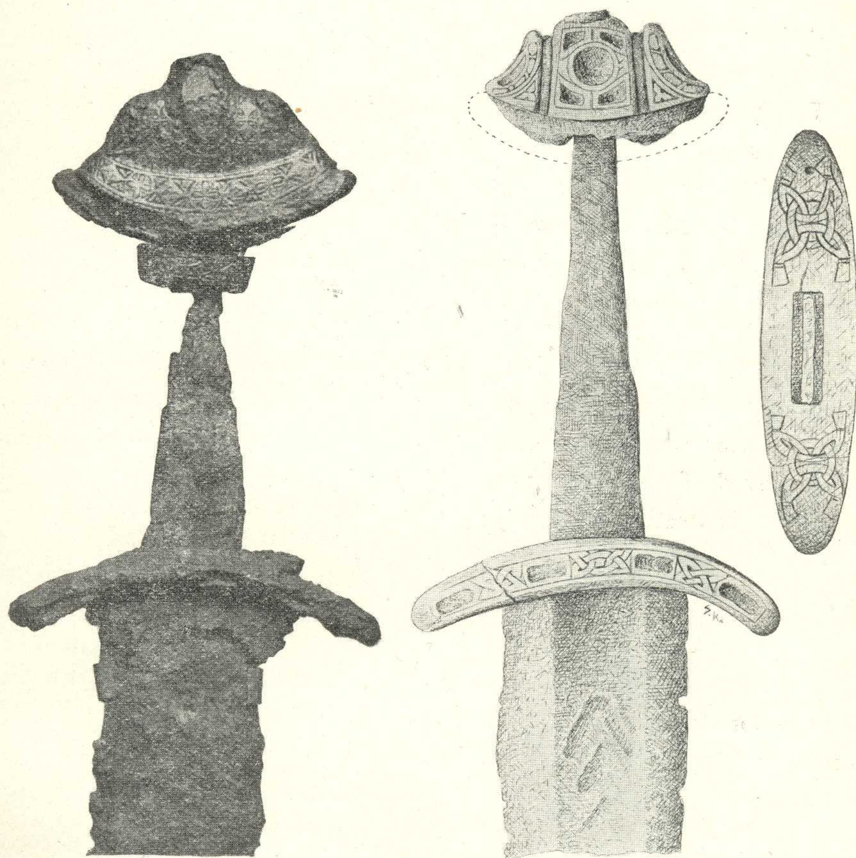

Fig. 94. V. Dolven, Brunlanes, J. L. 1/2. Fig. 95. Nedre Store-Var, Stokke, J. L. 1/2

over 8,4 cm., flere ganger under 8 cm. Paa flere av haandtakene er der »véttrim« bestaaende av et bredt flatt baand av bronse eller sølv, i sidste tilfælde forsynet med samme slags ornamenter som sølvplatene paa hjaltene.

Av denne type kjender jeg 14 eksemplarer. Alle klinger er tveeggede, flere er damascerede, indskrift har jeg derimot ikke kunnet finde paa disse sverdklinger. Eksemplarene er følgende:

C 5047. V. Dolven, Brunlanes, J. L. (avb. Ab. 1869 pl. V 26 og R 505).

C 12415. Nes, Hedrum, J. L.

C 13680. Hverdal, Sande, J. L.

C 14286. Nedre Store-Var, Stokke, J. L. (fig. 95).

C 16477. Grønneberg, Tjølling, J. L. (avb. Ab. 1891 II 9).

Top. ark. Ve, Tveid, L. M.

Ikke kat. Stav. mus. Aakre, Kopervik, Stav.

B 6213. Sæve, Voss, S. B.

B 6254. Aarberg, Indre Holmedal, N. B.

B 4592. Evebø, Gloppen, N. B.

T 8257. Hovin, Sundalen, Romsd. (avb. Trdhj., VSS. 1907 nr. 9 s. 23 fig. 10 og Ab. 1909 s. 94 fig. 18).

T 4485. Bjerkan, Nedre Stjørdalen, N. T.

T 566. Sundnes, Inderøen, N. T.

T 6028. V. Stenvik, Stjørdalen, N. T. (avb. fig. 97 a).

Som man ser, er typen ubetinget en kysttype, som er særlig talrik repræsentert paa Vestfold. Der findes desuten flere sverd som er uten knap eller uten overhjalt, og som heller ikke synes at ha nogen ornering, men med krummede hjalter. Disse kan som fig. 96 opfattes som en hjemlig utvikling av de fremmede fine sverd. Jeg har notert mig 2 slike eksemplarer med bevaret knap, nemlig:

C 1053 b. Hof, Hed.

C 10662. Braaten, Aamot, Hed.

Som man ser av det sidste, som er avbildet fig. 96, er dette ganske sikkert et forsøk paa efterligning av de finere sverd med sølvplatebelagte hjalter. Det er den hjemlige enklere efterligning av det fremmede finere indførte, som viser sig i saa mange av vikingetidens norske sverdtyper og sverd, og som av Lorange saa ganske er blit overset.

Det er jo mulighet for at enkelte av de nævnte sverd uten knap eller overhjalt kan tilhøre L-typen, men like godt eller mere sandsynlig kan de tilhøre denne hjemlige gruppe: noget andet valg har vi foreløbig ikke. Av disse er 1 fra Stor-Elvedalen (Hed.), 2 fra Kristians amt (Jevnaker og Vardal), 3 fra S. B. (Voss og Sveen) og endelig et fra N. T. (Inderøen). Det ene av sverdene fra Voss (B 2605, Opheim, Vossestranden) har véttrim bestaaende av en oval, tynd jernring; ellers er klingen her damasceret. Alle disse klinger er ogsaa tveeggede.

De vaaben som er fundet sammen med sverd av denne type, er av spydspidser mest F-typen (3 ekspl.), C-typen (1 ekspl.) og I-typen (1 ekspl.). Av økseblad er det først og fremst E-typen, et med antydning til D-typen, ellers er det utviklingen fra A—H-typen, i ett eksemplar. Øksene av E-

typen synes tildels at opvise sterk utvikling. Likesaa har vi 2 fund med rangle, det ene med bibeholdt skaft, men ringene runde, altsaa en overgangstype, den anden i fundet C 14286 ff., som i det hele bærer et yngre præg, ogsaa av yngre type.

Vi staar da her overfor en type som opkommer i sidste halvdel av 9de aarh., sandsynlig dettes senere del, men ogsaa overlever aarhundredet, saaledes grupperer sig om tiden ca. 900. Paa 9de aarh tyder nemlig spydspidsene av F-typen og C-typen, likesaa økseblad av E-typen, som dog, som vi har set, ogsaa findes i 10de aarh. Øksebladet i fundet C 13680 fra Sande maa ogsaa tilhøre 9de aarh. Ubetinget yngre er som antydet C 14286 fra Nedre Store-Var, Stokke. Øksebladet av E typen er her sterkt utviklet, ranglen er av ung type og spydspidsen av I-typen, netop en type som tilhører første del av 10de aarh.

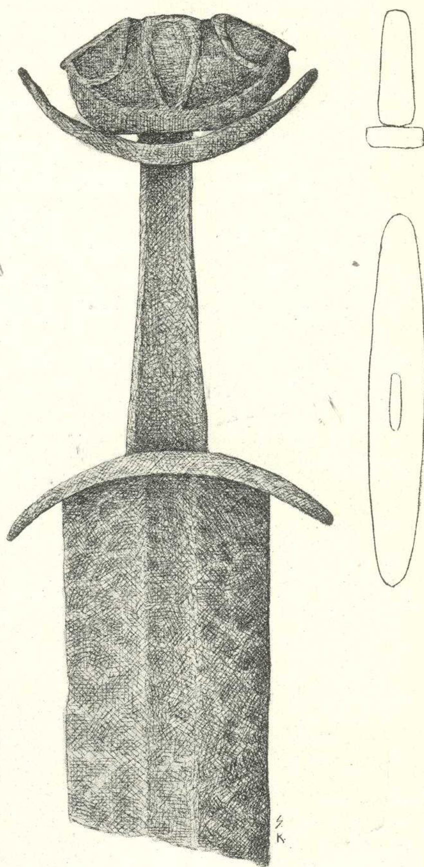

Fig. 96. Braaten, Aamot, Hed. 1/2.

I sin avhandling »Urnesgruppen«[1] sammenstiller H. Schetelig ornamentiken paa sverdet T 8257 fra Hovin, Sundalen med ornamentiken paa nogen sølvbeslag fra Trewhiddle, Cornwall, som han sætter til begyndelsen av 10de aarh. Det er tydelig at der er sammenhæng mellem alle disse sverd av denne type, og ornamentiken viser da ogsaa sterkt ensartet præg. Jeg er imidlertid tilbøielig til fra fundkombinationene at sætte typen i sin helhet litt længere tilbake end begyndelsen av 10de aarh. Schetelig mener det omtalte sverd er angelsaksisk, og dette finder jeg ogsaa rimelig. Typen er jo ogsaa særlig utbredt i Vestfold, hvor forbindelsene med vesten er særlig paatagelige. Efter Scheteligs notater fra British Museum er der ogsaa her 3—4 sverd av denne type.

Ogsaa ellers i Norden kjendes denne type, saaledes i Uppland (Uppsala museum) og i Danmark (nr. 2235 i Nationalmuseet), hvor dog over-

[1] Ab. 1909 s. 92.

hjalt mangler, men klingen er damasceret og underhjalt minder sterkt om hjaltene paa L-typen.

Derimot synes sverdet fra Braaten i Aamot at være endel yngre. Klingen her har utpræget smal midtfure. Spydet synes at være utpræget ungt med langt og slankt og høit rygget blad. Øksebladet er derimot

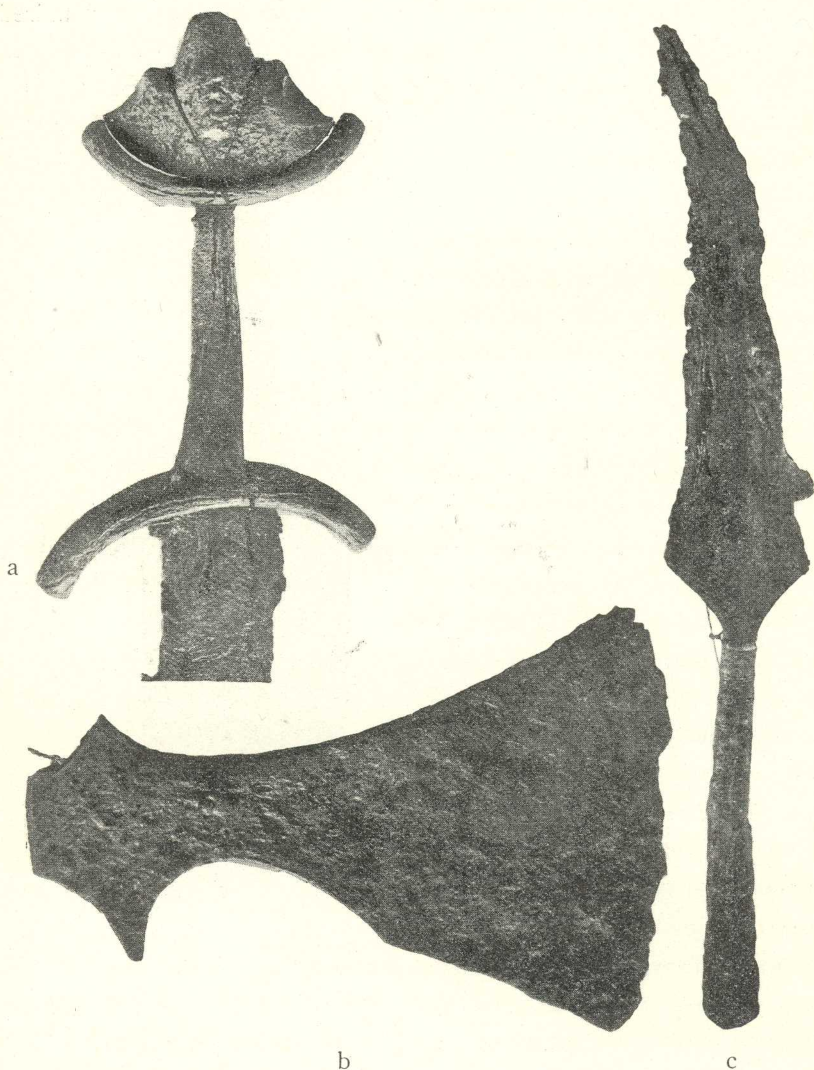

Fig. 97. Bjerkan, Nedre Stjørdalen, S. T. a—b litt under $^1/_2$. c litt under $^1/_3$.

ikke en saa bestemt utpræget type. Vi synes dog at maatte sætte dette fund til midten av 10de aarh.[1].

[1] Interessant er ved dette fund at foruten sverdet ogsaa ringspænden synes at være en efterligning i jern av de keltiske bronseringspænder. (Fundet avbildet i sin helhet hos Gustafson: »Norges Oldtid« s. 98 fig. 397).

Type M (fig. 98—99).

Hjaltene er rette, jevnhøie, av og til dog svakt krummet. Tversnittet er omtrent jevnbredt, oftest ret avskaaret i endene, sjeldnere avrundet. Høidesidene er i almindelighet flate, kan dog være svakt hvælvet og gjør da et mere fremmed indtryk, er aldrig derimot rygget. Knap findes ikke og synes aldrig at ha eksistert ved denne type. Hjaltene er aldrig ornert, hverken med indridsede linjer eller metalbelæg. Denne type, som næst H-typen er den mest almindelige av vikingetidens sverdtyper, maa saaledes siges ogsaa at være den aller enkleste av dem. Enklere kan ikke godt en sverdtype være naar den skal ha to hjalter og mellemkavle. Der kan findes særtyper inden denne type, bestaaende i de før nævnte svakt bøiede hjalter eller hjalter med buede høidesider. Det er mulig at disse har faat sine særformer fra andre, helst fremmede typer med knap. De vil dog her bli tat med blandt det øvrige materiale, om de end muligens i almindelighet maa sættes til et senere tidspunkt.

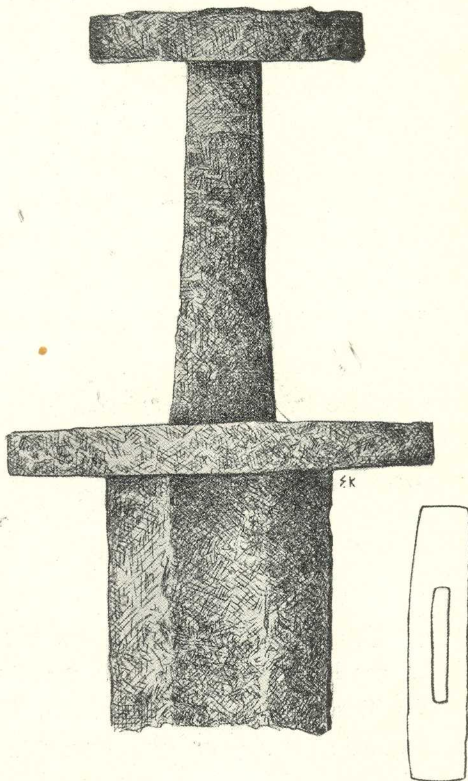

Fig. 98. Ovri, Eidsvold, Akh. 1/2.

Jeg kjender nu typen i 198 eksemplarer. Det er mulig at tallet ikke er nøiagtig. Endel av de sverd som her er henført til denne type, kan jo muligens høre til andre typer, fremmede som kanske ikke engang staar i bevisst sammenhæng med denne type. Men de eier i hvert fald alle et særkjende, at nemlig hjaltene omtrent er jevnhøie, er uten ornering og uten knap.

Fordelingen er følgende:

	Tveegg.	Enegg.	Ubest.	Tils.
Smaal.	3			3
Akh.	28	2	1	31
Hedem.	25	1		26

Krist.	22	6		28
Busk.	12	4		16
J. L.	7			7
Brb.	18	6		24
Ned.	4	2		6
L. M.		1		1
Stav.	4			4
S. B.	7	2		9
N. B.	6	2		8
Rmsd.	2	1		3
S. T.	10			10
N. T.	7		1	8
Ukj. st.	11	3		14
	166	30	2	198

Som det sees, er dette en utpræget østlandsk type; særlig paafaldende er rigdommen i Akershus amt, men ogsaa Hedemarken, Kristians, Buskerud og Bratsberg amter viser stort antal. Fattigdommen begynder paa Lister, og langs hele kysten er der forholdsvis faa sverd av denne type. Trøndelagen følger Vestlandet likesom ved den talrike H-type. Klingene er, som man ser, ganske overveiende tveeggede; et par av dem er damascerede; det er dog rene undtagelser; indskrifter har jeg derimot ikke fundet.

Vi skal dernæst se paa fundkombinationene. Av spydspidser er det mest F-typen (13 eksemplarer), C-typen findes i ikke færre end 9 eksemplarer, I-typen i 2 eksemplarer; forøvrig er der paalitelige fund hvor spydspidser av K-typene findes. Ogsaa A-typen forekommer rigtignok i et fund fra Trøndelagen (T 1005 Homo, Grong), med økseblad av C-typen; men i samme fund er ogsaa spydspids av F-typen, saa fundet gjør et litt sammenblandet indtryk. Av økseblad er det først og fremst E-typen, som jo saa ofte forekommer med spydspidser av F-typen; likesaa er almindelige økseblad av G-typen; ogsaa H-typen og yngre K-lignende økseblad findes ogsaa. Av skjoldbuler er det overveiende R 562, litt avvekslende i høide, i vistnok bare et enkelt eksemplar R 564, desuten R 563 i 2, muligens 3 eksemplarer. Endelig kan det bemerkes at vi har 2 yngre rangler og 1 ældre med yngre bøile. I ett fund foreligger en enkelt oval bronsespænde som R 647 (C 18586 ff. Markestad, Vang, Hed.)[1]; likesaa har vi i fundet C 4584—94 Øien, N. Fron, Krist. 4 dobbelte ovale spænder og 1 enkelt; vi skulde da her ha for os et overgangsfund mellem 9de og

[1] Sl. Schetelig: Traces osv. s. 18 nr. 2.

10de aarh.[1]. I to andre fund er der dobbelte ovale spænder av 10de aarhundredes former. Det ene av disse er imidlertid det straks nedenfor nærmere omhandlede fund C 7605 ff. fra Ovri, Eidsvold, Akh., hvor fundet ellers gjør et utpræget ældre indtryk. Sammenhængen synes derfor her at være litt tvilsom.

Skal vi nu herav tidfæste denne type, saa stilles vi likeoverfor et lignende tilfælde som ved H-typen, at den spænder over et længere tidsrum. Saa langt tidsrum som H-typen omfatter dog ikke denne type, selv om den er noksaa talrik Men vi maa dog regne med over et halvt aarhundrede, naar vi skal angi den tid da denne simple type blev anvendt i vort land.

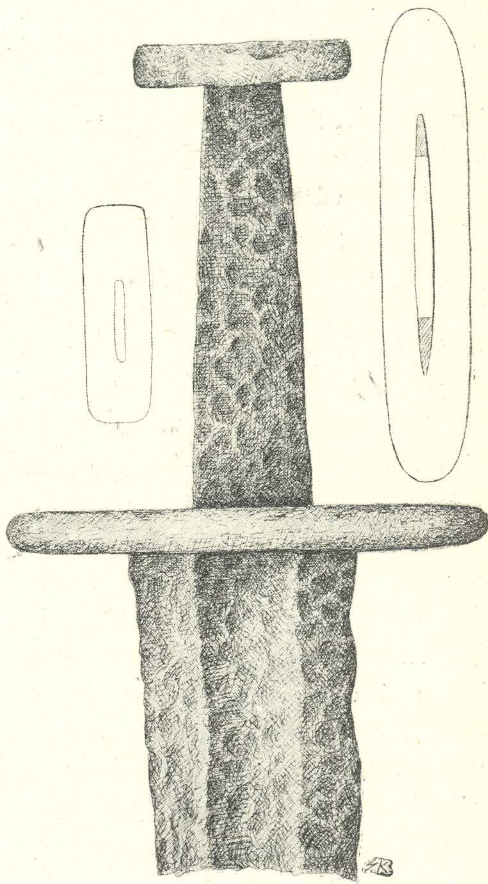

Fig. 99. Romerike, Akh. 1/2.

Det aller ældste av de foreliggende fund vil jeg anta C 7605 fra Ovri, Eidsvold for at være. Herpaa tyder specielt skjoldbulen, som har høi avsats. Et andet tegn som muligens kan tyde herpaa, er hjaltene, som er særlig høie og kraftige. Vi maa ved dette tænke paa et av Undset[1] avbildet sverd forsynt med rembeslag i form av en trefliket spænde av typen R 672, saaledes sandsynlig fra midten av 9de aarh. Efter avbildningen synes nemlig her sverdet at være av vor M-type og hjaltene netop høie og svære. Imidlertid har vi et andet fund C 5478—79 fra Hvamstad, Tingelstad s. Brandbu, Krist., hvor der er en spydspids av E-typen, men sverdets hjalter er spinkle. Dette fund staar dog noksaa isolert, er det eneste hvor spydspids av E-typen forekommer, saa det staar i en særstilling.

---

[1] De nordiske kløverbladformede spænder fra yngre jernalder: Chr.a Videnskabsselskabs Forhandlinger for 1891. No. 3. Pl. I fig. 4.

Forøvrig mangler de ældste typer av andre vaaben i disse fund (en undtagelse danner altsaa T 1005 ff., hvor der dog ogsaa findes spyd av F-typen). Skal vi imidlertid se hvor langt tilbake denne type gaar i almindelighet, vil vi først maatte fæste os ved øksebladene av E-typen og spydspidsene av F-typen. Det var jo de samme som vi hørte om under L-typen, og de maa stort set siges at utfylde sidste halvdel av 9de aarh. Det er al rimelighet for at vor type gaar tilbake til de ældste fund av disse to typer, særlig paa grund av det store materiale. Heri støttes vi av det før nævnte sverd fra de karolingiske miniatyrer med det daterbare rembeslag. Dernæst i det ogsaa før nævnte sverd T 1951 fra Opdal, hvor der utenpaa overhjalt er sat en knap av E-typen som helt dækker hjaltet (fig. 66). Som vi har set, maatte et saa rendyrket eksemplar av E-typen som denne sverdknap tilhørte, sættes til første halvdel av 9de aarh. Dette bidrar da ogsaa til at sætte M-typen tilbake. M-typens første optræden maa jeg derfor sætte til midten av 9de aarh. At typen forøvrig mest utfylder sidste halvdel av 9de aarh., har vi flere vidnesbyrd om. Foruten økseblad av E-typen og spydspidser av F-typen har vi spydspidsene av C-typen, som jo likeledes tilhører denne tid, likesaa øksebladene av G-typen, som dog ogsaa overlever aarhundredeskiftet. Mot aarhundredets slutning peker fremdeles den ene rangle av overgangstypen. Endelig er økseblad av H-typen ogsaa nærmest fra denne tid.

Imidlertid har vi likesom ved H-typen flere beviser for at typen har levet over i 10de aarh. Vi har først et fund C 3787 ff. fra Asak, Skedsmo, Akh. hvor spydspidsen har tydelig avflatet parti paa bladet og er av en utpræget slank ung type. Øksebladet gjør her ogsaa et rent ungt indtryk, likesom skjoldbulen er lav og stigbøilene er unge. Underhjalt er her imidlertid svakt bøiet. Likesaa synes fundene C 9580 ff. og 9584 ff. fra By, Løiten, fremkommet ved Nicolaysens gravning, at være utpræget 10de aarhundredes fund. Dernæst har vi C 1851 fra Bjaaland, Laardal, hvor dog overhjalt mangler. Videre har vi C 9451 ff. fra Vestgaard, Saude, hvor spydspidsen er av utpræget D-type og øksebladet likesaa av H—K-type. C 21113 fra Tveit, Kviteseid har ogsaa slankt spyd; likesaa tyder fundet C 17135 fra Landaas, Evje, Ned. paa yngre tid. Øksebladet er her rigtignok en slags R 561, men eksemplaret gjør allikevel ungt indtryk. Videre B 4564 fra Vatndal, Skaanevik, S. B., hvor øksen synes at være av I-typen og spydet av K-typen, til og med av en ung variant. Det er tydelig et 10de aarhundredes fund. Vi har dernæst flere fund med spydspidser av I-typen (B 4735, Fitje; B 6037, Sande, Gloppen og C 15935 ff. Gystad, Ullensaker; i det sidste fund gjør hjaltene forøvrig et litt fremmed indtryk). Spydspids av K-typen er der endelig i fundet T. 6257—58

fra Kalstad, Meldalen. Hertil kommer de 2 eksemplarer av de yngre rangler og fund av dobbelte ovale spænder av 10de aarhundredes former.

M-typen skulde da begynde ved midten av 9de aarh. og har sandsynligvis fortsat litt ind i 10de, da den ved fremmed paavirkning utvikler sig videre til Q-typen, en type som næsten blir like saa talrik som M-typen.

Det vilde ikke været urimelig om en slik type som denne kunde være av hjemlig oprindelse. Dette tror jeg dog ikke er tilfældet. Der er intet forbillede for den her i landet i ældre tid. Desuten har vi det hos Undset l. c. avbildede sverd, og endelig er der enkelte eksemplarer, hvis klinger er forsynt med en damascering som sikkert ikke kan antages at være av hjemlig oprindelse. Men selvsagt har typen, først indkommet, med lethet været efterlignet og smidd herhjemme. Det kan ikke være tale om at det store materiale som det her er tale om, kan være utenlandsk fabrikat.

Allikevel har jeg ikke kunnet spore typen stort utenfor vort land. Om den end efter Gustafsons notater nok skal findes baade i British Museum og i museet i Dublin, kjender jeg den ikke fra Tyskland eller de østligere distrikter. Til trods for at den i Norge er en utpræget østlandsk type, kjender jeg den litet i Sverige. I Lund har jeg set 1 eksemplar (nr. 13078), likesaa er der i hvert fald 1 eksemplar i Birkafundene, og dertil har jeg set et i Statens historiska museum fra Dalarne (Inv.-nr. 11097); i Kjøbenhavn har jeg ogsaa fundet 1 eksemplar (C 6920) fra Tissø, Holbæk amt, Sjælland. Meget interessant er det imidlertid at der ogsaa er fundet 1 eksemplar av denne type paa Island. Blandt de sverd som jeg har faat fotografi av derfra, er nemlig ogsaa et av M-type, hvor underhjalt synes at være temmelig langt, saaledes en del utviklet, men ellers sikkert nok av samme type. Museumsdirektør Þórðarson har været saa elskværdig ogsaa at gi mig rids av hjaltenes tversnit, og der kan ingen tvil være. Dette skulde da være bevis for at typen i hvert fald maa ha eksistert i slutningen av 9de aarh., ældre kan ikke godt dette sverd være; sandsynligvis er det efter formen fra begyndelsen av 10de aarh.

Særtyper.

13) B 6359. Bakke, Hornindalen, N. B.
B 6432. Helgeim, Jølster, N. B. (fig. 100).

Tredelt knap med tildels fortykket midtstykke. Intet metalbelæg paa hjaltene. Disse har ryg, tildels indsvunget mellem ryg og kant. Begge sverd har enegget klinge.

Det ene av disse sverd er fundet alene, det andet med spyd av F-typen og øks av E-typen. Efter denne fundkombination maa det sættes til 2den halvdel av 9de aarh. paa grund av øksebladets utseende, dog heller tidlig i dette tidsrum. Vi maa da ikke se disse eksemplarer i sammenhæng med R- og S-typen, men heller med de ældre eksemplarer med tredelt knap, som særtype 1. Herpaa tyder ogsaa hjaltenes rygger og de eneggede klinger. Man merke sig indsvingningen paa overhjalts høidesider, et træk som minder om enkelte eksemplarer av C-typen. Det perlede baand mellem knap og hjalt har ogsaa likheter i ældre typer (C, E, H), De gjør et utpræget hjemlig indtryk, er ganske like og begge fundet inderst inde i Fjordene, det ene i Nordfjord, det andet i Søndfjord, saaledes ikke langt fra hverandre. Det synes at maatte kunne antages at det er samme mand som har smidd dem, eller at det ene sverd har været direkte mønster for det andet.

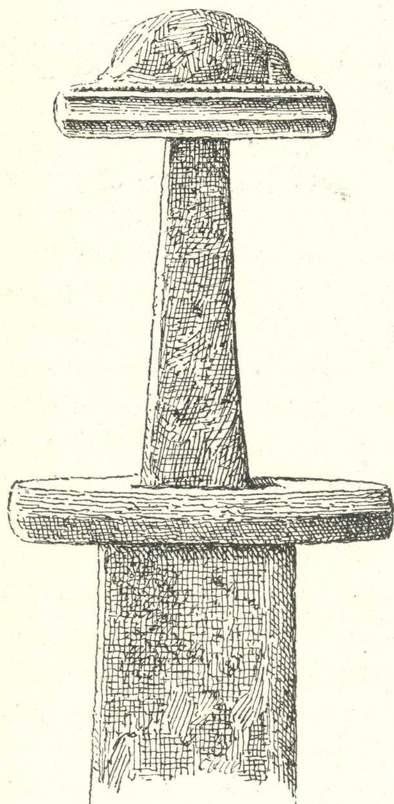

Fig. 100. Helgeim, Jølster, N. B. 1/2.

14) C 13595. Farmen, Hedrum. Tveegget sverd (fig. 101).

Hjaltene er svakt bøiede. Overhjalt 2 stykker. Knappen tredelt med høiere midtstykke; sidestykkene betegner tydelig dyrehoder. Midtstykket ornert med en roset; alle indlægninger i sølv. Mellem knap og overhjalt er lagt en oval jernring. Overhjaltet er langt likesom knappen, lavt, med avrundede sider, omtrent ovalt tversnit. Underhjalt lignende form. Hverken paa overhjalt eller underhjalt kan der sees ornering. Klingen er damascert. Overhjalt er hele 11,3 cm. l., bare 0,9 cm. høit. Underhjalt er 13 cm. langt, mens knappen er 3,1 cm. høi. Klingen er ganske smal, bare 4,8 cm. bred, næsten uten midtfure. Sverdet i sin helhet er ganske let, veier bare 921 gram.

Dette sverd er fundet sammen med økseblad av en type som staar mellem A- og H-typen, nærmest A-typen, likesaa en skjoldbule av overgangstypen R 562—564. Sverdet maa efter dette dateres temmelig tidlig, helst

til midten av 9de aarh. Rosetten, damasceringen og formen forøvrig gjør det rimelig at opfatte det som fremmed.

15) C 3619. Vesteren, Lunner. Tveegget sverd (fig. 102).

Overhjalt ogsaa her 2 stykker; likeledes er hjaltene svakt bøiet med spidst ovalt tversnit. Knappen nærmest tresidet, høiest paa midten; den fylder ikke helt overhjalts længde og er ganske tynd som foregaaende

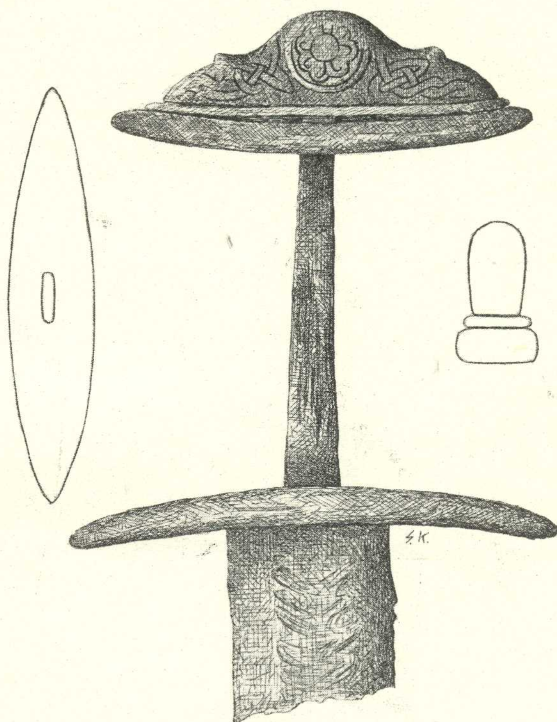

Fig. 101. Farmen, Hedrum, J. L.

type. Overhjalt er her 9,4 cm. l. og 0,8 cm. høit, underhjalt 11,2 cm. l., knappen 2,9 cm. høi. Klingen er ogsaa her smal, ca. 5 cm. bred, og ganske uten midtfure. Som »véttrim« fungerer her 2 ganske tynde ovale ringer av samme slag som ringen mellem knap og overhjalt paa forrige sverd.

Dette sverd stammer fra et fund hvor der ogsaa bl. a. er fundet 2 økseblad, spydspids, 2 sakser, 2 dobbelte ovale bronsespænder (R 652) og en rangle. Med Schetelig opfatter jeg dette som dobbeltbegravelse. Spydspidsen er her imidlertid av C-typen, den ene av saksene er av ældre type, likesom det ene av øksebladene er av skjegøkstypen, rigtignok i en litt degenerert form, som muligens kan holde sig litt længere ned i tid;

det andet av øksebladene mere ubestemt i sin form, ranglen derimot absolut yngre. Av dette skulde det være mest rimelig at mandsgraven er litt ældre end kvindegraven, tilhører sidste halvdel av 9de aarh., medens kvindegraven skulde være fra 10de; ranglen maatte henregnes til kvindegraven. Sverdet skulde da være fra sidste halvdel av 9de aarh.

Jeg gaar videre og gjør opmerksom paa de ganske paafaldende likheter som der er mellem dette sverd og det foregaaende, og betragter

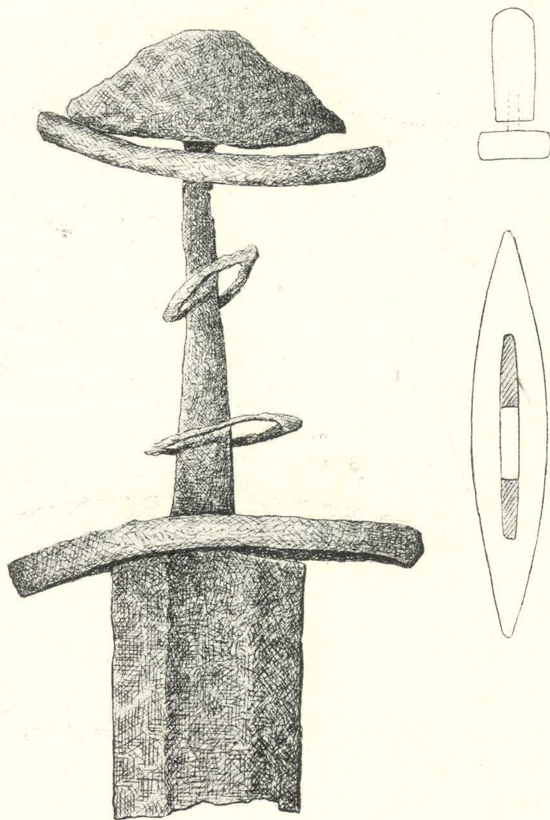

Fig. 102. Vesteren, Lunner, Krist. 1/2.

dette sidste eller lignende som forbilledet for fig. 102. Tversnittene er jo ganske like, knappene tynde paa begge, hjaltene svakt bøiet, ovale jernringer findes ved begge sverd, ja like til klingene, saa er de flate paa begge sverd og sverdene i det hele lette. Sverdet C 3619 er endnu lettere end foregaaende, veier bare 753 gram, mens det forrige som sagt veiet 921 gram.

16) C 1924. Mælum, Øier. Tveegget sverd (avbildet R 495).

Overhjalt to stykker. Hjaltene krummede, temmelig jevnbrede og sværere end ved de to foregaaende sverd; avrundede i begge ender, ikke

spidst ovale, underhjalt mere firsidet. Knappen tresidet, segmentformet, fylder ikke hele overhjalt i længde, men vel i bredde. — Det er fundet sammen med spydspids av F-typen og økseblad av E-typen, desuten skjoldbule som R 564, men lavere. Sverdet synes herved at kunne dateres til

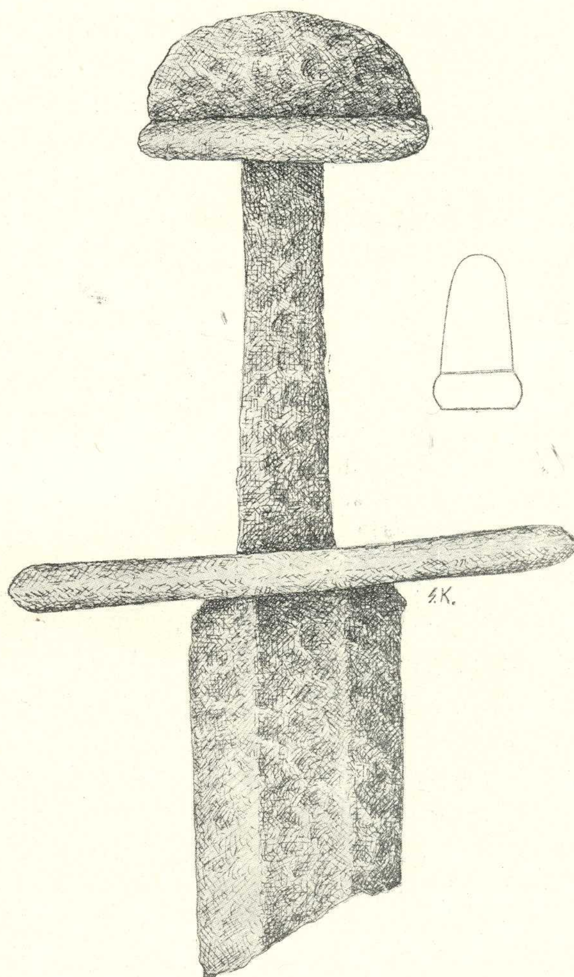

Fig. 103. Nordby, Fet, Akh. 1/2.

sidste del av 9de aarh., paa grund av øksebladets regelmæssige form helst dennes tidligere del; saa stor nøiagtighet bør man vel kanske ikke for disse typers vedkommende indlate sig paa. Typen maa da kanske helst sidestilles med B 5795 fra Bolsæter, Jølster, uten at det kan avgjøres om der er nogen forbindelse mellem dem. Men den synes i hvert fald ikke at ha nogen sammenhæng med L-typen og endnu mindre med Z-typen, som det er blit paastaat i katalogbeskrivelser.

Type N (fig. 103).

Førend jeg gaar over til de typer som helt tilhører 10de aarh., skal jeg først behandle en liten gruppe paa 7 sverd, som jeg her med forbehold forøvrig sætter op som en egen type. Disse sverd er:

C 4115.	Tveegget sverd.		Nordby, Fet, Akh.
C 4217.	—	—	N. Kaupang, Tjølling, J. L.
B 5775.	—	—	Netteland, Kvinnherred, S. B.
B 1628.	—	—	Vambeim, Ulvik, S. B.
B 2233.	—	—	Lunde, Voss, S. B.
B 6046.	Ubest.	Mæland,	Alversund, S. B.
B 5592.	Tveegget sverd.		Ytre Fitje, Gloppen, N. B.

Disse kjendetegnes alle ved en avrundet knap paa et ret overhjalt. Hjalter og knap er uten ornering. Det længste eksemplar har et overhjalt paa 15,4 cm.s længde; ellers er de vel 10 cm. Knappen har en høide mellem 2,4 og 3 cm. Overhjalt en længde fra 7,2—8,3 cm., hjaltenes høide vel 1 cm. Tversnittene veksler litt, enten tilspidset i endene eller nærmere M-typens.

Det er ikke sikkert at det er en ensartet type, og det er mulig at den i virkeligheten er talrikere, at flere ubestemte sverd han henføres hertil. Vaaben som er fundet sammen med sverd av denne type, er spydspidser av F-typen, økseblad av D—E-typen og G-typen. Sammen med øksebladet av G-typen i fundet C 4115 ff. blev ogsaa fundet en slank, lang, men flat spydspids, som sandsynligvis mere er i slegt med F-typen end med I—K-typen, muligens forløper for disse sidste. I samme fund er der dog ogsaa en »rangle« av yngre type, saa dette fund, hvor ogsaa underhjalt er særlig langt, synes at være fra tiden omkring eller like efter 900. Ellers synes denne type at maatte henføres til 9de aarhundredes 2den halvdel.

Typens oprindelse er det vanskelig at uttale sig noget om. Knappen kan være en avrunding og forenkling av ældre tredelte sverdknapper; men typen kan ogsaa være fremmed og helt selvstændig.

VI. 10de aarhundrede.

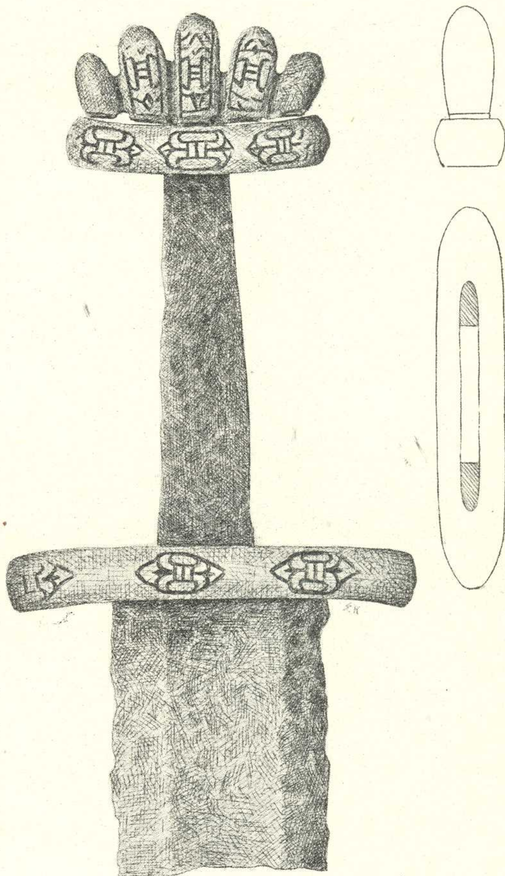
Type O (fig. 104—107).

Knappen er femdelt ved sterkt adskilte tunger, helt adskilte oventil, de ytterste skraat utstaaende, i motsætning til K-typen, som forøvrig, likesom før fremhævet under denne type, er dens forutsætning, og som den i

enkelte tilfælder kan være vanskelig at skille fra. Hjaltene er ved de egte typer let bøiede. Jeg deler typen i 3 grupper, hvorav de to første i hvert fald er skarpt skilte fra K-typen.

I (fig. 104). Til denne gruppe regner jeg 12 sverd, alle med tveeggede klinger, forsaavidt disse er bestembare:

C 13848 a. Berg, Løiten, Hed.
B 2816. Jevnaker, Krist.
C 2710. Tanum, Lardal, J. L.
A 288. Hanerød, Øiestad, Ned.
A 302. Soteland, Holme, L. M.
B 4385. Rossebø ved Haugesund, Stav.
B 1585. Røldal, S. B.
B 1103 Dukstad, Vangen s. Voss, S. B.
B 690. Vangsnes, Balestrand, N. B.
B 1780. Aardal, N. B.
T 6292. Opdal el. Ørlandet, S. T.
T 3845. Stamnes, Beitstaden, N. T.

Fig. 104. Berg, Løiten, Hed. $^1/_2$.

Muligens hører ogsaa til samme gruppe 2—3 løse hjalter av bronse med forskjelligartet ornamentik, men ellers av samme hovedform. Det er:

C 1083. Gislevold, Hovin s. Ullensaker, Akh. (fig. 6).
C 10551. Fevig, Fjære, Ned.
B 5110. Rekdal, Fiksdal s. Vestnes, Rmsd.

Likesom tildels ved de to foregaaende grupper er der ogsaa her mellem tungene og mellem knap og hjalt anbragt tvundet sølv- eller bronsetraad, som vi ogsaa hørte om under K-typen.

II. Næste gruppe (fig. 105) er av ganske lignende form, men hjaltene er av jern med belæg av sølvplater, ornert med dyreornamentik eller mere almindelige baandslyngninger. Til denne type regner jeg ogsaa enkeltfundne hjalter som har samme form. Dette kan dog være litt tvilsomt, om ikke fra det norske materiales standpunkt, saa dog naar man

betragter sverdet avbildet hos Montelius: Kulturgeschichte Schwedens s. 263 fig. 422 fra Södermanland. Dette er unegtelig en ganske anden type med hensyn til knappen, mens hjaltene er ens med hjaltene paa type O. De sverd hvor bare hjaltene er bevaret, ikke knappen, blir merket med et »x« i fortegnelsen. Hjaltene skiller sig ut fra sverd av R typen ved at hjalter av sidste type i endene har utvidelse baade oventil og nedentil.

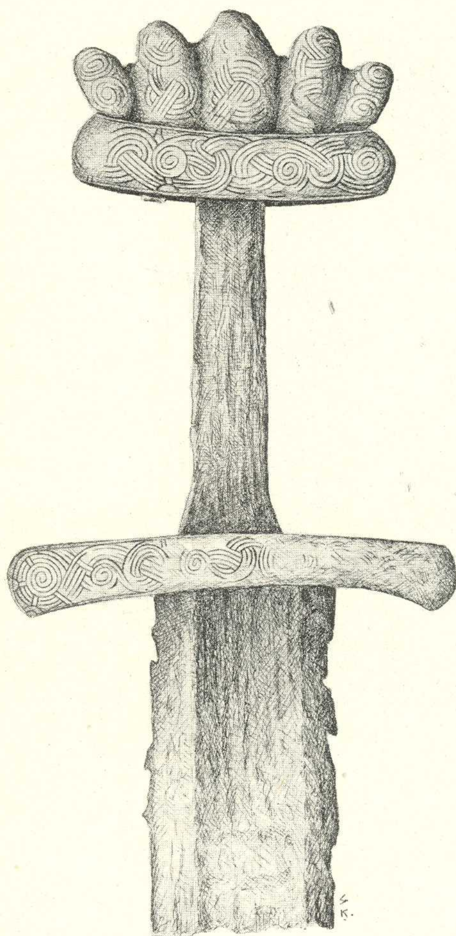

Fig. 105. Gunnarsby, Rygge, Smaal. 1/2.

Jeg har til denne type henført 8 eksemplarer:

C 16380. Gunnarsby, Rygge, Sml. (fig. 105).
C 16381. Gunnarsby, Rygge, Sml.
C 598. Tanberg, Norderhov, Busk. x
C 13458. Allum, Hedrum, J. L.[1]
C 13618. S. Farmen, Hedrum. x
C 8894. Tregde, Halsaa, L. M. (avb. fig. 5).
B 6617. Gryten, Borgund, Rmsd[2] x
T 5982. Jystad, Børseskogn, S. T. (avb. Ab. 1900 s. 266 fig. A).

Herav har bare 4 knappen bevaret, og det er da mulighet for at antallet i virkeligheten maa reduceres. Vi skal ogsaa straks se at der bare er nuanceforskjel mellem denne gruppe og følgende. — Alle klinger er tveeggede. Et av sverdene (C 16380) har Ulfberht-indskrift, et par andre har damascerte merker.

III. Den tredje gruppe (se fig. 107 a) har knap som synes at være betydelig lavere (ved foregaaende grupper kunde den naa en høide av 3,4 cm.), og hvis ornering

[1] Om dette sverd sier Schetelig: Fortegnelse osv. s. 6 at det er av type R 501, og at det derfor sandsynligvis er fra 10de aarh. Typehenvisningen er altsaa her feilagtig, om end tidsbestemmelsen stemmer med min opfatning.

[2] Om dette sverd sier Schetelig: Fortegnelse osv. s. 19 at det er fra senere halvdel av 10de aarh. Han bygger muligens dette paa ornamentiken; forøvrig henfører han det til typen R 504; det kan da opfattes som han daterer denne type til sidste halvdel av 10de aarh., idet han tror at dette sverd B 6617 ogsaa tilhører denne type og derav daterer sverdet. I saa tilfælde hviler altsaa dateringen paa et feilagtig grundlag.

paa hjalter og knap bestaar av simpel stripeindlægning som ved H-typen. Dertil kommer at hjaltene er omtrent ganske rette og skillet mellem denne og særarter av K-typen kan være ganske ubetydelig. Det hovedsagelige skille blir da at knappens enkelte tunger er mere skilte end ved K-typen og de ytterste staar mere ut, ikke ret op. Midtstykket kan ogsaa være bredere end de øvrige. Gruppen skiller sig dog ut fra R-typen ved at midtstykket ikke er fortykket. Til denne gruppe regner jeg følgende 9 sverd:

C 6861. Drognes, Nes, Akh.
C 11591. Kamfjord, Sandeherred, J. L.
B 6700. Gjersvik, Tysnes, S. B.
B 5730. Myklebostad, Eid, N. B.
B 6735. Saarheim, Gloppen, N. B.
B 6358. Ytterdal, Norddalen, Rmsd.
C 3945. Indre Strand, Vanelven, Rmsd.
C 9224. Stokke, Sunnelven, Rmsd.
B 5650. Ukj. st.

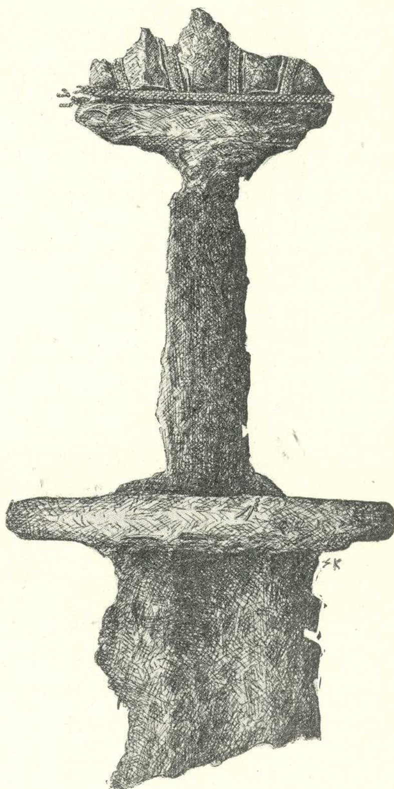

Fig. 106. Kamfjord, Sandeherred, J. L. 1/2.

Muligens hører ogsaa hertil C 7900 fra Midt-Strand, N. Aurdal, Krist., men her er midtstykket fortykket, om end hjaltene er lave og ellers minder om gruppe III her.

Mellem den sidste gruppe og enkelte eksemplarer av K-typen er der tydelig slegtskap; det kan synes kunstig at sætte skille om tungene staar ret op eller mere ret ut til sidene, om der er større eller mindre skille mellem de enkelte tunger. Jeg har allikevel sat skille og tror der er tidsforskjel mellem disse typer. Den første, som hadde som oprindelse sverd som T 453 fra Gravraak i Melhus (fig. 89), begynder i første halvdel av 9de aarh., findes endnu i sine videre utviklinger i 2den halvdel av aarhundredet og har sandsynligvis utviklet sig videre i O-typen, som væsentlig tilhører 10de aarh. Slik ser jeg utviklingen, og jeg skal nu søke at bevise denne min opfatning ved fundkombinationene. Det er ingenlunde min tro at utviklingen har foregaat her i landet slik som jeg har hævdet ved B-typens utvikling til C-typen; det er tydelig at ogsaa type O er fremmed likesom K-typen i hvert fald i sin oprindelse var det. Men at der er sammenhæng

mellem typene, synes jeg maa være klart, en likhet som bestaar i den femdelte knap, delt op i 5 temmelig ensdannede tunger.

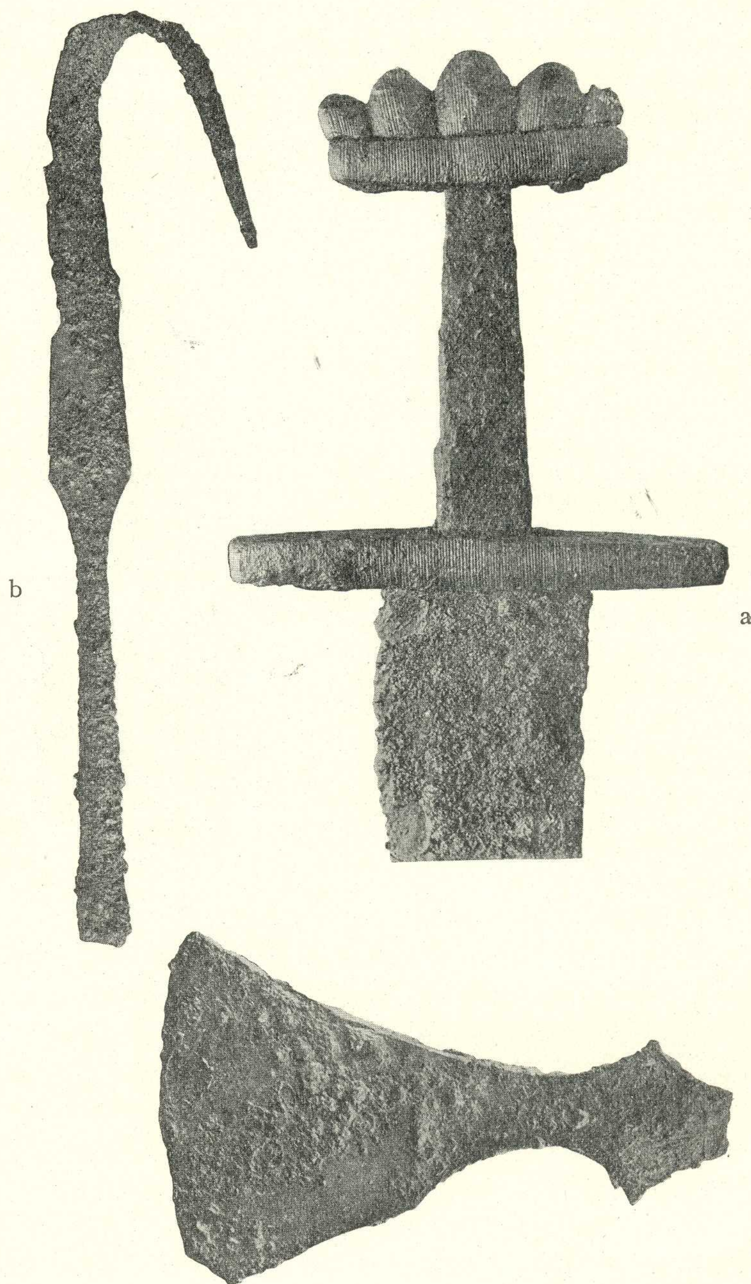

Fig. 107. Saarheim, Gloppen, N. B. a ca. 1/2, b ca. 1/4, c ca. 1/3.

Ved fundkombinationene skal vi ta for os gruppe for gruppe. Ser vi da først paa gruppe I, har vi fundet C 13848 ff. fra Berg, Løiten, hvor der er økseblad av E-typen, rangle av overgangstypen, med haandtak, men cirkelrunde ringer, og endelig en dobbelt oval bronsespænde som R 652. Dernæst har vi fundet B 2816 ff. fra Jevnaker, hvor der er øks av overgangstype mellem A- og H—I-typen, spydspids sandsynligvis av C-typen og skjoldbule med liten avsats. Endelig har vi fundet C 2708 ff. fra Tanum, Lardal, J. L., hvor øksebladet synes at være av en slags H-type (det er dog sterkt forrustet), spydspidsen gjør et ytterlig slankt indtryk og skjoldbulene er lave. Herav vil da fremgaa at de to første fund helst maa henføres til ca. 900; øksebladet trækker tilbake, men den ovale spænde ned i tid; ranglen betegner netop overgangstiden. Likesaa B 2816 gjør indtryk av at høre til de ældre fund; spydspidsen og øksebladet synes begge helst at maatte henføres til 9de aarhundredes sidste halvdel. I Osebergfundet I (Fortegnelse over norske baatgraver s. 16) daterer Schetelig fundet B 690 ff. til 9de aarh., vel efter et irsk beslagstykke. I det hele synes gruppe I at gjøre et litt ældre indtryk inden typen.

I gruppe II har vi først fundet C 16380 ff. fra Gunnarsby i Rygge. Her har vi spydspids av I-typen og andre slanke spydspidser. Dernæst C 13458 ff. fra Allum, Hedrum, hvor vi igjen har spydspids av C-typen, økseblad av E-typen og »rangle« av overgangstypen med runde ringer med haandtak. Dertil er stigbøilene av yngre type og skjoldbulene alle lave. Dernæst har vi C 13618 fra S. Farmen, Hedrum, hvor der er spydspids av slank type med høitrygget blad. Vi skal her indskyte fundet B 5161 ff. fra Nes, Hammerø, Nordland, som efter planen ikke er tat med i fundfortegnelsen, hvor der er øks av E-typen med særlig tyndt blad; desuten er dog her ogsaa sverd av X-typen. Videre har vi B 6617 fra Gryten, Borgund (det sverd som Schetelig som nævnt daterer til sidste halvdel av 10de aarh., — dateringen svækkes dog ved en feiltypehenvisning — saaledes i sterk motsætning til B 690), hvor der er økseblad sandsynligvis av E-typen. Endelig har vi T 5982 ff. fra Jystad, Børseskogn, hvor der er spydspids av overgangstypen F—I-typen. Dateringen av denne type blir omtrent som ved foregaaende; den begynder sandsynligvis ved ca. 900 eller muligens litt før, men tilhører hovedsagelig 10de aarh. Ulfberhtsverdet fra Rygge trækker ned i tid; øksebladene av E-typen og spydspidsen av C-typen trækker tilbake. Gruppen rækker ganske sikkert ned til aarhundredets midte, men vistnok heller ikke længer.

Ved gruppe III er C 6861 noget avvikende med sværere hjalter, men ellers av samme hovedtype; det er fundet sammen med spydspids av utpræget slank, høitrygget type. Likesaa er spydspidsen slank, av I-typen

ved B 5730 fra Myklebostad, Eid, N. B.[1] og øksebladet nærmest av G—H-typen. Saa har vi B 6735 fra Saarheim, Gloppen (fig. 107) med økseblad av E-type og spydspids av en F-type, en pilespids gjør her et absolut yngre indtryk. Endelig har vi de to fund fra Søndmøre C 3945 og C 9224 fra Vanelven og Sunnelven. Det første er fundet med øks av H-typen og spydspids sandsynligvis av D-typen, det andet med spydspids rimeligvis av F-typen.

Ogsaa denne gruppe dateres da bedst til samme tid som de to foregaaende, første halvdel av 10de aarh. Ogsaa her var der Ulfberht-sverd, som trækker dem ned. — Hele typen O følger da muligens direkte efter K-typen i slutten av 9de aarh., og tilhører særlig første del av 10de aarh. Jeg kjender altsaa nu typen tilsammen i 39 eksemplarer her fra landet, hvorav sandsynligvis et par usikre. Den første gruppe er jevnt fordelt saa at si over hele landet, den anden gruppe er mere en kystgruppe, noksaa ujevnt fordelt; der er bare ett eksemplar fra Ringerike inde i landet (C 598); men dette er ikke helt sikkert. Den sidste gruppe er ganske en kystgruppe, hvorav hele 5 eksemplarer er koncentrert om Nordfjord og Søndmøre.

Det er ingen tvil om at denne type i sin oprindelse er en fremmed type. Herpaa tyder for det første de to sverd med Ulfberhtindskriften paa klingen. Dernæst den eiendommelige ornamentik særlig paa 1ste gruppes hjalter og knap. Forøvrig kjender jeg typen i fremmed litteratur bare fra Schleswig, hvor der findes to eksemplarer[2]. Paa et av disse er der baandornamentik ganske som sverdet A 302 fra Soteland, Holme, L. M. — Femtunget knap synes dog at forekomme mot vest efter notater av Gustafson og Schetelig. Det ser dog ikke ut til at de er ganske like. Paa eksemplarer som Gustafson har gjort rids av i British Museum, er hjaltene sterkere bøiet, eller knappens midtstykke er bredere som C 6861 fra Drognes i Nes, Akh. eller B 5730 fra Nordfjord. — Ogsaa i Sverige har jeg fundet en sverdknap og et sverdhjalt av bronse av denne type (Inv.-nr. 3217: 52 og 12529 i Statens historiska museum).

Ser man paa den ytre form, er det jo tydelig at der er slegtskap mellem gruppe I og II, og i ornamentiken synes der ogsaa at være likheter, saaledes i de mønstre som er paa knappen paa sverdet C 13458 fra Allum i Hedrum og paa sverd som R 507 eller C 13848 fra Berg i

[1] Fundet avbildet og behandlet Bergens Museums Aarbok 1905 nr. 7 s. 12—13. H. Schetelig: Gravene ved Myklebostad paa Nordfjordeid.

[2] J. Mestorf: Vorgeschichtliche Altertümer aus Schleswig-Holstein. Taf. LVI fig. 695 og The Archaeological Journal vol. XXIII s. 182 (Worsaae: The Antiquities of South-Jutland or Sleswick).

Løiten. Baandornamentiken paa bronsehjalter som A 302 synes dog at være forskjellig fra den som findes f. eks. paa T 5982 (Ab. 1900 s. 266 fig. A) eller C 16380; den sidste er av en mindre enkel art og har nærmere slegtskap med R 504. Den sidste gruppes ornamentik er som nævnt ganske simpel, bestaar bare i enkle striper, litt rikere ornering viser det nævnte sverd fra Hammerø, hvor stripene er grenede i likhet med enkelte

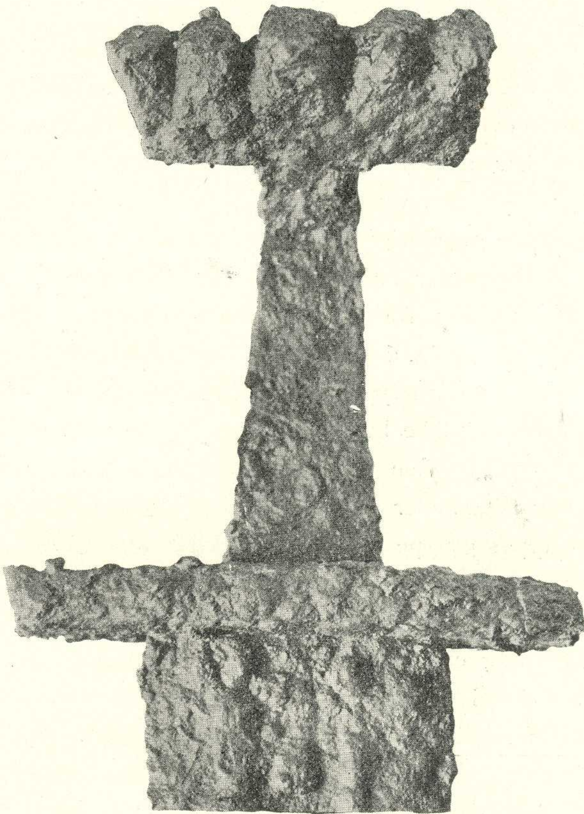

Fig. 108. Seim, Røldal, S. B. Omtr. 2/3.

sverd av I-typen eller, som vi skal høre, av P-typen. Muligens viser dette ogsaa tilknytning i tid til disse typer, i hvert fald med den sidste.

Vi har ogsaa to meget interessante sverd som viser en sammenvoksen av overhjalt og knap av denne type eller kanske bare knap alene brukt som overhjalt. Disse eiendommelige sverd er B 6718 (fig. 108) og Nordiska Museet, Stockholm nr. 7317. Det første er fra Seim, Røldal, S. B., det andet fra Skeie, Hjartdal, Brb., saaledes fundet paa to steder som vel kan tænkes at ha staat i forbindelse i gammel tid. Dette maa da igjen opfattes som en forenkling av typen, likesom vi saa det med B- og C-typen, ved H-typen i et par eksemplarer, ved K-typen og, som vi skal høre, sandsynligvis ved X-typen.

Det første av disse to sverd er fundet med 2 slanke spydspidser, høitryggede, en omstændighet som bringer sverdet i overensstemmelse med den øvrige type. Det er ingen nødvendighet for at disse to sverd skal være saa meget yngre end de andre av type O; vi hørte jo at der var sverd av type B og type C i samme fund.

Type P (fig. 109).

Hjaltene uten knap, svakt bøiet, tildels utvidet i endene. Paa midten av overhjalt gaar overkanten ved næsten alle eksemplarer op i en svak spids. Hjaltene har alle metalbelæg, og heri skiller de sig ut fra den hjemlige Q-type. P-typen viser et behersket, ensartet præg i ytre form, og hjaltenes længde er aldrig overdreven. Metalbelægget er dels sølv, dels bronse. Mønsteret er simple striper eller grenede striper. En undtagelse danner St 2585 fra Kirkhus, Aardal s. Hjelmeland, avb. Stav. mus. aarsh. 1903 s. 91 fig. 6. Her er baandfletninger ganske i stil med sverdet C 16380 av forrige type fra Rygge. Dette sverd staar i det hele i en særstilling, idet det ikke har utvidelsen i endene av hjaltene eller den opstaaende spids paa midten av overhjaltet. Det tages allikevel med her, idet det ikke har naglehuller og ikke har hat knap, om det end ellers synes at staa forrige types gruppe II nærmere. Hjaltene er ellers høiere og litt sværere ved denne type end ved foregaaende og følgende. De naar en høide av indtil 2,4 cm. i endene, overhjalt har en længde av 7,2—9,4 cm., underhjalt 10,6—12,7 cm.

Typen kjendes i 7 eksemplarer her i landet, naar jeg tar med det nævnte sverd fra Kirkhus. Alle klinger er tveeggede. Sverdene er følgende:

C 4397. Svere, Lier, Busk. (avb. R 508)
Top. ark. Olds. Kra.: Kamfjord, Sandeherred, J L.
St 1986. Øvstebø, Sandeid s. Vikedal, Stav.
St 2584. Kirkhus, Aardal s. Hjelmeland, Stav.
B 5800. Ytre Arne, Haus, S. B.
B 2912. Smøge, Stranden, Rmsd.
T 4504. Gangstad, Inderøen, N. T.

Et par av klingene som er velbevaret, viser damascering (C 4397 og T 4504); men indskrifter har jeg ikke set. — Typen er ogsaa her hovedsagelig kysttype, men findes spredt.

Av andre vaaben som er fundet sammen med sverd av denne type, har vi av spydspidser I-typen (2 fund), av økseblad ogsaa I-typen (2 fund), mens 1 fund viser slankere type, nærmere H-typen. Dertil er der i 1 fund

yngre rangle, og i 1 fund, hvor der er dobbelt begravelse (B 5800), er der ovale bronsespænder av typen R 652; i samme fund er der ogsaa et sverd av X-typen.

Tidsbestemmelsen av typen skulde herav være noksaa klar. Spydspidser av I-typen tilhører første halvdel av 10de aarh., det samme gjør ovale spænder av type R 652; at der her ikke er tale om et overgangsfund, som C 13848 fra Berg, Løiten av forrige type, tyder ranglen paa, som her er en avgjort ung type. I anledning av fundet St 1980 ff. fra Øvstebø i Sandeid sier Schetelig i sin Fortegnelse o.s v. s. 11 at dette er fra 9de aarh. Han daterer dette her visselig av en ringspænde med ornamentik ganske som den findes avbildet hos Merton: Buchmalerei in St. Gallen Tafel XIV No. 2, som dateres til 1ste halvdel av 9de aarh. Denne ringspænde maa i fundet helst opfattes som fremmed stykke, og er der sammenhæng i ornamentiken, maa spænden kunne være kommet hit til landet i anden halvdel av aarhundredet og være opbevaret saa længe. Man kan vel ikke datere en hel type av et enkelt slikt forekommende stykke, men typen dateres av den stilling alle de fund indtar hvori typen forekommer i hele vikingetidens materiale. Og av denne stilling fremgaar det, at det er i første halvdel av 10de aarh. at denne type findes her i landet. Den er ikke fundet med de yngste av vor vikingetids vaaben, men heller ikke med de utprægede typer av økser, spydspidser, skjoldbuler, rangler og spænder som kjendetegner 9de aarhundredes ældre og senere del.

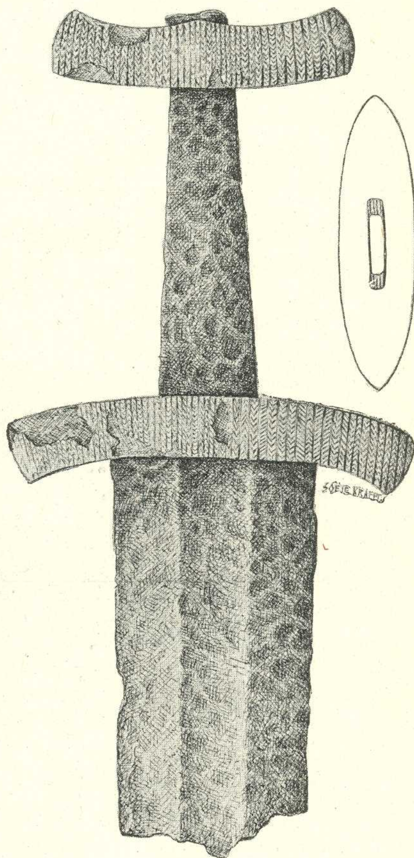

Fig 109. Svere, Lier, Busk. 1/2.

Type Q (fig. 110—111).

Hjaltene er ogsaa her svakt bøiede gjennem hele sin længde og er uten knap. De kan være høiere i endene end paa midten saa som ved

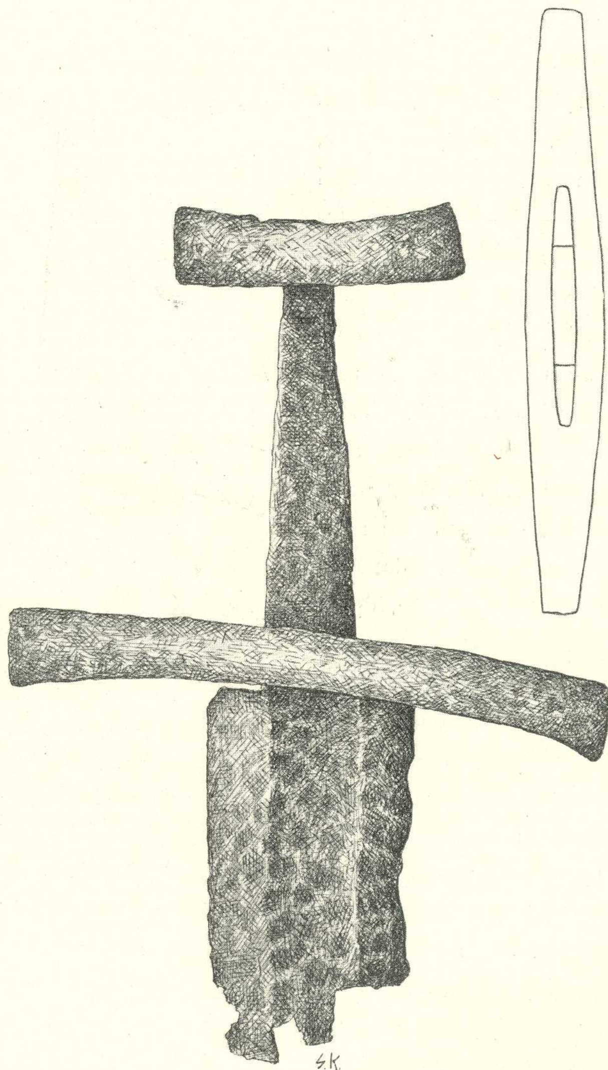

Fig. 110. Hurum, Busk. 1/2.

forrige type overhjalts overkant og underhjalts underkant danner en krummet linje. Høidesidene er som ved forrige type og M-typen oftest flate, men kan og oftere end ved M-typen være hvælvede, men aldrig ryggede. Her findes forøvrig flere varianter; vanligst er kanske R 502, som tilhører et yngre stadium av typen. Her er i hvert fald paa underhjalt utvidelse baade

oventil og nedentil i endene. Tversnittet er ogsaa mere jevnt avrundet og svakt tilspidset. Denne variation synes paavirket av hjalter som paa R- og S-typen Tversnittet paa den almindelige type er but ovalt, men underhjaltet er derimot slankere og endene tvert avskaaret. Dette er den vanlige type. Snittet kan dog paa enkelte av de yngre og yngste

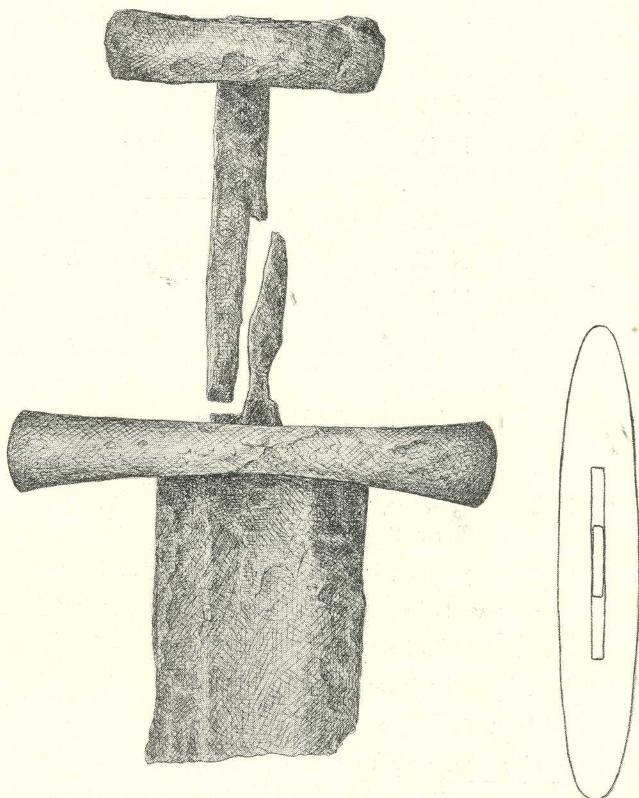

Fig. 111. Aas, Nannestad, Akh. 1/2.

eksemplarer bli ganske spidst. De yngre og yngste eksemplarer har længere hjalter, særlig underhjalt, og har sterkere utsvunget overkant like paa overhjalt og underkant like paa underhjalt. Underhjalt har en længde fra 10,3 helt til 16,7 cm., kan saaledes opnaa længde som de længste av vikingetidens sverdhjalter.

Jeg kjender nu typen i 122 eksemplarer. Derav har 118 tveggede klinger og bare 4 eneggede. Det er saaledes i en saa talrik type et utpræget tveegget procentantal. Fordelingen er slik:

	Tveeggede	Eneggede	Tilsammen
Akh.	10	2	12
Hedem.	15		15

	Tveeggede	Eneggede	Tilsammen
Krist.	21		21
Busk.	5		5
J. L.	4	1	5
Brb.	16		16
Ned.	3		3
L. M.	1		1
Stav.	9		9
S. B.	4		4
N. B.	7	1	8
Rmsd.	7		7
S. T.	2		2
N. T.	6		6
Ukj. st.	8		8
	118	4	122

Som det sees har denne type saaledes likesom M typen en utpræget østlig utbredelse, ganske i de samme bygder hvor denne type var mest utbredt: Akershus, Hedemarken, Kristians og Bratsberg amter. Den fuldstændige mangel av typen i Smaalenene staar i overensstemmelse med fattigdommen paa yngre typer i dette amt i det hele.

Klingene er ved denne type, saavidt jeg har kunnet se, aldrig damasceret og har aldrig indskrift. Den gjør i det hele et mere hjemlig eller rettere et helt hjemlig indtryk sammenlignet med M-typen.

For tidsbestemmelsen skal jeg først peke paa 2 sverd hvis hjalter viser sammenblanding av to typer paa hjaltene, likesom vi kjender det fra E- og M-typen, fra C- og H-typen og i flere tilfælder. Det er først A 349 b fra Traalerud, Fjære, Ned., hvor underhjalt er av L-typen. Det er fundet med øks av E-typen. Det andet sverd er C 5522 fra Gile, Ø. Toten (fig. 112); her er overhjalt nærmest av Æ-typen. Dette sverd er fundet sammen med et tykbladet spyd. Vi skal senere se paa betydningen av disse to sverd.

Av vaaben som er fundet sammen med sverd av Q-typen, er der flere spydspidser av I-typen, men endnu mere almindelig varianter av K-typen, likesaa G- og H-typen i flere eksemplarer. Et par stykker findes ogsaa av D-typen, men ellers forsvinder nu C-typen og likesaaa F-typen i fundene. Likesaa skal vi merke os de butte tykbladede typer som i fundet fra Gile. — Øksebladene av E-typen blir det nu færre av, mens særlig I- og K-typen optrær almindelig; ikke engang G- eller H-typen er der nu saa meget av. Endog M-typen findes nu i særlig utviklede eksemplarer (St 3667 fra

Hove, Lund). — Skjoldbulene blir nu lave som R 563; ogsaa R 565 findes. Ranglene og stigbøilene er altid unge, og i dobbeltbegravelser er de ovale spænder av 10de aarh.s former.

Alt tyder paa, at vi her har med en av de typer at gjøre som tilhører yngre vikingetid og gaar ned i yngste vikingetid. At typen begynder i begyndelsen av 10de aarh., er det dog flere ting som tyder paa, saaledes spydspidsene av I-typen og sverdet A 349 b fra Traalerud i Fjære. Vi hørte jo at typen L kunde gaa ned i 10de aarh.s begyndelse, saa denne typeblanding behøver ikke at trække typen tilbake til 9de aarh. Ellers tyder størstedelen av materialet paa at det er 10de aarh.s midte som utfyldes, mens dog enkelte fund viser at vi kommer ned i yngste vikingetid. Et fund som St 3667 fra Lund tyder herpaa, de tykbladede spydspidser likesaa, desuten fundet av blandingstypen Q—Æ (fig. 112); den sidste type er ved siden av Z-typen den yngste av vikingetidens sverdtyper, tilhører ganske sikkert 11te aarh. En saa stor type som denne er det jo ogsaa rimelig likesom H- og M-typen har levet gjennem et længere tidsrum, hvilket ogsaa fremgaar av de forskjellige utviklingsstadier hvori den optræer.

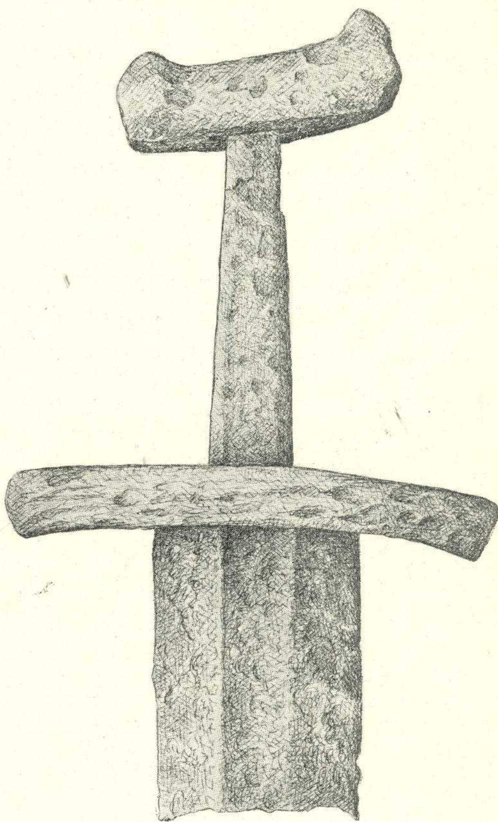

Fig. 112. Gile, Ø. Toten, Krist. 1/2.

Det er rimelig at typens særpræg, de bøiede hjalter, er opstaat ved paavirkning av P-typen, kanske ogsaa O-typen, naar man tar knappen bort. Likesaa særformen R 502 er vistnok paavirket ved R-typen, som jo er litt yngre end disse typer. I tilknytning til M-typen, denne særlig østnorske form uten knap med simple rette hjalter, er saa type Q opstaat ved paavirkning fra fremmede metalprydede hjalter i første halvdel av 10de aarh. Denne har saa holdt sig omtrent hele vikingetiden ut, og er, som vi senere skal høre, i hvert fald paa det rene Østland (Hedemarken) blit avløst av type

Æ. Men i andre deler av landet holder typen sig og utvikler sig der videre paa en eiendommelig maate.

Jeg kjender typen i et par eksemplarer fra Sverige (bl. a. Närike) og Danmark. Utenfor Norden har jeg derimot ikke set den avbildet.

Type R (fig. 113).

Efter nu at ha set paa en hjemlig type skal vi atter gaa over til en av de fremmede, nemlig type R (R 504).

Knappen er nærmest tredelt, men med to furer paa midtstykket, saa den kan ogsaa synes femdelt. Midtstykket er fortykket likesom ved følgende type. Over furene paa midtstykket er fæstet flate messingbaand. I flere tilfælder mangler disse, men huller paa knappen betegner hvor baandene har været fæstet. — Hjaltene har altid hvælvede sider, utvidet i endene baade opad og nedad, og skiller sig herved fra type O. Knap og hjalter har sølvbelæg med rik ornering. Knappen er fæstet ved nagler til overhjalt. Knappen sees at danne to fra hinanden vendte dyrehoder. Til denne type regner jeg ogsaa to sverd, det ene uten knap, det andet uten overhjalt, men ellers med hjalter av vor types form. Muligens eller sandsynligvis skal hertil ogsaa regnes C 3689 fra Dalseng, Vang, Hed.

Ellers kjendes typen i 8 eksemplarer. Alle har tveeggede klinger. 3 av klingene har indskriften ULFBERHT (C 257, B 961 og B 1204). Egentlig damascering har jeg derimot ikke fundet paa klinger av denne sverdtype. Eksemplarene er følgende:

C 257. Hedemarken.
C 15888. Vold, Grue, Hed. (uten knap).
C 16157. Øvre Teige, Sigdal, Busk. (uten overhjalt)
B 961. Vad, Etne, S. B.
B 1204. Brekke, Vik, N. B.[1]
C 7195. Brekke, Vik, N. B.
C 5134. Jølster, N. B.
B 6538. Sande, Gloppen, N. B.

Utbredelsen er hovedsagelig indskrænket til Bergensamtene og Hedemarken.

Det er faa fund, hvor der er slike sikre vaabenkombinationer at de kan datere denne type. De vigtigste er C 15888 ff. og C 16157 ff., hvor sverdene dog begge mangler knap; typen er derfor ikke ganske sikker, om end særlig for det førstes vedkommende meget sandsynlig. Det første

[1] Avb. Lorange: Den yngre jernalders sverd tab. III fig. 7.

er fundet med en skjoldbule av typen R 565. Her er dog ogsaa et fragment av en oval bronsespænde, som det ser ut til fra ældste vikingetid. Det andet fund C 16157 fra Øvre Teige, Sigdal, har økseblad av L-typen, spydspids med utpræget tykt blad, ogsaa skjoldbule som R 565 og rangle av yngre form. Likesaa har fundet C 3689 fra Dalseng, Vang, Hed., økseblad av L-typen. Sverdet B 1204 hører til det store fund fra »Bruhaugen« i Vik, hvor flere vaaben er fundet sammen, bl. a. 3 sverd av Q-typen, sandsynligvis ældre sverd av H-typen, spydspidser av F- og G-typen, økseblad av E-typen. Fundet gjør et litt blandet indtryk. Med sverdet C 7195 er der en spydspids av utpræget G-type.

Det er herav utvilsomt at typen tilhører 10de aarh. og helst kanske dettes midte. Skjoldbulene som R 565 er fundet sammen med vikingetidens yngste sverdtyper; ingen av de to fund med andre vaaben hvor denne sverdtype forekommer, er dog ganske sikre. Spydspidser av G-typen synes dog ikke at optræ før midten av aarhundredet. Indskriftene paa klingene daterer sverdet til 10de aarh., nærmere kan vi dog ikke bygge herpaa. Vi hørte at vi hadde Ulfberhtindskrift paa sverd av type O, og at denne type datertes til første halvdel av 10de aarh. Ornamentiken tør jeg heller ikke uttale mig nærmere om end at den tilhører 10de aarh. Vi maa heller støtte os til følgende type,

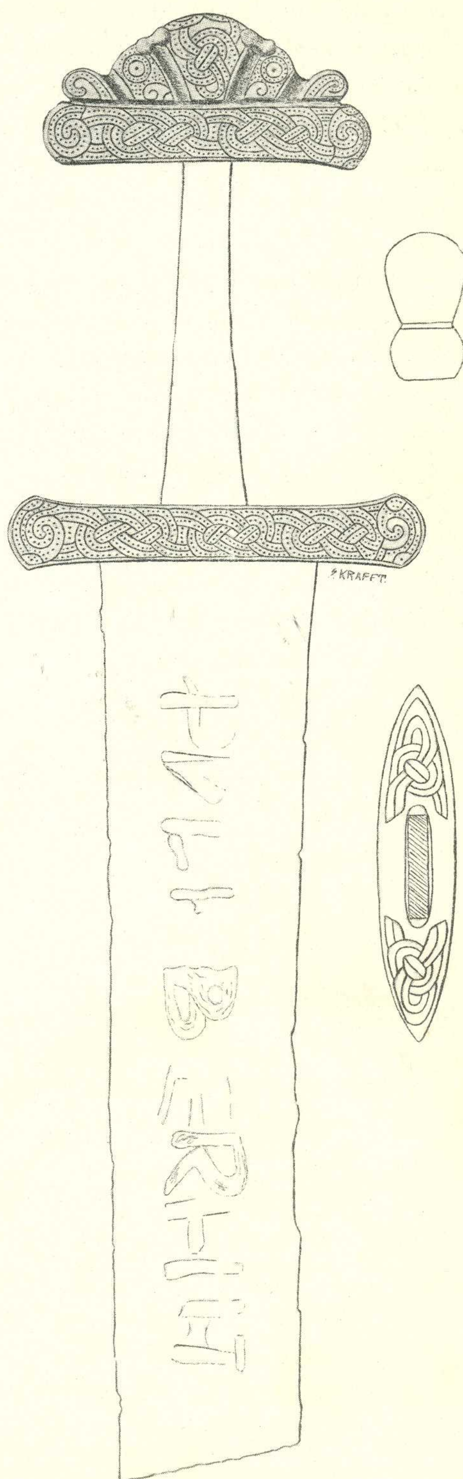

Fig. 113. Hedemarken. 1/2.

hvormed type R viser tydelig slegtskap; denne kan langt bedre dateres. Ornamentiken bestaar ellers her mest av baandfletninger med sølvindlæg. Den er paa de fleste eksemplarer vanskelig at se. Bedst er den bevaret paa C 257 fra Hedemarken og B 961 fra Vad i Etne (avb. Lorange: Den yngre jernalders sverd tab. I fig. 1)[1].

Det er tydelig at denne type ikke er av hjemlig oprindelse. Herpaa tyder først og fremst at ikke mindre end 3 stykker er Ulfberht-sverd. Ellers eier ogsaa typen et fremmed præg.

Typen er ogsaa fundet vesterpaa. Det er ganske sikkert samme type som er avbildet Archaeological Journal Vol. VII s. 104; sverdet her har ogsaa samme messingbaand som er vanlige ved denne type. Her er ogsaa baandfletningsornament paa hjaltene. Ellers i Norden er typen fundet baade i Danmark og Sverige. I Danmark er der saaledes et sverd fra Sjælland med baandfletninger paa hjaltet, og samme type er det som er avbildet Fornvännen 1911 s. 263 fig. 10 fra Uppland.

Typen er tydeligvis kommet fra Vest-Europa i 10de aarh., helst litt før midten av dette aarhundrede, — herav kanske dens utbredelse i den vestlige del av landet.

Type S (fig. 114—116).

Denne type er tydelig beslegtet med forrige med det fortykkede midtstykke paa knappen, de rette hjalter med utvidelser baade oventil og nedentil. Den skiller sig imidlertid fra forrige ved hjaltenes sværere form; dyrehodene paa knappen er ogsaa her forsvundet, muligens en antydning til at S-typen er en videre utvikling av R-typen. Haandtaket her har igjen en tyngde og størrelse som de tidlige typer fra første halvdel av 9de aarh. Skillet er det fortykkede, næsten kulerunde midtstykke paa knappen og de hvælvede, ikke ryggede sider paa hjaltene. Til sammenligning med foregaaende type skal anføres at mens knappens høide ved type R er mellem 2,2 og 2,4 cm. ved de norske eksemplarer, er den ved type S like til 4,5 cm. Som nævnt var det lignende høide sverdknapper av type D og E naadde. Ellers viser slegtskapet med forrige type sig paa mange maater. Knappen er tredelt med svært midtstykke og lavere mindre sidestykker. Ogsaa her kan midtstykket være tredelt ved furer eller avsats, saa knappen rent kan gjøre et femdelt indtryk. Der er altid sølvbelæg paa hjalter og

[1] Sverdet B 6538 dateres av Schetelig: Fortegnelse o.s.v. s. 17 til 9de aarh. Ved forespørsel hos professor Schetelig har jeg imidlertid faat det svar, at denne datering beror paa en feiltagelse. Han tror utvilsomt at denne type tilhører 10de aarh.

knap ved den egte type. Som vi skal se, er der to trønderske sverd uten metalbelæg som synes at maatte forklares som simplere efterligning av den egentlige fremmede type. Ornamentiken har altid været finere ornamentik, ikke de simple striper, men baandfletning (fig. 114 og 116) eller endog dyreornamentik (fig. 115). Ofte er ogsaa undersiden av over-

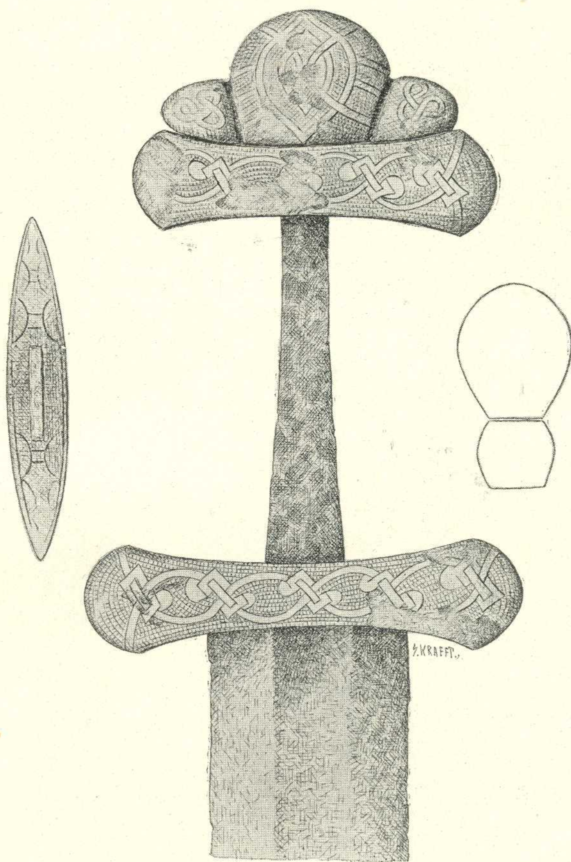

Fig. 114. Aarhus, Fyresdal, Brb. 1/2.

hjalt og oversiden av underhjalt forsynet med sølvbelæg indlagt i enklere mønster.

Alle klinger som er bestembare, er tveeggede; 3 av dem har indskriften ULFBERHT:

C 4690. Aaker, Vang, Hedem.

C 571. Nordigaarden, Sparbu, N. T.

Nationalmuseet, Kbhvn. Ukj. st., Norge [1].

Egentlig damascering har jeg derimot merkelig nok heller ikke fundet ved sverd av denne type.

[1] Avb. Undset: Norske Oldsager i fremmede Museer s. 34 fig. 27.

Den egentlige S-type kjender jeg i 22 eksemplarer. Det er følgende:

C 1044 c. Nannestad, Akh.
C 2338. Borg, Hof, Hed.
C 4690. Aaker, Vang, Hed.
Nordiska Museet Stockh. 50016, Alaug, Vang.

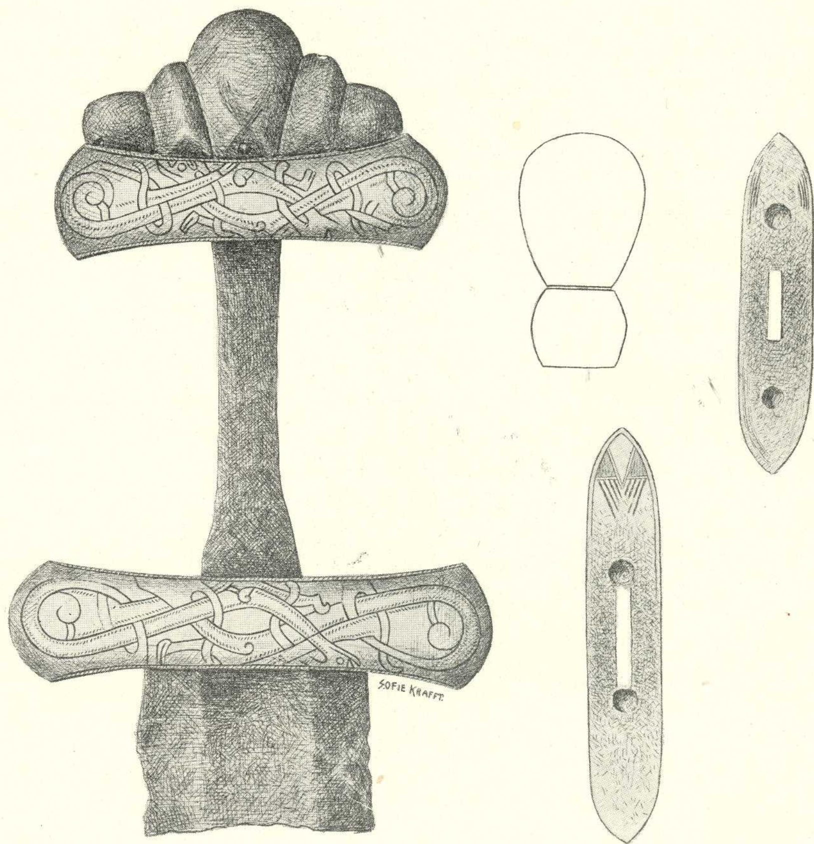

Fig. 115. Sandbu, Vaage, Krist. 1/2.

C 21812. Skolehuset, Stange, Hed.
C 22138 a. Vesterhaug, Løiten, Hed.
C 237. Sandbu, Vaage, Krist.
B 1564. Sandbu, Vaage, Krist.
C 21051 a. Mære, Lier, Busk.
C 7236. Hundstad, Hole, Busk.
C 19754. Hundstad, Hole, Busk.
C 13698. Odberg, Hedrum, J. L.

C 11451. Aarhus, Fyresdal, Brb.
C 20311 a. Frøines, Bygland, Ned.
C 8982. Mandalsegnen, L. M.
St 1021. Vanse, L. M.
C 6149. Rokneim, Eid, Rmsd.

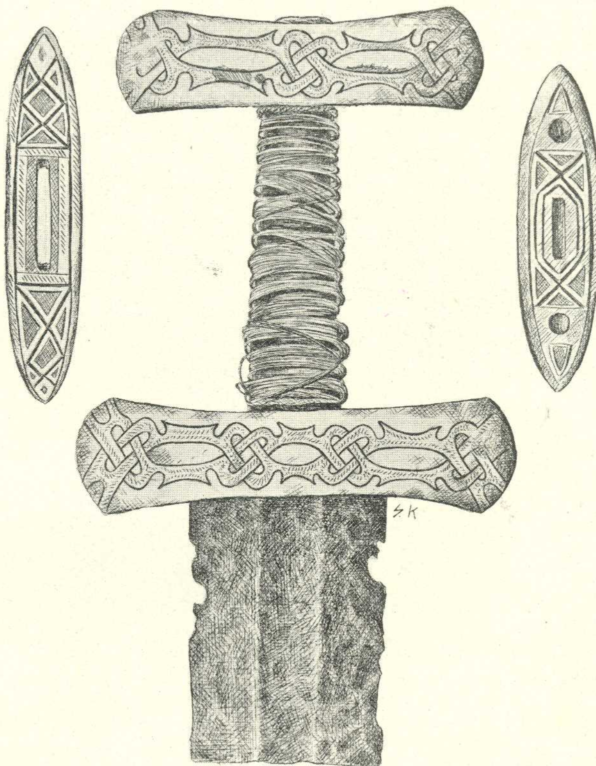

Fig. 116. Vesterhaug, Løiten, Hed. 1/2.

T 308. Snoen, Meldalen, S. T. (fig. 117).
T 3334. Prestegaarden, Opdal, S. T.
T 6235. Forset, Melhus, S. T.
C 571. Nordgaarden, Sparbu, N. T.
Nationalmuseet, Kbhvn. Ukj. st.[1]

Eiendommelig nok mangler typen helt paa det egentlige Vestland: Søndmøre og Bergensamtene og Stavanger amt; til gjengjæld hørte vi at forrige beslegtede type var godt repræsentert i Bergensamtene (5 eksemplarer), omtrent like godt som Hedemarken er repræsentert ved denne type. Typen S har nemlig her i landet sit egentlige tyngdepunkt paa Østlandet med Gudbrandsdalen og Trøndelagen.

[1] Avbildet Worsaae: Nordiske Oldsager (utg. 1859) fig. 495.

Fra sidstnævnte landsdel og Romsdalen foreligger de to nævnte sverd som maa opfattes som simplere efterligning av type S. Det er T 572 fra Lundskin; Værdalen, N. T. (fig. 118) og T 4331 fra Villa, Vestnes, Rmsd.[1]. Det sidste av disse sverd har dog damasceret klinge og desuten en knap fæstet paa en eiendommelig maate, ved to rektangulære tynde jernplater, som staar op fra overhjalts midte og fæstet til overhjalt op i den hule knap; til disse plater er saa knappen klinket fast ved hjælp av to klinknagler.

En av sverdtangene er omviklet med sølvtraad (C 22138 a fra Vesterhaug, Løiten, Hed.). Dette kjendes ellers bare ved 3 sverd av Z-typen.

Vi skal dernæst for dateringens skyld se paa fundkombinationene. Vi har her et større materiale at raade over end ved forrige type. Spydspidser som er fundet sammen med sverd av denne type, er først D-typen (3 eksemplarer), likesaa I-typen: 2 eksemplarer, derav et av overgangstypen med G-typen i hvert fald bredbladet, desuten tætstripet sølvbelagt fal, dernæst K-typen av den utpræget slanke, lange, høitryggede type (2 eksemplarer).

Øksebladene er av K-typen i dens forskjellige varianter, et par synes derimot at tilhøre H-typen, dog i litt eiendommelig form, derimot findes sikkert L-typen (2 eksemplarer) og M-typen (1 eksemplar). — Skjoldbulene er gjennemgaaende lave, i 1 eller 2 fund er de dernæst av typen R 565. Endelig er der i 2 fund rangler av yngre type, stigbøiler i 2 fund av yngre former. I fundet fra Nordgaarden, Sparbu (C 571 ff.) er der desuten hestehøvrebeslag forsynet med dyreornamentik; fundet dateres av A. W. Brøgger[2] Borrefundet s. 22 uten nærmere bevisførelse til 10de aarh., idet forfatteren ikke mener at den opløste dyreornamentik ved hestehøvrebeslaget egner sig til nogen fastere datering.

Ved dateringen av denne type maa vi først lægge merke til at alle de vaabenformer som kjendetegnet 9de aarh., her mangler. Men ser vi saa nærmere paa vaabnene som ledsager den, sætter disse typens begyndelse i hvert fald til første halvdel av 10de aarh. Spydspids av I-typen som findes i det gode fund fra Nordgaarden, Sparbu (C 571 ff), tilhører helst begyndelsen av 10de aarh. Likesaa til første halvdel av 10de aarh. henviser spydspidsene av D-typen. Endelig er det de to utprægede K-typer, som godt kunde tilhøre ogsaa senere del av aarhundredet. I hvert fald for det ene funds vedkommende (C 22138) er dette ganske sikkert tilfældet. Spydspidsen her har ogsaa den eiendommelighet, at den er facetteret paa den

[1] Nævnt Schetelig: Fortegnelse o.s.v. s. 19 og her dateret til 10de aarh.

[2] Borrefundet og Vestfoldkongernes graver. Videnskapsselskapets Skrifter II. Hist.-Filos. Klasse 1916 no. 1.

øvre del av falen, en eiendommelighet som ellers er karakteristisk for M-typen. Øksebladene er mindre sikkert bestemmende. De to økseblad av L-typen kunde dog godt tillate typen at gaa ned i sidste halvdel av aar-

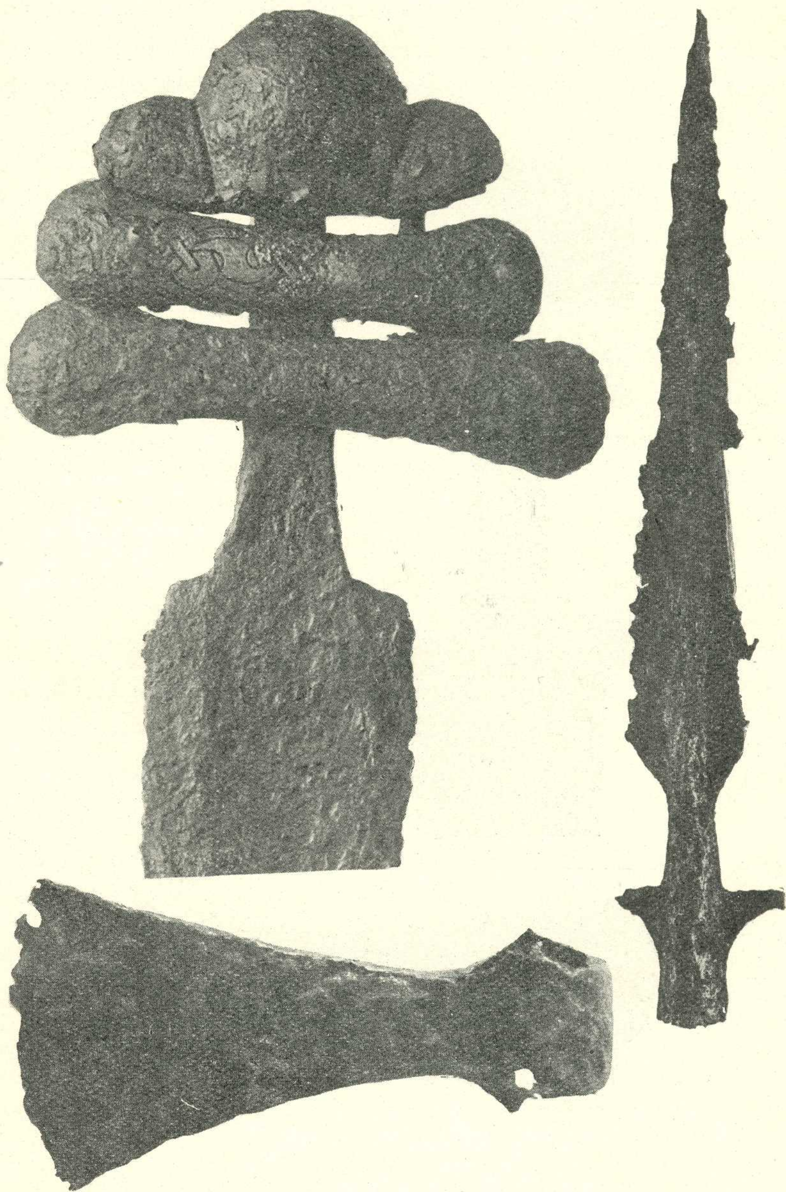

Fig. 117, Snoen, Meldalen, S. T. a vel 1/2, b 1/3, c 2/5.

hundredet; sikkert er dette tilfældet med øksebladet av M-typen, i samme fund som spydspidsen med facettene paa falen. De økseblad av K-typen som er fundet sammen med sverd av denne type, gjør jo ogsaa et ungt indtryk (se fig. 117 c), men kan dog som en direkte utvikling av H-typen

godt være smidd før aarhundredets midte. Ranglene hører i de to fund ikke til de aller yngste, om end til yngre hovedtype.

Det er da rimelig at fund som C 1044, C 13698 og T 571 (se fundfortegnelsen) tilhører tidligere del av 10de aarh. Derimot maa et fund som C 22138 ubetinget tilhøre aarhundredets sidste halvdel, kanske overgangen til 11te aarh. Der er en eiendommelighet ved klingen som tyder

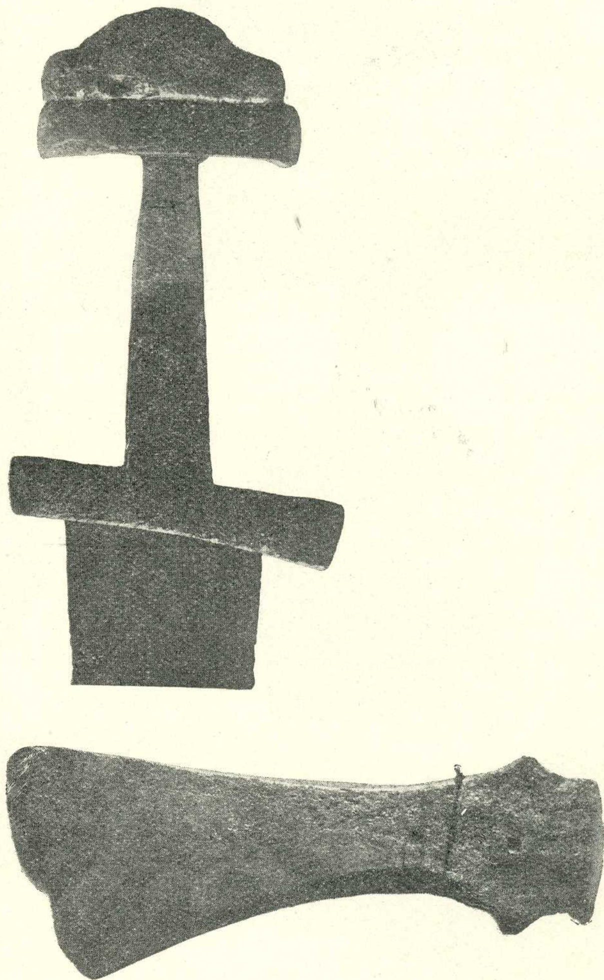

Fig. 118. Lundskin, Værdalen, N. T. Omtr. 1/2.

paa sen tid, nemlig at midtfuren er smal og slutter et stykke ovenfor odden. Men det kan jo ogsaa tænkes at et slikt pragtsverd kan være ældre end fundet forøvrig. Det er at merke, at de to Ulfberht-sverd som er fundet med andre vaaben, begge tyder paa ældre del av aarhundredet. Sverdet C 4690 fra Aaker, Vang, Hed. tilhører det store fund paa 6 sverd, 6 spyd,

6 økser o.s.v. hvor der synes at maatte være flere sammenblandede fund. Ingen av vaabnene her tilhører dog yngste vikingetid.

Det er tydelig at en type som denne, hvor der ogsaa findes hele 3 sverd med indskriften ULFBERHT, ikke er hjemlig, om den end har fundet hjemlige efterligninger. Ulfberhtklingene er jo frankiske, og til frankisk oprindelse viser ogsaa baandfletningene paa sverd som C 11451 og 22138 a, hvor ornamentiken stemmer tildels ganske overens med de karolingiske miniatyrer fra 9de aarh. (se Merton: Buchmalerei Taf. XIII). Derimot maatte efter Schetelig (Urnesgruppen Ab. 1909 s. 89 ff.) ornamentiken paa sverdhjalt som C 237 (fig. 115) være nordisk, tilhørende Jellingegruppen, det 10de aarh.s stil, altsaa her ogsaa fra den kant en støtte for min dateringsmetode. (Se ogs. Müller: Dyreornamentiken i Norden, pl. II fig. 53). Noget sverd av denne type har det imidlertid ikke lykkes mig at opspore i det meget lille utvalg av litteratur jeg har hat for haanden fra de egne hvor Ulfberhtsverdene antages at være kommet. Derimot er typen velkjendt i det øvrige Norden og længere østover, men maa da opfattes som bragt dit av nordboerne. Fra Uppland i Sverige er der saaledes et eksemplar (Statens historiska museum. Inv.-nr. 5418), likesaa fra Rusland[1], men ogsaa fra Livland kjender vi denne type[2] og fra Custrin[3].

Fra Danmark er den dog endnu mere almindelig, saaledes i et egte eksemplar fra Magleø, Merløse herred, Sjælland (nr. 25683-84) et prægtig eksemplar ornert med baandfletninger, likesaa fra Randers i Jylland (nr. 5205), hjalt og knap av ben har vi i nr. 15556 fra Kjøge havn, Ramsø, Sjælland, og endnu har vi mindst 2 eksemplarer til herfra av denne type.

Ogsaa fra England har jeg fundet 1 eksemplar av typen[4]. Dette sverd, som sandsynligvis er fundet i Themsen, har sølvtraad om tangen likesom et par av de norske sverd, og desuten antydes mund og øine paa sidestykkene av knappen, likesom vi skal høre om et av de to norske sverd av følgende type.

Endelig kjendes ogsaa typen fra Island[5], hvor den er fundet sammen med spyd og øks av K-typen. Det er selvsagt av interesse heri at faa bekræftelse paa at typen ikke tilhører ældre vikingetid.

---

[1] Finskt Museum 1910 s. 63 og Matériaux pour servir à l'archéologie de la Russie 28, s. 70, likesaa Arne: La Suède et l'Orient s. 48 fig. 35.

[2] Bähr: Die Gräber der Liven, Taf XX fig. 10.

[3] Photographisches Album der prähistorischen und anthropologischen Ausstellung zu Berlin 1880. Section IV. Taf. 10. Katalog s. 84, 1.

[4] Archaeologia Vol. 50, s. 530.

[5] Árbók hins Íslenzka Fornleifafélags 1901 s. 43—44 og plansje; ogsaa avb. i plansjeverket: Fra Oldsagssamlingen i Reykjavik. Fotografier av Sophus Tromholt. Der synes ogsaa her at være sølvtraad om tangen.

Type T (fig. 119—121).

Vi gaar nu over til en ny type, beslegtet med de to foregaaende. Den eier ikke den eiendommelighet, at hjaltene er utvidet til begge sider, men ellers er knappen fortykket paa samme maate. Hjaltene er i almindelighet rette eller i hvert fald ganske svakt bøiet. De er ogsaa jevnhøie, men i endene indbøiet til den ene kant, underhjalt nedad, overhjalt opad. Knappen er her ogsaa tredelt, sidestykkene synes mere almindlig at ha karakteren av dyrehoder end forrige type. Typen deles i to grupper efter ornamentiken og hjaltenes sværhet. Den første gruppe bestaar av eksemplarer som alle er fundet i Hedemarkens amt. De er følgende:

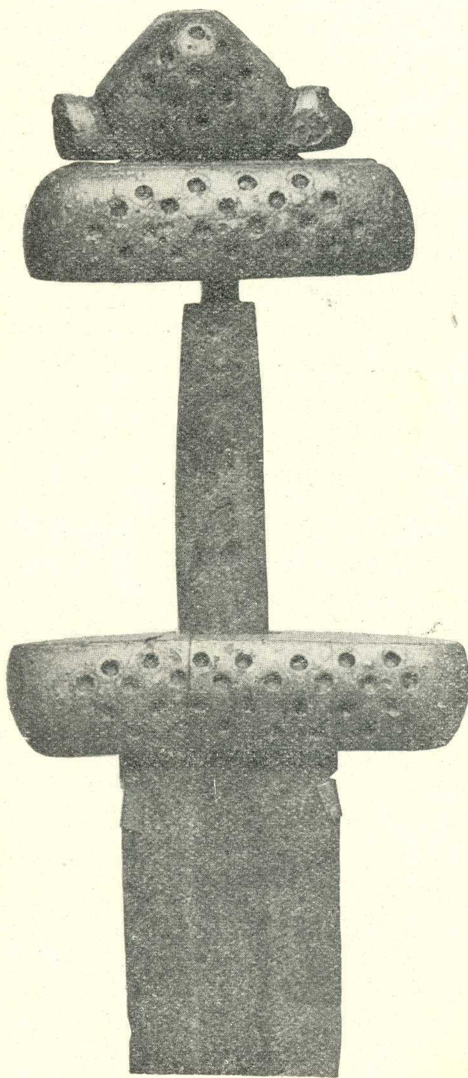

Fig. 119. Kosgaarden, Aasnes, Hed. 1/2.

C 3210. Kosgaarden, Aasnes.
C 3867. Østre Alm, Stange.
C 9530. By, Løiten.
C 11318. Finstad, Romedal.

Det første av disse sverd har sølvbelæg med dyreornamentik[1]; de 3 øvrige har ogsaa sølvbelæg med mønster delvis bestaaende av koncentriske cirkler om cirkelrunde gruber i jernet (fig. 119). Det sidste av sverdene C 11318 har likesom det netop nævnte engelske sverd fra Themsen tydelig antydet mund og øine paa knappens sidestykker.

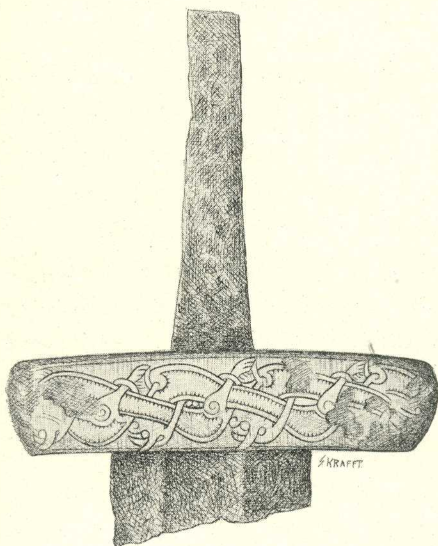
Den anden gruppe bestaar bare av 2 sverd, begge fra Telemarken:

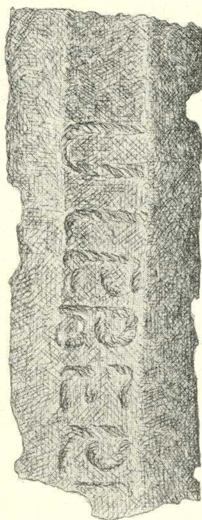
[1] Sverdet nævnes av Sophus Müller: Dyreornamentiken i Norden s. 117 (Aarbøger 1880). Han hævder her at ornamentiken er i yngre irsk stil.

C 1648. Utgaarden, Seljord.

C 17958. Øvrebø, Bø.

De har ogsaa sølvbelæg, men mønsteret bestaar her i stripede trekantede og firkantede sølvstrimler som er stillet i en viss bestemt orden.

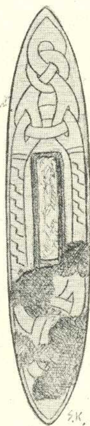

Fig. 120. Ø. Alm, Stange, Hed. 1/2. Fig. 121. Utgaarden, Seljord, Brb. 1/2.

Alle klinger paa disse sverd er tveeggede. Et av sverdene (C 3867) har indskriften ULFBERHT paa klingen. Et av sverdene av den anden gruppe har indskriften REX paa klingen (C 1648).

Vi skal dernæst se paa fundkombinationene. Først tar vi da sverdet med dyreornamentiken paa hjaltet (C 3867). Her har vi økseblad av L-

typen, desuten en slank spydspids med 3 gjennemgaaende jernnagler nedentil, men ellers ikke av egentlig I-type. Dertil har vi 2 skjoldbuler av typen R 565 og unge stigbøiler og spillebrikke av den yngste type med opstaaende spids[1]. De tre andre eksemplarer er fundet med økseblad av M-typen og K-typen av utpræget form, i to av fundene skjoldbule som R 565, desuten unge stigbøiler.

De to andre fund er ikke saa lette at datere ved fundkombinationene. Det ene sverd (C 1648, fig. 121) foreligger imidlertid med 3 rangler av yngre eller yngste type, det andet kan overhodet ikke dateres, da fundet er sammenblandet.

Imidlertid gjør den første av disse grupper her et ubetinget ungt indtryk. Skjoldbuler av typen R 565 kjendes fra de aller yngste av vikingetidens fund, økseblad av M-typen maa tilhøre sidste del av 10de aarh. eller begyndelsen av 11te aarh., øksebladet av K-typen er vistnok ogsaa i hvert fald ikke ældre end midten av 10de aarh. Økseblad av L-typen tilhører ogsaa yngste vikingetid. Alt tyder paa, at vi her har en sverdtype som tilhører sidste del av 10de aarh. og muligens gaar ned i 11te. Eiendommelig er det da at vi her har et sverd med Ulfberhtindskrift, som vi ellers er vant til at anse for at være fra første halvdel av 10de aarh.; indskriften er imidlertid sikker nok, og vi maa da enten forklare det slik, at denne indskrift har været brukt i længere tid, eller rimeligere at klingen kan være ældre end haandtaket.

I første tilfælde maa dette sverd opfattes helt som fremmed arbeide. Er Sophus Müllers antagelse rigtig, at ornamentiken her er irsk, maa vi vel imidlertid helst holde os til den sidste antagelse.

Sølvtrekantene paa hjaltene paa de to sverdene fra Telemarken har likheter i det nævnte russiske sverd avb. Matériaux pour servir à l'archéologie de la Russie 28, s. 70[2]. Samme slags ornamenter har jeg ogsaa set paa et sverd fra Uppland (Statens hist. mus. Invent.-nr. 6814), hvor sverdet dog ikke er av denne type, men av den eiendommelige særtype 20, som behandles senere (s. 174), likesaa paa et sverd fra Gestrikland (Inv.-nr. 11422: 1).

Selve typen maa det vel være som er avbildet i Katalog Riga Ausstellung Taf. 24 fig. 3 fra Ascheraden i Kurland. — Der er jo en mulighet for at de 3 andre sverd av den første gruppe er hjemlige hedemarkske sverd, særlig siden de er koncentrert om saa litet omraade. Imidlertid er materialet saa litet at det er betænkelig at slutte noget av denne omstændighet. Vi er vel

[1] Avb Oldtiden IV (Ryghheftet): Jan Petersen: Bretspil i Norge i forhistorisk tid s. 87, fig. 4.

[2] Det samme er tilfældet med et sverd avb. i Matériaux nr. 18, s. 58.

paa den sikreste side, naar vi formoder at baade type R, Ṡ og T, som alle har eksemplarer med Ulfberhtindskrift, i sin oprindelse er kommet fra de frankiske lande, de to første i første halvdel av 10de aarh., den sidste endel senere. Mulig at ogsaa den anden gruppe av den sidste type i sin ornamentik er paavirket østenfra. Ellers gjælder det om type T i sin helhet at dens herkomst er mere usikker end de to foregaaende typers.

Type U (fig. 122).

Hjaltene rette, knappen tredelt, forholdsvis lav, uten sterkt skille mellem de enkelte deler og uten fortykkelse paa midten. Midtstykket skiller sig i det hele ikke stort ut fra sidestykkene; i den henseende kan der dog være litt variation. Paa et par av eksemplarene er hjaltenes længdekanter forsynet med flate, smale baand av messing eller kobber. Stripebelæg har jeg ellers bare fundet paa hjaltene paa ett eksemplar (R 4486). Tversnittene er forholdsvis smale og spidse, ligner for saavidt I-typen.

Jeg regner til denne type 8 eksemplarer:

C 2539. Degvold, V. Toten, Krist.
B 1090 ff. Grimestad, Vangen s. Voss, S. B.
B 4486. Bakke, Jondal, S. B.
B 5206. Store Slidre, Masfjorden, S. B
C 1779. Seim, Aardal, N. B.
T 753. Opdal, S. T.
T 11581. Leksaas, Grong, N. T.
T 70. Ukj. st.

Typen er saaledes ikke særlig omfattende; den er imidlertid mest utbredt paa Vestlandet og i Trøndelagen. Alle klinger er tveeggede. Damascering har jeg bare fundet paa ett sverd (B 1090), men indskrift har jeg ikke fundet paa noget av dem.

Det er heller ikke mange fund hvor fundkombinationene yder støtte ved tidsbestemmelsen; de byder ogsaa paa vanskeligheter. Saaledes gjør fundet C 2539 fra Toten et ungt indtryk med spydspids av K-typen grænsende ind paa M-typen, økseblad likesaa av K-typen og skjoldbule som R 565, saaledes vaaben som pleier at følge med de yngste av vikingetidens sverd. Derimot er C 1779 fra Aardal i Sogn fundet med økseblad av F-typen. Paa ung alder tyder T 11581 fra Grong, hvor der er en utpræget ung slank spydspids i samme fund. For at faa sammenhængen med øksebladet av F-typen kan jeg ikke gaa længere ned i tiden end til omkring midten av 10de aarh. Dateringen gjør dog ikke krav paa at være helt sikker for hele typen. Man kunde tænke paa denne type som en for-

enkling av K-typen, og da vilde det passet at der var økseblad av E-typen; til denne tid kan imidlertid de to nævnte fund ikke høre. Rimeligst er det vel at sætte typen i forbindelse med sverdhjaltene med 3-delt knap fra yngre vikingetid, som en forenkling av f. eks. V-typen, men med paavirkning ogsaa fra andre typer, f. eks. W-typen. Et av sverdene B 4486 er forsynet med ornering paa hjalter og knap i form av baandfletninger. Efter disses karakter maa vel sverdet ogsaa siges at tilhøre 10de aarh.

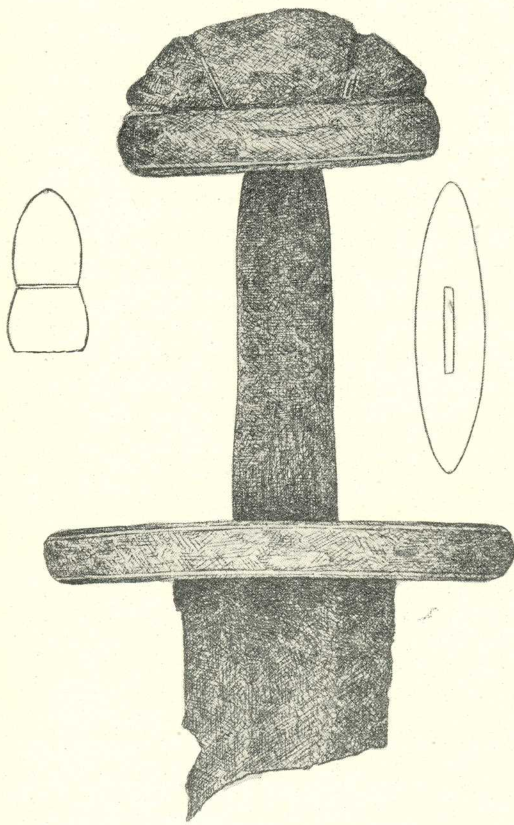

Fig. 122. Seim, Aardal, N. B.

Typen kjendes i et par eksemplarer fra det øvrige Norden. Saaledes er et avbildet fra Finland[1], og i Nationalmuseets 2den avdeling i Kjøbenhavn saa jeg 2 sverd av denne type, ganske sikkert vikingetidssverd. Hjaltene hadde bronseindlægning. Typen er rimeligvis ikke av hjemlig oprindelse. Den er imidlertid saa simpel at den meget vel kunde smies herhjemme ogsaa. Materialet er forøvrig saa fattig, saa nogen bestemt uttalelse paa grundlag av dette vanskelig kan gives.

Type V (pl. III).

Vi har i det foregaaende behandlet flere typer med rette hjalter og løs tredelt knap (sl. A, D, E, R, S, T, U). Vi har set hvorledes disse tilhører forskjellige tidsrum indenfor vikingetiden, hvorledes typer som D og E vel maa skilles fra de øvrige nævnte. Der findes nok endnu enkelte eksemplarer som har en tredelt løs knap, men hvor typen er saa

[1] Finska fornminnesföreningens tidskrift II s. 115.

utvisket at den vanskelig sikkert kan henføres til nogen bestemt type. Endnu én type kan vi dog utskille, og den skal nu behandles.

Knappen er forholdsvis høi, 3—4 cm., tredelt, med jevnt avrundet overkantlinje. Tversnittet synes temmelig smalt og spidst. Overgangene mellem midtstykke og sidestykker er ikke særlig sterke eller utprægede. Knappen er ikke fortykket, men har omtrent samme tykkelse som overhjalt. Knap og hjalter er altid ornert med metalbelæg av sølv eller bronse, almindelig i trappeformet mønster. Et av eksemplarene: St 2266 fra Østebø, Sandeid s. Vikedal, Stav., som har grenet stripeornering, har tvundet sølvtraad i furene mellem hjalt og knap og mellem midtstykke og sidestykkene paa knappen.

Den sikre type kjender jeg bare i 6 eksemplarer:

B 4346. Gautetun, Suldal, Stav.
St 2389. Augland, Høiland, Stav.
St 2266. Østebø, Sandeid s. Vikedal, Stav.
B 2799. Torblaa, Ulvik, S. B.
B 4830 Stamnes, Bruvik, S. B.
B 4347. Prestegaarden, Skodje, Rmsd.

Det er saaledes hitindtil utelukkende en vestlandsk type. Alle klinger er tveeggede; klingene er forøvrig som de fleste vestlandsklinger saa beskadiget av rust at damascering, om den har været der, ikke kan konstateres.

Av spydspidser som er fundet sammen med sverd av V-typen, er et par eksemplarer av I-typen, ellers er der ogsaa slanke høitryggede spydspidser. Av økseblad er det H—I-typen, men ogsaa 1 eksemplar av E-typen. Av skjoldbuler er det i 1 fund R 562. Endelig i fundet fra Gautetun (B 4346) er det ovale spænder som R 652.

I samme fund hvor øksebladet er av E-typen, findes der en høitrygget slank spydspids, som fører fundet ned i 10de aarh. Det tyder ogsaa alle de øvrige vaaben paa likesom de ovale spænder. Spydspidser av I-typen og likeledes øksebladet peker bestemt paa at vi her befinder os i ældre del av 10de aarh. d. v. s. forut for T- og U-typens optræden. Ornamentmotivet det trappeformede mønster kjendes jo ogsaa fra I typen, som likeledes gaar ned i første halvdel av 10de aarh.; samme mønster er der paa spydspidsen R 531 fra Alsø i Nesna av G-type, som forøvrig kanske er litt yngre igjen. Et av sverdene (B 2799) har damascerede merker paa klingen[1].

---

1 Avb. Lorange: Den yngre jernalders sverd tab. III fig. 5, hvor avbildningen gir indtryk av at sverdet er av S-typen.

Ellers er typen saa enkel i sin ornamentik og i sin form at den godt kunde være hjemlig. Den synes jo at staa i sammenhæng med de ældre sverd med tredelt knap av D-, E-typen, som alt Schnittger[1] har uttalt det. Denne utvikling har imidlertid tydeligvis ikke fundet sted her i landet. Her er nemlig D- og E-typen i hvert fald en halvhundrede aar ældre end V-typen. Typen er da ogsaa vel kjendt utenfor landet, særlig østover Det synes saaledes at være samme hovedtype som et sverd fra Ösel til hører[2], mens et andet sverd fra Ösel (Ulfberhtsverd) heller synes at tilhøre S-typen[3]. Avbildningen gjengir ikke dette helt klart. Samme type kjendes fra Rusland[4]. Ogsaa fra Sverige kjender jeg typen i flere eksemplarer med samme karakteristiske trappemønstrede belæg eller i et enkelt eksemplar med rutet belæg som enkelte sverd av H-typen. Det sidste er det netop nævnte fra Linga, som Schnittger behandler og daterer paa grund av »tekniken og fundomstændighetene« til første halvdel av 10de aarh. Dette stemmer altsaa ganske med min datering ved hjælp av fundkombinationene. Type V kjendes ogsaa fra Øst-Preussen[5] med samme ornamentik. Sverdet er her fundet sammen med spydspids ornert paa samme maate, saks og stigbøiler av yngre type og desuten merkelig nok spydspids av E-typen, dog ikke ganske samme type som vore norske spydspidser av denne type Alle fund fra denne gravplads dateres til 8de aarh. Det er dog ut fra det norske materiale rimeligst at anta at flere av gravene er fra 10de aarh.; foruten dette sverd er der nemlig ogsaa dobbelte ovale bronsespænder av typen R 652, som peker hen til 10de aarh.

Type W (fig. 123).

Hjaltene er helt av bronse, støpt overhjalt og knap i ett stykke, over hjalts høidesider halvcirkelformede, flate. Som antydning til skille mellem hjalt og knap er anbragt 3 paraleltstillede fordypede horisontale furer, likesaa to ganger 3 korte tverstreker paa den antydede knap, som en tredeling av denne. Disse træk er fælles for alle hvis overhjalt er bevaret. Derimot er utfyldningen mellem linjene forskjellig. Dels er det grenede

---

[1] Fornvännen 1912 s. 34 fig. 31: Några undersökningar å Linga graffält i Södermanland.

[2] Baltische Studien 1914 s. 119 Abb. 2.

[3] Baltische Studien 1914 s. 152 Abb. 6.

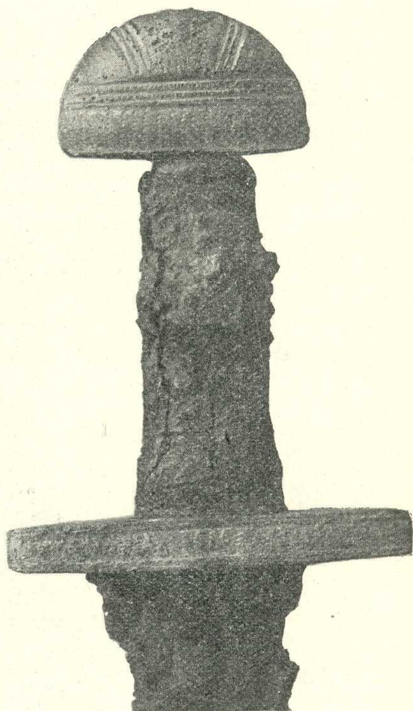
[4] Aspelin: Antiquités osv. s. 300 nr. 1604 og Matériaux pour servir à l'archéologie de la Russie 18 s. 58. Det sidste eksemplar har sølvstrimler paa hjaltet ganske som fig. 121 av T-typen.

[5] Sitzungsberichte der Altertumsgesellschaft Prussia für die Vereinsjahre 1896—1900. 21. Heft, Taf. IX fig. 4.

linjer (paa 3 eksemplarer), dels er det smaa cirkler, delvis forbundet med linjer (ogsaa 3 eksemplarer), og endelig paa det syvende eksemplar (fig. 123) er det korte tverstreker paa over- og underhjalt. Litt avvikende er saa et ottende sverd fra Hundstad, Hole, Busk. (C 16699; avb. Ab. 1892 pl. II fig. 7), hvor ornamentiken er en slags entrelacornamentik[1].

Sverdene av denne type er følgende:

C 16699. Hundstad, Hole, Busk.
St 2453. Sør-Braud, Klepp, Stav.[2].
B 998. Øksendal, Hosanger, S. B.
B 454 ff. Vambeim, Ulvik, S. B.
T 305. Onsøien, Buviken, S. T.
T 3107. Bredvold, Aafjorden, S. T.
T 208. Rygg, Frosta, N. T.
T 1830. Ukj. st.

Fig. 123. Bredvold, Aafjorden, S. T. 1/2.

Av disse sverd har bare 3 klingene bevaret, og disse er alle tveeggede. Paa klingene kan det ikke sees om det har været damascering, indskrift eller merker; de er imidlertid alle sterkt forrustet. Av de øvrige 4 har 3 bare overhjalt bevaret og 1 bare underhjalt. Det synes ikke som der har været nedlagt mere ved disse sverd.

Som man ser, er dette hittil omtrent utelukkende en trøndersk-vestlandsk type. Fremdeles følges altsaa Vestlandet og særlig de ytre bygder i Trøndelagen. Utenfor landet har jeg bare fundet et overhjalt i Sverige, Östergötland (Inv.-nr. 9170 Statens historiska Museum) av ganske samme type.

Av vaaben som forekommer sammen med sverd av denne type, har vi ikke særlig rikt utvalg. To økseblad av I-typen og en slank høitrygget spydspids er det væsentlige. Hertil kommer at sverdet C 16699 er fundet med spydspids av I-typen. Det er saaledes litet at støtte sig til ved tidsbestemmelsen. Særlig spydspidsen synes dog nærmest at hentyde til første halvdel av 10de aarh. Vi støttes ogsaa heri av ornamentiken. De grenede

[1] Sl. E. Lexow: Ringkjeden. Bergens Museums Aarbok 1917—18. Hist.-antikv. række nr. 1 fig. 7 og 9.
[2] Avb. Stav. mus. aarsh. 1900 s. 102 fig. 8.

linjer er i overensstemmelse med sverdet fra Svere, Lier av P-typen (C 4397), enkelte sverd av I-typen og spydspidser av K-typen. Likesaa skal

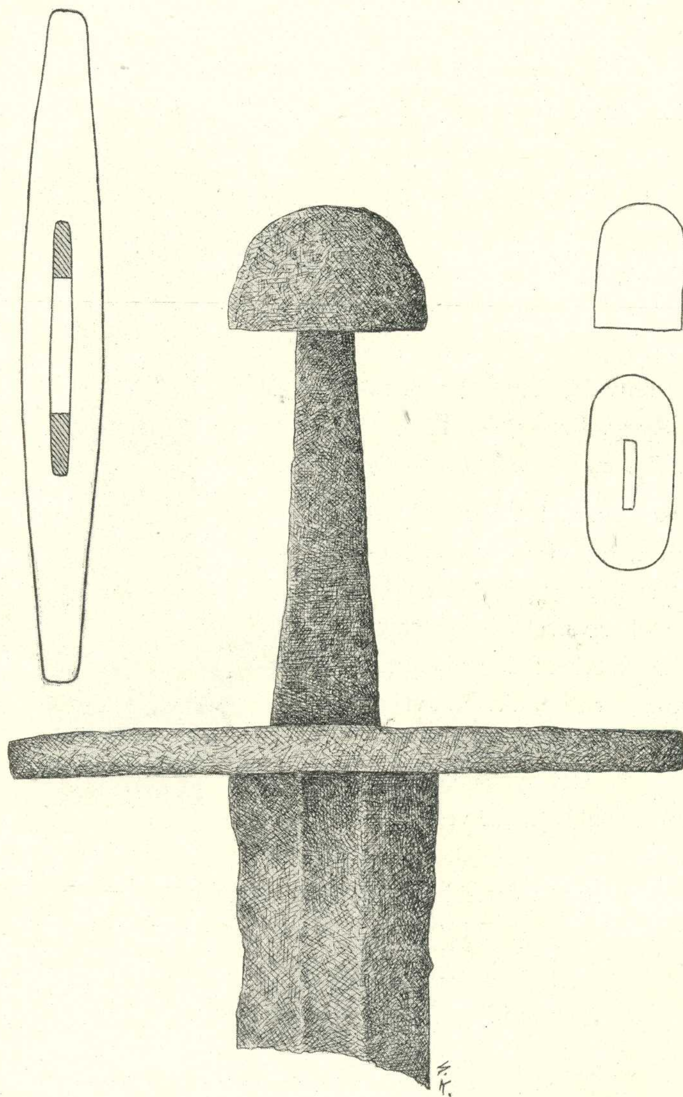

Fig. 124. Hagerbakken, V. Toten, Krist. 1/2.

jeg gjøre opmerksom paa sverdet C 280 av ældre gruppe av næste type X (fig. 125); overhjalt er her ornert efter samme princip som type W.

Type X (fig. 124—127).

Vi skal nu behandle to typer igjen av simplere art uten ornering, som forekommer i større antal, gjør i det hele et hjemlig indtryk, om end

ikke deres oprindelse er at søke her. I motsætning til typer som B- og C- og F-typen tilhører de yngre vikingetid, og tillike betegner de et yngre trin end M-typen, mere samtidig med Q-typen, men forut for den sidste hjemlige type, Æ-typen.

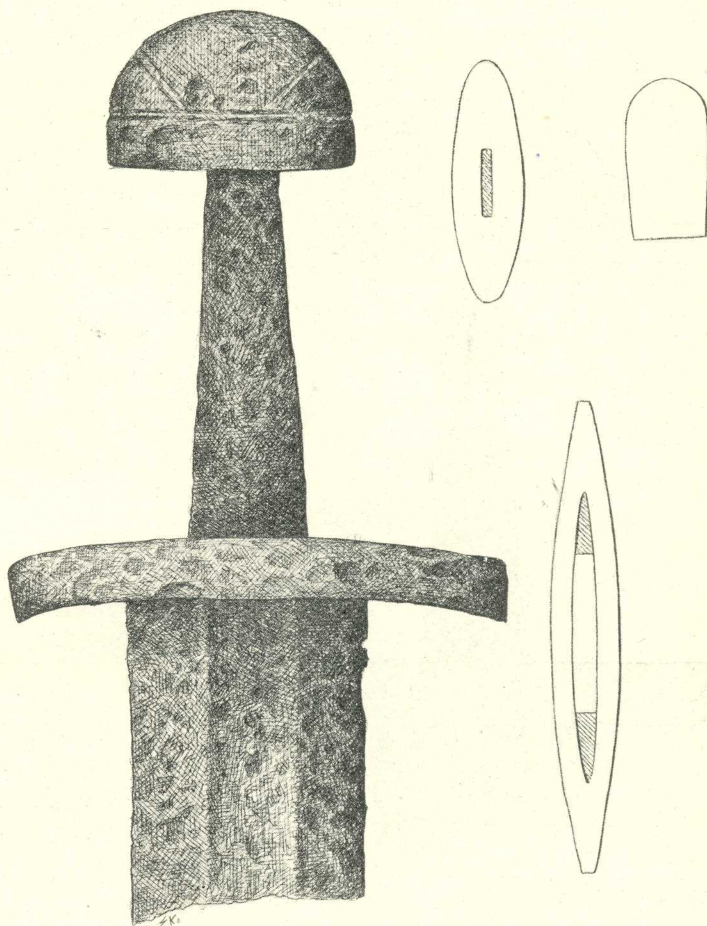

Fig. 125. Ukj. st. 1/2.

Vi skal først ta type X. Overhjalt bestaar her bare av 1 stykke, en knap med omtrent halvcirkelformede høidesider, tversnittet jevnbredt, avrundet i hjørnene. — Typen optrær i 2 varianter. Den ældste har høiere og tyndere knap (sl. fig. 125—26 og R 501), mens underhjalt ogsaa er høiere, svakt bøiet som Q-typen, ofte med ganske tilspidset tversnit. Det synes tydelig, som der her er hjalter fra Q-typen som har været forbillede, atter et nyt eksempel paa sammenblanding av typene og herav følgende bevis for nærstaaenhet i tid. I det under forrige type nævnte sverd C 280 (fig. 125) er overhjalts bredside først ved horisontale furer delt i to

og dernæst den øverste del tredelt. Lignende furer, som antyder skille mellem hjalt og knap, viser C 5386 fra Bryni i Romedal, Hed. (fig. 126), likesaa C 1604 fra Aakeren i Laardal, Brb., hvor der ogsaa sitter rester av løs jerntraad i furen. Det er ellers tydelig at hele type X er opstaat ved en sammenvoksen av hjalt og løs knap. Prototypen kan spores i vort materiale. Vi har saaledes et slikt sverd i B 860—62 fra Skeie, Vangen s. Voss, S. B. (fig. 128 a) og C 5397 Vestrum, Hedrum, J. L. Med disse eksemplarer kan ogsaa sammenstilles N-typen, som delvis muligens kan være forbillede for X typen.

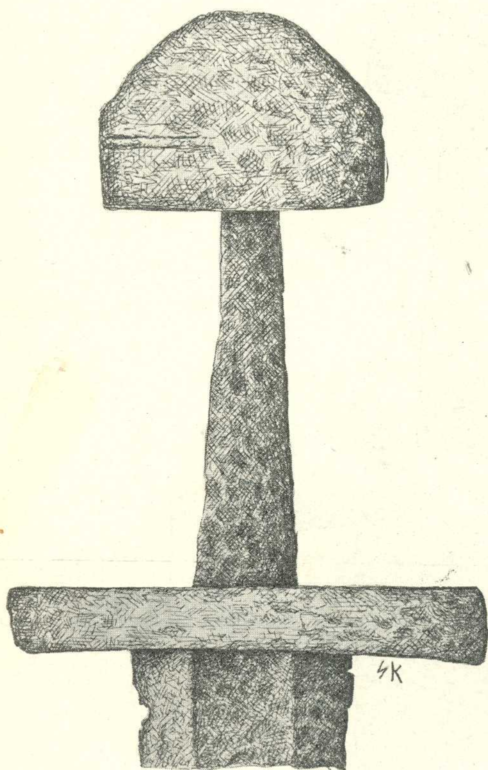

Fig. 126. Bryni, Romedal, Hed. 1/2.

Den yngste og almindeligste av de to varianter (fig. 124 og R 509) har lavere, tykkere og kortere knap, lavere og bredere underhjalt, som tildels kan naa en betydelig længde, men ogsaa være ganske kort som M-typens f. eks. Tversnittet paa hjaltene er her jevnbredt, avrundet i endene, ikke tvert avskaaret som almindelig ved M-typen. Den første gruppe har overhjalt, som kan naa en længde av 7,8 cm. og en høide av 5,1 cm, den anden gruppe har knap, hvis længde er mellem 5 og 6,5 cm., høiden fra 2,7—3,5 cm. Underhjalt veksler i længde mellem 10,7 og hele 17,7 cm. Høiden er hos første gruppe op til 2 cm., hos den anden gruppe like fra 0,7 til 1,4 cm.

Denne type kjender jeg i 49 eksemplarer. Derav er som sagt den sidste av variantene ubetinget den almindeligste. Av første gruppe er der nemlig bare 9 eksemplarer, altsaa 40 av den anden. Av 47 bestembare klinger er de 45 tveeggede, bare 2 eneggede, begge fra det utprægede »eneggede« Vestland. Det er:

B 1748. Mølster, Voss, S. B.

B 6147. Torblaa, Ulvik, S. B. (avb. B. M. Aarb. 1908 Nr. 3 fig. 12).

Begge har imidlertid eneggede klinger av en egen type, som varierer fra 7de periodes eneggede klinger og C- og H-typens. De to av X-typen er nemlig usedvanlig tynde og samtidig brede. Av de tveeggede klinger har flere dyp og smal »blóðrefill«, slik som tilfældet er med de yngste av vikingetidens sverd. Det er imidlertid ikke her regelen, slik som det er det ved Æ-typen, at midtfuren er slik. — Paa et par av klingene synes

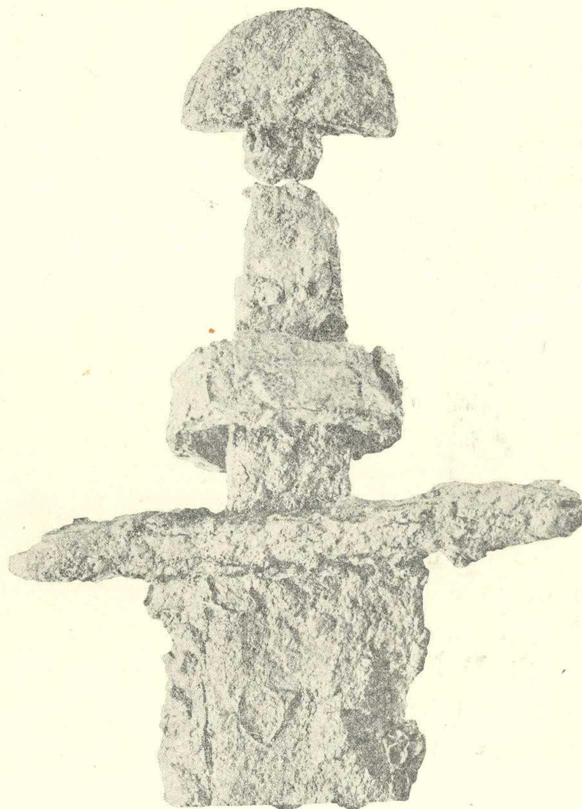

Fig. 127. Eidnes, Ullensvang, S. B. Litt over $^1/_2$.

der at være indlagte merker, ikke bokstaver; egentlig damascering har jeg derimot ikke fundet ved sverd av denne type. Endelig kan det bemerkes at 3 av sverdene har »véttrim«, to ganske smale runde tener:

C 11301. Hovin, Nes, Hed.
C 5464. Værdal, Inderøen, N. T.

og et tredje et bredt baand:

B 878. Eidnes, Ullensvang, S. B. (fig. 127).

Fordelingen av sverdene er ellers følgende:

	Tveeggede	Eneggede	Ubestemte	Tilsammen
Akh.	3			3
Hedem.	7			7
Krist.	2			2
Busk.	2			2
J. L.	5			5
Brb.	2			2
Ned.	3			3
Stav.	3		1	4
S. B.	4	2		6
N. B.	6			6
S. T.	1			1
N. T.	5			5
Ukj. st.	2		1	3
	45	2	2	49

Denne type er saaledes temmelig jevnt fordelt over det hele land, vel den av de mere almindelige typer som viser den jevneste utbredelse. Den ældre variant er ikke knyttet til nogen bestemt landsdel, findes baade paa Østland og Vestland, derimot er den hittil ikke fundet i Trøndelagen.

Vi skal dernæst se paa fundkombinationene for dateringens skyld og samtidig undersøke om der er nogen tidsforskjel i saa henseende at merke mellem de to grupper. Desværre er der faa fund av den første gruppe som byr paa brukelige fundkombinationer. Vi har fundet C 1834 ff. fra Berg i Løiten, hvor der er 2 spydspidser, derav den ene av A-typen, den kan vi her ikke ta hensyn til; den anden er derimot av den eiendommelige slanke type med lang fal og flatt blad, som vistnok netop er fra ca. 900 eller begyndelsen av 10de aarh. Sverdets underhjalt er her forøvrig mere av den almindelige type. Øksebladet er nærmest av I-typen. I et andet fund fra Hedemarken C 5386 ff. fra Bryni, Romedal er der økseblad av litt tvilsom form. I et tredje fund C 19941 ff. fra Rør, Ringsaker er der økseblad av K-typen. Endelig har vi B 5526 fra Opstryn i Stryn, hvor der er økseblad av lignende type, spydspids, som imidlertid synes litt ældre, desuten skjoldbule R 565. Alt i alt er der, som vi skal se, overensstemmelse med hovedgruppen, og vi kan ikke av fundkombinationene se nogen utpræget tidsforskjel. Det er mere ad rent typologisk vei at vi slutter os til denne.

Langt bedre materiale har vi da for den anden gruppe med den lille brede knap og det lave brede underhjalt. Spydspidsene er her vanligvis av K-typen, tildels med dens særformer, med største bredde nederst paa

bladet og med avflatet parti paa blad og øverste del av fal. I fundet B 5207 fra Nomeland, Hyllestad er der 2 spydspidser (avb. Gustafson:

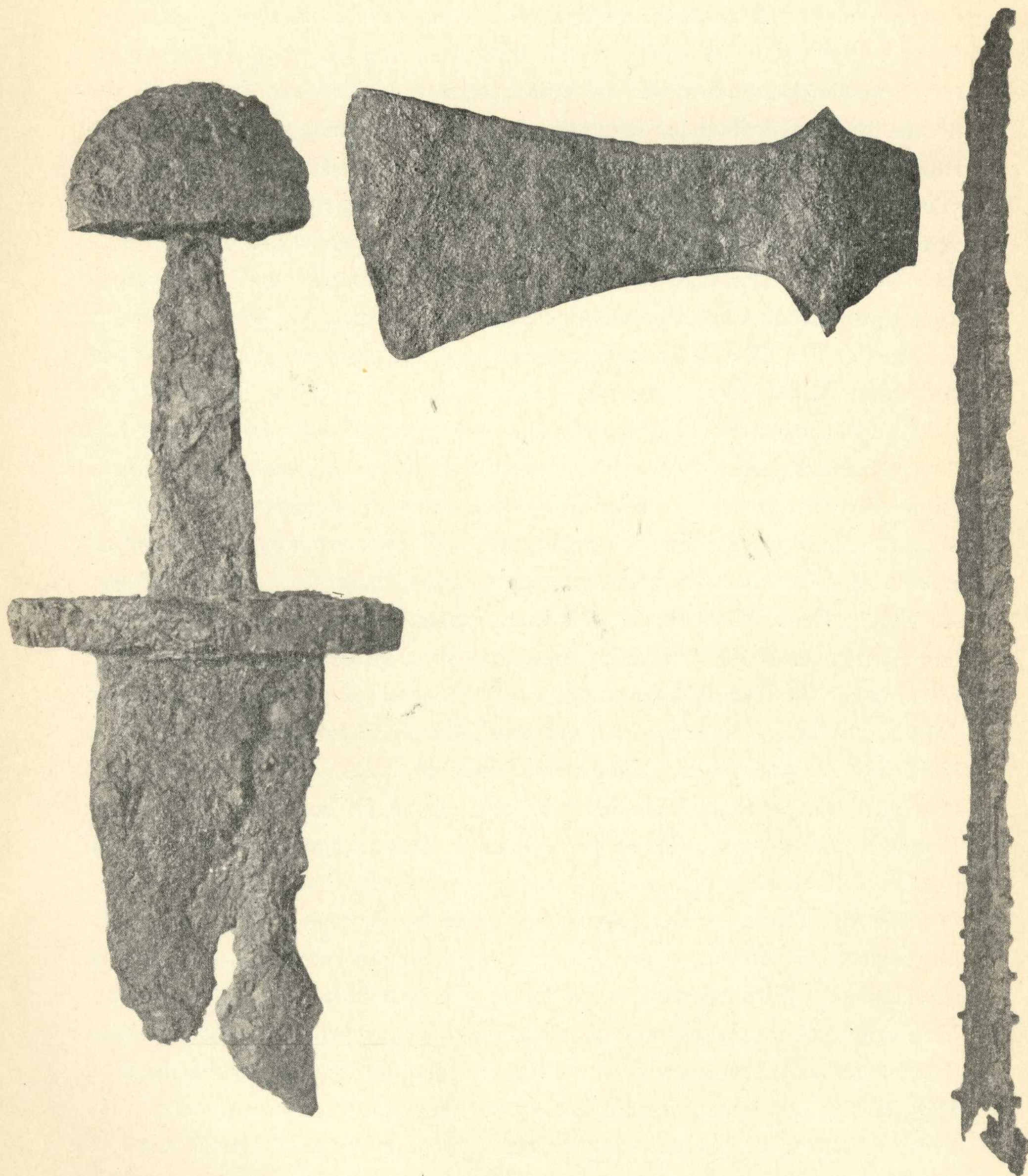

Fig. 128. Skeie, Kvinnherred, S. B. Ikke fuldt $^{1}/_{2}$.

Norges Oldtid s. 129 fig. 562) med ornert sølvbelæg; ornamentiken hører med til den yngste i vor vikingetid[1]. I ett fund (B 5405) fra Hauge,

[1] Se H. Schetelig: En orientalsk stilindflydelse paa Olaf den helliges tid. Kunst og Kultur b. I s. 48 fig. 10.

Gloppen, N. B. har vi vel at merke I-typen. I et andet meget interessant fund (C 18603 fra Dal, Romedal, Hed.) har vi spydspids av G-typen og desuten en rund spænde av den type som er avbildet Ab. 1904 s. 207 fig. 3[1].

Spændetypen behandles særskilt l. c. s. 211; i en note opregnes alle norske fund med spænder av denne slags, hvoriblandt da ogsaa det omhandlede fund. Spændetypen dateres her til meget tidlig vikingetid eller 7de periode. Der er imidlertid ingen grund til at tvile paa fundberetningen ved fundet C 18603, og vi skulde da ha denne spændetype ogsaa i 10de aarh. Herimot taler ikke spydspidsen; typen G tilhører nemlig netop 10de aarh. og helst dettes sidste halvdel. Det vil ha fremgaat av behandlingen av G-typen at den ikke staar i forbindelse med R 519, som det kunde se ut ved første blik.

Av økseblad er det ogsaa forskjellige typer. Mest almindelig er det den tyknakkede butte I-type som synes at være en særlig karakteristisk form, fundet sammen med sverd av X-typen. Forøvrig forekommer K-typen i flere eksemplarer, likesaa L- og M-typen. Et eiendommelig eksemplar av et økseblad har vi i det ubetinget unge fund C 1292 ff. fra Hagerbakken, V. Toten, Krist. Øksebladet her har avsats paa bladet, men tydeligvis langt yngre end de almindelige økseblad av E-typen. Denne sidste type forekommer imidlertid ogsaa i 2 vestlandsfund: B 5938 fra Sygnesand, Jølster, N. B. og B. 6147 fra Torblaa, Ulvik, S. B., desuten i et fund fra Nordland: B 5161, Nes, Hammerø. Endelig findes der et par økseblad som gjør rent middelaldersk indtryk. Det ene er alt nævnt før, C 5386 fra Bryni, Romedal, det andet er mere bemerkelsesværdig, nemlig C 10075 ff. fra Gipø, Nøterø.

Av skjoldbuler er det bare 1 fund som her kommer i betragtning, det før nævnte av første gruppe: B 5526, Opstryn, Stryn, N. B., hvor der er skjoldbule av typen R 565. I en formodentlig dobbelt begravelse (B 5800, Ytre Arne, Haus, S. B.) er der ovale spænder av typen R 652. Vi kan desuten ogsaa merke os fundet fra Nordre Virrik, Sandeherred, J. L. (Ab. 1893 s. 93), hvor der vistnok har været flere graver i samme haug, men hvor der blandt de indkomne saker ogsaa er ovale spænder som R 652.

Endelig skal vi se paa de to fund hvor sverdene skulde vise X-typen paa et ældre typologisk trin (fig. 128). I fundet C 5397 ff. fra Vestrum, Hedrum er der økseblad nærmest av K-typen og dernæst rangle av yngre type. I fundet B 860—63 fra Skeie, Kvinnherred, S. B. (fig. 128) er der spydspidser av I-typen og desuten økseblad av K-typen.

[1] Th. Petersen: Fortsatte undersøkelser i Namdalen. II.

Begge fund tilhører sandsynligvis første halvdel av 10de aarh. Jeg skal dernæst minde om at hele N-typen, som i hvert fald for enkelte eksemplarers vedkommende kan antages at ha sammenhæng med X-typen, blev datert til sidste del av 9de aarh. eller begyndelsen av 10de aarh.

Der er desuten sammen med sverd av X-typen fundet ogsaa andre sverd. I det nævnte fund B 5207 fra Nomeland i Hyllestad er der sverd av Y-typen; det samme er tilfældet med B 878—80 fra Eidnes, Ullensvang. I et tredje fund B 5161 fra Nes, Hammerø er der sverd av O-typen. Endelig har vi et fjerde fund i Bergens Museum, ogsaa før nævnt, B 5800 fra Ytre Arne, Haus, S. B., hvor der er sverd av type P.

Efter dette blir det et temmelig vidt tidsrum som X-typen omfatter. Det har været en almindelig uttalelse av arkæologer, naar de har uttalt sig om denne type, at den har tilhørt vikingetidens slutning[1]. Man har tydeligvis tænkt paa de middelalderske former med de lange rette hjalter og mere eller mindre avrundet knap. Saa letvindt er det imidlertid ikke. Det er klart at enkelte sverd av X-typen hører blandt de yngste av vor vikingetids sverd; vi skal straks se bevisene herfor. Men like klart er det at de første former av denne type optrær alt i 10de aarhundredes første halvdel. Vi hørte for det første at der i 1 fund var spydspids av I-typen. Som det i det foregaaende flere ganger er fremført, er dette en type som maa regnes at høre til første del av 10de aarh. Vi hørte at denne type ogsaa fandtes i et fund hvor der var sverd av overgangstypen til X-typen. Øksebladene av E-typen kan, selv om de er fra Vestlandet, naar de ikke har speciel utvikling, ikke godt regnes for at være yngre end første halvdel av 10de aarh. Likesaa skal vi merke os sverdene av O- og P-typen i samme fund, begge typer som regnes at høre til første halvdel av 10de aarh. Til samme tid maa vel ogsaa de ovale bronsespænder (R 652) regnes at høre. Disse omstændigheter skulde vel være nok til at bevise at typen begynder i første halvdel av 10de aarh. Like sikkert er det imidlertid at typen varer vikingetiden ut. Herpaa tyder først fund som det nævnte fra Nomeland i Hyllestad, likesaa et fund som C 1292 fra Hagerbakken, V. Toten; hvor sverdet har det lange underhjalt, er det uten tvil fra i det mindste slutten av 10de aarh., helst kanske begyndelsen av 11te. Ogsaa fundet St 2589 fra Vestly, Lye, Stav. med økseblad av utpræget M-type maa tilhøre vikingetidens sidste del. Hvad de øvrige fund angaar, maa da disse tænkes at utfylde den øvrige del av det 10de aarh.; nøiere er det vanskelig at bestemme det ut fra det foreliggende materiale.

---

1 Se f. eks. Hallström i Jämtlands läns fornminnesförenings tidskrift b. 5 h. 3 s. 105 (sverdet avb. fig. 7), hvor han henfører sverdet til »vikingatidens slut«.

Men med hensyn til selve typens typologiske utvikling er det klart at de høiere, smalere knapper er de ældre og de smaa tykke, butte er de yngre. Med mindre, tykkere knapper følger saa, maa vi tænke os, de længere underhjalt efter. Særlig skal vi her merke os sverdet C 12217 fra Sandeherred (fig. 129), hvor overgangen til de middelalderske sverd

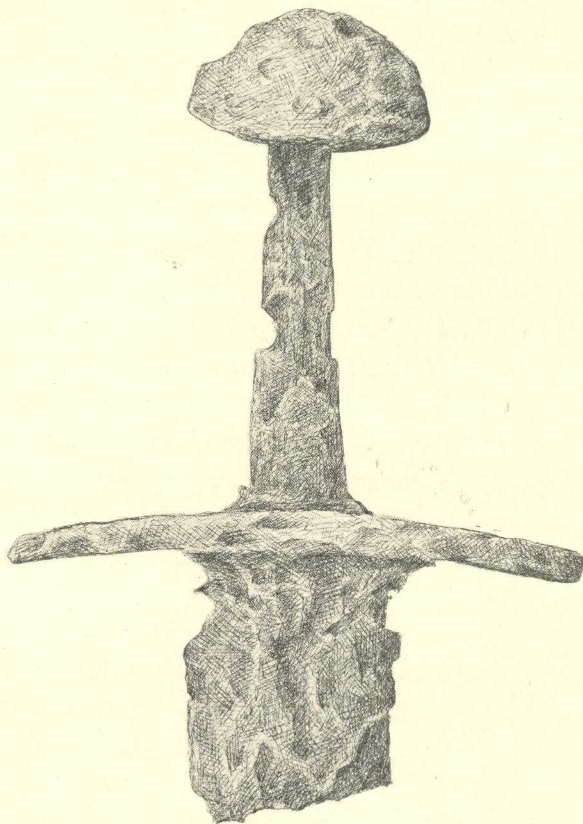

Fig. 129. Sandeherred, J. L. 1/2.

alt er begyndt, Her er nemlig knappens underside alt begyndt at bli utbuet.

Eiendommelig er de to eneggede sverdklinger ved sverd av denne type[1]. Begge er imidlertid fra Vestlandet, hvor vi har hørt at der fra gammel tid var sterkere tradition for saadanne klinger. Vi hørte jo at der her ogsaa var eneggede klinger av O-typen. Ellers var imidlertid klingenes form her noget eiendommelig, særlig tyndere end de eneggede klinger fra ældre tid.

[1] Det ene sverd fra Torblaa, Ulvik (B 6147) avbildet Bergens Museums Aarbok 1908 nr. 3 s. 37 fig. 12).

Det er klart at denne type ikke i sin oprindelse er nordisk, om den end selvfølgelig er blit smidd herhjemme. Dertil er den fundet i saa stort antal, og den er saa simpel i sin form. Den findes ellers ikke bare over hele Norden, men som det synes over hele Mellem-Europa. Det er en fælles germansk type i Mellem- og Nordeuropa de par aarhundredene forut for korstogene.

I Sverige kjender jeg den fra Jämtland, desuten Gestrikland[1], likesaa Ångermanland (Inv.-nr. 5609), Uppland (Inv.-nr. 1034), Birka (Inv.-nr. 957), Dalarne (Inv.-nr. 11097), endnu 2 i Uppland i Uppsala museum og endelig i Östergötland (Inv.-nr. 7679). Begge grupper er repræsentert i det svenske materiale. Længere øst har vi den ogsaa baade i Finland og Rusland[2], likesaa i Øst-Tyskland[3], saaledes ogsaa i Schlesien[4] fra Merschwitz ved Breslau, med stor knap paa hjaltet, men ellers underhjalt av den vanlige type. Endelig kjender jeg den her ogsaa fra Schleswig-Holstein[5], og i Nationalmuseet i Kjøbenhavn har jeg notert mig i hvert fald 3 eksemplarer. Ogsaa fra Schweiz kjendes den. I Archaeological Journal Vol. XXXI s. 305 er saaledes avbildet et eksemplar fra Canton Bern. Sverdet betragtes her som rent middelaldersk (12te aarh.), men er ganske sikkert vikingetidssverd fra 10de eller 11te aarh. Paa Bayeuxtapetet synes at være avbildet lignende sverd[6]. Og i England skal der efter notater av Gustafson være et eksemplar i British Museum, og efter Schetelig skal 2 stykker være fundet i York[7].

Type Y (fig. 130—132).

Den anden mere almindelige og simple type fra yngste vikingetid er type Y. Overhjalt bestaar her av ett stykke. Dette har svakt opbøiet underkant, overkant gaar derimot op til en top paa midten og faar likhet med type P, hvormed den ogsaa er beslegtet (se nedenfor). Underhjalt er i almindelighet temmelig langt og krummet nedad motsat overhjalt. Begge hjalt smalner av mot endene og er her som oftest tvert avskaarne.

---

1 Se Fornvännen 1909 s. 297 fig. 78.
2 Finska fornminnesföreningens tidskrift VI s. 80 og Aspelin: Antiquités s. 272 nr. 1359 og 1363, s. 317 nr. 1724.
3 Praehistorische Zeitschrift II s. 72 fig. 3 (H. Busse: Ein eisernes Langschwert), hvor det opfattes som en slavisk form, noget vi efter materialet forøvrig ikke har nogen grund til at anta.
4 Schlesiens Vorzeit in Schrift und Bild N. F. III s. 189.
5 J. Mestorf: Vorgeschichtliche Altertümer aus Schleswig-Holstein Taf. LVII fig. 705.
6 Se Viollet-le-Duc: Dictionnaire du Mobilier Français t. 5 s. 366.
7 Se ogsaa Archaeological Journal VIII s. 425.

Typen kan ellers optræ temmelig varierende, men samler sig allikevel om to hovedgrupper. Den ene (fig. 130) minder i meget om P-typen, bare at hjaltene i type Y i almindelighet er sværere og uten metalbelæg og uten P-typens ornering. Blandingstype av begge hovedgrupper kjendes ogsaa (se fig. 133 a). I de fleste tilfælder er overhjalt paa sverd av denne type forsynet med en horisontalt gaaende fure som en slags antydning til skille mellem hjalt og knap, slik som vi har set det ved flere typer, særlig hvor overhjalt typologisk er vokset sammen til ett stykke av løs knap og hjalt. Den anden og talrikste hovedgruppe (fig. 131—132) har ganske lavt underhjalt og det antydede »overhjalt« av samme ringe høide; den antydede »knap« er mere avrundet i endene. Imidlertid kan jeg ikke paavise nogen type med løs knap som kan ha været forgjænger for type Y uten B 5795 fra Bolsæter i Jølster (fig. 77). Dette eksemplar viser en paafaldende likhet for overhjalts vedkommende med f. eks. C 19725 fra Tingelstad i Brandbu. Men B 5795 synes efter de øvrige vaaben i fundet at maatte dateres betydelig ældre end type Y, skjønt C 19725 paa grund av det forholdsvis korte underhjalt vel tilhører typologisk et ældre stadium av typen. Hvorledes typen rent typologisk set er opstaat, er det efter min mening nu ganske umulig at uttale sig med visshet om. Siden vi ikke her som ved C-typen har nogen mere utbredt prototyp som kan ha været forgjænger for vor type, kan vi heller ikke som ved C-typen paa-

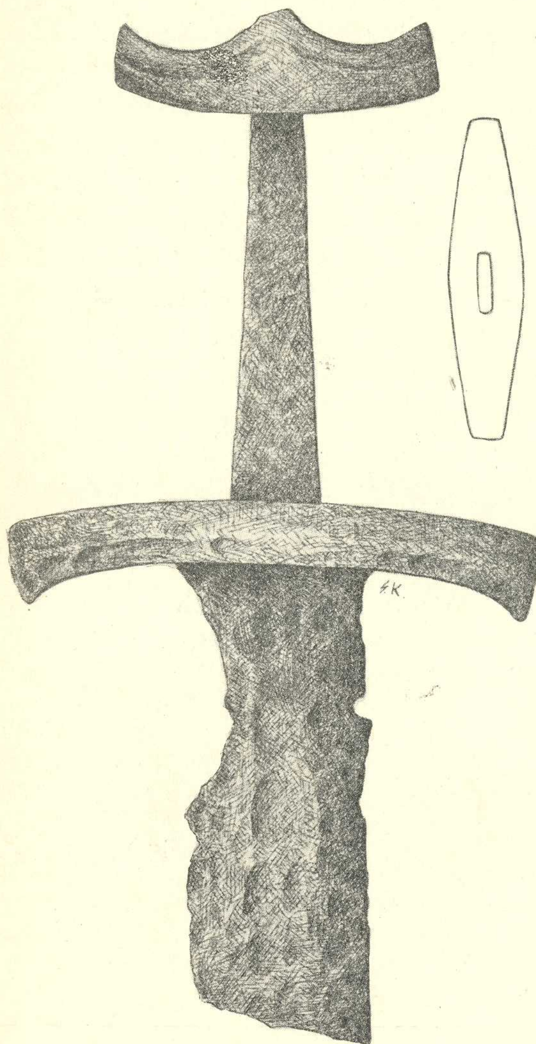

Fig. 130. Rygnestad, Valle, Ned. 1/2.

staa at typen er norsk eller nordisk, vi maa sikkerlig gaa til fremmed oprindelse. Og som vi senere skal se, maa denne ganske sikkert søkes ad østlig vei. Det synes dog rimelig med hensyn til den typologiske bestemmelse av den talrikste gruppe at opfatte den antydede knap som opstaat av den tredelte knap med dyrehoder paa sidene. Vi kan jo for saavidt peke paa den østlige type Z.

Overhjaltets længde er noksaa konstant, paa de fleste eksemplarer fra 7,5—9 cm., høiden veksler fra 2,4—4,2 cm., overveiende fra 3—3,2 cm. Underhjalt veksler mere, like fra 9,3—17,7 cm.; denne type kan saaledes ha like langt underhjalt som X-typen; halvparten er 14 cm. og derover. Høiden veksler efter de to hovedgrupper mellem 0,6 og 2,1 cm.; ikke mindre end 10 er 1,1 cm. og derunder.

Til denne type regner jeg 19 eksemplarer. Klingen er rent overveiende tveegget. Av 17 bestembare eksemplarer er 16 tveeggede og bare 1 enegget, dette av den mindre talrike hovedgruppe. Ingen av sverdene har egentlig damascering, men et av dem har tydelig indlagte merker paa klingen[1]. Likesaa synes sverdet B 1741 fra Hodne, Myking s. Lindaas[2], som har almindelig damascering paa klingen, at kunne være beslegtet med vor sverdtype Y.

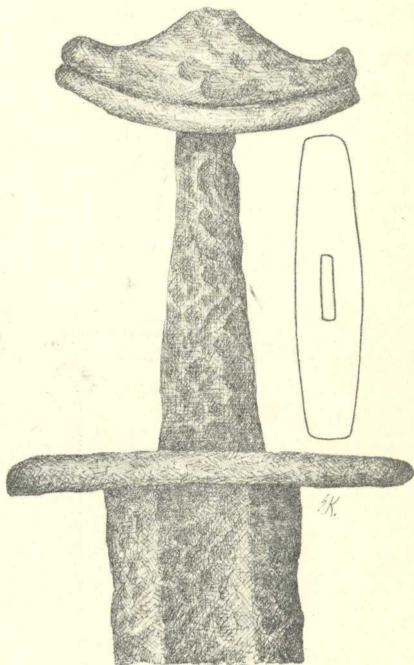

Fig. 131. Tingelstad, Brandbu, Krist. 1/2.

De 19 eksemplarer er følgende[3]:

C 4120.	Tveegget sverd.		Skaaden, N. Fron, Krist.
C 19725.	—	—	Tingelstad, Brandbu, Krist.
C 21038 a.	—	—	Bøen, Tinn, Brb. (blandingstype), avb. Oldtiden VI s. 103.
B 5882.	—	—	Tinn.
C 21633.	Ubestemt.		Telemarken.

[1] B 1069. Grov, Vik, N. B. Avb. Lorange: Den yngre jernalders sverd. Tab. IV fig. 3.
[2] Avb. Lorange l. c. Tab. V fig. 3.
[3] Ved * foran nummeret menes at eksemplaret tilhører den mindre talrike hovedgruppe.

B 5207.	Tveegget sverd.		Nomeland, Hyllestad, Ned.
*C 18798.	—	—	Rygnestad, Valle, Ned.
A 213.	—	—	Haabberstad, Fjære, Ned.
*C 14945.	Enegget sverd.		Tingvatn, Hægebostad, L. M.

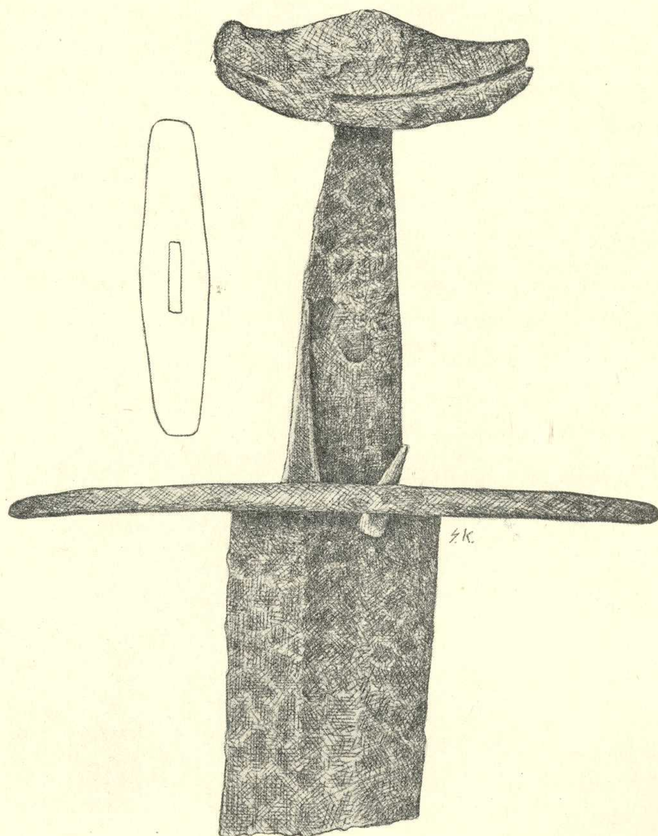

Fig. 132. Skaaden, N. Fron, Krist. 1/2.

*St 864.	Tveegget sverd.		Idsø, Strand, Stav.
*St 1451.	—	—	Prestegaarden, Suldal, Stav.
*C 14009.	—	—	Seim, Røldal, S. B.
B 878.	—	—	Eidnes, Ullensvang (blandingstype).
B 1068 ff.	—	—	Grov, Vik, N. B.
C 7980.	—	—	Indviken, N. B.
T 752.	—	—	Opdal, S. T.
T 3463.	—	—	Huseby, Buviken, S. T.
C 1066.	—	—	Re, Meldalen.

Nationalmuseet, Kjøbenhavn. Tveegget sverd. Ukj. st.

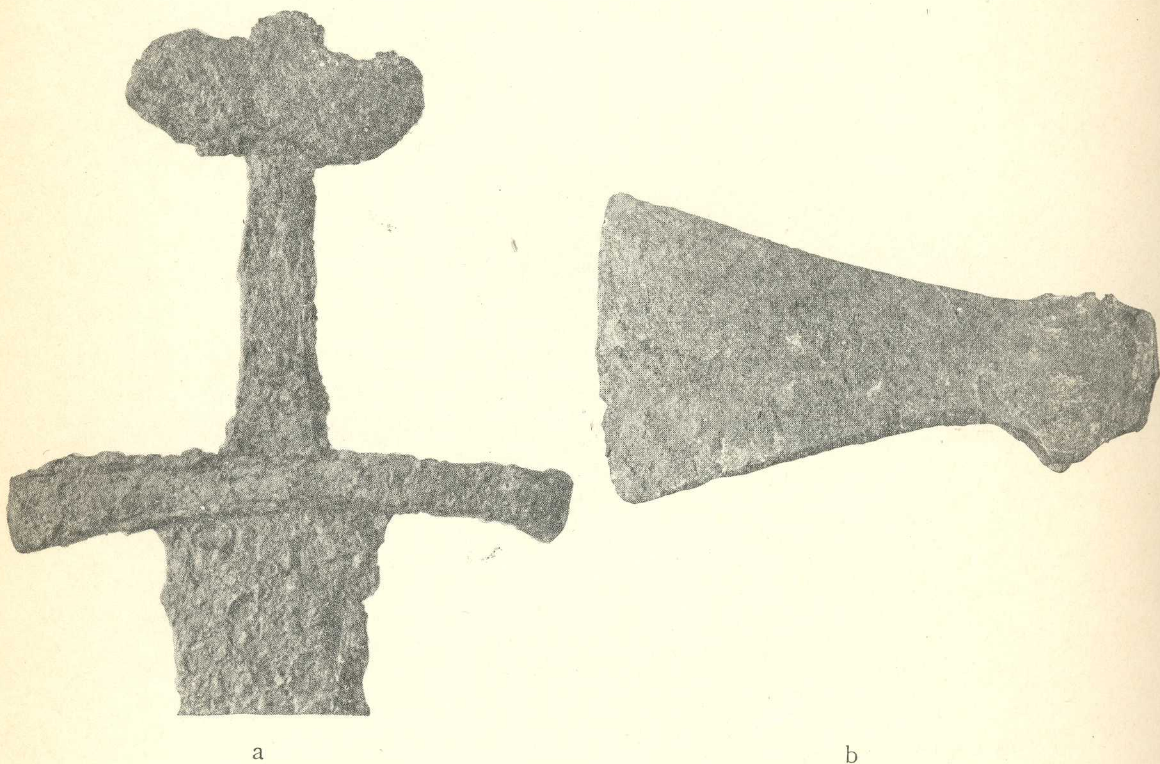
Utbredelsen gir her anledning til flere bemerkninger. Mens den mindste gruppe nemlig er begrænset til Vestlandet og Sydvestlandet, er den almindelige type mest utbredt paa Østlandet med Telemarken og Trøndelagen. 2 av eksemplarene tilhører en blandingstype, hvor underhjalt er som P-typens uten metalbelæg eller Q-typen, mens overhjalt er av den almindelige type; det ene av disse er fra Vestlandet, hvor ellers den mindre talrike hovedgruppe er den mest almindelige, det andet fra Telemarken. Begge typene tilsammenlagt er utbredt over hele landet. Til disse eksemplarer maa ogsaa nævnes T 9372 fra Tommeide, Dønnes s. Nesna, Nordl., hvor sverdet er av den almindeligste type. Dette fund har særlig betydning ved fundkombinationene og vil bli nævnt ytterligere nedenfor.

Vi skal dernæst gaa over til at behandle fundkombinationene. Av spydspidser er det 1 eksemplar av I-typen (C 1066 ff. fra Re, Meldalen). Regnes dertil det nævnte B 1741 fra Hodne i Lindaas som beslegtet med denne type, er dette sverd ogsaa fundet med spydspids av I-typen. Dernæst er typen G repræsentert i 2 fund (C 19725 ff. fra Tingelstad, Brandbu og B 1068 ff. fra Grov, Vik). Forøvrig er det i flere eksemplarer K-typens varianter, deriblandt 3 eksemplarer med det karakteristiske flate parti paa bladets midte. Blandt spydspidsene er de ornerte nævnt under forrige type, B 5207 fra Nomeland, Hyllestad.

Øksebladene er i 3 tilfælder av E-typen (St 864 fra Idsø, Strand, B 1068—89 fra Grov i Vik og C 21633 fra Telemarken), ellers er de helt av I—K-typen (fig. 133 b); i fundet fra Nomeland er der ogsaa økseblad av M-typen. I ett fund (C 21038 fra Bøen, Tinn) har vi skjoldbule av typen R 565 og rangle av yngre type, i to andre fund er der lave skjoldbuler av type R 562—563, og i fundet fra Nomeland er der ogsaa skjoldbule av type R 565. Endelig har vi i fundet T 9372 fra Tommeide i Dønnes dobbelte ovale spænder av type R 652.

Efter de to fund med spydspidser av I-typen skulde det være rimeligst at denne type er begyndt alt i første halvdel av 10de aarh.; herpaa tyder ogsaa øksebladene av E-typen, som paa Vestlandet, som før paavist, holder sig ind i 10de aarh. Spydspidsene av G-typen peker nedover mot midten av aarhundredet eller ind i dets anden halvdel, til slutningen av aarhundredet peker fundet B 5207 fra Nomeland; sakene er her rigtignok sammenblandet, saa noget helt sikkert kan ikke bygges herpaa. — Av særlig interesse er fundet C 4120 ff. fra Skaaden, N. Fron. Her synes nemlig tydelig to fund sammenblandet. Sammen med det avbildede sterkt utviklede sverd av Y-typen er nemlig indkommet et sverd av H-typen av utpræget ældre sværere type, desuten økseblad av D-typen, men ogsaa

spydspids av K-typen med flatt parti paa bladet. Jeg maa da opfatte sverdet av Y-typen og spydspidsen som hørende sammen, likesaa sverdet av H-typen og øksebladet. Sverdet (fig. 132) gjør her et utpræget ungt indtryk; hjaltene er for det første sterkt utviklet, og klingen er lang og har utpræget smal blóðrefill. Et saadant eksemplar tyder saaledes ogsaa paa at vi her befinder os i yngste vikingetid.

a b

Fig. 133. Eidnes, Ullensvang, S. B. a omtr. 1/2, b omtr. 2/5.

Utenfor Norge kjender jeg denne type bare østover i Sverige, Finland og Rusland, og alle eksemplarer er av den i Norge almindeligste type. I museene i Stockholm og Uppsala har jeg tilsammen set 7 eksemplarer, fra Finland kjender jeg 1 eksemplar[1], fra Rusland har jeg ogsaa fundet den avbildet 2 steder[2].

Herav skulde jeg være tilbøielig til at opfatte den særlig vestlandske gruppe som en hjemlig forenkling og videre utvikling av P-typen, som jo

[1] Finska fornminnesföreningens tidskrift IX s. 45 fig. 78.

[2] Aspelin: Antiquités s. 296 nr. 1572 og Matériaux pour servir à l'archéologie de la Russie 20. Pl. XIX, 2.

optrær i første halvdel av 10de aarh. Men saa er den nye type ogsaa omtrent til samme tid blit kjendt østfra og har paavirket utviklingen av P-typen, saa blandingstyper er opstaat.

Særtyper.

17) B 6725. Tveegget sverd. Dale, Norddalen, Rmsd.

Hjaltene er uten knap, svakt bøiet som Q-typen, forsynet med tre og tre eller parvis stillede tverlinjer. Tversnittet minder om Q-typen. Sammen med dette sverd bør muligens ogsaa nævnes C 16559 Enegget sverd. Frekestein, Bø, Brb. og C 5271. Tveegget sverd. Rise, Opdal. Bare det førstnævnte av disse tre sverd er fundet med andre vaaben, nemlig et økseblad av H-typen, skulde da muligens tilhøre tiden omkring 900. Sverdet C 16559 skiller sig i flere henseender ut fra de to andre. Underhjalt har omtrent ret underkant, og overhjalt gaar op i en spids paa overkants overside. Med sin lange, tunge smale klinge gjør dette sverd i det hele et ældre indtryk, og burde kanske rettere været henført til 9de aarh.s første halvdel.

18) C 9959. Tveegget sverd. Harsum, Skjaak, Krist.

Bøiede, helt tilspidsede hjalter, uten knap. Der er to sverd til av denne særtype, nemlig T 351, Inderøen, N. Tj. og T 948, Sæter, Levanger, N. T. Der er ogsaa begge tveeggede og uten ornering. Det er mulig at de kan ha sammenhæng med de under L-typen nævnte sverd uten ornering. Det ene av sverdene er fundet med økseblad av E-typen og skjoldbule som R 562, det andet med slank høitrygget spydspids. De tilhører da muligens begyndelsen av 10de aarh.

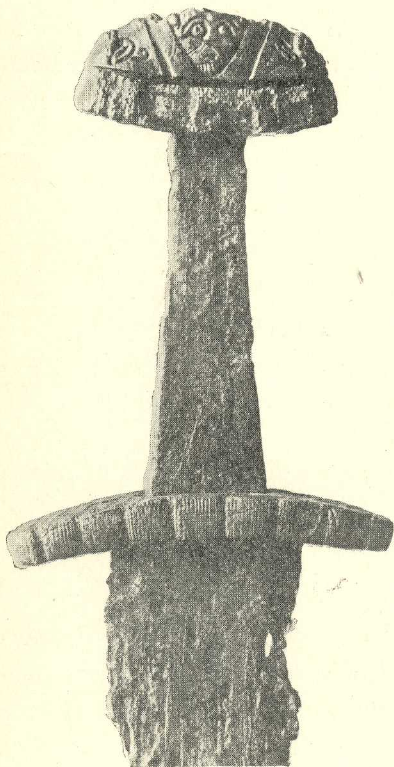
19) T 67 (fig. 134). Tveegget sverd. Vigdal, Buviken, S. T.

Overhjalt to stykker. Knappen tredelt. I midtre felt av knappen er fremstillet et mandsansigt med skjeg og nedhængende barter, sterkt markerte øienbryn. Sidefeltene fremstillet i form av dyrehoder. Selve hjaltene er forøvrig forsynet med enkeltvis stillede tverfurer med like mellemrum og forøvrig ornert med stripede sølvplater; fundet sammen med en slank, høit rygget spydspids.

Sverdet er rimeligvis av fremmed oprindelse. Den eiendommelig skik at avbilde et mandsansigt paa knappens midtparti kjendes ogsaa fra det bekjendte sverd fra Estland[1], hvor det sandsynligvis er den korsfæstede

[1] Baltische Studien 1914 s. 121. Abb. 3.

som er fremstillet. Fremstillingen paa vort sverd har intet hermed at gjøre, men kunde dog maaske ogsaa opfattes som fremkommet ved østlig paavirkning. Menneskefremstilling paa sverdknap forekommer ogsaa paa et av Lorange avbildet sverd[1] fra Skarstein, Olden s. Indviken, S. B. (B 3993) med hel menneskefigur i primitiv fremstilling. Denne sverdknap er av S-typen. Det er rimelig at baade dette sverd og vort trønderske T 67 er fra 10de aarh. Det første dateres av Lorange til første halvdel av 10de aarh., og dette passer ogsaa med min tidsbestemmelse. Det andet turde kanske helst være litt yngre. Med ansigtstypen skal jeg sammenstille det russiske beslagstykke avbildet av T. J. Arne[2] i Fornvännen 1911 s. 41 fig. 186 a. Likhetene ved de sterkt fremtrædende øienrundinger, mundpartiet og skjegget er paafaldende.

Fig. 134. Vigdal, Buviken, S. T. 1/2.

20) C 4979. Tveegget sverd. Hommerstad, Stange, Hed. (fig. 135).

C 5593. Tveegget sverd. Hammerstad, Stange, Hed.

Ingen av disse sverd har knap; men isteden er der paa overhjalt paa det ene sverd i to naglehuller fæstet en simpel jernbøile. Paa oversiden av overhjalt er der et hult rum; om begge har hat bøile paa oversiden eller der har været anbragt et jernstykke paa oversiden av hjaltet, kan ikke nu avgjøres. Bøilen har vistnok intet med typen at gjøre. Lignende bøile er anbragt paa et svensk sverd nærmest av H-typen fra Dalarne i Uppsala museum (nr. 1043), og som vi hørte under H-typen fra en langt ældre tid, hadde sverdet T 1441 fra Krokstad i Melhus (fig. 81) ogsaa jernbøile. Begge norske sverd av vor særtype 20 er ornert med sølvbelæg, det første med tresidede strimler utenpaa sølvbelægget. Sverd av ganske lignende type kjendes ogsaa fra Sverige fra Uppland (Statens historiska museum. Inv.-nr. 6814) med tresidede tunger av sølv utenpaa det øvrige sølvbelæg. Tversnittene paa disse hjalter er spidst ovale.

[1] Den yngre jernalders sverd. Tab. III fig. 4.

[2] Sveriges förbindelser med Östern under Vikingatiden.

Det første av de to sverd er fundet med spydspids av D- og L-typen, Økseblad nærmest av M-typen og skjoldbule som R 565. Det andet synes at være endnu yngre, med spydspids og økseblad av M-typen. Spydspidsen av D-typen virker litt betænkelig, men bladet er her usedvanlig langt, og det synes utvilsomt at være blandt de yngste av denne type.

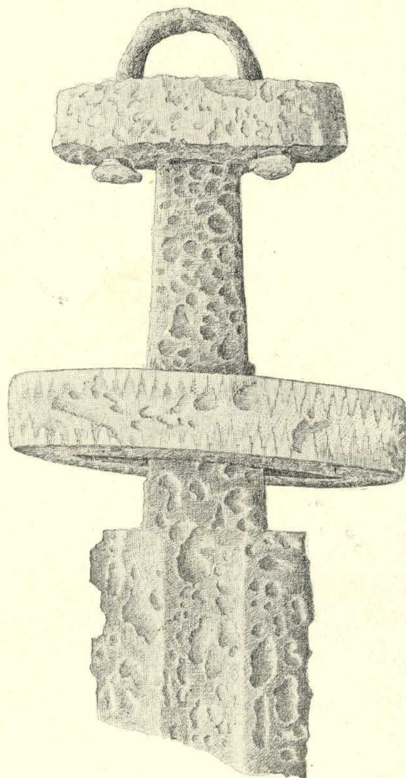

Fig. 135. Hommerstad, Stange, Hed. 1/2.

Man skulde i det hele av de samlede fundkombinationer være tilbøielig til at henføre de to sverd til sidste halvdel av 10de aarh., ja for det sidstes vedkommende kunde man godt anta det for endnu yngre.

VII. Yngste vikingetid.

Type Z (fig. 136—137).

Hjaltene er krummede, men ogsaa forholdsvis svære, ikke lave som L-typens. Tversnittet er tilspidset. Knappen er tredelt med tykkere og høiere midtstykke, ganske som ved S-typen.

Bare ett av sverdene viser spor til sølvbelæg paa hjaltene (C 5402. Løken, Hole, Busk.); samme sverd har ogsaa perlet sølvtraad mellem knap

og hjalt og som »véttrim« under overhjalt og over underhjalt. Sølvtraad om tangen har ogsaa sverdet C 25 fra Hovindsholm, Nes, Hed.

Jeg kjender nu typen i 8—9 eksemplarer; herav er dog et par tvilsomme. Et par av disse sverdhaandtak er saa forrustet, at det kan være vanskelig at avgjøre om de hører til denne type, selv om det nærmest synes saa. Saaledes C 21211, som ogsaa har sølvtraad om tangen. Hjaltene synes her at være lavere og knappen høiere. I Universitetets Oldsaksamlings Tilv. 1912 (Oldtiden VI s. 138), hvor det er avbildet, sammenstilles det med R 495, som er sverdet av særtype 16 fra Mælum, Øier, Krist. Som imidlertid ved denne type fremholdt maa dette sverd være betydelig ældre end denne sverdtype, og fundkombinationene bekræfter at C 21211 a er et ungt sverd. Paa grund av sverdets forrustede tilstand kan det saaledes ikke sikkert avgjøres om det hører nærmest til type Z eller er en særform. Sølvtraadomviklingen om tangen passer i hvert fald godt til at det tilhører Z-typen. De eksemplarer som jeg regner til denne type, er følgende:

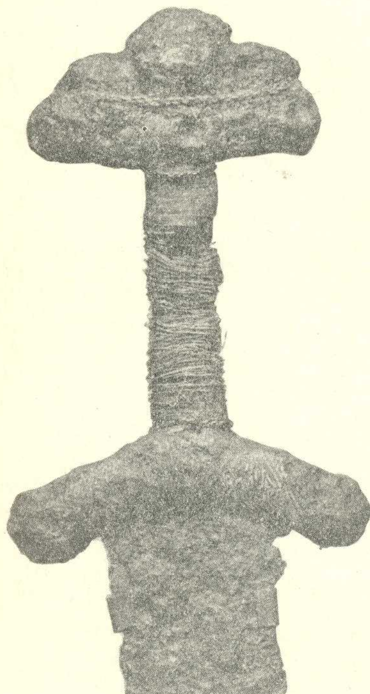

Fig. 136. Løken, Hole, Busk. 1/2.

C 25. Hovindsholm, Nes, Hed.
C 10737. V. Englang, Løiten, Hed.
C 3642. Oren, Jevnaker, Krist.
C 5402. Løken, Hole, Busk.
C 5544. Hafsten, Gransherred, Brb.
C 21211 a. Saaheim, Tinn, Brb.

Nordiska Museet, Stockholm:
10430. Atraa s. Tinn.

Skiens museum:
3231. Bukholmen, Solum, Brb.
B 4732. Indre Hende, Gloppen, N. B.

Utbredelsen har her visselig ingen væsentlig betydning, om man end kan merke sig dens østlige præg. — Alle klingene er tveeggede. Et av dem, C 5402 fra Løken, Hole, har indlagte merker paa klingen. Det er intet som tyder paa at dette er Ulfberht-navnet, slik som O. Rygh antar det i hovedkatalogen. Klingen er altfor forrustet til at avgjøre det og var efter katalogbeskrivelsen alt forrustet da sverdet kom ind. — Av stor betydning

er sverdene C 5544 fra Hafsten i Gransherred, C 10737 fra Engelhaug, Løiten[1] og C 5402 fra Løken, Hole og muligens flere. Paa undersiden av overhjalt stikker her nemlig ned en tap av ganske lignende art som C 10658 fra Halsteinshov i Løiten av Æ-typen. Dette er et egte middelaldersk træk; vore sverd av Z-typen kan ganske sikkert sammenstilles med sverdet paa Sigurdsristningen paa Ramsundberget[2]. Til sen datering av denne type støttes vi i fundkombinationene.

Spydspidsene er her av K- og M-type, øksebladene av K-, L- og M-type og desuten av den eiendommelige skjæve, sene avsatsøkstype som særlig er fundet i flere eksemplarer i Telemarken. En utpræget ung skjoldbule findes ogsaa i et av fundene, uten avsats, og desuten en rangle av yngste type.

Alt i alt staar vi her overfor en av vikingetidens yngste sverdtyper, samtidig med den følgende Æ-type og med de yngste av X- og Y-typene.

Typen kjendes særlig østover, saaledes i Østersjøprovinsene[3], hvor et eksemplar ogsaa er omtvundet med sølvtraad om tangen. Fra Finland kjender jeg den[4] og fra Rusland[5], men ogsaa vesterpaa er den kjendt i et eksemplar fra Themsen[6]. Typen kan muligens opfattes som en avløser av R—S-typene, idet hjaltene har krummet sig. Den er da sikkerlig almindelig over hele det germanske Europa, om end muligens den sølvomviklede tange kan skyldes en østlig paavirkning. Her i landet er jo ogsaa typen hovedsagelig østlig.

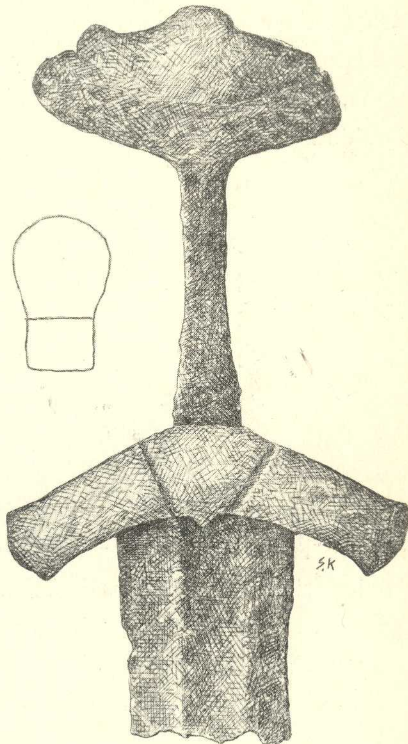

Fig. 137. Hafsten, Gransherred, Brb. 1/2.

[1] Interessant er det at vi i fundet med sidstnævnte sverd har en skeletbegravelse med hodet mot vest, et kristent træk som kunde stemme med den sene datering.

[2] Avb. bl. a. Montelius: Kulturgeschichte Schwedens s. 325 fig. 525.

[3] Katalog Rigaausstellung 1896 Taf. 23 fig. 1 og Taf. 24 fig. 1.

[4] Finska fornminnesföreningens tidskrift VI s. 92 og XIV s. 188.

[5] Aspelin: Antiquités s. 294 nr. 1555 og s. 376 nr. 2050. Matériaux pour servir à l'archéologie de la Russie 20. Pl. XIX 11.

[6] Worsaae: Minder om de Danske og Nordmændene i England, Skotland og Irland s. 72 fig. 1.

Type Æ (fig. 138).

Hjaltene er uten knap, krummet i hele sin længde, særlig overhjalts overkant og underhjalts underkant er sterkt op- og ned-svunget; sidene blir saaledes utvidet i endene. Endene er ogsaa buet. Tversnittet er nærmest spidst, smalt elliptisk. Der findes aldrig nogen slags ornering paa hjaltene. Det under forrige type nævnte eksemplar C 10658 fra Halsteinshov i Løiten har underhjalt med underkant gaaende ned i en spids paa midten.

Typen kjendes i 16 eksemplarer. Alle klinger er tveeggede, og de har alle, forsaavidt det kan sees paa grund av klingens tilstand, smal og dyp midtfure, er uten damascering eller indskrift. Fordeling:

	Tveegg.	Ubest.	Tils.
Akh.	1		1
Hedem.	9	1	10
Krist.	1		1
Busk.	2		2
Ukj. st.	2		2
	15	4	16

Som man ser, er det overveiende antal fra Hedemarkens amt; eksemplaret fra Akershus amt er fra Øvre Romerike, som støter nærmest op til Hedemarken. Sverdet fra Kristians amt er fundet paa Hadeland (Gran), altsaa ogsaa fra Oplandene, det ene fra Buskerud er fra Eker, det andet fra Hallingdal; de to fra Ukj. st. er paa Universitetets Oldsaksamling, altsaa sandsynligvis ogsaa fra Østlandet. Typen er saaledes sterkt begrænset til Østlandet, hovedsagelig Oplandene. Dette behøver ikke bety at typen ikke har været kjendt utenfor dette distrikt, men kan delvis bero paa at hedenskapet og hedenske gravskikker har holdt sig længere heroppe end i de andre bygder. Det er da imidlertid litt merkelig at ikke Indtrøndelagen har frembragt slike sverd, naar der dog findes ovale bronsespænder av 11te aarhundredes former deroppe. Fra utenlandsk materiale kjender jeg bare typen fra Sverige, hvilket jo passer med dens østlige utbredelse i Norge[1].

Av vaaben som forekommer sammen med sverd av denne type, er spydspidser i hele 5 eksemplarer av M-typen, av økseblad er det i 4 til-

---

1 Svenska Fornminnesföreningens tidskrift II s. 26 fra Gestrikland (knappen er dog her av rent senere middelaldersk form). — Fornvännen 1908 s. 249 fig. 115.

fælder M-typen, i ett tilfælde sterkere utsvunget, nærmende sig typeeksemplaret R 558, i to tilfælder L-typen. Av skjoldbuler er det hovedsagelig R 565 (4 tilfælder), i 1 tilfælde i samme fund 7 skjoldbuler som R 562 og 563. I ett fund (C 20003) er der rangle av yngste type.

Det er faa sverdtyper som ved hjælp av den typologiske stilling og fundkombinationene stilles i et saa klart lys som denne type. Først ved

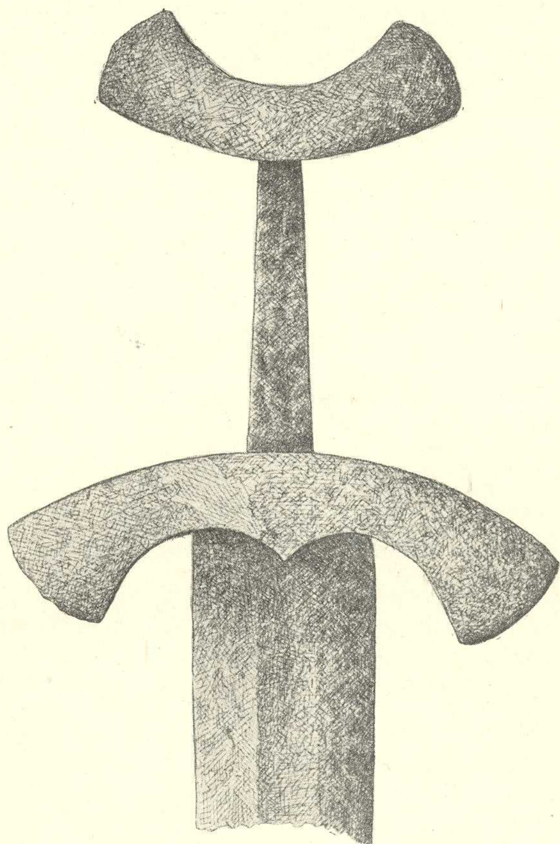

Fig. 138. Halsteinshov, Løiten, Hed. $^{1}/_{2}$.

den eiendommelige og samtidig simple form som utpeker sig som en delvis utvikling av Q-typen, som den jo ogsaa ellers viser samtidighet med. Og om Q-typen hørte vi at den vistnok gik helt ned i 11te aarh. med sine yngste eksemplarer. Dernæst ved det ene eksemplar fra Halsteinshov i Løiten med den nedstaaende spids paa underhjalts underkant, et rent middelaldersk træk[1]; likesaa er klingene smale og med smale og

[1] Ganske kuriøst er det, set i sammenhæng med dette unge, eneste gravfund fra Halsteinshov, at der paa gaardspladsen paa samme gaard er fundet rangle av aller yngste type (C 1838).

dype midtfurer. Ved fundkombinationene er særlig klare øksebladene, skjævtstillede og sterkt utsvungne, og ranglen, som er av aller yngste type. Og ved denne faste tidsstilling virker den bestemmende paa spydspidsene av M-typen, som ellers ved et overfladisk blik kunde betragtes som en simplere utvikling av F-typen, men som ved sin samhørighet med Æ-typen dateres til en ganske anden tid. Og derved virker typen Æ tidsbestemmende paa skjoldbuletypen R 565, som ogsaa dateres til yngste vikingetid, mens den ellers kanske kunde tænkes at ha sammenhæng med enkelte av yngre folkevandringstids skjoldbuletyper.

Vi skulde dermed ha gaat gjennem de typer som i det norske sverdmateriale synes at kunne adskilles. I et saa frodig materiale vil det være vanskelig at være helt uttømmende. Der kan nok endnu være typer igjen som ikke er bestemt. Særlig mistænkelig virker i saa henseende 9—10 sverd, som har hjalter ganske som M-typen, men med naglehuller, hvorfor de synes at ha hat en knap, som nu ikke kan bestemmes og muligens har været av et mere forgjængelig materiale. Det har jo hændt før, at vi har hat sverd hvis haandtak manglet knap, men som allikevel hadde saa karakteristiske hjalter at typen kunde bestemmes. Dette gjaldt typene B, D, E, likesaa H og I, men ogsaa R, S og T. Men ingen av disse typer kan disse sverd ha hørt til. Det er bare et par av særtypene (nr. 8 og 9) som har hjalter som disse sverd; men her er ikke naglehuller paa overhjalt. Vi skal for fuldstændighets skyld regne op disse sverd her:

C 2422.	Enegget sverd.	Vøien, Asker, Akh.
C 16273.	Tveegget sverd.	V. Bilden, Brandbu, Krist.
C 395.	Enegget sverd.	Hurum, Busk.
C 3061.	Tveegget sverd.	Sørum, Lier, Busk.
C 9935.	— —	Knatvold, Hurum, Busk.
C 6012.	— —	Kongsteigen, Stokke, J. L.
C 13013.	— —	Tveitane, Brunlanes, J. L.
B 1154.	— —	Skinvik, Volden, Rmsd
B 2695.	— —	Holden, Hevne, S. T.

Der kunde her tænkes den forklaring, at disse sverd har faat hjalter som M-typen og desuten naglehuller uten at ha faat knapper. — De vaaben som er fundet sammen med disse sverd, er ikke mange. Det er dels et

ungt fund (C 2422) hvor der er økseblad av L-typen, spydspids som R 527 og utpræget lav skjoldbule. Et andet fund (C 3061) gjør ogsaa ungt indtryk med økseblad av F-typen, slank spydspids og skjoldbule som R 562; samme slags skjoldbule har et andet fund. Desuten forekommer spydspidser av C-typen og økseblad av F-typen. Gruppen synes saaledes at begynde omtrent samtidig med M-typen, men gaar længere ned i tid, hvis den da er helt ensartet. At merke er ogsaa et sverd A 214 fra Søvisdal, Froland, Ned. med underhjalt av Y-typen, men overhjalt som denne gruppe. Det har tydeligvis ikke noget med oprindelsen til Y-typen at gjøre, men maa være at opfatte som en blandingstype.

Selv naar denne gruppe trækkes fra, kan der nok bli sverd igjen som ikke er typebestemt, som er saa forrustet at de ikke sikkert kan bestemmes, selv om de har hjalter og knap i behold. Jeg skal peke paa en antydning til en mulig type blandt disse, nemlig de med hjalter av H-typens tversnit, men knappen helt avrundet. De kan enten tænkes at tilhøre N-typen eller være forløpere for X-typen eller av en særtype som nu ikke kan bestemmes.

Kronologisk oversigt.

Jeg skal nu i sammentrængt form søke at gi en oversigt over de resultater jeg er kommet til med hensyn til de kronologiske forhold ved vikingetidens vaabenformer.

Det er i 7de periode den store mængde av vaaben begynder at sætte ind i fundene, dog særlig paa Vestlandet. Av sverd er det de eneggede sverd uten hjalter og de tveeggede med spædere hjalter og liten tredelt knap; av spydspidser er det de svære former som R 519 og Schetelig: Nye jernaldersfund paa Vestlandet s. 79 fig. 104 og R 522, av økseblad skjegøkstypen, som begynder alt nu, og R 553 (min A-type). I slutningen av tiden sætter ogsaa ind former som fortsætter i ældste vikingetid. Av sverd fra denne overgangstid har vi det pragtfulde sverd C 20317 fra Steinsvik, Lødingen, Nordl., ornert med tidlig ældre karolingisk dyreornamentik paa hjalter og knap, og det dermed beslegtede C 19809 fra S. Skjønne, Nore, Busk. (Særtype 1), det sidste dog sikkert helt fra 7de periode. Væsentlig fra samme tid, om end gaaende ned i begyndelsen av vikingetiden, er sverdene av A-, B- og G-typen (fig. 52—53 og 71), likesaa spydspidstypene A og B (fig. 7—8) av øksetypene A, B og C (fig. 27—30 og 32). Ogsaa de ældste sverd av H-typen kan sandsynligvis gaa tilbake til denne ældste tid.

Til vikingetidens begyndelse eller første halvdel av 9de aarh. maa regnes av sverd først og fremst C-typen (fig. 57—58), likesaa D-typen (fig. 59—60), E-typen (fig. 61—64) og for største delen F-typen (fig. 67—69); ogsaa K-typen (fig. 89—91) har i hvert fald sin første optræden i denne tid, likesaa en stor del av den talrike H-type (fig. 79—81). Til samme tid maa regnes særtype 2, 3, 4, 5 og 7 (fig. 72—75 og 77). Av spydspidser er det B-typen som lever videre, i hvert fald i den første tid, dernæst E-typen (fig. 12—13), likesom ogsaa de ældste eksemplarer av L-typen synes at maatte henføres til denne tid (fig. 23). Av økseblad er det B- og C-typen som endnu findes, dernæst særlig D-typen (fig. 31 og 33), videre utvikling av A-typen (sl. fig. 70 b), som beholder dennes bredde og sværhet bak skafthullet, men ellers er mindre slank end i foregaaende periode. Skjoldbulene er R 564.

Til sidste halvdel av 9de aarh. maa regnes av sverd først og fremst M-typen (fig. 98—99), dernæst lever H-typen videre, og kanske den specielle særform I-typen (fig. 86—87) allerede er begyndt paa Østlandet og i Trøndelagen; K-typens videre utvikling tilhører ogsaa denne tid, likesom enkelte av L-typen (fig. 94—95) findes paa denne side av aarhundredeskiftet. Flere av særtypene maa likeledes regnes hit, saaledes 6 (fig. 76), dernæst de som synes at ha sammenhæng med K-typen 8—9 (fig. 92—93), 11—12, likesaa 13—16 (fig. 100—102). Typen N tilhører nok delvis ogsaa denne tid. Av spydspidser er det særlig F-typen (fig. 15) og det først og fremst de sværere eksemplarer, dernæst C-typen (fig. 9), men L-typen findes ogsaa likesom enkelte spydspidser med fal av almindelig længde og desuten kort slankt blad. Av økseblad er det nu E-typen har utviklet sig (fig. 34) og er mest anvendt; ogsaa G-typen maa hovedsagelig regnes at tilhøre denne tid (fig. 38). Skjoldbulene er endnu tildels R 564, men har dog mest utviklet sig til R 562.

Saa i første halvdel av 10de aarh. kommer der ind en hel del nye typer, særlig sverdformer. Med hensyn til sverdene er det først at merke, at det er nu M-typens utvikling til Q-typen (fig. 110) maa ansees at ha fundet sted, kanske dog ikke før litt ut i aarhundredet. For endnu er visselig eksemplarer av M-typen blit smidd. Dernæst kommer nu den talrike O-type ind (fig. 104—106), likesaa P-typen (fig. 109), R- og S-typen (fig. 113—115), likesaa U-, V- og W-typene (fig. 122, pl. III, fig. 123); samtidig med W-typen kommer prototypen for X-typen (fig. 128 a), likesom ogsaa selve X-typens (fig. 124—126) første optræden maa henregnes til denne tid; det samme kan siges om Y-typen (fig. 130—131). Desuten findes endnu eksemplarer av H- og særlig I-typen. L-typen findes ogsaa, om end bare i begyndelsen av aarhundredet. Av særtyper kan regnes

17, 18 og muligens 19 (fig. 134), som dog likegodt kan være fra aarhundredets slutning. I det hele synes dette at være den tid som er rikest paa sverdformer, hvorav flere er helt nye. Av spydspidser er det nu den eiendommelige I-type (fig. 20) trær frem, likesom de første K-typer ogsaa nu forekommer, kanske særlig de med litet utpræget overgang mellem blad og fal. Sandsynligvis dukker allerede nu G- og H-typen op (fig. 17—19), om end først i tidsrummets senere halvdel. Av økseblad fortsætter endnu E-typen, likeledes tilhører F-typen (fig. 37), denne blandingstype mellem E- og H-typen, delvis denne tid; almindelig er ellers nu H-typen (fig 39), som kanske begynder alt i forrige tidsrum, likesaa I- og K-typene, som gjør sin første fremtræden (fig. 40—42). Skjoldbulene er væsentlig de samme som i forrige tidsrum, dog nu praktisk talt utelukkende R 562.

Til sidste del av 10de aarh. og begyndelsen av 11te maa av sverdtyper fremdeles regnes enkelte av de senere indkomne fra første halvdel av aarhundredet, særlig eksemplarer av S-typen (sl. fig. 116). Selvsagt fortsætter Q-typen, som utvikler sig videre i Æ-typen (fig. 112 og 138), hovedsagelig tilhørende 11te aarh. Likesaa lever videre til vikingetidens slutning de mere utviklede eksemplarer av X- og Y-typen (fig. 124 og 132). Av nye typer er der foruten den nævnte Æ-type ogsaa T- og Z-typene (fig. 119—121 og 136—137), den sidste likesom Æ-typen væsentlig tilhørende 11te aarh. Av særtyper maa sandsynligvis nr. 20 (fig. 135) regnes til sidste halvdel av 10de aarh. — Av spydspidser findes D-typen (fig. 10—11) og dens beslegtede G—H, som vistnok nu først har sin blomstringstid. Videre holder K-typen sig fremdeles, som ogsaa findes i den mer bredbladede særtype; et eksemplar av L-typen (fig. 24) forekommer i et fund som særlig paa grund av økseblad og skjoldbule synes at maatte være fra denne tid. Men saa sætter paa Østlandet den store strøm av M-typer ind (fig. 25), som fylder det aller yngste tidsrum. Ved siden herav har vi den korte tykbladede form (fig. 26), som minder om middelalderske typer. Av økseblad findes endnu særskilt utviklede eksemplarer av E-typen (fig. 35), likesom der utvikles en egen form med skjeg (fig. 36), som muligens staar i sammenhæng med denne gruppe. K-typene findes selvfølgelig fremdeles og utvikler sig til en lang slank form hvor underkant blir mere utsvunget; i den form fortsætter typen helt ned i middelalderen. Til samme hovedtype, men ret avkuttet i skafthulflikene, maa L-typen regnes (fig. 43). Blandt de yngste økseblad hører endelig M-typen (fig. 44—45), som rent gaar over i middelalderen. — Av skjoldbuler optrær der nu hele to typer, nemlig R 565 som helt ny og R 563 som en videre utvikling av R 562.

Naar man ved hjælp av vaabnene skal datere et fund fra vikingetiden, maa man selvsagt gaa frem med en viss forsigtighet. Rigtignok anser jeg det enkelte vaaben for et bedre dateringsmiddel end det enkelte smykke. Men for det første kan særlig enkelte sverd være pragtstykker som kan ha været opbevaret i hvert fald i nogen tid, dernæst vil typene ved de simplere vaaben som spydspidser og økseblad — de sidste kan jo ogsaa delvis opfattes som redskaper — særlig i enkelte mere avsides egne kunne ha holdt sig i længere tid. Det er paa den maate jeg forklarer at en spydspids av E-typen i Jämtland er fundet med saker fra 10de aarh., og likedan forklarer jeg at økseblad av D-typen i Elverum er fundet med sverd av I-typen. Man maa selvfølgelig ogsaa her datere fundet efter de yngste stykker og være forsigtig med at bygge noget paa en datering som er fremkommet ved betragtning av et enkelt stykke i fundet.

Den lokale fordeling.

Smaalenenes amt.

Materialet gjør her et høist ufuldstændig indtryk sammenlignet med det øvrige land. Flere av vaabnene er ogsaa daarlig bevaret. Av 22 sverd er saaledes bare 13 bestembare med hensyn til typer. Herav maa i hvert fald 8 regnes for at tilhøre ældre, tildels ældste vikingetid. Her er et gammelt eksemplar av E-typen og D-typen, to eksemplarer av C-typen, ett eksemplar av G-typen, i hvert fald tre gamle eksemplarer av H-typen. Men ogsaa yngre vikingetid er repræsentert. 2 sverd fra Tune av M-typen synes saaledes at maatte henføres til 10de aarh. paa grund av fundkombinationene. Likesaa fundet fra Gunnersby i Rygge (C 16380—16390) med Ulfberhtsverd av O-typen. Helt mangler derimot formene fra sidste halvdel av 10de aarh. og senere. Forøvrig er materialet saa fattig at ingen bestemte typer kan sætte sit præg paa det. Det gjør et helt tilfældig indtryk. Jeg skal ikke her uttale mig om grundene til denne fattigdom paa vikingetidsvaaben i Smaalenene; den følges av fattigdom ogsaa i andre retninger, og forklaringen maa paa en bredere basis nøiere utredes ved samarbeide mellem arkæologi og historie. Jeg skal her minde om den fremstilling dr. Edv. Bull nylig har git[1], at Smaalenene, men ikke Vestfold, var under dansk herredømme i 9de og 10de

[1] Norsk historisk tidsskrift. Femte Række. B. VI H. 4. Studier over Norges administrative inddeling i middelalderen.

aarh. Dette kunde da være grunden til at netop Smaalenene viser saadan fattigdom i vikingetidens arkæologiske materiale.

Akershus amt.

Dette amt viser med hensyn til materialets størrelse et ganske andet billede end Smaalenene. Av sverd er bl. a. her det femdobbelte antal fundet. Materialets art byr forøvrig her paa flere ting av interesse. Det eiendommeligste er den store mængde av type M. Av 67 bestembare eksemplarer tilhører ikke mindre end 31 denne type. I sammenhæng hermed maa ogsaa sees det forholdsvise store antal av type Q, nemlig 12 eksemplarer. Sammenlignet med disse tal forekommer de andre typer bare i et litet faatal. Den ellers saa almindelige H-type kjendes bare i 6 eksemplarer, den gamle C-type i 4 eksemplarer; to eksemplarer hører dog enten til denne eller B-typen. A-typen kjendes i 1 eksemplar, som maa høre til selve vikingetiden. D-typen kjendes i 1 eksemplar nede fra Aas, E-, F-, N- og O-typen lever i 1 eksemplar, likesaa den unge Æ-type. Endelig kjendes I-typen i hele 3 eksemplarer, og 1 sverd er særtype nr. 10.

Paa grund av den overvældende masse av M- og Q-typen blir der et i høi grad ensformig præg over sverdene i Akershus amt. Den ældste del av vikingetiden synes i det hele at være ytterst fattig repræsentert. Sverdet av D-typen (C 1868 fra Prestegaarden, Aas) er ikke fra det egentlige Akershus, efter findestedet staar det nærmere den smaalenske kreds. Av sverdene av H-typen er bare 1 sikkert fra vikingetidens ældre tid (C 20168 a, Torshov, Gjerdrum); av de øvrige er i hvert fald ett sikkert fra 10de aarh, til og med sandsynligvis dettes slutning (C 15916 Garder, Hovin s. Ullensaker). Ellers staar da bare de 4 eksemplarer av C-typen, sverdene av E-, F- og A-typen som repræsenterende den ældre del. Imidlertid maa ogsaa M-typen antages at sætte forholdsvis tidlig ind. Vi har her flere av de høie, litt korte hjalter av denne type, som ganske sikkert repræsenterer et ældre stadium. Av de yngste typer er der her likesaa litt som i Smaalenene synderlig mange. Der er 3 eksemplarer av X-typen, hvorav dog bare ett gjør et utpræget ungt indtryk. Av Æ-typen er der dog ett eksemplar fra Gjerdrum. Likeledes synes enkelte av Q-typen at være temmelig unge. Ingen av de prægtige fremmede typer fra 10de aarh. synes at være fundet her (muligens er dog et eksemplar, C 1044 c fra Nannestad, uten overhjalt av S-typen; jeg har opført det i min fortegnelse ved denne type). Det ene eksemplar av O-typen er et særeksem-

plar som gjør et utpræget hjemlig indtryk med sølvbelæg i striper som paa I-typen.

Det helhetsbillede vi faar av sverdmaterialet i Akershus amt i vikingetiden, er ensformighet, fattigdom paa former og fattigdom i utstyret. Fra det egentlige Romerike findes der ikke et eneste pragtsverd. Dertil kommer at den ældste tid er daarlig repræsentert; det overveiende antal sverd er fra vikingetidens midte. Ganske spredt findes der dog eksemplarer fra sidste halvdel av 10de aarh., ja like ned til begyndelsen av 11te.

Hedemarkens amt.

Dette amt gjør et ganske anderledes rikt indtryk end Akershus amt. Rigtignok er her ogsaa sverdene av M-typen bedst repræsentert med i det hele 26 eksemplarer, likesom der ogsaa er 16 sverd av Q-typen; men her er det samlede antal bestembare sverd saa meget større, nemlig hele 102 stykker. Mens saaledes de to nævnte typer utgjør omtrent $^2/_3$ av sverdene i Akershus amt, utgjør de ikke halvparten i Hedemarkens amt. Allikevel maa der dog i saa henseende siges at være likhet mellem de to amter.

Av de ældste typer findes her 2 eksemplarer av B-typen, mens C-typen er endnu fattigere repræsentert end Akershus. Av D-typen findes her et prægtig eksemplar, likesom E-typen er repræsentert ved 3 stykker; av H-typen er der her 11 stykker, derav de fleste fra ældre tid; endelig er der 2 eksemplarer av F-typen og 2 av K-typen, rigtignok derav et i dens norske utvikling. Det er saaledes her et større utvalg av sverd fra ældre tid. Dog kan antallet ikke maale sig med den mængde som derpaa sætter ind, først og fremst M-typen, og 2 av særtypene (8 og 9), likesaa I-typen (2 eksemplarer) og hjemlige utviklinger av L-typen som i hvert fald tildels maa tilhøre 10de aarh. Fra denne tid blir der nu i det hele en rik mængde; først da alle Q-typens sverd, dernæst O-typen (1 eksemplar), R-typen (2 eksemplarer), de ældste av X-typen,, som i det hele kjendes i 7 eksemplarer fra dette amt, deriblandt dog flere fra aller yngste vikingetid. Dertil kommer 3 eksemplarer av S-typen, det ene fra meget ung tid og 2 av særtype 20. Saa i yngste vikingetid har vi foruten enkelte av X-typen 4 av T-typen, 2 av Z-typen og hele 10 av Æ-typen, som er blit en rent hedemarkisk type.

Hedemarkens amt er jo et stort distrikt, og det bør derfor undersøkes om der her er ulikheter inden distriktet. Selve Hedemarken maa da regnes for en enhet. For sig maa tages Vinger, Odalen og Solør, og dertil kommer Østerdalen. Tar man nu den første del herav, blir det ganske i overensstemmelse med Hedemarken, hvor forholdet er som i oversigten

like ovenfor beskrevet. Vi har her sverd fra Aasnes, Hof, Grue, Brandval og S. Odalen. Det er rigtignok ikke mere end 1 av M-typen, men 2 av Q-typen og 2 av Æ-typen, de to sverd av K-typen er netop fra disse bygder. Dertil er R-typen og X-typen repræsentert, og det prægtige sverd C 3210 fra Kosgaarden er netop herfra. Likesaa et sverd av C-typen (C 12773. Seim, Opstad s. S. Odalen). Paa lignende maate forholder det sig med Søndre Østerdalen i Elverum og Aamot. Her findes M- og Q-typen, likesaa I-typen i hele 2 eksemplarer, likesom det andet sverd av K-typen er herfra.

Ganske anderledes stiller det sig derimot med Nordre Østerdalen og Rendalen. Medens de vestlandske og trønderske eneggede sverd uten hjalter ellers næsten mangler paa Hedemarken, er der ikke mindre end 7 av dem i disse bygder, mens der bare findes 3 sverd fra den egentlige vikingetid. Derav er det ene av gammel C-type med lang enegget klinge, det andet er muligens den norske efterligning av L-typen (de to andre eksemplarer av denne type fra Hedemarkens amt er fra Aamot og Hof), det tredje sverd er av M-typen med lange hjalter. Det synes herav at fremgaa at Nordre Østerdalen viser større slegtskap med Trøndelagen end med Hedemarken, mens Søndre Østerdalen og de østlige skogbygder har større likheter med de brede bygder ved Mjøsen.

Hedemarken og de østlige skogbygder byr paa denne maate paa et rikt sverdmateriale fra vikingetiden, særlig fra yngre og yngste del av vikingetiden med flere prægtige sverd av R-, S- og T-typen, derav flere tydelig av fremmed oprindelse, ikke mindre end 2 med Ulfberhtindskrift. Der kjendes dog ogsaa flere eksempler paa hjemlig tilvirkning av sverdene og hjemlig utvikling. Som saadan maa de 3 sverd som betegner en efterligning av L-typen, betragtes, likesaa i hvert fald det ene av sverdene av K-typen. Hele Q- og Æ-typen maa ogsaa betragtes som hjemmegjort arbeide. I motsætning til Smaalenene viser saaledes Hedemarken langt større mængde, i motsætning til Romerike langt større avveksling og pragt. I ingen av de to andre amter har vi slik mængde av de yngste former. I saa henseende er Hedemarksbygdene de rikeste bygder i hele landet. Nordre Østerdalen viser derimot ytterlig fattigdom og desuten tydelig slegtskap med bygdene nordenfor.

Kristians amt.

Herfra har vi det rikeste sverdmateriale i hele landet, og det er da ikke andet end rimelig at mange typer er repræsentert. I likhet med Hedemarken og Romerike viser ogsaa Kristians amt stor rigdom paa de

simple M- og Q-typer, henholdsvis 28 og 21 stykker, de talrikste typer av alle. Forholdet er omtrent som i Hedemarkens amt; av 121 bestembare eksemplarer er ikke fuldt halvparten av disse typer. I andre henseender viser derimot amtet forskjelligheter fra Akershus og Hedemarken. C-typen er saaledes repræsentert med ikke mindre end 20 stkr., mens den forutgaaende B-type bare har 2 eksemplarer. H-typen er heller ikke her synderlig talrik tilstede, bare 12 stykker, derav 2 i tydelig forenklet hjemlig utvikling. Flere av dem er utpræget ældre sverd. Av andre ældre sverd skal vi nævne at D-typen er repræsentert ved 2 eksemplarer, E-typen ved 5 og F-typen ved ikke mindre end 8. Ogsaa de to av G-typens sverd er fra dette amt. Likesaa er der 2 stykker av K-typen og 1 eksemplar særtype 11. Et andet særtypeeksemplar maa ogsaa nævnes, nemlig nr. 5 C 7661 fra Kvarberg, Vaage, som tydelig staar i sammenhæng med den her rikt repræsenterte C-type og dens forutsætning. Ved aarhundredets midte maa vi saa tænke os at den store mængde av M-typen sætter ind, efterfulgt i følgende aarhundrede av Q-typen. Sammen med disse skal nævnes et par særtypeeksemplarer, nemlig C 1925 fra Mælum, Øier (nr. 16) og C 3619 fra Vesteren, Jevnaker (nr. 15). Saa maa nævnes at vi har 2 eksemplarer av O-typen, det ene dog kanske like nær R-typen. I-typen er repræsentert med 1 sverd fra Gran, saaledes fra et egte østlandsk distrikt. En efterligning av L-typen synes ogsaa at forekomme i 2 eksemplarer, dog uten knap. Av S-typen findes der ogsaa 2 sverd fra Vaage; av de yngste typer findes forøvrig baade X-typen og Y-typen, begge i tildels særlig unge utviklinger; ogsaa U-typen er repræsentert, likesaa findes der et enkelt eksemplar av Z-typen, C 3642 fra Oren, Jevnaker, Hadeland. Av Æ-typen kjendes ogsaa et sverd fra Gran (C 7392), likesom der er et sverd av en blandingstype mellem Q—Æ-typen.

Kristians amt viser topografisk endnu større skille end Hedemarken eller rettere byr paa flere adskilte distrikter end Hedemarkens amt. Vi har først de brede bygder ved Randsfjordens søndre del: Jevnaker, Lunner, Gran og Brandbu. Disse viser i sit rike og alsidige materiale stor likhet med Hedemarken. Her mangler likesom paa Hedemarken omtrent helt de eneggede sverd uten hjalter fra foregaaende tid; det tyder sterkt paa at fra gammel tid den østlige indflydelse er den fremherskende. Her findes da ogsaa sverd av I- og Æ-typen, som tyder paa østlig paavirkning. C-typen er heller ikke rikt repræsentert; alt i Brandbu synes der dog at være mere av den; dog er materialet i den henseende saa litet at man ikke kan bygge paa det[1]. Ganske det samme som i Hadelandsbyg-

[1] Der synes dog at være tegn paa forbindelse mellem Valdres og Hadeland i 9de aarh.

dene er tilfældet paa Toten paa vestsiden av Mjøsen; klingene har et utpræget tveegget præg, hvorav flere er av M- og Q-typen. S. Land synes at staa nærmere Brandbu, forsaavidt man kan slutte noget av det lille materiale deroppe. Længere nord har vi Biri og Vardal, hvor materialet har et mere alsidig om end hjemlig præg; sverdet C 9820 av den uornerte H-type er fra Biri, forøvrig har vi sverd av C-, E-, F-, G-, M-, Q- og X-typen; muligens sverdet av G-typen kan være fremmed; klingen er dog ikke ganske i sit utstyr som den frankiske scramasax. Gaar vi saa over til Søndre Gudbrandsdalen, er der her et betydelig mere enegget præg over klingene, likesom der synes at være litt flere H-typer end længere syd, skjønt materialet er fattigere. Det er sandsynlig at vi her har brytningsbygder hvor vestlig og østlig paavirkning samtidig gjør sig gjældende. M- og Q-typen er nemlig godt repræsentert. Nordre Gudbrandsdalen har et betydelig mere vestlig præg. Her er for det første flere av de eneggede sverd uten hjalter fra 7de periode, dernæst findes der bare et eneste eksemplar av M-typen og bare 3 av Q-typen. Dog er heller ikke C- eller H-typen særlig rikt repræsentert. Særlig Vaage har imidlertid flere pragtfulde vaaben, baade ældre og yngre, baade av D- og S-typen. Ogsaa E- og K-typen er repræsentert i disse bygder.

Valdres er imidlertid den del av Kristians amt som viser det mest utprægede vestlige præg. Her er for det første fundet ikke mindre end 25 eneggede sverd uten hjalter, like mange eller mere end hele vikingetidsmaterialet. Den vestligste bygd av dem alle, Vang, har saaledes 11 eneggede sverd uten hjalter og bare 3 eller 4 sverd fra den egentlige vikingetid. Det samme antal eneggede sverd uten hjalter viser V. Slidre; her bare 5 sverd fra egentlig vikingetid. Litt anderledes stiller forholdet sig for Ø. Slidre og N og S. Aurdal. Her er 3 eneggede uten hjalter og 13 fra den egentlige vikingetid. Hertil kommer at de sverd fra vikingetiden som er fundet her, overveiende synes at være fra ældre vikingetid. I Vang findes der jo omtrent ikke vikingesverd, men det ene er av H-typen og sandsynligvis fra 9de aarh., de 2 andre fra yngre vikingetid; i V. Slidre er 3 av B—C-typen, 1 av M-typen sandsynlig yngre og 1 ubestemt; i Østre Slidre er 1 av G-typen, 2 av C-typen, 1 av M-typen med lange hjalter, de 2 andre ubestemte. I Aurdal er C-, E- og F-typen repræsentert med hver sit eksemplar; her er ogsaa 3 av M-typen, saaledes i overensstemmelse med østligere bygder, og bare 1 sikkert fra 10de aarh. De 3 M-typene har alle korte hjalter og synes helst at maatte være fra 9de aarh.; de kan ikke tidsbestemmes ved fundkombinationene. Forholdet blir saaledes i Valdres meget eiendommelig. Mens der fra 7de periode er kjendt 25 sverd, er der fra hele vikingetiden bare kjendt 20

stkr.; av disse tilhører de 18 bestembare typer, hvorav de 13 i hvert fald tilhører 9de aarh., de fleste dettes første halvdel. Materialet synes her at være saa rikt, at vi trygt kan si at vi staar overfor en stagnation efter 9de aarhundredes første halvdel, efter en rigdom paa vaaben av 7de periodes og den første vikingetids former, hvad det nu kan bero paa. Det er ikke bare sverdene, men vaabenmaterialet i det hele som viser denne eiendommelighet. Der er ensartethet over fundene, ikke en enkelt form som har holdt sig deroppe, men hele typestadiet maatte i tilfælde ha holdt sig. Spørsmaalet er vel værd opmerksomhet. Forholdet kan i det større sammenlignes med Rendalens.

Vi faar da for Hadeland og Land, Toten og Søndre Gudbrandsdalen hovedsagelig samme præg som for Hedemarken, — særlig Lunner, Jevnaker, Gran og Toten viser ganske overensstemmelse med dette distrikt: tveeggede klinger for det meste, særlig M- og Q-typen, dog ogsaa andre typer, saa materialet ikke blir saa ensformig som paa Romerike, likesaa de yngste som unge eksemplarer av X- og Y-typen, muligens et eksemplar av Z-typen og et eller to av Æ-typen; de sidste er dog ikke saa talrike som paa Hedemarken. Jo længer nord og vest man kommer, saaledes i Brandbu, Land, Biri, Vardal og Søndre Gudbrandsdalen, des mere faar materialet præg av at være fra et sted hvor østlig og vestlig indflydelse brytes med hinanden. Nordre Gudbrandsdalen og Valdres, særlig det vestlige av dette, har et rent vestlig præg. Ved siden av at der findes enkelte pragteksemplarer — baade av D- og S-typen — baade fra flatlandet og fra Gudbrandsdalen, viser sverdene sig likesom paa Hedemarken at være i høi grad hjemlige. Der kan paavises flere eksempler paa hjemlig forenkling f. eks. av H-typen, særtypen nr. 15 fra Vesteren, Jevnaker, likesaa eksemplarene av C-typen og blandt de yngre vaaben.

Buskeruds amt.

Materialet er her ikke saa rikt som i de øvrige østlandsamter, om det end nærmer sig Akershus amt; her er 61 bestembare sverd. Dog viser materialet et ganske andet avvekslende billede end Akershus. Rigtignok er her M-typen ogsaa bedst repræsentert med i det hele 16 eksemplarer, men C- og H-typen er like efter med 11 og 10 eksemplarer. Av den yngre Q-type er her bare 5 stykker. Av ældre typer er her forøvrig ikke mange, 1 av A- og 1 av B-typen, 2 av G-typen; desuten er der fra denne tid sverd av C-typen og enkelte av H-typen, resten av aarhundredet utfyldes mest av M-typen, de øvrige av H-typen og særtype nr. 6. Fra 10de aarhundrede har vi sandsynligvis endel M-typer, Q-typene, muli-

gens et av O-typen, desuten 3 eller 4 av X-typen, 1 av Y-typen, 2 eller 3 av S-typen, 1 av P-typen og muligens 1 av R-typen. Fra aller yngste tid har vi saa 1 av Z- og 2 av Æ-typen. Desuten forekommer et særeksemplar av den eiendommelige W-type ogsaa fra 10de aarh.

Buskeruds amt deler sig ogsaa topografisk i flere adskilte distrikter. Vi har først de flate frugtbare Ringeriksbygder ved Tyrifjorden, Norderhov og Hole: av de ikke mange sverd som er fundet her (11 stkr.), hører omtrent halvparten (5 stkr.) til pragtsverdene, O, S, W og et prægtig sverd av Z-typen. — Næsten halvparten av sverdene fra Buskeruds amt er fra bygdene Hurum, Røken og Lier; bare den sidste av disse viser et par finere sverd av P- og S-typen. Ellers er det de vanlige typer, tveeggede som paa Ringerike og over Østlandet i det hele, C- og den dermed beslegtede særtype 6, H-, M-, Q- og X-typene, dertil et eksemplar av G-typen. Vi har ikke her paa langt nær det store antal av M-typer som vi før har hørt om i Østlandsdistriktene.

Gaar vi længer nord, til Eker, Modum, Sandsvær og Fiskum, synes sverdene at ha et mere enegget præg; ellers er de vanlige typer repræsentert, litt flere av M-typen, men pragtsverdene mangler. Fra Numedal kjender jeg bare 4 sverd fra vikingetiden, mens der dog er 3 fra 7de periode, deriblandt min særtype 1, de to øvrige eneggede uten hjalter. Vikingesverdene er ganske simple av C-, H- og O-typen. Nede i Sigdal er der fundet flere (mindst 4) sverd fra 7de periode, deriblandt av type A; vikingematerialet er ogsaa her fattigslig. Likeledes gjør Hallingdal et mindre rikt indtryk; her kan vi dog merke os at der er et eksemplar av X-typen og 1 av Æ-typen. — Mens Ringerike og det sydlige av Buskerud minder mest om de egentlige Østlandsbygder, bærer den øvrige del av amtet præg av at tilhøre bygder som er paavirket fra begge kanter. Hverken Hallingdal eller Numedal ligger dog i den grad som Valdres og Nordre Gudbrandsdalen under for den vestlige indflydelse. Materialet er imidlertid her litet og av den grund mere usikkert at bygge paa.

Jarlsberg og Larviks amt.

Vi kommer her likesom ved Smaalenene til et utpræget kystamt. Som saa ofte ved jernsaker fra kystdistriktene, saaledes er de ogsaa i Jarlsberg og Larviks amt daarlig bevaret, og en stor del av sverdene kan derfor ikke typebestemmes. Dette gjør slutningene paa grundlag av materialet herfra endel usikre.

Jarlsberg og Larviks amt maa betragtes fuldstændig under ett; det er ingen grund til her at sætte lokale skillemerker. Dette amt har et ganske

andet præg end de vi før har behandlet, først og fremst ved at de simple M- og Q-typer træer tilbake og isteden forekommer der flere av H-typen. Av 59 bestembare eksemplarer er der 18 av H-typen, bare 7 av M-typen og 5 av Q-typen, saaledes et ganske andet forhold end før. Den uornerte H-type findes ogsaa likesom i hvert fald 6 av C-typen foruten et par uten overhjalt av B—C-typen. Av tidlige eksemplarer maa ogsaa nævnes at A-typen kjendes, desuten den litt eiendommelige særtype 2 og endelig 2 eksemplarer av E-pragttypen. Ellers synes dette amt at utmerke sig ved en række pragtsverd eller sjeldnere typer, som desværre er saa ødelagt av rust at de ikke nærmere kan bestemmes. Det sees bare at hjaltene ikke er av vanlig form, knappen synes for det meste at være avrundet, og desuten er der spor efter sølvbelæg paa hjalter og knap. Enkelte av de finere sverd kan dog typebestemmes. Saaledes er det ikke mindre end 5 sverd av den »angelsaksiske« L-type; samtidig med disse eller kanske litt ældre maa regnes den eiendommelige særtype nr. 14. Yngre er et sverd av P-typen, fire av O-typen, et av I-typen og et av S-typen. Av de yngste typer er, naar man ser bort fra Q-typen, bare X-typen repræsentert, men ikke med færre end 5 eksemplarer, saaledes forholdsvis rikelig. Et av disse, C 12217 fra Sandeherred (fig. 129), er typologisk meget ungt, men vi har ingen sikkerhet for at det er fra selve vikingetiden.

Jarlsberg og Larviks amt har saaledes et sverdmateriale som tyder paa rigdom og mere utstrakte forbindelser andenstedsfra end Østlandet forøvrig. End rikere indtryk vilde visselig materialet gi hvis det hadde været bedre bevaret. Mens der ikke fra dette amt kjendes særlig meget av fund av de eneggede sverd uten hjalter fra 7de periode, — jeg kjender bare 4 eksemplarer — saaledes som tilfældet var i Rendalen, Trøndelagen, Vestlandet, Nordre Gudbrandsdalen og Valdres, — saa er dog like fra begyndelsen av vikingetiden sverdmaterialet vel repræsentert, og det holder sig like til vikingetidens slutning, om end de aller yngste typer er daarlig repræsentert. Klingeformen er paa østlandsk vis gjennemgaaende tveegget.

Ellers skiller dette amt sig sterkt ut fra det som ligger paa den anden side av fjorden. Materialet er langt større, og det er mere fordelt over de to aarhundreder. Edvard Bull har i det før citerte arbeide i Norsk historisk tidsskrift hævdet at landet paa østsiden av Kristianiafjorden, men ikke paa vestsiden, stod under dansk overhøihet paa denne tid. I motsætning til Smaalenene bærer ogsaa sverdmaterialet og vaabenmaterialet overhodet i Jarlsberg og Larvik præg av at det gjennem hele vikingetiden var vanlig skik at hauglægge mændene fuldt vaabenklædt; og selve sver-

dene tyder paa særlig livlige forbindelser med utenverdenen og rigdom og pragt.

Bratsberg amt.

Her synes vi igjen at være stillet overfor et utpræget Østlands-amt hvad haandtakenes typer angaar; med hensyn til klingene har amtet derimot et mere vestlig præg, likesom vi har de eneggede sverd uten hjalter i litt flere fund her end i de egentlige Østlands-amter (fra selve Hedemarken har vi, som før nævnt, bare 2 fund). Det kunde da forklares derav, at først i vikingetiden har den østlige indflydelse begyndt at gjøre sig mere gjældende i Telemarken.

Av 77 bestembare sverd er ikke mindre end 24 av M-typen og 16 av Q-typen, saaledes tilsammen over halvparten. Bare Romerike kan maale sig med dette amt med hensyn til disse to typer. I tilsvarende grad er H-typen litet repræsentert, bare 8 eksemplarer. Betragter man nu den østlige indflydelse repræsentert ved M- og Q-typen som opstaat først længere ut i 9de aarh., maa man vente at C-typen, som nærmest bør regnes at tilhøre aarhundredets første halvdel og er resultat av en hjemlig, hovedsagelig vestlandsk indflydelse, skal være forholdsvis rikt repræsentert der. Dette er ogsaa tilfældet. Type C kjendes herfra i 13 eksemplarer, hvilket er et langt større antal end i de egentlige Østlands-amter. Prototypen for type C, den nordeuropæiske type B, kjendes i 1 eksemplar. Av ældre typer har vi foruten H-typene særtypene 3 og 4. Av yngre sverd har vi ett eksemplar av den østlandsk-trønderske I-type, S-typen har vi ogsaa et eksemplar av. Forøvrig er de yngre typer, naar bortsees fra Q-typen, ikke talrikt, men jevnt repræsentert, T-typen med 2, Z-typen med 3 og X-typen med 2 stykker, endelig er der ogsaa 3 av Y-typen. Likesaa skal bemerkes at mens der ingen findes av O-typen, er der en hjemlig efterligning av denne type i Nordiska Museet, Stockholm nr. 7317 fra Skeie i Hjartdal. Det er av ganske samme type som B 6718 fra Seim, Røldal S. B. Som jeg før har gjort opmerksom paa, støter Røldal ind til Telemarken og tilstedeværelsen av 2 saa like eiendommelige sverd paa 2 saa nærliggende steder maa godt kunne forklares ved paavirkning fra det ene til det andet.

Vi kan inddele Bratsberg amt i 3 hoveddeler: kystbygdene, Øst-Telemarken og Vest-Telemarken. Det synes imidlertid at være vanskelig at paavise noget særpræg for hver enkelt av de tre grupper. Kystdistriktene er gjennemgaaende mest fattige, og sverdene er her tildels daarligere

bevaret. Forøvrig synes der ikke at være stort færre av M-typen i Vest-end i Øst-Telemarken. Derimot er H-typen mindre repræsentert i øst end i vest, bare 2 i Øst-Telemarken, det ene nede i Bø, det andet i Hjartdal. Dog er dette et forhold som kan bero paa en tilfældighet. Vi skal bare merke os at sverdene av Y-typen er fra Tinn, en i vikingetiden utpræget østlig bygd.

Hovedresultatet for Bratsberg amt blir da: En fra gammel tid levende tradition for de eneggede sverd uten hjalter lever videre i flere eksemplarer av C-typen og enkelte av H-typen. Denne indflydelse maa da være kommet vesterfra. Snart blir denne brat avbrutt av en østlig paavirkning som fører med sig en overflod av sverd av M-typen. Endnu holder dog klingene sig i mange tilfælder enegget. Siden kommer ført av samme strøm Q-typene og et eksemplar av I-typen. Materialet gjør et temmelig ensformet og fattigslig indtryk; først mot slutten optrær pragtsverdene — bortset fra et enkelt eksemplar av S-typen — i sverd av T- og Z-typen; særlig ved den første type synes den østlige indflydelse at være paatagelig. Men vi skal ellers lægge merke til det hjemlige præg der er over mange av sverdene fra Bratsberg amt, tildels hjemlige utviklinger som C-typen, særtypen av O-typen og særtype nr. 4 og vistnok nr. 3.

Nedenes amt.

Vi kommer nu til to amter hvor materialet blir mindre og i antal nærmer sig Smaalenene. Bedst repræsentert er det første av disse: Nedenes; herfra kjendes 45 sverd fra vikingetiden, saaledes det dobbelte av materialet fra Smaalenene; ogsaa ellers skiller det sig, som vi skal høre, fra dette amt. Imidlertid er særlig i kystdistriktene sverdene daarlig bevaret, saa bare 28 stykker blir bestembare med hensyn til typer. I et saa litet materiale maa man selvfølgelig være forsigtig med at uttale sig om betydningen av utbredelsen av de forskjellige slags sverd. Et heldig fund av nye vikingegraver vil muligens helt kunne forrykke forholdet. Imidlertid faar man foreløbig gaa ut fra at der er i hvert fald antydninger til det rigtige forhold.

Som et eksempel paa hvorledes et nyt større fund i Nedenes kunde ha bragt forrykning i det før bestaaende forhold, skjønt det i virkeligheten bragte bestyrkelse av det, skal jeg nævne, at der efter at min statistik var istandbragt, er kommet ind et fund fra Dovland i Vegusdal paa ikke mindre end 3 sverd som alle var av M-typen. Fra før var nu ogsaa denne type den talrikste, idet den kjendes i 7 eksemplarer, mens H-typen er kjendt i 5; hadde de nye sverd været av H-typen, vilde denne nu været

den talrikste. Som fundene nu foreligger, følger altsaa Nedenes Østlandet i den vigtige omstændighet, at M-typen er den talrikste. Vi har ikke herfra nogen eneggede sverd uten hjalter fra 7de periode, saa der heller ikke fra ældre tid er nogen spor til vestlig indflydelse. Imidlertid er det ikke rimelig at forholdet i virkeligheten er fuldt saa ensidig, idet der fra Lister og Mandals amt er flere sverd av denne type. H-typen, som jo har en vestligere utbredelse, er da ogsaa den næsttalrikste type. Det kan dog bemerkes at der ogsaa er 3 eksemplarer av Q-typen, likesom i fundet B 5207 fra Nomeland en spydspids er forsynt med ornamentik paa falens sølvbelæg som tyder paa orientalsk oprindelse, likesom det ene av sverdene i dette fund er av Y-typen, som ogsaa ellers i 1 eksemplar er kjendt i sin østlige form i amtet.

De ældre sverd, fra første halvdel av 9de aarh., er meget litet repræsentert her. Foruten de fleste av H-typene kjender jeg bare 1 av C-typen, som til og med tilhører de yngste av denne type. Der er ogsaa et sverd av K-typen, men dette er i en yngre variation, nærmer sig mere O-typen. Imidlertid er det for tidlig herav at slutte at amtet er blit bebygget i større grad først ut i 9de aarh. Flere gode fund, særlig fra ældre folkevandringstid, taler i hvert fald herimot. Forholdet er saaledes ikke som paa Romerike. Vi faar haape at et større materiale vil bringe større klarhet i fremtiden.

Heller ikke er forholdet som i Smaalenene, idet der fra Nedenes amt er flere sverd som er av yngre og yngste typer. Fra 10de aarh. maa i hvert fald regnes de 3 av Q-typen, kanske et par av M-typen, et pragtsverd av S-typen; hertil kommer 2 av O-typen, 3 av X-typen og 3 av Y-typen. Likesaa bør man lægge merke til 2 sverd av kontaminationsformer, det ene en blanding av L- og Q-typen, det andet av Y-typen og med overhjalt av M-typen med naglehuller.

Nedenes amt har en lang kyststripe, hvorfra Sætersdalen stikker op i landet som en dyp kile. Noget særlig skille mellem kystdistriktene og Sætersdalen er det imidlertid vanskelig at paavise. Der synes dog at kunne spores en antydning til at de yngste sverd hovedsagelig er oppe fra Sætersdalen, saaledes sverdet av S-typen, 2 av Q-typen og 2 av X-typen og 2 av Y-typen. Fundene fra Nomeland i Valle (B 5207) tilhører tiden omkring aar 1000 eller første halvdel av 11te aarh.[1].

---

[1] At den hedenske gravskik har holdt sig langt ned i tiden heroppe, synes ogsaa fundet A 234 og 258—66 at tyde paa, hvor der er økseblad av sterkt utviklet M-type og desuten skal være fundet mynter fra saa sen tid som 1035 (Nicolaysen: Norske Fornlevninger s. 258).

Lister og Mandals amt.

Intetsteds er materialet saa litet som fra Lister og Mandals amt. Der er rigtignok fundet flere sverd fra vikingetiden her end i Smaalenene, men de er saa daarlig bevaret, saa av 30 sverd kan bare 12 typebestemmes. Disse er fordelt paa ikke mindre end 10 typer, baade fra ældre og yngre tid, dog synes de særlig at være fra 9de aarh.; omtrent hver type er altsaa bare repræsentert med 1 eksemplar. Av finere sverd er her 1 av D-typen, 2 av O-typen og 2 av S-typen. Der er forholdsvis mange i forhold til vikingetidsmaterialet av de eneggede sverd uten hjalter, og av vikingesverdene er det over halvparten hvis klinger kan bestemmes eneggede. Lister og Mandals amt hører tydeligvis til den vestlige gruppe: Stavanger amt og Bergensamtene. Materialet er endnu sørgelig litet, men her synes skillet at gaa mellem Østland og Vestland.

Stavanger amt.

Vi kommer nu til et amt med et ganske andet præg end de vi hittil har behandlet — jeg bortser her fra Lister og Mandals amt med dets fattige materiale. Vi blir her først opmerksom paa den overvældende rolle som H-typen spiller: av 60 bestembare sverd er de 24 av H-typen, derimot bare 4 av M-typen, litt flere, nemlig 9, av Q-typen. Nu er det det at merke ved dette amt, at sverdene er usedvanlig daarlig bevaret og litet bestembare; dertil kommer at en flerhet av sverdene i Stavanger museum er sterkt restaurert, og restaureringen kan i hvert fald i enkeltheter ikke være at stole paa. Ogsaa den gamle C-type er forholdsvis bra repræsentert med hele 9 eksemplarer. Dette stemmer godt med at vi herfra har en ganske betragtelig mængde av de eneggede sverd uten hjalter, hele 26 stykker. Heri staar dette amt helt sammen med Bergensamtene, som det i det hele staar i klasse med. Men efter C-typens forsvinden mister sverdklingene helt sin eneggede karakter, og nu kommer der ind en flerhet av de sjeldnere typer, som har et andet præg end de ældre. Vi mangler her S-typen, noget som vel kan bero paa en tilfældighet. Alt fra 9de aarh. kjender vi derimot 1 eksemplar av L-typen, siden kommer O-typen, ogsaa i 1 eksemplar, P-typen i 2 eksemplarer; eiendommelig er her derimot V- og W-typene, som væsentlig tilhører Vestlandet og Trøndelagen. Av de mere hjemlige yngre typer kan her nævnes at vi i hvert fald har 4 sverd av X-typen og 2 av Y-typen, de sidste av den sjeldnere ældre variant. Enkelte av Q-typen likesom av X-typen maa paa grund

av fundkombinationene henregnes til yngste vikingetid, i hvert fald til slutten av 10de aarh.

Vi har altsaa her et amt med et ganske andet præg end amtene til og med Nedenes, bare Jarlsberg tildels undtat, hvor H-typen spiller den overveiende rolle, mens den paa Østlandet saa talrike M-type ganske trær tilbake. Eneggede klinger optrær særlig i forbindelse med C-typen almindelig i vikingetidens begyndelse, men senere blir de tveeggede sverd de overveiende; i forbindelse hermed kommer flere finere sverd av sjeldnere typer, særlig fra 10de aarh. Det er ogsaa utvilsomt at enkelte av gravfundene er fra aller yngste vikingetid.

Bergensamtene.

Søndre og nordre Bergenhus amt har alt fra 7de periode et ensartet præg, som ogsaa fortsætter sig gjennem vikingetiden, hvorfor de her blir tat under ett. Her er da den samme store forskjel som ved Stavanger amt: H-typen er rikelig repræsentert, M- og Q-typen litet. Forøvrig er her særlig i nordre del av stiftet en stor avveksling av typer; næsten alle de typer som vi har fra vikingetiden, er her repræsentert. Mest bemerkelsesværdig er den fuldstændige mangel paa I- og S-typer, en mangel som de ogsaa deler med Stavanger amt.

Vi skal nu gaa gjennem materialet kronologisk. Fra 7de periode har vi av eneggede sverd uten hjalter over 60 stkr.; likesaa er A- og B-typene repræsentert med henholdsvis 4 og 6 stykker. Av ældre typer er der forøvrig 15 av C-typen, 3 av D-typen og 4 av E-typen, 2 av F-typen, dertil særtype 7. H-typen bestaar av 42 eksemplarer, hvorav en hel del med eneggede klinger, men forøvrig fra hele 9de aarh. likesom fra 10de aarh. Av K-typen kjender jeg 1, mens L-typen er repræsentert med hele 3 stykker. Av M-typen er der 17, dertil kommer 2 eksemplarer av særtype 13. Herfra er ogsaa den usikre N-type talrikst, hele 5 stkr., O-typen kjendes i hele 7 eksemplarer, dertil kommer det hjemlig utviklede sverd fra Seim i Røldal. Q-typen kjendes her bare i 12 eksemplarer; mens S-typen mangler, kjendes R-typen i ikke færre end 5 stykker, U-typen i 4 og V-typen i 2, likesom W-typen findes i 2 eksemplarer i det søndre amt. Av de yngste typer er her mindre, X-typen rigtignok i 12, men Y-typen bare i 3 eksemplarer. Av Z-typen har vi dog muligens 1 sverd. Det er saaledes et rikt materiale. Allikevel skal vi lægge merke til at av 293 sverd fra vikingetiden er det bare ca. 155, altsaa omtrent bare halvparten som kan typebestemmes.

Fra 7de periode var der saaledes en hel del av de eneggede sverd uten hjalter fra Bergensamtene. I overensstemmelse hermed er det da ogsaa at de eneggede sverdklinger er forholdsvis talrike paa Vestlandet, som rimelig er ved typer som C-, F- og H-typen, men endog ved Q- og X-typen findes her eneggede klinger. I det hele, forekomsten av eneggede sverd av B- og C-type likesom de ældre H-sverd er en direkte arv fra de ældre eneggede sverd. Men alt tidlig gir Vestlandet tydelige beviser paa fremmed indflydelse ved vaabnene; som saadanne maa i hvert fald de tre sverd av D-typen opfattes; men først i yngre tid synes den fremmede paavirkning at bli mere indflydelsesrik, sverdene av L-, O-, R-, muligens ogsaa U-, W-typen og enkelte sverd av H-typen maa i hvert fald opfattes som fremmede, likesom den store rigdom paa former overhodet tyder paa livlige forbindelser. Her er i det hele ikke, som tilfældet var paa Østlandet, let at spore nogen særlig hjemlig bearbeidelse av de fremmede former; den eneste undtagelse er sverdet fra Røldal, utviklet av O-typen; dette beror dog, som før antydet, muligens heller paa indflydelse fra Telemarken, — muligens og de to sverd av særtype 13 maa opfattes som hjemlige utviklinger. H-typen istedenfor M- og Q-typen viser ogsaa større pragt, tyder paa mere fremmed præg.

Bergensamtene utgjør et stort omraade. I Søndre Bergenhus skiller vi geografisk mellem Hordalandsbygdene ved kysten og Hardanger og Voss længere inde; i Nordre Bergenhus mellem Sogn, Søndfjord og Nordfjord. Nogen grund til at gjøre et arkæologisk skille mellem disse distrikter med hensyn til sverdene synes der dog ikke at være. For dem alle er det fælles at H-typen er den talrikste; men ellers er ogsaa de andre typer spredt nogenlunde jevnt. Bedst og rikest repræsentert i materialet overhodet er Nordfjord, hvorfra ogsaa de fleste sverd fra 7de periode er. Men ellers kan ikke vikingesverdene gi noget fingerpek om noget kulturskille i disse bygder. Enkeltvis kan jo lokale forbindelser være rimelig ved to ganske ens sverd som B 6359 og 6432 fra Hornindalen og Jølster eller ved særtypen under O-typen fra Røldal og Hjartdal.

Romsdals amt.

Vi følger kysten videre opover til vi kommer til Romsdals amt, fremdeles et utpræget kystamt, som da ogsaa er i fuld overensstemmelse med Bergensamtene. Materialet er dog betydelig mindre, bare 41 typebestemte sverd. Mens der ikke er faa av de eneggede sverd fra 7de periode og ikke færre end 3—4 av B-typen, er den ellers saa talrike C-type bare

repræsentert med 3 stkr., men der er ikke mindre end 11 av H-typen, desuten 1 sverd av E-typen og 2 av K-typen. Mens H-typen, der er den talrikste fra vikingetiden, er forholdsvis godt repræsentert, er der faa, bare 3—4, av M-typen, men ogsaa et eksemplar av den fremmede L-type. Fra det 10de aarh. er der ikke færre end 7 av Q-typen, likesaa 4 av O-typen, 1 av P-typen, og som tegn paa at vi nu begynder at fjerne os fra det egentlige Vestland, er der fra Nordmøre et eksemplar av I-typen. Ellers har vi ogsaa S- og V-typen repræsentert her. I det hele er der for det forholdsvis ringe materiale et ganske stort utvalg av typer; det staar i den henseende høit over et amt som Akershus. Derimot mangler foreløbig de yngste typer som X-, Y-, Z- og Æ-typene. Materialet har her et litt fremmedartet præg. Et par av sverdene av H-typen har indskrifter som muligens skal betegne Ulfberht. Paa hjemlig utvikling tyder dog av de ældre foruten C-sverdene sverdet av K-typen T 4715 fra Magerøen, Akerø og av de yngre T 4331 fra Vestnes, som synes at være en simplere efterligning av S-typen.

Trondhjemsamtene.

Trøndelagen er et vidtstrakt distrikt; helt fra Dovre op til Nordland, fra havkysten og til svenskegrænsen strækker det sig. Allikevel er det med hensyn til sverdmaterialet saa at si en enhet, som i det store og hele slutter sig til den vestlandske gruppe, om det end i enkelte henseender staar Sverige og Østlandet nærmere.

Alt fra 7de periode er der i vaabenmaterialet 2 indflydelser at spore, først med hensyn til sverdene den vestlige indflydelse med de eneggede sverd uten hjalter (30 stkr.), ikke saa mange som i Bergensamtene, men dog betydelig flere end paa Østlandet; den samme indflydelse synes at kunne spores ved spydspidsene, den østlige paavirkning paatagelig ved øksebladene av C-typen, som i vort land synes hovedsagelig begrænset til Trøndelagen med Rendalen og Nordland. I vaabenmaterialet fra 7de periode viser Trøndelagen skarpt skille fra Østlandet. Av ældre sverdtyper har vi forøvrig ogsaa 1 eksemplar av A-typen og ikke mindre end 7 av B-typen. Fra ældre vikingetid har vi 16 stykker av C-typen, hvorved Trøndelagen viser fællesskap med Norges Vestland og de vestlige indlandsdistrikter, men stilles i motsætning til Sverige. Hvad der imidlertid særlig stiller Trøndelagen i motsætning til Østlandet i vikingetiden, i hvert fald i 9de aarh., er rigdommen paa sverd av H-typen, hvorved der forøvrig ogsaa er overensstemmelse med forholdene i Sverige. Av H-typen

er i Trøndelagen fundet hele 55 stykker, av M-typen bare 18 stykker. M-typens utvikling til Q-typen i yngre vikingetid er forholdsvis endnu daarligere repræsentert, bare ved 6—8 stykker. Ogsaa paa anden maate er den vestlige indflydelse merkbar i 9de aarh., nemlig ved 3 eksemplarer av L-typen, en type som ellers optrær paa Vestfold og i kystdistriktene videre vestover. Mot øst trækker derimot E-typens 16 eksemplarer heroppe[1].

Fra 10de aarh. er der ogsaa i Trøndelagen en større rigdom paa typer av sverd. I-typens forekomst viser tydelig sammenhæng med Østlandet, mot øst peker ogsaa særtype nr. 19, hovedsagelig østlig er ogsaa Y-typen, som hører med blandt de yngste sverdtyper. Mere vestlige er derimot P- og W-typen. Av andre finere og sjeldnere typer kjendes herfra O-, S- og U-typen.

Forholdene i Trøndelagen er i flere henseender eiendommelige. Alt fra 7de periode et distrikt hvor vestlig og østlig paavirkning spores samtidig i vaabenmaterialet, fortsætter dette forhold i sverdmaterialet gjennem hele vikingetiden. Fremmede indførte sverd er ikke sjeldne, like fra K-typesverdet fra Gravraak i Melhus til sverdene av L-, O- og S-typen og særtype nr 19. Men ved siden herav er der nok av selvstændighet i sverdfabrikationen i sverdene av C-typen, utviklingen av K-typen, likesom E-typen jo rent har et trøndersk præg. Vi har ogsaa ved sverdene likesom ved de ovale spænder tegn paa, at det er Indherred hvor de yngste former findes. Likesom det er herfra vi har spænder av typene R 655 og 656, saa er av de 6 sverd av X-typen de 5 fra Indherred, mens Y-typen er fra det søndre amt. Ellers er det faa av de yngste sverdformer heroppefra; Q-typen er jo næsten ikke repræsentert og ikke i utpræget unge former.

Tilbakeblik.

Hjemlige og fremmede typer.

Det kan synes litet lønsomt ut fra et saa ensidig materiale som sverdene at søke at paavise kulturgrupper og vise kulturforbindelser. Det skal ogsaa indrømmes, at det først er bearbeidelsen av hele vikingetidens materiale som vil gi et sikkert grundlag for denslags fremstillinger. Imidlertid har ikke dette kunnet indgaa i den opgave jeg har sat mig her: at

[1] Muligens er et sverdhjalt T. 1687 fra Berg i Værdalen, N. T. at henføre til type D. Det er dog av støpt bronse, om end systemet med ornamentiken ellers er det samme.

foreta en kronologisk-typologisk ordning av vikingetidens vaabenmateriale, en opgave som i sig selv er stor nok. Men betragtningen av disse typers fordeling viser dog saapas store eiendommeligheter at det nok allerede i dette arbeide bør gjøres specielt opmerksom paa dem og hvilke antydninger de videre kan gi, og saa kan man siden bruke dette til en videre undersøkelse av vikingetidsmaterialet, hvorved det nok kan hænde at enkelte av de fænomener som her særlig sterkt pointeres, vil komme til at indta en mere beskeden plads. Sverdmaterialet er imidlertid saa stort, at jeg allikevel finder at burde paavise de eiendommeligheter som som særpræger de forskjellige typers utbredelse, og den betydning dette maatte ha for de forskjellige distrikters kulturforbindelser i vikingetiden.

Førend jeg nu gaar over hertil, vil jeg gi en oversigt over de typologiske forhold ved sverdmaterialet, et spørsmaal som her i dette arbeide vistnok har spillet en underordnet rolle, idet hovedsaken ved tidsbestemmelsen har været fundkombinationene. Undersøkelsen har vist at det er meget farlig at bygge kronologi paa typologisk likhet. Der er likhet mellem fig. 62 og fig. 121, men det ene sverd er fra ældste og det andet fra yngste vikingetid. Det er naturligvis ogsaa foregaat typologiske utviklinger som vi klart kan paavise, og som ogsaa er anvendt som støtte for tidsbestemmelsen, men vi kan ikke bygge alene herpaa.

Typologisk set gjør vort sverdmateriale i vikingetiden et broget indtryk. Skillet mellem vikingesverdene og de ældre sverd er jo at de første er sværere, tyngre end de sidste. Dette trær særlig frem fordi det er et specielt karakteristikum for de ældste typer. Jeg kan skille ut 3 grupper. Først er det de som beholder de ældre sverdhaandtaks hovedform med den tredelte knap med høit opstræbende midtstykke og de lavere sidestykker som oprindelig skulde forestille dyrehoder, en forestilling som ved enkelte typer har været levende ogsaa i vikingetiden baade i ældre og yngre tid. Saaledes er det fra ældre tid type D (fig. 59—60) og E (fig. 62) og særtype 1 (fig. 55—56); av de yngre er det type R (fig. 113), S (fig. 114—115), T (fig. 119 og 121), V (Pl. III), Z (fig. 136). I sammenhæng hermed staar sikkert den angelsaksiske type L (fig. 94—95), særtype 14 (fig. 101) og særtype 19 (fig. 134) og muligens type U (fig. 122). I forbindelse med denne gruppe staar ogsaa K- og O-typene med femdelt knap (fig. 90—91, 104—105), som jo ogsaa er utviklet av den tredelte knap med dyrehodene.

Den anden gruppe karakteriseres ved en forenkling og forsimpling av de ældre sverdhjalter, for os av saa meget større interesse som den i saa mange tilfælder er vidnesbyrd om hjemlig industri og opfindsomhet. Denne viser sig i den her saa ofte paapekte sammenvoksen av overhjalt og

knap. En saadan forenkling har vi i vore ældste typer A, B og C (fig. 52—53 og 57), i type F (fig. 67—69), og selve H—I-typen gir likeledes sikkert vidnesbyrd om en forenkling av ældre jernalders sverdhaandtak. De mange særtyper som jeg har opført, beror jo ogsaa paa særlig eiendommelige forenklinger, saaledes særtype 3—6 (fig. 73—76), særtype 8—9 (fig. 92—93), særtype 13 og 15 (fig. 100 og 102). Det samme er tilfældet med N-, U-, W-, X- og ogsaa Y-typene (fig. 103, 122—125 og 130—132).

Den tredje gruppe dannes av de sverdtyper som er helt nye og selvstændige i vikingetiden; det er serien M-, P-, Q- og Æ-typene (fig. 98—99 og 109, 110—112 og 138) og desuten den eiendommelige G-type (fig. 71). Bortrevet fra sin oprindelse og forsaavidt ny virker jo ogsaa K- og O-typen; men de har som nævnt utviklet sig av ældre sverd.

Der har saaledes om end ofte avbrutt været en direkte typologisk utvikling. Men ved siden derav spiller i vikingetidens typologiske behandling av sverdmaterialet krydsningspaavirkningene en stor rolle. En type utvikler sig videre under paavirkning fra en anden type, sverdformen opstaar ved en sammenblanding av to forskjellige typer. Saaledes er det med enkelte av X- og Y-typens sverd som faar underhjalt av Q-typen (fig. 125 og 130), eller med enkelte av Q-typen som faar hjalter fra R—S-typen (fig. 111). Fig. 66 viser sammenblanding av E- og M-typen, fig. 76 av C-, M- og de med tredelt knap, fig. 112 av Q- og Æ-typen.

Jeg skal dernæst gi en oversigt over de bidrag til belysning av kulturforbindelsene i vikingetiden om sverdtypenes utbredelse og utvikling kan bringe os. Ved den foregaaende gjennemgaaelse av den lokale fordeling av sverdtypene er det et forhold som gir en antydning om et ganske skarpt kulturskille i vort land i vikingetiden i hvert fald i 9de aarh. Det er den forskjellige utbredelse av vikingetidens 2 hovedtyper, nemlig typene H (fig. 79) og M (fig. 98—99). De gjør ikke sin indtræden i vort land helt samtidig, idet H-typen, hvis hjalter sandsynligvis beror paa en forenkling av ældre jernalders sverdhjalter, kommer ind alt ved vikingetidens aller første begyndelse eller muligens litt før, den sidste et halvt hundrede aar senere, men de tilhører begge hovedsagelig 9de aarh. Og mens den første type er den overveiende talrikste paa Vestlandet og i Trøndelagen, er den sidste mest utbredt paa Østlandet: Akershus, Hedemarken, Kristians, Buskerud, Bratsberg og Nedenes amter. Det er dette som er det store skille. Og som en videre utvikling herav følger at Q-typen er mest utbredt i de østlige amter, mens H-typen tildels vedblir at leve videre paa Vestlandet. Ved siden herav blir de andre forskjelligheter for smaa at regne. Det gaar som antydet ikke an at bygge noget kulturskille i vort land mellem Østland og Vestland paa dette ene forhold. Det staar imid-

lertid ingenlunde helt isolert, ikke engang i sverdmaterialet, og ved en videre bearbeidelse av det samlede vikingetidsmateriale vil dette skille visselig bli endnu mere utpræget.

Efter denne lovende antydning om virkelige resultater av undersøkelsen skal vi se paa de store linjer som utviklingen har fulgt. Alt fra 7de periode er der et skarpt skille i sverdmaterialet paa Vestland og Østland. Mens der paa Vestlandet og i Trøndelagen findes en mængde eneggede sverd uten hjalter efter mønster av den frankiske scramasax, forekommer der overhodet yderst faa sverd i de østlandske graver fra denne tid, Av tveeggede sverd utviklet fra ældre folkevandringstid med de spæde hjalter og den lille knap er der overhodet ikke mange her i landet, men de findes dog spredt baade paa Østland og Vestland. Foruten den lille gruppe type A (fig. 52) og et par særtyper som direkte maa utledes av disse, opkommer der saa i slutningen av 7de periode en sverdtype av ny art, min type B (fig. 53), med svære tunge, simple hjalter, som særlig tilhører Bergensamtene og Trøndelagen, men ogsaa findes paa Østlandet. Den er ingenlunde utpræget enegget, tvertimot er de fleste klinger tveeggede. Det synes klart at denne type staar i forbindelse med de ældre tveeggede sverd med hjalter fra yngre folkevandringstids begyndelse. Den hører heller ikke bare til Norge, kan ikke opfattes som nogen specielt norsk type. Den kjendes særlig østover og sydover, i Sverige, Finland, Danmark og Nord-Tyskland. Her i Norge er imidlertid allerede denne type blit knyttet til de eneggede sverdklinger. Denne sammenblanding av de eneggede ældre sverdklinger med hjalter fra ældre tids tveeggede sverd har vistnok ogsaa fundet sted ved type A, men først ved vikingetidens begyndelse er det dette i saa høi grad finder sted, først og fremst ved den egte norske type C (fig. 57—58), dernæst ogsaa ved de ældre av type H (fig. 79) med svære hjalter, ved enkelte av type E (fig. 62) og type F (fig. 67—69). Det er tydelig, at disse eneggede klinger særlig forekommer paa de steder som staar i forbindelse med den vestlandsk-trønderske kulturkreds. Det er de gamle eneggede klinger, som har faat haandtak av en anden karakter end de hadde i den foregaaende tid. Disse nye typer som derved er opstaat, tilhører fremdeles hovedsagelig Vestlandet og Trøndelagen og i forbindelse hermed de vestlige av de indre bygder. Likesom typen C blir ogsaa typen H og F helt hjemlige, om det end ikke kan avgjøres om de ogsaa er opstaat her; for den sidstes vedkommende skulde dette dog paa grund av dens store simpelhet være overveiende sandsynlig, og den første er i hvert fald blit følt hjemlig og er utviklet videre paa hjemlig grund. Men ved siden herav kommer der ind en fremmed type D (fig. 59—60), hvor hjaltene dog ogsaa er av den

svære type; den har helt faat vikingetidens karakter. Denne type er som tidligere nævnt ganske sikkert fremmed; herfor taler ogsaa dens utpræget tveeggede karakter, om den end visselig er blit efterlignet herhjemme; den er vistnok ogsaa sydlig, hører med til en anden kulturstrøm end den som bragte de eneggede klinger ind. Der er samme sværhet over denne som over de øvrige av disse gamle typer. Og paa hjemlig grund har den ganske sikkert faat sin efterligning i type E med sin særprægede ornamentik, som føles saa hjemlig at den endog sættes paa eneggede klinger, noget som dog her i landet i hvert fald ikke er tilfældet med type D. Ved siden av type D, men litt senere, kommer der ind en anden type, nemlig K (fig. 89—91), ogsaa tveegget og ogsaa kommet søndenfra. Denne blir paa forskjellig maate efterlignet herhjemme. I det hele særpræges 9de aarhundredes første halvdel ved en utpræget hjemlig selvstændig produktion, noget som først og fremst ytrer sig i C-typen, dernæst i den hjemlige videre utvikling av H- (fig. 83) og K-typen (fig. 91), i de muligens hjemlige prægtige efterligninger av D-typen (fig. 60), i E-typen og den simple F-typen. Vi skal i denne forbindelse i forbigaaende nævne, at det netop er i 7de periode at der viser sig tegn til et større jernbehov og en større jernindustri; herpaa tyder de jernbarrer som i saa store mængder er fundet i jorden[1]. Og resultatet av denne jernindustri viser sig i den masse av store jernredskaper som findes i gravfundene netop fra 7de periode og vikingetidens begyndelse. I forbindelse hermed ser jeg den usedvanlig rike tilvirkning og hjemlige utvikling av sverd hovedsagelig av svære typer som foregaar netop i 9de aarh.s 1ste halvdel. Der viser sig en frodighet og kraft i den hjemlige sverdtilvirkning som vi senere ikke oplever.

Mens saaledes kystdistriktene fra Vestfold og helt op til Trøndelagen, dog mindre sterkt i Bratsberg, Nedenes og Lister, tillikemed de vestlige indlandsdistrikter i begyndelsen av vikingetiden viser en særlig rik produktion av sverd, staar det egentlige Østland: Romerike, Hedemarken, Hadeland og Toten temmelig utenfor denne industri, om der end herfra ogsaa kan paavises hjemlige typer. En forandring blir det heri efter midten av aarhundredet, da M-typen (fig. 98—99) kommer ind netop paa Østlandet. Til trods for sin enkelhet er den utvilsomt av fremmed oprindelse, sandsynligvis kommet hit fra frankerne. En sverdklinge tilhørende denne type (C 16036), fra Sæli, Vang, Hed. har, efter hvad professor dr. V. Goldschmidt velvilligst har meddelt mig, endog den egte damascering. Denne er jo egentlig orientalsk og er vel da sandsynligvis lært av fran-

[1] Jan Petersen: Jernbarrer. Oldtiden VII.

kerne ved deres forbindelse med araberne. M-typen har ganske oversvømmet Østlandet, og ogsaa længere vestover som i Bratsberg og Nedenes griper den om sig. Ogsaa den overføres selvfølgelig til eneggede klinger, men dog ikke i saa høi grad som de ældre H- og F-typer; dette forbyr jo ogsaa typens store utbredelse paa Østlandet.

Paa Vestlandet og dermed i Trøndelagen holder imidlertid H-typen sig fremdeles, mens den nye M-type her finder liten utbredelse; men desuten kommer der ind en ganske fremmed type, den angelsaksiske L-type (fig. 94—95), som er kjendt fra hele kysten, særlig fra Trøndelagen og Vestfold, og som senere ogsaa finder sin hjemlige efterligning (fig. 96). Typen er helt tveegget. Og nu kommer de fremmede typer slag i slag, ikke saa meget begrænset til enkelte strøk, om end, som rimelig er, kystdistriktene og dertil Trøndelagen faar mest av dem. Først kommer O-typen, oprindelig vistnok med hjalter av bronse (fig. 104), muligens forskjellig for de sølvbelagte jernhjalter (fig. 105), som igjen sandsynligvis har utviklet sig av de yngre av K-typen. Et par av disse O-typens klinger har det bekjendte Ulfberhtnavn, en omstændighet som tyder paa at vi her har for os frankiske, vælske sverd. Det samme er tilfælde med R-typen (fig. 113) og oprindelig ogsaa med S-typen, med baandornamentik paa hjaltene (fig. 114 og 116), den sidste type ogsaa med hjemlige efterligninger, de sidste rene pragteksemplarer, — disse typer saa almindelige, særlig i første halvdel av 10de aarh., merkelig nok S-typen hovedsagelig østover, R-typen i Bergensamtene. Ogsaa den gamle H-type faar Ulfberhtklinger, intet sikkert bevis for at typen ikke er nordisk, idet de fremmede klinger kan være blit forsynet med hjalter av hjemlig type. H-typen lever altsaa fremdeles særlig paa Vestlandet, det samme gjør M-typen paa Østlandet, hvor den imidlertid snart avløses av en anden type, Q-typen (fig. 110). Forutsætningen for denne type maa sandsynligvis søkes paa norsk grund. Netop paa denne tid, begyndelsen av 10de aarh., kommer der imidlertid ind en ny type, som jeg vil anta er helt fremmed, i hvert fald i sin oprindelse, og det er P-typen (fig. 109). Denne er vistnok ogsaa enkel, men der er dog mere formskjønhet over denne end den altfor enkle M-type. Jeg opfatter da Q-typen i sin oprindelige form med utvidelser i endene oventil paa overhjalt og nedentil paa underhjalt, hvortil kommer slankere tversnit, som paavirket av P-typen. Q-typen antar imidlertid ogsaa andre former, blir utvidet baade oven- og nedentil paa begge hjalter, og tversnittet blir mere av form som O- eller R—S-typen (fig. 111). Det er her disses hjalter som efterlignes, mens knappen i overensstemmelse med de ældre Q-typer uteblir. Alt dette maa tænkes foregaa paa hjemlig grund. Samtidig kjendes ogsaa nordpaa en simplere efterlig-

ning av S-typen (fig. 118). Disse efterligningstyper holder sig længe, hører med blandt 10de aarhundredes yngste typer, og i videre utviklinger lever den almindelige Q-type sikkert ogsaa ind i næste aarhundrede. En særlig utvikling er Æ-typen (fig. 138), som utelukkende har en østlandsk utbredelse.

Imidlertid kommer der op nye simple typer. Først er der da Y-typen (fig. 130—132), som i en vestlig variant ogsaa synes paavirket av P-typen, men faar en langt mere utpræget form, samtidig som den er helt uten ornering. Den østligere variant, som gaar helt ned i middelalderen, er meget mere almindelig (fig. 132); den har muligens ogsaa en anden oprindelse, samtidig som der ogsaa findes blandingstyper. Dernæst har vi X-typen (fig. 124—127), den halvrunde knap som blir saa almindelig hele landet over, og som har sin oprindelse i et ret overhjalt med løs halvrund knap, kanske ogsaa paavirket av den eiendommelige W-type (fig. 123), som er indskrænket til kystbygdene i vest og i Trøndelagen. X-typen begynder sikkerlig før aarhundredets midte, men lever saa vikingetiden ut, hvorpaa knappen avrundes mere, og i denne form fortsættes typen ned i middelalderen. Imidlertid kommer der en ny type ind, T-typen (fig. 119—121), som utelukkende tilhører Østlandet, den gjør i det hele indtryk av at være østlig i sin oprindelse; dertil slutter sig som sidste type Z-typen (fig. 136), ogsaa østlig og tilhørende den aller yngste vikingetid. Det synes at være en viss likhet mellem S-, T- og Z-typene, alle med sværere hjalter og med fortykket midtparti paa knappen.

Det 10de aarh. er rikt paa typer, særlig fremmede, finere former. Og i løpet av 10de aarh. forsvinder de eneggede klinger helt, bare som reminiscenser lever de endnu ved de nyere hjemlige typer, særlig paa Vestlandet, typer som Q- og X-typen; de er dog rene undtagelser. Og imens optræer der gjennem hele tiden »særtyper«, som dog oftest har sammenhæng med enkelte av de mere utbredte typer, med C-, K- og M-typene, eller de virker rent fremmed som særtype 19.

Der synes saaledes at være en forskjel at iagtta mellem 9de og 10de aarh. I det første er typene færre, mere lokalt begrænset og som regel enklere, men hver type er talrikere. 10de aarh. er rikere paa typer, men hver type har mindre indhold; samtidig er typene pragtfuldere; likesom vi har en række pragtsverd fra 9de aarhundredes begyndelse, saa blir der pragtsverd gjennem hele 10de aarh., bestaaende av en række forskjellige former; de er kanske ikke saa pompøse som 9de aarhundredes D- og E-typer, skjønt en type som S-typen vel kan maale sig med dem, men de er lettere, elegantere, mere avvekslende, samtidig som ogsaa de hjemlige typer blir lettere. Og lokalt set er der i løpet av vikingetiden desuten skedd en forskyvning fra vest til øst; mens i 9de aarhundredes første

halvdel typene overveiende tilhører Vestlandet, kommer ved aarhundredets midte Østlandet med og blir i 10de aarhundredes sidste halvdel helt dominerende; de yngste gravfund med sverd synes helt at tilhøre det østenfjeldske, i hvert fald de yngste sverdtyper.

Det er en velkjendt sak at bestyrer av Bergens Museums Oldsaksamling, konservator A. Lorange, i sin tid skrev en bok: »Den yngre jernalders sverd« (Bergen 1889), som helt gaar ut paa at bevise at alle norske vikingesverd er av utenlandsk, nærmere bestemt, frankisk oprindelse. Jeg har i mit før nævnte arbeide: »En norsk sverdtype fra vikingetiden« (Oldtiden B. VII) søkt at imøtegaa denne Loranges opfatning og kan her henvise til denne min avhandling. Jeg søkte at hævde, at det kunde paavises at der her i landet hadde utviklet sig egne typer, at der fandtes lokale eiendommeligheter inden sverdmaterialet, som da i hvert fald maatte gjøre det tvilsomt om alle sverd hadde fælles utenlandsk oprindelse, og som rimeligvis maatte forklares av hjemlige lokalbegrænsede utviklinger. Naar Lorange henviste til sagaerne, som ikke nævner norske sverd, men nok av utenlandske, hævdet jeg derimot at det er rimelig, at det er de finere utenlandske sverd som blir mindet i sagalitteraturen.

Det vil ha fremgaat av hvad jeg har skrevet i det foregaaende, at jeg opfatter det overveiende flertal av de norske vikingesverd som norsk fabrikat. Det er imidlertid klart at enkelte av sverdene er av utenlandsk oprindelse. Dette er saaledes sikkert tilfælde med sverdet C 4072 av D-typen, sandsynligvis ogsaa med fig. 59, uten at jeg dermed vil ha uttalt mig om typen i sin helhet; likesaa er B-typen rimeligvis fremmed i sin oprindelse, men sverdene av denne type kan godt være smidd her hjemme; fremmed er ogsaa et sverd som fig. 89 av K-typen, hele L-typen (fig. 94—95), en flerhet av O-typen (fig. 104—105), muligens P-typen (fig. 109), R-typen (fig. 113) og vistnok de fleste av S-typen (fig. 114 og 116), enkelte av T-typen (fig. 120), muligens eller sandsynligvis W-typen (fig. 123) og muligens Z-typen (fig. 136). For sverdene av O-, R- og S-typens vedkommende synes det klart at Ulfberhtindskriften avgjør at de er utenlandske, ikke bare i sin oprindelse, men ogsaa laget i utlandet. Dette bekræftes ogsaa av ornamentiken. Mere tvilsomt er dette derimot for sverdene med Ulfberhtindskrift av H-typen. Paa Ulfberhtindskriftenes tid var nemlig H-typen allerede gammel her i landet, hadde sikkert været smidd her i længere tid. Det er da rimeligst at anta at klingene er blit hjemført fra frankernes land og forsynt med de hjemlige hjalter. — Sikkert er det saaledes at mange av sverdene fra vikingetiden fundet her i landet er hjemført. Men likesaa klart maa det være at av saa almindelige vaaben

som sverdene maa de fleste være laget her hjemme; vaaben som hver mand saa at si maatte eie, kan ikke alle være indført. Det vilde være merkelig om man kunde lage hele den mangfoldighet av redskaper og simplere vaaben, men med hensyn til sverdene var helt avhængig av tilførselen.

Blandt Loranges beviser for at sverdene ikke kunde være av hjemlig oprindelse, er det ikke det mindst bestikkende, at jerntilvirkningen herhjemme var noksaa primitiv, myrmalmsjernet blev av saa daarlig kvalitet at det ikke egnet sig til noget saa fint som sverdklinger. Jeg har i den anledning forespurgt hr. overlærer T. N. Holme paa Lillehammer, som skulde være særlig sakkyndig paa myrmalmstilvirkningens omraade. Hr. Holme svarer, at han er ikke i tvil om at myrmalmsjernet var godt nok til at smi sverd av. Han gjør opmerksom paa at der i grunden stilles større krav til en øks end til et sverd[1]; var derfor jernet virkelig godt nok til økser, maatte det ogsaa være det til sverd. Lorange meddeler at han har latt undersøke kulstofgehalten av 3 norske damascerede vikingesverd (jeg vet ikke hvilke sverd dette er), som da skulde være særlig umulige at lage av myrmalmen. Det viste sig at kulstofgehalten var 0,414, 0,401 og 0,520 %. Dette er, efter hvad hr. Holme oplyser, næsten den laveste kulstofprocent som skjærende redskaper kan ha; det er saaledes ingenlunde nogen særlig fine klinger, og det er ingen tvil om at myrmalmsjernet kunde bli like saa godt. Hr. Holme gjør mig opmerksom paa, likesom ogsaa professor Goldschmidt har meddelt mig, at ved tilsætning av trækul blir jernet langt bedre, og man kan trygt gaa ut fra at de har hat kjendskap hertil i gammel tid.

For at faa nærmere rede paa dette har jeg latt foreta analyse av enkelte sverd, dels saadanne som jeg sikkert visste var utenlandske, saaledes som Ulfberhtsverd og den angelsaksiske L-type, dels sverd som sikkert var hjemlige som C- og Æ-typen, og endelig saadanne som kunde være mere tvilsomme, som et par av D-typen, et damasceret sverd av H-typen og særtype 20. Likesaa lot jeg ta en prøve av en »jernbarre«, et jernstykke som netop skulde være myrmalmsjernet, slik som det blev bragt om i handelen, og som av Lorange (under benævnelsen »vævlodder«) ogsaa opfattes som norsk jern. Herpaa tyder ogsaa utbredelsen i de indre distrikter, særlig Oplandene, mens de fuldstændig mangler i kystdistriktene.

---

[1] Ved Fagerstad Bessemermetal er da ogsaa kulstofgehalten betydelig større ved meisler, bor, sagblad, filer o. l., som er sterkt utsatte for slit (0,80—1,20 %), mens den er langt mindre ved geværløp og andre ting som ikke er saa sterkt utsat for slitning (0,1—0,4 %). Se W. Olssøn: Om støpejern, smedejern og staal. Kr.a 1880 s. 55.

Denne undersøkelse er blit utført av hr. ingeniør K. Refsaas, Trondhjem, som har arbeidet ved fabriker i Tyskland og der særlig studert og arbeidet med den slags ting; han har ogsaa utført arbeidet med største samvittighetsfuldhet og nøiagtighet. Han har meddelt mig resultatet i en tabellarisk form, som jeg her gjengir nedenfor. I et par tilfælder har det tilsendte materiale været svært litet; men han har allikevel fundet det fuldt forsvarlig at la ogsaa disse prøver gjælde som de endelige. Meddelelsen staar s. 210 (jeg har foretat et par rettelser hvor der har indsneket sig misforstaaelser; det har intet med resultatet av undersøkelsen at gjøre).

Hr. Refsaas meddeler forøvrig om undersøkelsen: »at faa rigtige gjennemsnitsprøver viste sig at være forbundet med megen møie. Først forsøktes med at renskrape prøvestykket for rust og glødeskal (oksyder) før utboringen. Dette tok for lang tid, hvorfor jeg valgte at bore ut prøverne direkte og sortere ut det rene metal bakefter. Det saaledes erholdte materiale blev sigtet for at faa ensartede sponer til analysen. Ved prøvetagningen viste det sig at materialet var overtrukket med et belæg, som smeltet naar jernet blev varmt (maaske parafin?)[1]. De sigtede prøver blev derfor utvasket med æther før analysen utførtes.

Da det oprindelig var min hensigt at anvende 2 g. jern til hver enkelt bestemmelse, altsaa pr. prøve 4 g. netto, søktes ved utboringen at erholde 6—7 g. materiale. Ved den paafølgende rensning og sigtning blev det paa grund av meget glødeskal en mindre nettovegt end paaregnet, hvorfor jeg maatte gaa ned til 1 g. indveining. — Den paaregnelige analysefeil ved den anvendte metode er meget liten, likesom det sees at differensen mellem paralelbestemmelser er fra 0,01 til 0,03 % C (kulstof), hvorfor jeg antar at resultatene er rigtige nok.«

Som man ser, er resultatene tildels ganske overraskende. Kanske det mest overraskende er jernbarrens kulstofgehalt, hele 0,69 %. Det behøver jo ikke være regelen at barrene er bragt op i saa høi kulstofgehalt, noget som sikkert maa være foregaat ved trækultilsætning, men det viser at saa godt kunde myrmalmsjernet bli. Og med saa godt jern kunde man endog skaffe sig fortræffelige klinger. Et eksempel herpaa har vi da i sverdet av C-typen som hadde en kulstofgehalt av hele 0,62 %. Imidlertid viser der sig ogsaa det naturlige, at de utenlandske sverd er endnu bedre (C 4690 Ulfberhtsverd og C 14286); det første av disse har endog en kulstofgehalt av 0,75 %; skulde dette være en regel, er det ikke underlig at

[1] Jernsakene er ganske rigtig kokt ind med parafin.

Kulstofbestemmelser i 9 jernprøver fra Universitetets Oldsaksamling, Kristiania. Analysemetode: Direkte forbrænding i surstofstrøm.

Prøve-nr.	Prøvens art (størrelse)	Indveining til hver bestemmelse	Bestemmelser	Indhold av kulstof	Egne tilføielser	
					Findested	Type
1977	Litet stykke	0,7500 g.[1]	0,48 %	0,48 %	Ophus, Vang, Hed.	D
16276	» »	0,3354 »[1]	0,20 »	0,20 »	Ved Moss, Smaal.	D
16519	Langt stykke	1,0000 »[1]	0,62 »	0,62 »	Stahaug, Udenes s. Nes, Akh.	C
13757	» »	1,0000 »	1) 0,30 % 2) 0,32 %	0,31 »	Skinstad, Nes, Hed.	H
14286	1/3 sverd?	1,0000 »	1) 0,68 » 2) 0,66 »	0,67 »	Nedre Store-Var, Stokke, J. L.	L
4690	10 cm. l.	1,0000 »	1) 0,74 » 2) 0,75 »	0,75 »	Aker, Vang, Hed.	S
4979	15 » »	1,0000 »	1) 0,44 » 2) 0,47 »	0,46 »	Hommerstad, Stange, Hed.	Særtype 20
3983	9 » »	1,0000 »[1]	0,43 %	0,43 »	Hønsi, Heni s. Gjerdrum, Akh.	Æ
11056	Barre	1,0000 »[2]	1) 0,68 % 2) 0,69 %	0,69 »	Aske-Eie, Balleshol s. Nes, Hed.	

1 Mindre indveining end ønskelig paa grund av litet materiale, derfor bare enkeltbestemmelse.

2 Forbrændt uten tilsats av oksydationsmiddel.

der stod ry av de frankiske sverd for deres særlig gode klinger. Sverd som C 13757 av H-typen med damasceret klinge og 4979 av særtype 20 har kulstofgehalt av 0,31 % og 0,46 % og kunde av den grund godt være hjemlige; det skulde jeg særlig tro var tilfældet med det sidste av disse. Hvorvidt derimot damasceringen ogsaa kunde utføres herhjemme, tør jeg ikke uttale mig om; imot det taler at den ikke findes ved specielt hjemlige typer.

Merkelig er det ogsaa at det flotte sverd C 1977 (fig. 59) har en kulstofgehalt av bare 0,48 %. Dette kan imidlertid ikke betragtes som noget bevis for at sverdet maa være hjemlig. Det pragtfulde haandtak har været nok til at det er blit bragt hjem til Norge. Eiendommelig kan det kanske synes at et sverd som C 16276 (fig. 60) bare har en kulstofgehalt av 0,20 %, dette er under grænsen mellem staal og smijern, som er 0,3 %[1]; dette sverds klinge var imidlertid meget daarlig bevaret, saa bare den indre kjerne var bevaret, og det har vel været eggene som har hat det haardeste staal.

Det viser sig da herav for det første at myrmalmsjernet kunde drives op i en kulstofgehalt som gir meget haardt og godt jern, et jern som i hvert fald staar fuldt paa høide med det jern som findes i angelsaksiske sverd fra vikingetiden. Samtidig har det vist sig at et frankisk Ulfberht-sverd har bedre jern end noget av de andre sverd, men at et norsk sverd av C-typen ogsaa har saa godt jern at det maa betragtes som et godt skjærende redskap. Det er klart at disse prøver er alt for faa til at gi et sikkert billede av haardheten av de norske sverd fra vikingetiden. De prøver som er blit gjort, er imidlertid allerede tilstrækkelige til at kullkaste teorien om myrmalmsjernets ubrukbarhet til at smi de sverd av som er fundet i de norske vikingetidsgraver.

Jeg tror ikke det er nødvendig ytterligere at gaa ind paa bevisførelsen i Loranges bok. Her gjælder ikke, som Lorange opfatter det, noget enten — eller, men et baade — og. Spørsmaalet er ikke om alle sverd er norske eller alle utenlandske, men hvilke er norske og hvilke utenlandske. Efterat det har vist sig at norsk myrmalmsjern kan opnaa en saa høi kulstofgehalt som 0,69 %, tror jeg det maa ansees som givet at det norske jern ikke er stort daarligere end det utenlandske, om end kulstofgehalten ikke kan avgjøre hvorvidt et sverd er norsk eller fremmed, selv om vi ogsaa heri kan finde hjælp i bevisførelsen. Spørsmaalet avgjøres derimot av ornamentiken og av indskrifter paa klingen, hvor man er saa heldig

---

[1] Se W. Olssøn: Om støbejern, smedejern og staal. Kr.a 1880 s. 5.

at kunne paavise slike. Den overveiende del av det norske sverdmateriale er da efter min opfatning produkter av norsk jernindustri i vikingetiden. Gjennem hele vikingetiden er der imidlertid ogsaa bragt hjem fremmede sverd med prægtigere haandtak og tildels kanske ogsaa bedre klinger.

Det er ikke meget sverdmaterialet kan lære os om kulturforbindelse utad i selve vikingetiden. Sverdene er jo først og fremst et vidnesbyrd om hjemlig jernindustri, og i ringere grad vidner de om tilførsel fra fremmed land. Fra 7de periode hørte vi at de eneggede sverd som præger hele kysten fra Lister til Nordland, oprindelig beror paa forbindelse med frankerne og har den frankiske scramasax som forbillede. De tveeggede sverd med de spæde hjalter, som særlig findes paa Østlandet, viser derimot hen til det tyske Mellem-Europa. Herfra maa ogsaa type D ansees oprindelig at ha kommet som en videre fortsættelse av den sydlige strøm. Kanhænde litt mere vestlig har forbindelsen været i den følgende tid, baade sverd som oprindelsen til K-typen, og de yngre som O-, R-, S-sverdene, hvis klinger har Ulfberht-indskriftene, maa ansees at stamme fra frankernes rike, saaledes som Lorange og Undset har paavist det. Baandornamentiken, som i saa meget minder om de karolingiske miniatyrer, kunde ogsaa tyde herpaa. Type M er muligens ogsaa oprindelig kommet herfra, men ellers er det vanskelig heroppefra med vort ringe kjendskap til Mellem-Europas og Frankrikes vaabenmateriale i denne tid at avgjøre hvorfra i dette omraade de forskjellige typer er kommet. Rent angelsaksisk er som nævnt type L. Paa den anden side er det jo mange sverd som er fundet paa De britiske øer, som maa ansees for at være kommet fra Norge.

Derimot er det bare faa sverd som direkte kan tyde paa østlig forbindelse. Som før paavist har jeg opfattet som saadant særtype 19. Typen E viser dog ogsaa hovedsagelig østover, likesaa økser som C-typen og kanske spydspidser av G-typen. Det er saaledes ikke meget sverdmaterialet lærer os om kulturforbindelsene i vikingetiden, som smykkene gir os saa rikelig oplysning om. Men det vi faar besked om, peker, som ogsaa historien lærer os, vest- og sydvestover.

Det kunde synes at være fristende i et arbeide som dette at dra historiske sammenstillinger, baade med henblik paa vikingetogenes forløp og de indre forhold i Norge. Det hadde ogsaa oprindelig været min mening, men ved nærmere eftertanke har jeg fundet materialet hertil for ensidig. Der maa først en gjennemarbeidelse av hele vikingetidens materiale til, hvorved da ogsaa andre vaaben maa komme i betragtning og desuten først og fremst smykkesakene. Det er som et bidrag til en saadan historisk sammenstilling at jeg nu har lagt sverdmaterialet tilrette, ordnet det kronologisk og typologisk og paavist typenes lokale fordeling.

SVERDREGISTER.

Smaalenene.

C 17315.	Kvakestad, Askim,	Type E fig. 61, s. 75, 77 ff.
C 16380.	Gunnarsby, Rygge,	— O fig. 105, s. 13, 128, 131, 133, 184.
C 16381.	— —	— O s. 128.
C 16276.	Nærh. av Moss,	— D fig. 60, s. 71 ff., 78, 210 f.

Akershus.

C 2039.	Sander, Kraakstad,	Type A s. 60.
C 1868.	Prestegaarden, Aas,	— D s. 71, 185.
C 2422.	Vøien, Asker,	— Ubest. s. 180 f.
C 7859.	Huseby, Urskog,	— H s. 98 note 1.
C 4115.	Nordby, Fet,	— N fig. 103, s. 125 f.
C 3787.	Asak, Skedsmo,	— M s. 120.
C 3983.	Hønsi, Gjerdrum,	— Æ s. 209.
C 20168 a.	Torshov, Gjerdrum,	— H fig. 79, s. 91, 99 185.
C 2323.	Fonbæk, Ullensaker,	Særtype 10 s. 112.
C 15917.	Garder, Ullensaker,	Type H s. 92 note 2, s. 98.
C 1083.	Gislevold, —	— O? fig. 6, s. 15, 127.
C 15939.	Gystad, —	— M s. 120.
C 18262.	Prestegaarden, —	— I fig. 86, s. 101.
C 1391.	Borhaug, Nes,	— Q s. 104.
C 1392.	— —	— I s. 102.
C 6861.	Drognes, —	— O s. 129, 131 f.
C 7101.	Kjølstad, —	— I fig. 88, s. 102 ff.
C 16519.	Stafhaug, —	— C s. 210.
C 6409.	Habberstad, Eidsvold,	— F fig. 67, s. 80, 82.
C 7605.	Ovri, —	— M fig. 98, s. 119.
C 8027.	Aas, Nannestad,	— Q fig. 111, s. 137.
C 1044 c.	Nannestad,	— S s. 144, 185.
C 213.	Romerike,	— M fig. 99, s. 12, 119.

Hedemarken.

C 19941.	Rør, Ringsaker,	Type X s. 162.
C 11301.	Hovin, Nes,	— X s. 161.
C 25.	Hovinsholm, Nes,	— Z s. 176.
C 13757.	Skinstad, —	— H s. 210 f.
C 4690.	Aaker, Vang,	— S s. 13, 143, 148, 209.
C 4691.	— —	— F fig. 68, s. 80, 83.
C 5280.	Blystad, —	— H s. 98 og note 1.
C 3689.	Dalseng, —	— R? s. 141.
C 16031.	Flakstad, —	— M s. 21.
C 16032.	— —	— Æ s. 21.

C 1977.	Ophus, Vang,	Type D fig. 59, s. 43, 71 ff., 210 f.
C 16036.	Sæli, —	— M s. 204.
Nord. Mus. 50016.	Alaug, Furnes,	— S s. 144.
C 1834.	Berg, Løiten,	— X s. 162.
C 13848.	V. Berg, —	— O fig. 104, s. 50, 127, 131 ff.
C 9530.	By, —	— T s. 150.
C 10737.	V. Engelhaug, —	— Z s. 176 f.
C 9704.	Finstad, —	Særtype 8 fig. 92 s. 111.
C 10649.	Store-Finstad, —	— 9 fig. 93 s. 111.
C 10658.	Halsteinshov, —	Type Æ fig. 138 s. 177 ff.
C 22138 a.	Vesterhaug, —	— S fig. 116 s. 144 ff.
C 5386.	Bryni, Romedal,	— X fig. 126 s. 160, 162, 164.
C 18603.	Dal, —	— X s. 164.
C 11318.	Finstad, —	— T s. 150.
C 3867.	Ø. Alm, Stange,	— T fig. 120 s. 150 ff.
C 20314 a.	Arstad, —	— B s. 10.
C 5593.	Hammerstad, —	Særtype 20 s. 174 f.
C 4979.	Hommerstad, —	— 20 fig. 135 s. 14, 94, 174 f., 210.
C 9981.	Korsødegaarden, St.,	Middelalder s. 11 ff.
C 21812 a.	Skolehuset, Stange,	Type S s. 144.
C 12773.	Seim, S. Odalen,	— C s. 187.
C 2544.	Kongshov, Grue,	— K s. 105.
C 15888.	Vold, —	— R s. 140.
C 2338.	Borg, Hof,	— S s. 144.
C 1053 b.	Hof,	— L s. 114.
C 3210.	Kosgaarden, Aasnes,	— T fig. 119 s. 150, 187.
C 9110.	Strand, Elverum,	— I s. 102.
C 10662.	Braaten, Aamot,	— L fig. 96 s. 114 ff.
C 4094.	Kilde, —	— I s. 102 f.
C 11014.	— —	— K fig. 91 s. 105 ff.
C 20433 a.	Stor-Elvedalen,	— L? s. 114.
C 14005.	Berge, Øvre Rendalen,	— C fig. 51 b s. 10, 56.
C 257.	Hedemarken	— R fig. 113 s. 140 ff.
C 17566.	Hedemarken el. Gudbrandsd.	— K fig. 90 s. 105 f.

Kristian.

Nord. Mus. 40892.	Brennjord, Lesje,	Type F s. 83.
C 9959.	Harsum, Skjaak,	Særtype 18 s. 173.
C 18175.	Hyrven, —	Type H s. 98.
Sandv. saml. 5.	Aukrust, Lom,	— C s. 66.
C 8598.	Holbø, Vaage.	— E fig. 4 s.6 75, 78.
C 8631.	Kleppen, —	Særtype 11 s. 211.
C 7661.	Kvarberg, —	— 5 fig. 75 s. 49, 87, 188.
B 1564.	Sandbu, —	Type S s. 144.
C 237.	— —	— S fig. 115 s. 144, 149.
Sandv. saml. 17.	Sandbu, Vaage,	— K s. 105.
C 4072.	Vaage?	— D s. 71.
C 4120.	Skaaden, N. Fron,	— Y fig. 132 s. 21, 168, 170 f.
C 4121.	— —	— H s. 21, 92, 171.
C 1924.	Mælum, Øier,	Særtype 16 s. 124 f., 188.
C 2764.	Restad, Faaberg,	Type K s. 105.
C 9820.	Kluke, Biri,	— H s. 93.
C 21660.	Bergan, Vardal,	— H s. 84.
Nord. Mus. 50004.	Indal, Vardal	— L? s. 114.
C 5522.	Gile, Ø. Toten,	— Q fig. 112 s. 138 f.
C 18656.	Prestegaarden, Ø. Toten,	— M s. 12.

C	2539.	Degvold, V. Toten,	Type U s. 153.
C	1292.	Hagerbakken, —	— X fig. 124 s. 158, 164 f.
C	10304.	Lunner, Lunner,	— L? s. 114.
C	3619.	Vesteren, —	Særtype 15 fig. 102 s. 123 f., 188.
C	3642.	Oren, Jevnaker,	Type Z s. 176.
B	2816.	Jevnaker,	— O s. 127, 131.
C	16273.	V. Bilden, Brandbu,	Ubest. s. 180.
C	4058.	Bjørke, Brandbu,	Type D s. 71.
C	5478.	Hvamstad, —	— M s. 119.
C	6211.	Tingelstad, —	— F s. 83.
C	19725.	— —	— Y fig. 131 s. 169, 171.
C	14732.	Dynna, Gran,	— H s. 93.
C	9171.	V. Framstad, —	— F s. 83.
C	3712.	Horgen. —	— I s. 102.
C	7392.	Vøien, —	— Æ s. 188.
C	10560.	Bagnsmoen, S. Aurdal,	— F s. 80, 82.
C	3669.	Nordaaker, N. Aurdal,	— E fig. 63 s. 77, 78.
C	308.	Lille-Strand, —	— M fig. 1 s. 9.
C	7900.	Midt-Strand, —	— O s. 129.
C	2008.	Alstad, Ø. Slidre,	— C fig. 57 s. 66.
C	1554.	Dale, —	— G fig. 71 s. 84 f.
C	16001.	Jarstad, V. Slidre,	— B fig. 53 s. 62.

Buskerud.

C	7236.	Hundstad, Hole,	Type S s. 144.
C	16699.	— —	— W s. 157.
C	19754.	— —	— S s. 144.
C	5402.	Løken, —	— Z fig. 136 s. 175 ff.
C	598.	Tanberg, Norderhov,	— O s. 128, 132.
C	3190.	N. Hen, Aadalen,	Særtype 12 s. 112.
C	3314.	Kvie, Nes.	Type C fig. 2 s. 9.
C	777.	Vik, Nes,	— C s. 10 f., 67.
C	20003 a.	Kirkegaarden, Aal,	— Æ s. 50, 79.
C	12171.	Albjørk, Sigdal	Enegg. u. hj. fig. 51 a s. 56.
C	20931 a.	Bjertnes, —	Type A fig. 52 s. 60.
C	16157.	Øvre Teige, —	— R s. 140 f.
C	1282.	Fossesholm, Øvre Eker	— Æ s. 42.
C	438.	Brevik, Lier,	Særtype 6 fig. 76 s. 88 f.
C	21051 a.	Mære, —	Type S s. 144.
C	4397.	Svere, —	— P fig. 109 s. 134 f.
C	3061.	Sørum, —	Ubest. s. 180 f.
C	16208.	Bjørnstad, Røken,	Type G s. 84.
C	9935.	Knatvold, Hurum,	Ubest. s. 180.
C	395.	Hurum,	— s. 180.
C	698.	—	Type Q fig. 110 s. 12, 136.
C	12749.	Rokstad, Sandsvær,	— G s. 84.
C	19809.	S. Skjønne, Nore,	Særtype 1 fig. 55 a s. 63 ff., 181.

Jarlsberg og Larvik.

C	13680.	Hverdal, Sande,	Type L s. 114.
C	6012.	Kongsteigen, Stokke,	Ubest. s. 180.
C	14286.	Nedre Store-Var, —	Type L fig. 95 s. 50, 113 f., 209 f.
C	10075.	Gipø, Nøtterø, —	— X s. 164.
C	6461.	Fevang, Sandeherred,	— I s. 102.
C	11591.	Kamfjord, —	— O fig. 106 s. 129.
C	22117 a.	Ø. Kamfjord, —	— H fig. 3 s. 8 ff., 99.

Top. ark. Olds. Kr.a. Kamfjord, Sandeherred.	Type P s. 134.
C 17313. N. Virrik, Sandeherred,	— X s. 164.
C 12217. Sandeherred,	— X fig. 129 s. 166, 192.
C 16477. Grønneberg, Tjølling,	— L s. 114.
C 4217. N. Kaupang, —	— N s. 126.
C 4293. S. Kaupang, —	— H s. 99.
C 5047. V. Dolven, Brunlanes,	— L fig. 94 s. 113.
C 18622. Holjum, —	— C s. 10.
C 13013. Tveitane, —	Ubest. s. 180.
C 13458. Allum, Hedrum,	Type O s. 50, 129, 131 f.
C 13572. S. Farmen, —	— H fig. 83 s. 93, 95.
C 13595. Farmen, —	Særtype 14 fig. 101 s. 122 f.
C 13618. S. Farmen, —	Type O s. 128, 131.
C 12415. Nes, —	— L s. 113.
Skiens Museum 2720. Nordheim, Hedrum,	Type A s. 60.
C 13698. Odberg, Hedrum,	— L s. 144.
C 12009. Rimstad, —	Særtype 2 fig. 72 s. 85.
C 5397. Vestrum, —	Type N? s. 160, 164.
C 13648. — —	— H s. 10.
C 1415. Skjærum, Lardal	— E fig. A s. 81, s. 77, 79.
C 2710. Tanum, —	— O s. 127, 131.

Bratsberg.

C 8402. Bergsviken, Skaatø,	Særtype 4 fig. 73 s. 78, 86 f.
Skiens Museum 3231. Bukholmen, Solum,	Type Z s. 176.
C 10082. Hvaala, Lunde,	Type C fig. 4 s. 9.
C 16559. Frekestein, Bø,	Særtype 4 fig. 73 s. 78, 86 f.
C 17958. Øvrebø, Bø,	Type T s. 151.
C 21038 a. Bøen, Tinn,	— Y s. 169, 171.
C 21039 a. — —	— Q s. 12.
C 21211 a. Saaheim, —	— Z s. 176.
B 5882. Tinn,	— Y s. 169.
Nord. Mus. 10430. Atraa s. Tinn,	— Z s. 176.
C 5544. Hafsten, Gransherred,	— Z fig. 137 s. 50. 176 f
C 10203. Mosebø, Hjartdal,	— I fig. 87 s. 102 f.
Nord. Mus. 7317. Skeie, Hjartdal,	— O s. 133 f., 193.
C 1648. Utgaarden, Seljord,	— T fig. 121 s. 151 f.
C 1120. Røimaal, Kviteseid,	Særtype 3 fig. 73 s. 86 f.
C 11451. Aarhus, Fyresdal,	Type S fig. 114 s. 145, 149.
C 1604. Aakeren, Laardal,	— X s. 160.
C 1851. Bjaaland, —	— M s. 120.
C 3379. Skatter, —	Enegget u. hj. s. 58.
C 21633. Telemarken,	Type Y s. 169, 171.

Nedenes.

A 363. Mostad, Gjerstad,	Type K s. 106 f.
A 214. Søvisdal, Froland,	Ubest. s. 181.
A 288. Hanerød, Øiestad,	Type O s. 127.
A 213. Haabberstad, Fjære,	— Y s. 170.
A 349 b. Traalerud, —	— Q s. 138 f.
C 20311 a. Frøines, Bygland,	— S s. 145.
B 5207 b. Nomeland, Valle,	— X s. 163.
B 5207 c. — —	— Y s. 165, 170 f.
C 18798. Rygnestad, —	— Y s. 170.
Top. ark. Olds. Kr.a. Ve, Tveid,	— L s. 114.

Lister og Mandal.

C 11554 b.	Rugland, Mandal,	Type D	s. 71.
C 8894.	Tregde, Halsaa,	— O	fig. 5 s. 14 f., 128.
C 8982.	Mandalsegnen,	— S	s. 145.
C 8376.	Nøding, Holme,	— K	s. 106 f.
A 302.	Soteland, —	— O	s. 127, 132 f.
Nationalmus. Kbhvn. DCCXIV.	Aagedal, Bjelland,	— E?	s. 77.
St 1021.	Vanse	— S	s. 145.
C 14945.	Tingvatn, Hægebostad,	— Y	s. 170.

Stavanger.

St 2453 a.	Sør-Braud, Klepp,	Type W	s. 157.
St 3962 a—b.	Klepp,	— D	s. 71.
C 2153.	Kyllingstad, Lye,	Enegg. u. hjalt	s 58.
St 2589 a.	Vestly, —	Type X	s. 165.
St 2389 a.	Aaglend, Høiland,	— V	s 155.
St 2193 a.	Harestad, Hetland,	— H	s. 92.
St 864.	Idsø, Strand,	— Y	s 170 f.
C 18494.	Vig, Rennesø,	— H	fig. 82 s 93.
St 1986.	Øvstebø, Vikedal,	— P	s. 134 f.
St 2266 a.	Øvstebø, Vikedal,	— V	s. 155.
St 2743 a.	Lyse, Nerstrand,	— H	s. 98.
St 2584 a.	Kirkhus, Hjelmeland,	— P	s. 134.
B 4346 b.	Gautetun, Suldal,	— V	s. 155.
St 1451.	Prestegaarden, Suldal,	— Y	s 170.
B 4385.	Rossebø ved Haugesund,	— O	s. 127.
Stav. Mus.	Aakre, Kopervik,	— L	s 114

Søndre Bergenhus.

B 5775 a.	Netteland, Kvinnherred,	Type N	s. 126
B 961.	Vad, Etne,	— R	s. 140, 142.
B 1481.	Halsnø kloster, Fjellberg,	— D	s. 71.
B 3061.	Tveite, Sveen,	— L?	s. 114.
B 3967 a.	Vikevik, —	— C	fig. 54 a s. 62 f.
B 3967 b.	— —	Enegget u. hjalt	fig. 54 b s. 62 f.
B 3967 c.	— —	—	s. 62.
B 6609 a.	Totland, Os,	Type H	s. 98.
B 5800 a.	Ytre Arne, Haus,	— P	s. 134 f.
B 5800 b.	— — —	— X	s. 164.
B 4830 a.	Stamnes, Bruvik,	— V	s. 155.
B 4432 a.	Vaksdal, —	Enegg. u hj	s. 58
B 998.	Øksendal, Hosanger,	Type W	s. 157.
B 6046 a.	Mæland, Alversund,	— N	s. 126.
B 1741.	Hodne, Lindaas,	— Y?	s. 169, 171.
B 5206 a.	Store Slidre, Masfjorden,	— U	s. 153.
B 6718 a	Seim, Røldal,	— O	fig. 108 s 133 f., 193.
C 14009.	— —	— Y	s. 170.
B 1585.	Røldal,	— O	s. 127.
B 878.	Eidnes, Ullensvang,	— X	fig. 127 s. 161.
B 879.	— —	— Y	fig. 133 a s. 165, 170, 172.
B 1848.	Sysen, Ulvik,	— B	s. 62.
B 1849.	— —	— H?	s. 62.
B 2799.	Torblaa, Ulvik,	— V	avb. Pl. III; s. 155.
B 6147 a.	— —	— X	s. 160, 164. 166.

B 454.	Vambeim, Ulvik	Type W s. 157.
B 1628.	— —	— N s. 126.
B 4468.	Bakke, Jondal,	— U s. 153.
B 3987 ø.	Bryni, Voss,	— C s. 62.
B 3987 aa.	— —	— B s. 62.
B 1103.	Dukstad, Voss,	— O s. 127.
B 1090.	Grimestad, —	— U s. 153.
B 936.	Helleve, —	— A s 60.
B 6149 a.	Nedre Kyte, Voss,	— H fig. 95 a og c s. 97 f.
B 2233.	Lunde, —	— N s. 126.
B 403.	Mølster, —	Enegg. u. hj. s. 58.
B 1748.	— —	Type X s. 160.
B 860.	Skeie, —	— N? s fig. 128 a s. 160, 163 f.
B 4389 a.	Voss,	— L? s. 114.
B 2755—56.	Prestegaarden, Voss,	— A s. 60.
B 1022.	Ringeim, —	Enegg. u. hjalter s. 58.
B 6213.	Sæve, —	Type L s. 114.
B 4393 a.	Hole, Vossestranden,	Enegg. u. hj. s. 58.
B 2605.	Oppeim, —	Type L? s. 114.
B 2606.	— —	Enegg. u. hj. s. 58.

Nordre Bergenhus.

Nord. Mus. 18724.	Fortun, Lyster,	Type A s. 60.
B 6295 a.	Saude, Lyster,	— F fig. 70 a s. 81, 84.
B 4404.	Fet, Hafslo,	— M s. 12.
C 1779.	Seim, Aardal,	— U fig. 122 s. 153 f.
B 1780.	Aardal	— O s. 127.
B 6741 a.	Belle, Aurland,	— H avb. Pl. I fig. 2; s. 91 f.
B 6742.	— —	Enegg. u. hj. s. 58.
B 6085 a.	Huseby, Leikanger,	Type H avb. Pl. II fig. 1; s. 91 f.
B 690.	Vangsnes, Balestrand,	— O s. 127, 131.
B 1204.	Brekke, Vik,	— R s 140 f.
C 7195.	— —	— R s. 140 f.
B 1069.	Grov, —	— Y s. 42, 169 f.
B 1622.	Sæbø, —	— C s 66 f.
B 4852 a.	Brekke, Lavik,	— H s. 99.
B 6254 a.	Aarberg, Indre Holmedal,	— L s. 114.
B 5774 a.	Viken, — —	— D s. 71.
B 5795 a.	Bolsæter, Jølster,	Særtype 7 fig. 77 s. 26, 89.
B 6432 a.	Helgeim, —	— 13 fig. 100 s. 121, 199.
B 5938 a.	Sygnesand, —	Type X s. 164.
C 5134.	Jølster,	— R s. 140
B 6748 a.	Hjelle, Eid,	— E avb. Pl. I fig. 1.
B 5730 a.	Myklebostad, Eid,	— O s. 129, 132.
B 3149.	Eid,	Ubest. s. 95.
B 6359.	Bakke, Hornindalen,	Særtype 13 s 121 f, 198.
B 6618 a.	Bø, Gloppen,	Type E s. 75 f.
B 6685 a.	Eide, —	— H s. 92, 99.
B 4592 a.	Evebø, —	— L s. 114.
B 5592 a.	Ytre Fitje, —	— N s. 126.
B 5150 a.	Hauge, —	— K s. 106, 108.
B 5405 a.	Hauge, —	— X s. 163.
B 4732 a.	Indre Henne, Gloppen,	— Z s. 176.
B 6154.	Henne, —	— D s. 71.
B 6735 a.	Saarheim, —	— O fig. 107 a s. 110, 129 f., 132.
B 6538 a	Sande, —	— R s. 140.

B 5588 b.	Hilde, Indviken,	Enegg. u. hj. s. 58.
B 3993.	Skarstein, —	Type E s. 77, 174.
C 7980.	Indviken,	— Y s. 170.
B 6845 a.	Nesi, Stryn,	— A s. 59 f.
B 5526 a.	Opstryn, —	— X s. 162, 164.
B 1483.	Visnæs, —	— H s. 95.

Romsdal.

C 3945.	Indre Strand, Vannelven,	Type O s. 129, 132.
B 1154.	Skinvik, Volden,	Ubest. s. 180.
C 9224.	Stokke, Sunnelven,	Type O s. 129, 132.
B 6725 a.	Dale, Norddalen,	Særtype 17 s. 173.
B 6358.	Ytterdal, —	Type O s. 129.
B 2912.	Smøge, Stranden,	— P s. 134.
B 6128 a.	Tynes, Søkkelven,	— K s. 106.
B 4347 a.	Prestegaarden, Skodje,	— V s. 155.
B 5110 c.	Rekdal, Vestnes,	— O? s. 127.
T 4331.	Villa, —	— S s. 146, 149.
T 4714.	Vold, Eid,	— E fig. 62 s. 76 f.
C 6149.	Roknem, —	— S s. 145.
T 11315.	Lyngjem, Grytten,	Enegg. u. hj. s. 58.
T 4715.	Magerø, Akerø,	Type K s. 106, 108, 199.
T 63.	Fredø, Kristiansund,	Middelalder s. 71.
T 8237.	Hovin, Sundalen,	Type L s. 114 f.
C 1784.	Sundalen,	— I s. 102.

Søndre Trondhjem.

T 3107.	Bredvold, Aafjorden,	Type W fig. 123 s. 157.
T 3361.	Stjern, —	— H s. 99.
T 6945.	Selven, Ørlandet,	— H s. 92.
B 2695.	Holden, Hevne,	Ubest. s. 180.
T 4005.	Grønning, Stadsbygden,	Type H s. 92.
T 2119.	Barbu, Orkedalen,	— I s. 102.
C 1066.	Re, Meldalen,	— Y s. 170.
T 6253.	— —	— C og H s. 69 og 93.
T 308.	Snoen, —	— S fig. 117 a s. 145, 147.
C 7122.	Prestegaarden, Opdal,	— K s. 107.
T 3334.	— —	— S s. 145.
C 5271.	Rise, —	Særtype 17 s. 173.
T 1951.	Strande, —	Type E og M fig. 66 s. 78, 80, 120.
T 2211.	— —	— K? s. 107 f.
T 752.	Opdal,	— Y s. 170.
T 753.	—	— U s. 153.
T 6292.	Opdal eller Ørlandet	— O s. 127.
T 6293.	— — —	— I s. 102 f.
T 6235.	Forset, Melhus,	— S s. 145.
T 453.	Gravraak, —	— K fig. 89 s. 106 ff, 129.
T 1441.	Krokstad, —	— H fig. 81 s. 92, 94, 99.
T 5982.	Jystad, Børsen,	— O s. 128, 131, 133.
T 3463.	Huseby, Bynesset,	— Y s. 170.
T 305.	Onsøien, —	— W s. 157.
T 67.	Vigdal, —	Særtype 19 fig. 134 s. 173 f.
T 11547.	Marienlyst, Strinden,	Type B s. 63.

Nordre Trondhjem.

T 4485.	Bjerkan, Stjørdalen,	Type L fig. 97 a s. 12, 114.
T 2791.	Hoaas, —	— I s. 102.
T 6028.	V. Stenvik, —	— L s. 114.
T 436.	Mostadtrøen, Frosta,	— I s. 102.
T 200.	Rygg, —	— H s. 98.
T 208.	— —	— W s. 157.
T 6906.	Hynne, Skogn,	— H s. 99.
T 6919.	— —	— H s. 98.
T 3052.	Valan, —	— I s. 102.
T 948.	Sæter, Levanger,	Særtype 18 s 173.
T 1687.	Berg, Verdalen,	Type D? s. 200.
T 75.	Haug, —	— I s. 102.
T 572.	Lundskin, —	— S fig. 118 s. 146, 148.
T 4504.	Gangstad, Inderøen,	— P s. 134.
T 566.	Sundnes, —	— L s. 114.
C 5464.	Værdal, —	— X s. 161.
T 351.	Inderøen,	— L s. 114, 173.
C 571.	Nordgaarden, Sparbu,	— S s. 143, 145.
T 3845.	Stamnes, Beitstaden,	— O s. 127.
T 400.	Svenning, Stod,	— E s. 75.
T 11677 a.	Øvre Sandnes, Snaasen,	— C fig. 65 a s. 79.
T 2963.	Hammer, Grong,	— F fig. 69 s. 80 f., 83.
T 11581.	Leksaas, —	— U s. 153.
T 1937.	Vigten, Nærø,	— A s. 60.
T 3645.	Kolvereid,	— I s. 102.

Nordland.

B 4462 a.	Nord-Herø,	Type H s. 98.
B 4316 b.	Handstein, Nesne	— H s. 92.
T 9372.	Tommeide, —	— Y s. 171.
B 5161 a.	Nes, Hammerø,	— O s. 131, 133, 165.
B 5161 b.	— —	— X s. 164.
C 20317 a.	Steinsvik, Lødingen,	Særtype 1 fig. 56 s. 65, 181.
B 1679.	Lofoten,	Type H avb. Pl. II fig. 2; s. 91.
B 5650.	Ukj. st.	Type O s. 129.
C 280.	—	— X fig. 125 s. 158 f.
C 354.	—	— K s. 106.
C 8094.	—	— D s. 71.
C 21704.	—	— H fig. 84 s. 59, 93 f., 96.
T 64.	—	— A s. 59.
T 70.	—	— U s. 153.
T 1830.	—	— W s. 157.

I ovenstaaende fortegnelse er saavidt mulig medtat alle sverd som er nævnt i avhandlingen, og som forekommer i fund behandlet under sverdtypene.

FORTEGNELSE

over det væsentligste av den litteratur som er nævnt i dette arbeide.

Anderson, Joseph: Scotland in Pagan Times. The Iron Age. Edinburgh 1883.

Arne, T. J.: Se Stolpe, Hj. (Graffältet vid Vendel).

— Sveriges förbindelser med Östern under vikingatiden. Fornvännen 1911.

— La Suède et l'Orient. Archives d'Etudes Orientales. Upsal 1914.

Aspelin, J. R.: Antiquités du Nord Finno-Ougrien. Helsingfors 1877.

Brøgger, A. W.: Borrefundet og Vestfoldkongernes graver. Kristiania Videnskapsselskaps skrifter II. Hist.-filos. kl. 1916 nr. 1.

Coffey, George, and Armstrong, E. C. R.: Scandinavian Objects found at Island-Bridge and Kilmainham. Proceedings of the Royal Irish Academy. Volume XXVIII. Section C. No. 5. Dublin 1910.

Ebert, Max: Lanzenspitzen mit silberplattierter Tülle. Baltische Studien 1914.

— Zu den Beziehungen der Ostseeprovinzen mit Skandinavien in der ersten Hälfte des 11. Jahrhunderts. Baltische Studien 1914.

Falk, Hj.: Altnordische Waffenkunde. Kristiania Videnskapsselskaps skrifter II. Hist.-filos. kl. 1914 nr. 6.

Festin, Eric: Arkeologiska undersökningar 1913. Undersökningar vid stipendiatresor 1914 för Jämtlands läns fornminnesförening. Jämtlands läns fornminnesförenings tidskr. 1915.

Frödin, O.: Ett graffält från den yngre järnåldern vid Östveda i Hedesunda socken i Gestrikland. Månadsblad 1903—05 s. 152 ff.

Gustafson, G.: Norges Oldtid. Kr.a 1906.

Hackmann, A.: Die vorgeschichtliche Forschung in Finland. Praehist. Zeitschrift VI 1914.

Hallström, G.: Fjällbygdernas järnålder. Jämtlands läns fornminnesförenings tidskrift 1912.

Kjellmark, K.: Ett graffält från den yngre järnåldern i Ås i Jämtland. Ymer 1905.

Knorr, Fr.: Bootkammergrab südlich der Oldenburg bei Schleswig. Mitteilungen des anthropologischen Vereins in Schleswig-Holstein. 19. Heft 1911.

Lindenschmit, L.: Die Altertümer unserer heidnischen Vorzeit. I—V. Mainz 1864—1911.

Lorange, A.: Den yngre Jernalders Sværd. Bergen 1889.

— Samlingen af Norske Oldsager i Bergens Museum. Bergen 1876.

Merton, A.: Die Buchmalerei in St. Gallen vom neunten bis zum elften Jahrhundert. Leipzig 1912.

Mestorf, J.: Vorgeschichtliche Altertümer aus Schleswig-Holstein. Hamburg 1885.

Montelius, O.: Sveriges forntid. Stockholm 1874.

— Om de ovala spännbucklorna. Månadsblad (Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens). 1873 og 1877.

— Bohuslänska fornsaker från hednatiden. Stockholm 1874—1884.

— Öfversigt öfver den nordiska forntidens perioder. Svenska fornminnesföreningens tidskrift (S. F. T.) B. VIII. 1891—93.

— Kulturgeschichte Schwedens.

Müller, Sophus: Dyreornamentiken i Norden. Aarbøger for nordisk oldkyndighed. 1880.

Müller, Sophus: Ordning af Danmarks oldsager. II. Jernalderen. Kjøbenhavn 1888—1895.
— Vor Oldtid. Kjøbenhavn 1897.
— Vendsysselstudier. Aarbøger for nordisk oldkyndighed. 1912.
Nicolaysen, N.: Norske Fornlevninger. Kristiania 1862—1866.
Olssøn, W.: Om støbejern, smedejern og staal. Kr.a 1880.
Petersen, Jan: En norsk sverdtype fra vikingetiden. Oldtiden VII. Kr.a 1917.
Petersen, Th.: Baandformet omvikling av sverdskeder i vikingetiden. Oldtiden VII. Kr.a 1917.
Rygh, K.: Arkeologiske undersøkelser 1910. Trondhj. Videnskapsselskaps Skrifter 1910. Nr. 6.
Rygh, O.: Norske Oldsager. Kr.a 1885.
Salin, B.: Altgermanische Thierornamentik. Stockholm 1904.
Schetelig, H.: Gravene ved Myklebostad paa Nordfjordeid. Berg. Mus. Aarb. 1905. Nr. 7.
— Urnesgruppen. Det sidste avsnit av vikingetidens stilutvikling. Ab. 1909.
— Vestlandets ældste kulturhistorie. Bergen 1909.
— Traces of the Custom of „Suttee" in Norway during the Viking Age. 1910.
— En miniatyrøks av bronse fra vikingetiden. Bergens Museums Aarbok 1911. Nr. 13.
— Vestlandske graver fra jernalderen. (V. J. G.). Bergen 1912.
— En orientalsk stilindflydelse i Norge paa Olaf den helliges tid. Kunst og Kultur. B. I.
— Fortegnelse over norske baatgraver (forkortet til: Fortegnelse osv.). Særtryk av Osebergfundet I. Kr.a 1917.
— Nye jernaldersfund paa Vestlandet. Bergens Museums Aarb. 1916—17. Hist.-antikv. række. Nr. 2.
Schnittger, B.: Några undersökningar å Linga graffält i Södermanland. Fornvännen 1912.
Stolpe, Hj., og Arne, T. J.: Graffältet vid Vendel. Stockholm 1912.
Undset, I.: Norske Oldsager i Fremmede Museer. Kr.a 1878.
— Fra Norges ældre jernalder. Aarbøger for nordisk oldkyndighed. 1880.
— Til kundskab om vor yngre jernalder. Kr.a Vid.selsk. forh. 1890. No. 3.
— De nordiske kløverbladformede spænder fra yngre jernalder. Kr.a. Vid.selsk. forh. 1891. No. 3.
Viollet-le-Duc: Dictionnaire raisonné du mobilier français.
Worsaae, J. J. A.: Minder om de danske og nordmændene i England, Skotland og Irland. Kjøbenhavn 1861.

ILLUSTRATIONSFORTEGNELSE.

FORKORTELSER.

Ab.: Aarsberetningene for foreningen til norske fortidsmindesmerkers bevarelse.
A: Arendals Museum.
B: Bergens Museums Oldsaksamling.
C: Universitetets Oldsaksamling. Kristiania.
St: Stavanger Museums Oldsaksamling.
T: Trondhjems Museums Oldsaksamling.

TRYKFEIL OG RETTELSER.

Desværre har der under trykningen indsneket sig en hel del, altfor mange, trykfeil og andre formelle feil. Endel av disse som jeg er blit opmerksom paa, bl r rettet nedenfor.

S. 3 l. 6 f. o.	staar:	behandlet	læs:	behandler.
„ 5 note 1	—	E 21588	—	C 21588.
„ 12 l. 11 f. n.	—	C 4485	—	T 4485.
„ 15 l. 9 f. o.	—	I-typen	—	D-typen.
„ 15 l. 13 f. o.	—	N-typen	—	W-typen.
„ 25 efter fig. 10	—	Hammerstad	—	Hommerstad.
„ 27 fig. 14 staar op og ned.				
„ 29 l. 9 f. n.	staar:	sølvbeslag	—	sølvbelæg.
„ 31 note 1 l. 1 f. n.	—	sverd	—	spyd.
„ 34 l. 13 f. n.	—	Hammerstad	—	Hommerstad.
„ 44 ved fig. 42	—	Berg	—	By.
„ 45 l. 1 f. n.	—	5044	—	5544.
„ 49 l. 13 f. n.	—	skaft	—	skaftet.
„ 58 l. 9 f. o.	—	B 403	—	B 403 ff.
„ 59 l. 14 f. n.	—	Neri	—	Nesi.
„ 75 l. 22 f. n. efter dyrehoder uteglemt: denne opfatning.				
„ 75 l. 15 f. n.	staar:	av og til figurer	læs:	av og til i figurer.
„ 77 l. 19 f. o.	—	(se fig.)	—	(se fig. A s. 81).
„ 77 l. 9 f. n.	—	Roknem	—	Vold.
„ 78 l. 19 f. n. efter Snaasen læs: (fig. 65 b).				
„ 106 B 5650 bortfalder.				
„ 108 l. 4 f. o.	staar:	T 2115	—	T 2211.
„ 114 l. 13 f. o.	—	avb. fig. 97 a flyttes til l. 11 f. o.		
„ 134 l. 13 f. o.	—	2585	læs:	2584.
„ 176 l. 16 f. n.	—	V. Englang	—	V. Englaug.
„ 188 l. 18 f. o.	—	Jevnaker	—	Lunner.

Trykt 6. september 1919.

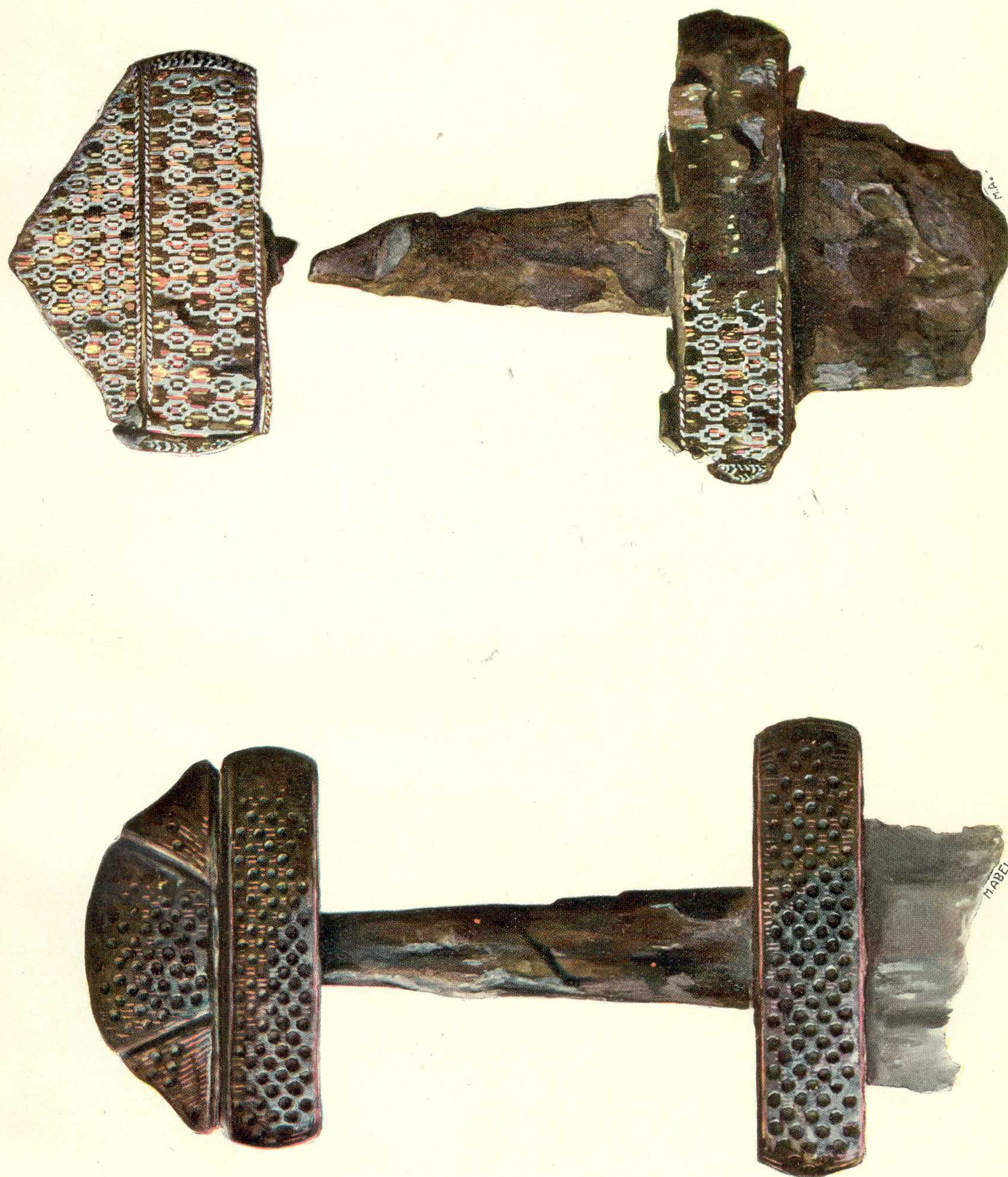

Fig. 2. Belle. Aurland. N. B. 2/3.

Fig. 1. Hjelle. Forde. N. B. 2/3.

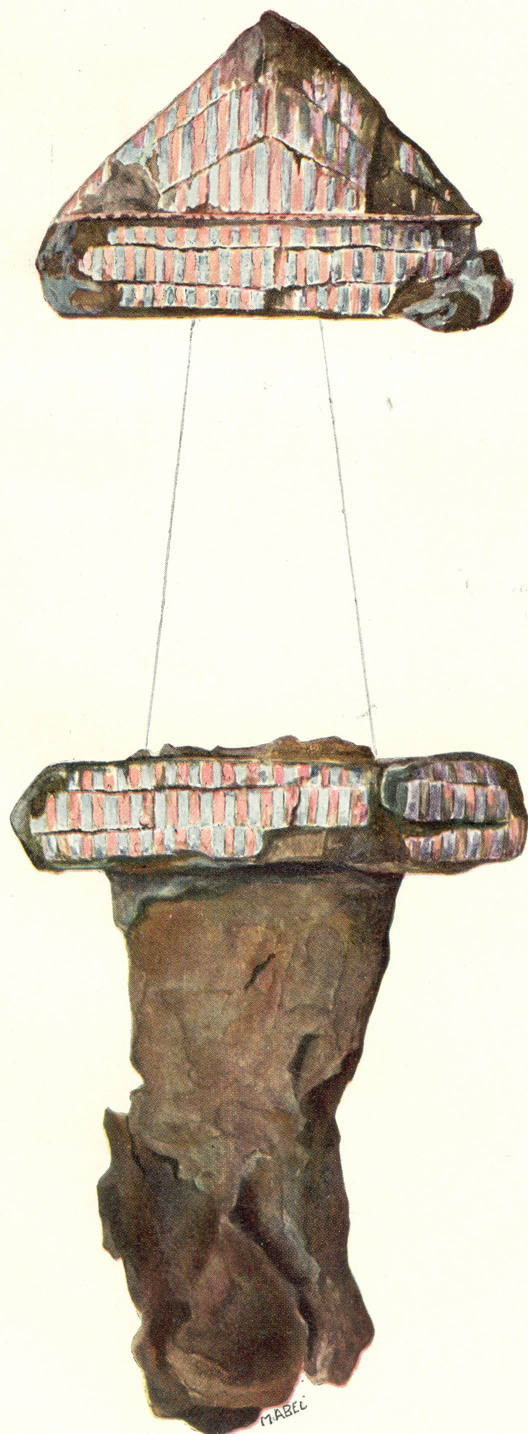

Fig. 1. Huseby. Leikanger. Nordl. 2/3.

Fig. 2. Lofoten. Nordl. 2/3.

Torblaa Ulvik. S. B. 2/3.